JURNALUL LITERAR

Director Fondator: G. Călinescu

Publicaţie de opinie şi atitudine intelectuală

Serie nouă, an XXVIII, nr. 1 - 6 ianuarie - martie 2017 24 pagini – 3,5 lei

Pelerinaj la biserica *MIHAI EMINESCU*

Da, în România există o biserică, una, căreia i se spune ***Biserica Mihai Eminescu***, este o biserică unică, prin originalitatea şi simbolistica picturii interioare, dintre toate bisericile ortodoxe româneşti, unică printre bisericile creştine ale lumii prin aureolele negre ale îngerilor şi sfinţilor pictaţi în această biserică.

Biserica *Mihai Eminescu* se află la Ipoteşti, lîngă casa părintească a lui Mihai Eminescu, unde poetul nostru naţional a copilărit. Biserică la care toţi românii cu simţire şi împlinire naţională fac pelerinaje repetate, fiindcă simt o stare spirituală deosebită dată de lumina cerească, lumina Creatorului, ce se împleteşte cu lumina marelui nostru poet, unde spiritualitatea divină se uneşte cu spiritualitatea genială a lui Mihai Eminescu şi pe care fiecare dintre cei veniţi o trăiesc puternic.

Am fost la *Memorialul Ipoteşti – Centrul naţional de studii Mihai Eminescu* împreună cu Latina – îi spun aşa pentru că este profesoară de Limbă Latină – care pe drum, fiindu-mi companioană, mi-a vorbit tot timpul cu multă însufleţire, despre Mihai Eminescu, ştia totul despre viaţa, opera şi premeditata lui moarte, ştia şi mi-a recitat în latină, strofe după strofe, din *Luceafărul*. La Ipoteşti, am trăit o stare deosebită, o mare bucurie, simţindu-ne mai aproape de Mihai Eminescu ca niciodată pînă acum, iar Latina, într-o stare de euforie, m-a uimit şi emoţionat spunîndu-mi: *Acum, aici nu simt umbra lui Mihai Eminescu, ci îi simt Lumina Lui*. Adevărat.

Înainte de-a se naşte Mihai Eminescu, tatăl său căminarul Gheorghe Eminovici, adică un înalt perceptor în administraţia moldovenească, a cumpărat pe 4.000 de galbeni, monede valoroase de aur, o moşie la Ipoteşti, pe care a ridicat o casă nouă, mare şi înaltă, pe vechea fundaţie a unui fost conac boieresc. În jurul casei s-au înşirat toate acareturile unei gospodării prospere. Au săpat o fîntînă, şi Raluca Iurașcu, mama lui Mihai Eminescu, din dota ei primită la căsătorie, a cumpărat cu 250 de galbeni o biserică din lemn, pe care au aşezat-o pe culmea largii curţi boiereşti. Gheorghe Eminovici a adus un preot pe care-l plătea pentru serviciile lui duhovniceşti. Nu a fost un locaş de rugăciune numai al Familiei Eminovici, ci şi al sătenilor din Ipoteşti, ceea ce era o comportare adînc creştinească: *Dacă în faţa lui Dumnezeu sîntem deopotrivă, aşa trebuie să fim şi noi între noi pe pămînt.*

Aici, la Ipoteşti, Familia Eminovici a trăit treizeci de ani, copiii s-au şcolit şi s-au răsfirat, Raluca s-a ostenit pînă a murit, Gheorghe Eminovici, îmbătrînind, a făcut greşeli şi a trebuit să vîndă moşia, pe care a cumpărat-o unu, Papadopol. Casa a rămas goală, doar în spatele bisericii de lemn au mai rămas patru morminte: al Ralucăi şi al lui Gheorghe Eminovici, şi a doi dintre copiii lor, Nicolae şi Iorgu.

(continuare în pag. 18)

Corneliu FLOREA

ANNIVERSARIA

Pavel CHIHAIA, la 95 de ani

PAVEL CHIHAIA între *TREPTELE NEDESĂVÎRŞIRII* şi O VOCAŢIE PENTRU ETERNITATE

[…] Propunînd titlul *Treptele nedesăvîrşirii* uneia dintre cărţile mele cu caracter confesiv, m-am gîndit nu la un aspect axiologic al înfăptuirilor mele, ci la armonia desfăşurării în timp, la suita împlinirii lor. Istoria literaturii, a filosofiei, a artei consemnează personalităţi care şi-au propus în tinereţe înfăptuiri, pe care le-au realizat de-a lungul întregii vieţi, fiecare operă contribuind la desăvîrşirea întregului. Dacă îmi amintesc de proiectele mele literare visate de tînăr, trebuie să le consider iluzii deşarte deoarece, după trei ani de activitate (1945-1948), au urmat doisprezece ani de şomaj şi muncă de jos (în care am notat în mare grabă romanul *Hotarul de nisip*, din care am reuşit să refac lizibile cîteva capitole, publicate în *Jurnalul Literar*, şi tot atunci să traduc cîteva poeme din lirica engleză). După care am cercetat şi scris despre opere de artă medievală (1960-1978). A urmat exilul, cu eforturile de supravieţuire, cu continuarea cercetărilor de evoluţia mentalităţilor şi scrierea parţială a unui alt roman, *Lupta sufletului cu trupul*. Au fost neaşteptate în existenţa mea, nu le-am prevăzut, atît muncile doborîtoare din epoca în care nu m-am aflat legitim în *cîmpul muncii*, cît şi studiile despre mentalităţile medievale, şi, după aceea, exilul la München. Nu mi-am putut împlini proiectele, nici nu am avut posibilitatea să năzuiesc către altele, depinzînd mereu de conjuncţii care nu mă favorizau. În viaţă am cunoscut mereu întreruperi, deviaţii şi reluări, îndepărtate de evoluţia armonioasă destăinuită de pildă, în vremurile noastre, de operele unui André Malraux sau Thomas Mann. S-a scris, de altfel, despre neliniştea celor înaintaţi în vîrstă ale căror proiecte nu pot acoperi intervalul probabil al vieţii sau puterii de creaţie. O consolare pentru mine – nu pentru cei care ar regreta promisiunile mele din tinereţe, aceste goluri din şirul de lucrări, aceste absenţe din activitatea mea, promisiuni nerealizate – ar fi idealismul în care nu am încetat să cred, convingerea în demnitatea omenească, în dragostea de semeni, într-o luminoasă tradiţie. A fost intenţia mea ca titlul cărţii mele, *Trepetele nedesăvîrşirii*, să prezinte o contradicţie în termeni. Desigur, *treptele*, îndeamnă să gîndeşti la un suiş către culmi, către desăvîrşirea cunoaşterii şi înfăptuirii, şi gîndesc adesea – îmi reprezint scara în spirală, simbolul care ne face cunoscută meditaţia *Înţeleptului* lui Rembrandt - la care viaţa interioară şi opera îşi corespund. În privinţa celui de al doilea termen al sintagmei, el exprimă doar modestia celor care au cunoscut prigoana şi marginalizarea, celor care îşi măsoară distanţa dintre idealuri şi înfăptuiri, privind însă fără regrete luminosul itinerar al vieţii lor interioare. […]

Am avut un drum propriu, hotărît de destin. În cazul meu, în mod deosebit, această singurătate a fost şi mai apăsătoare în stepa şi orizonturile ţărmului dobrogean, pe care am încercat să le descriu încă de la primele compoziţii, deoarece am întrevăzut în ele înfăţişarea întregii lumi şi propria mea chemare. Îmi pare ciudat că, iniţial, acest peisaj nu m-a însoţit prin imagini, dar mi s-a relevat, prin substanţa muzicii. În epoca în care se formează stilul, depăşind încercările mele şcolare, ascultam pierdut armoniile lui Händel, Bach, Wagner. Adesea, pe terasa din marginea mării a prietenei mele, Sapho. Poate nu a fost o întîmplare că dintre cei patru prieteni apropiaţi ai adolescenţei mele, doi au fost compozitori, încă din vremea aceea, iar al treilea cu temeinice cunoştinţe muzicale. Gîndesc uneori că în primele mele lucrări literare, *La farmecul nopţii, Blocada,* am încercat să fac cunoscută această singurătate, această trăire sub cerurile înalte, acest peisaj miraculos al Dobrogei.

(continuare în pag. 4)

Octombrie, 1997, München

Ileana CORBEA, Nicolae FLORESCU: *Convorbiri prin timp*, Editura *Casa Radio*, 2003

ÎN CELELALTE PAGINI: Cronica literară: ... de Titu POPESCU şi Ciprian DAD ● Comentarii critice: ... de Georgeta DRĂGHICI ● File de poezie: ... de Dona ROŞU şi Virgil RAŢIU ● Reevaluări: ... de Dana DAD ● Viaticum: Bolovanul şi valoarea de Emil RAŢIU ● Literatura exilului românesc: ... de Dan ANGHELESCU ● Reconsiderări: ... de Ionel POPA ● Hermeneutica textului literar: ... de Ciprian DAD ● Teolog: ... de Dumitru Horia IONESCU ● Meditaţii ortodoxe: ... de Constantin MIHAI ● Cărţi şi scriitori străini: ... de Ionel SAVITESCU ● Accent: ... de Cătălina Florina FLORESCU ● Procesul comunismului: ... de Ştefan Ion GHILIMESCU ● Estetica basmului: ... de Dana DAD ● La Maison Roumaine - Programme des conférences - Printemps 2017 ● IN MEMORIAM: ... de Ileana CORBEA FLORESCU, Dan TĂRCHILĂ şi Ciprian DAD

Roza vînturilor

Am disperat de mult de a cere de la români virtutea şi demnitatea strămbunilor, nici credem că am putea deştepta în el simţul cetăţeanului Romei; dar nici că facem aicea apel la simţăminte de care noi nu sîntem capabili, ci numai la simplul simţ de demnitate şi mîndrie curat omenească. Într-adevăr, nu mai sîntem noi meniţi de a dicta legi lumii, dar nici nu am trebui să fim aşa de abrutizaţi ca să ne degradăm noi pe noi înşine la rolul de sclavi. Trebuie să înceteze aceste referinţe de dominaţi şi dominatori; trebuie să fim puşi pe picior de naţiune egal îndreptăţită faţă cu o naţiune egal îndreptăţită. E timpul ca să ni se răsplătească şi nouă sacrificiile pe care le-am adus secol cu secol acestei Austrie care ne-a fost vitregă, şi acestor habsburgi pe care îi iubim cu idolatrie fără să ştim de ce, pentru care ne-am vărsat de atîtea ori sîngele inimei noastre fără ca ei să facă nimica pentru noi. Astăzi credem că ar fi venit timpul ca să pretindem şi noi ceea ce ni se cuvine de secoli. E timpul să declarăm neted şi clar că în ţara noastră (căci este a noastră mai bine decît a orişicui) noi nu sîntem nici vrem să fim maghiari ori nemţi. Sîntem români, vrem să rămînem români şi cerem egala îndreptăţire a naţiunei noastre. Faţă cu orice încercare de deznaţionalizare ori suprematizare, întrebăm cu răceală şi conştienţi de drepturile ce ni le dă aboriginetatea noastră şi spiritul secolului: *Cine sînt aceşti oameni şi ce vor ei în ţara noastră*?

Mihai Eminescu, *Să facem un congres*, în *Federaţiunea*, 5/17 aprilie 1870)

INEDIT

Testamentul lui Horia Stamatu

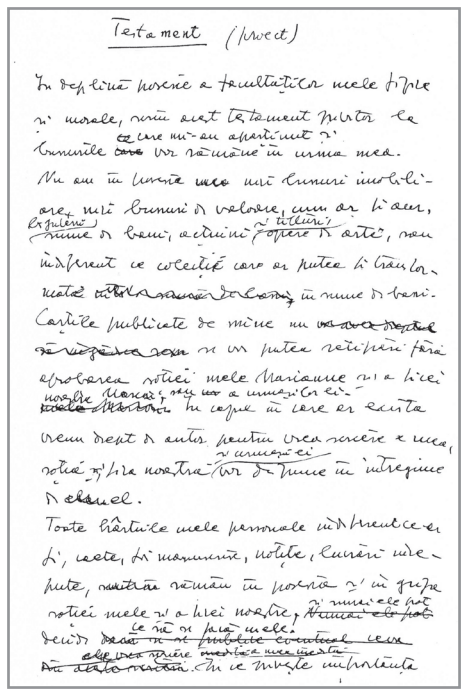

Testament (proect)

În deplina noscere a facultăţilor mele fizice şi morale, scriu acest testament pentru ca cui mi-au aparţinut să ştie cui vor rămînea în urma mea.

Nu am în lumea aceea mari bunuri imobiliare, mari bunuri de valoare, cum ar fi case, pămînturi şi bani, acţiuni, proprietăţi de arte, nici însfîrşit ce valorităţi care ar putea fi transformate în bani. Cărţile publicate de mine nu ... nu ar putea reţipări fără aprobarea soţiei mele Marianne ... a liceî Moşilor, în copia în care ar exista vreun drept ... pentru care scriere e nevoie soţiei mele şi fiului nostru ... în întregime ... Toate hîrtiile mele personale ... ale, caiete, însemnări, notiţe, cuvinte mărunte, rămîn în posesia ... soţiei mele ... a liceî noastre, ... ce ştie ... mele. Decît ... ar putea ... Ce voi spune mai departe ... Ce ne unea ...

Horia Stamatu este considerat de mulţi istorici ai literaturii române drept unul dintre cei mai de seamă poeţi ai exilului românesc anticomunist şi ai secolului al XX-lea. El este, totuşi, foarte puţin cunoscut, pentru că a fost puţin tipărit în România şi pentru că a fost de o modestie excesivă, datorită religiozităţii sale de o intensitate din ce în ce mai rar întîlnită astăzi. Conştient că este unul dintre poeţii români importanţi, el ştia că faptul nu are o valoare deosebită, lumea de aici e o zonă de tranziţie în care, cine face fapte bune şi se comportă creştineşte are şansa de a se mîntui după ce-şi dă obştescul sfîrşit. Era totuşi conştient că a valorificat din plin darul poetic primit la naştere şi că nu aici este punctul său slab. În general, oamenii, cu cît sunt mai religioşi, cu atît se simt mai plini de păcate spre sfîrşitul vieţii lor. Convingerea că n-ai ce-ţi reproşa este o dovadă de insuficientă credinţă în Dumnezeu. Acest lucru, oamenii care ştiu ce este evlavia, evită să simtă, chiar dacă nu-şi pot inventaria riguros păcatele. Cum l-am putea caracteriza pe Stamatu în puţine cuvinte? Talentat, cult, harnic, dar contemplativ, cu memorie bună şi dorind să ştie cît mai mult, inclusiv să fie cît mai bine informat de ce se petrece pe lume. Dornic să aibă prieteni adevăraţi şi să fie el însuşi un prieten de nădejde. Familist, iubindu-şi deci intens soţia şi fiica. Patriot înflăcărat şi anticomunist, deci şi antirus. Destul de lucid ca să nu aibă încredere chiar în toţi americanii. Să ne oprim aici pentru a nu ajunge şi la însuşiri ale sale pe care chiar Horia Stamatu nu le preţuia în mod deosebit.

(continuare în pag. 15)

Dr. Mihai NEAGU BASARAB

RECUPERĂRI ESENŢIALE

O proză necunoscută a lui Vintilă Horia

Vorbeam des cu Vintilă, marele meu prieten, cîte în lună şi cîte în stele. Vroia să afle cît mai multe despre România, să-i vorbesc despre prietenii mei, despre batrîni şi tineri, în special. Într-o după amiază, vorbind iarăşi şi iarăşi despre Ţară, ne-am amintit de *Escu* a lui Tudor Muşatescu şi de preferatul tatei, cel care îi purta numele, *Mitică Popescu* al lui Camil Petrescu. I-am spus în glumă (ne amuzam de acest fapt) că începuseră să dispară *eştii*: Popeştii, Ioneştii, Vasileştii, Georgeştii etc., adică numele clasei medii, tipice micii burghezii româneşti. Apăruseră, în schimb, nume provenite din porecle care, cu tot respectul, sunau urît sau chiar caraghios. Rîdeam şi-i spuneam că avusese marea şansă de a mai cunoaşte o Popescu, o Popească, şi care de fapt nu mai era o *si jeune et déjà Popesco*. Continuînd, am adăugat, parafrazînd, *pas tellement jeune et quand même Popesco*, căci regretam *eştii d´antan*.

Cam peste o săptămînă, două, mi-a adus încîntat şi vesel un text, o povestire pe care mi-a dedicat-o: o povestire intitulată *El último de los Popescu* (Ultimul dintre Popeşti), text pe care cu mîndrie şi încredere în viitorul „clanului nostru”, îl ofer acum tuturor românilor, în limba română, pe care Vintilă a iubit-o atît de mult.

(continuare în pag. 15)

Sanda POPESCU- DUMA

Comentarii critice

Convorbiri politice şi literare

Vocea Ilenei Mălăncioiu s-a auzit după 1989 nu numai ca o voce poetică deja cunoscută, ci şi ca purtătoare de cuvînt a scriitorului întotdeauna atent, necesar atent, la prefacerile din jurul său. Conştientă de faptul că un poet adevărat nu poate rămîne insensibil la mediul său, la mişcările societăţii din care face parte, Ileana Mălăncioiu şi-a asumat un rol de Casandră radicală, evident incomodă pentru toată lumea şi pentru ea însăşi, în încercarea de a fi mereu de partea adevărului, a scrisului şi a cititorului. Ideile sale nu au servit nici o tabără, fie ea politică sau literară, prin urmare, neîncolonată fiind, a suportat şi consecinţele: certuri cu prieteni vechi, colaborări întrerupte pe la diverse reviste, animozităţi.

Dacă înainte de 1989 se putea rezista, se putea chiar reacţiona, deşi riscurile erau imense, după aceea, în deplină libertate, compromisurile nu mai aveau şi nu mai au nici o scuză, crede Ileana Mălăncioiu.

În loc să-şi vadă de poezie, cum îi sugerau unii, Ileana Mălăncioiu a avut atitudini şi opinii, cel mai adesea contra curentului, dar nu era, de fapt, nimic surprinzător la o scriitoare care, de multe ori, şi-a spus punctul de vedere şi în timpul comunismului, suportînd de asemenea consecinţele, mult mai serioase, evident, vizîndu-i cariera, statutul social şi chiar libertatea.

Bineînţeles, cu o asemenea personalitate, a fost intervievată des după 1989, cînd toată lumea punea întrebări şi avea nevoie de răspunsuri credibile, de repere, de lucruri spuse răspicat.

Cartea de interviuri A*m reuşit să rămîn eu însămi*, apărută anul trecut la *Polirom*, reface parcursul unui scriitor coerent cu sine însuşi. *Cea mai mare bucurie a fost că nu am scris niciodată cum ar fi vrut alţii, ci cum am crezut eu*. A fost posibil pentru că, aşa cum spunea la un moment dat, răspunzînd tot unor întrebări, totul e să nu-ţi doreşti cu orice preţ să fii în faţă, atunci nu ai de ce să faci compromisuri. Pare simplu şi chiar e, dacă nu ai visuri de mărire devoratoare.

Criza societăţii este *percepută mai acut de poet*, el fiind mai fragil decît alţi oameni, explică Ileana Mălăncioiu într-un interviu. Avem într-adevăr mari poeţi care au fost publicişti redutabili, Eminescu şi Ion Vinea sînt două exemple fericite. Ileana Mălăncioiu mărturiseşte în convorbirea cu Irina Nechit (2011) că lectura publicisticii eminesciene a convins-o de rolul important pe care un poet îl are în societate, fiindcă *un poet mare nu poate să treacă nepăsător pe lîngă ce se petrece în ţara lui. El spune ce are de spus, indiferent cîte riscuri şi-ar asuma, nu doar pentru vremea în care trăieşte, ci şi pentru viitor. L-am citit din doască în doască, aşa cum am citit cîndva Biblia*.

În interviul acordat Simonei Chiţan în 2006, pentru *Evenimentul zilei* Ileana Mălăncioiu găseşte o explicaţie pentru faptul că nu greşeşte prea mult în aprecierile la adresa politicienilor: *eu nu mă pricep la politică, dar cred că antenele pe care le am pentru suferinţă şi pentru moarte m-au ajutat pe mine să mă înşel mai puţin decît alţii şi textele scrise la începutul anilor '90 să-şi menţină valabilitatea*.

Interviurile din volumul *Am reuşit să rămîn eu însămi* sînt selectate numai dintre cele acordate în scris, fiindcă autoarea consideră că între scris şi oralitate există o mare diferenţă, care, dacă nu se respectă locul fiecăruia, face să se piardă în ambele situaţii ceva esenţial. Sînt aici interviuri din 1994 pînă în prezent, apărute în presă şi în unele cărţi de publicistică şi eseuri.

Primul interviu este cel acordat Gabrielei Adameşteanu şi descrie, mai mult decît altele, contextul social şi istoric al anilor 1990. Criza morală, criza instituţiilor, intelectualii şi vinovăţia, intelectualii, puterea şi cultura, finanţarea culturii şi capitalismul, periculoasa blazare şi umorul neconstructiv alcătuiesc materia discuţiei cu Gabriela Adameşteanu. Numeroase probleme au rămas actuale pînă azi, semn că societatea postdecembristă s-a hrănit în cei douăzeci şi şapte de ani din ce s-a întîmplat cu lumea politică şi culturală în primii ani de libertate, în foarte multe intuiţia Ilenei Mălăncioiu a fost fără greş. *...am simţit*(…) că e ceva putred în Danemarca (…)*Criza prin care trece întreaga societate românească are la bază o profundă criză morală*.(…) *Oricîte critici i s-au, adus înainte de 1989, societatea noastră profesională* (Uniunea Scriitorilor) *a fost instituţia de care Puterea s-a temut cel mai mult. Pe cînd acum doarme pămîntul sub ea*.(…) *Există, ca şi înainte de 1989, o ambiguitate de care nu ştiu cînd vom reuşi să scăpăm*.

În următorul interviu o are ca interlocutoare pe Marta Petreu (1997), iar dialogul îşi schimbă centrul. Se vorbeşte mai mult despre poezie şi poet, mai mult despre biografie şi prietenie, feminitate, scris, copilărie, adolescenţă, cărţi, aflăm, de pildă, că primul roman citit a fost *Pădurea spînzuraţilor* şi că de aceea importanţa lui a fost mai mare decît a altora citite mai tîrziu. Povesteşte despre debutul la 25 de ani, despre scriitorii preferaţi, între care Bacovia e de departe cel cu care simte că are afinităţi clare.

Vorbind atît de mult despre literatură, Marta Petreu o întreabă în finalul interviului despre relaţia dintre valoarea estetică şi cea etică. Răspunsul Ilenei Mălăncioiu e memorabil: *la întrebarea aceasta, cum o caracterizezi tu, belferească, aş prefera să nu-ţi răspund. Pentru că, vorba ceea, teoria ca teoria, dar practica ne omoară*.

Previzibil, în aproape toate interviurile există teme care se repetă, idei, fraze recurente, detalii biografice semnificative, însă nu e supărător, pentru că se fixează în memoria cititorului un profil şi un parcurs poetic şi moral care a avut importanţa lui de-a lungul unor vremuri tulburi.

O discuţie actuală şi acum revine în cîteva interviuri din această carte, şi ea se referă la statutul scriitorului, subminat cu consecvenţă şi din exteriorul breslei, dar şi din interior, cu mare pasiune. *Despre statutul scriitorului nu se poate spune că e mai bun sau mai rău, fiindcă el nu mai are, de fapt, nici un statut. Cîtă vreme ni se cere să ne adaptăm la economia de piaţă, dar tot ce facem noi este considerat muncă voluntară, e o minune însuşi faptul că supravieţuim*. (în interviul cu Victoria Milescu, din 2000).

Pielea de poet, despre care îi vorbeşte Martei Petreu, este de neînlocuit, ea e sursa moralităţii, a rezistenţei şi a speranţei, ea este cea care trebuie apărată şi îngrijită. Poezia e un exerciţiu de supravieţuire, un mod de viaţă. Ca şi cărţile citite, cele care dau sens unei biografii, altfel obişnuite.

Întîlnirile cu poeţi importanţi au favorizat construcţia unui anume fel de a înţelege scrisul şi lumea. Eminescu şi Bacovia, Emil Botta, Gellu Naum, Eugen Jebeleanu, Gabriela Melinescu, Virgil Mazilescu, Marius Robescu, Mircea Ivănescu.

N. Steinhardt, Ovidiu Cotruş, Marin Preda, Lucian Raicu, Nichita Stănescu, Alexandru Vona, Aurel State au avut, fiecare, un rol în formarea Ilenei Mălăncioiu sau dacă nu în formare, în asimilarea unor idei valoroase despre literatură şi condiţia scriitorului, fiindcă nimic autentic nu se poate face fără o întreagă reţea de repere.

Tocmai pentru că există repere, tocmai pentru că există lecturi determinante, derapajele contemporanilor, abuzurile de orice fel, ipocriziile, laşităţile, falsurile şi marile ticăloşii de dinainte şi de după 1989 sînt mai clar văzute de poetă. În afară de asta mai e vorba şi despre un simţ bun al adevărului, din care ies opiniile exacte despre viaţa politică şi literară.

În 2006, în interviul dat Simonei Chiţan, spune un lucru valabil şi acum: *Societatea noastră e dominată de personaje mediocre, care pot provoca tragedia altora, dar care nu pot trăi ele însele o tragedie.* Este unul dintre motivele pentru care nu trăim încă într-o societate sănătoasă, dar şi o temere mai veche a Ilenei Mălăncioiu şi altor lucizi ai anilor 1990, adeverită cu prisosinţă.

N. Steinhardt (citat de S. Chiţan) o numea *Curajoasă. Aspră. Le vede le ştie, le spune* (…) *suflet adînc, colţuros*. Mai putem adăuga lucidă, realistă, necruţătoare şi cu umor. Îi spunea Laurei Albulescu în interviul din 2006: *N-am fost dezamăgită doar de* apoliticii *lui Iliescu, ci şi de acei intelectuali rafinaţi care ieşeau la anumite intervale pe micul ecran, cum ies păpuşile dintr-un ceas de epocă, să ne spună că trebuie să-l votăm pe Băsescu*. Se poate mai lucid de-atît?

Toate interviurile de aici, deşi unele sunt mai concentrate pe o temă sau alta, ne poartă de la politic şi social spre poezie şi înapoi. Totuşi e vizibil interesul crescînd pentru poezie şi scris pe măsură ce ne îndepărtăm de primul deceniu postcomunist, cele mai recente fiind din ce în ce mai atente la poezie, la scriitori. E în dialogul cu Clara Mărgineanu (unul dintre cele mai frumoase) un răspuns referitor la scris care arată de ce literatura e centrul preocupărilor poetei şi de ce a reuşit să devină o voce de care se ţine seamă în istoria literaturii noastre: *Nu ştiu dacă poezia e un act de exorcism, dar e, fără îndoială, un exerciţiu de supravieţuire. Am simţit asta mereu, dar mai ales cînd am scris* Sora mea de dincolo. *Atunci cînd trudeşti asupra unui vers, uiţi de durerile care te apasă, de timpul care trece şi de moartea care te pîndeşte de cînd te-ai născut. Te comporţi ca un ţăran care asimilează grădina lui grădinii raiului şi face tot ce e de făcut prin ea pînă la sfîrşitul vieţii, convins că lumea nu se termină aici, ci, dincolo de hotarul care nu e uşor de trecut, mai există, în mod neîndoielnic, ceva*.

În cele douăzeci de interviuri acordate de Ileana Mălăncioiu din 1994 pînă în 2016 se vede, iar în cîteva chiar mărturiseşte, ataşamentul faţă de – totuşi – lumea scriitorilor, cu toate bătăliile ei, cîştigate sau pierdute. Înainte sau după 1990.

Poate cel mai bun titlu pentru o carte despre Ileana Mălăncioiu ar fi cel găsit de Roberto Mussapi pentru interviul din 2014, după Festivalul Internaţional de Poezie de la Genova: *Ileana, trame di bellezza*.

Georgeta DRĂGHICI

File de poezie ...

... de Dona ROŞU

O SCARĂ ÎNALTA PÎNĂ LA CER
(A HIGH LADDER TO THE SKY)

Nu demult am aflat că există o scară anume pentru mine, înaltă pînă la cer.

Urc treaptă cu treaptă fără oprire dar neştiind distanţa dintre cer şi pămînt, nici legea atracţiei universale, nu pot să socotesc cîte trepte mai am de urcat.

Din cînd în cînd mă întreb dacă odată ajunsă la porţile mari ale cerului tu ai să mă auzi cînd te strig sau ai să mă vezi.

Am să fiu îmbrăcată în rochia albă cu dantelă şi perle pe care am păstrat-o neatinsă într-o foiţă de aur.

Diadema cu pietre preţioase am îngropat-o la rădăcina copacului sub care am stat amîndoi seara tîrziu şi sub care acum îţi scriu această scrisoare.

A LADDER HIGH TO THE SKY
(O SCARĂ ÎNALTA PÎNĂ LA CER)

Not long ago I found out there was a ladder just for me going high up to the sky.

I climb step by step not stopping but not knowing the distance between earth and sky nor the universal attraction law, I cannot count how many more steps I have to climb.

Once in a while I ask myself whether once I reached the great gates of the sky you would hear me or see me when I call you.

I will wear the white dress trimmed in lace and pearls which I kept untouched in a gold leaflet.

The precious stones diadem I buried at the root of the tree where we stayed together late at the night and where I am now writing this letter to you.

Translated by Luciana Costea, Antonio Costea, Jr., Kathleen Snodgrass

NINGE ÎN CÎMPIA ROMÂNĂ
(IT'S SNOWYNG IN CÎMPIA ROMÂNĂ)

Ninge în Cîmpia Română şi noi nu mai suntem copii să ne bucurăm şi să ieşim cu tălpile goale să prindem fulgii albi de cristal trimişi din cer ca un dar în palmele noastre făcute căuş.

Unde-au rămas copiii care am fost, pe unde se joacă acum, de ce nu i-am luat cu noi să ne-nsoţească la drum şi să ne facă să credem mereu că viaţa e o poveste fără sfîrşit.

Ninge în Cîmpia Română şi noi nu mai suntem acolo. Unde-au rămas copiii care am fost, pe unde se joacă acum, de ce nu i-am luat cu noi să ne-nsoţească la drum şi să mă facă pe mine acum să cred că tu te-ai prefăcut că pleci de tot şi ai putea să vii oricînd înapoi.

IT'S SNOWING IN CÎMPIA ROMÂNĂ
(NINGE ÎN CÎMPIA ROMÂNĂ)

It's snowing in Cîmpia Română and we are no longer children to enjoy it and run out barefoot to catch the-white-flying-crystals-sent-from-the-sky as a gift in our cupped hands.

Where are the children we once were, where are they romping now, why didn't we take them with us on the road to make us believe that life has no end.

It's snowing in Cîmpia Română and we are no longer there. Where are the children we once were, where are they romping now, why didn't we take them with us on the road, to make me believe that you just pretended to leave forever and you could come back anytime.

Translated by Luciana Costea, Antonio Costea, Jr., Ann Woodward

Cronica literară
... de Titu POPESCU

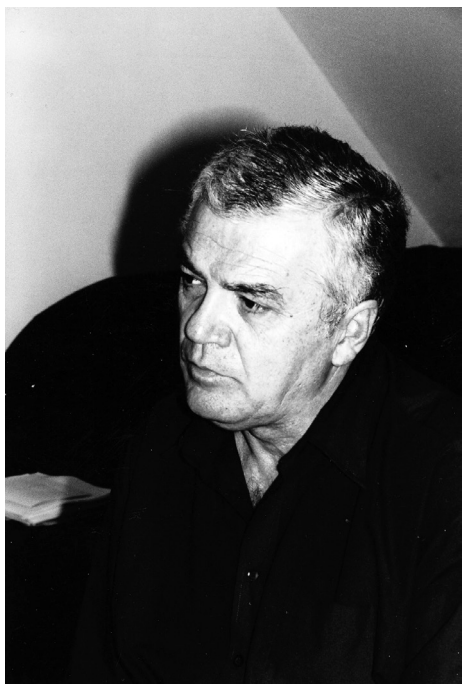

Atitudini anticomuniste

Zeno Millea, autorul cărţii *România încotro?* (Ed. *Napoca Star*, 2016), face parte dintre cei la care atitudinea anticomunistă se revendică dintr-o viziune mai largă privind întemeierea autohtonistă, asupra căreia comunismul a acţionat deconstructiv şi impietant, o jumătate de secol ţinînd poporul român în ignoranţă, rupîndu-l de la circuitele europene de idei şi înfeudîndu-l unui totalitarism discreţionar. Fiindcă marea majoritate a textelor din carte au fost mai întîi publicate în *Jurnalul Literar*, autorul intră în frontul publicistic al revistei, în care autohtonismul nerezidual şi libertatea democraţiei pun antitotalitarismul pe primul loc. De altfel, cartea poartă subtitlul de *Publicistică 2011-2016*, iar *Argumentul* explică titlul: *De ce* ***România încotro***? *Pentru că ţara noastră se confruntă, de o bună bucată de vreme, nu numai cu iredentismul maghiar, ci şi cu asaltul globalizării, ba, poate în primul rînd, cu ea însăşi* (un veritabil război româno-român, indus şi cultivat din afară!).

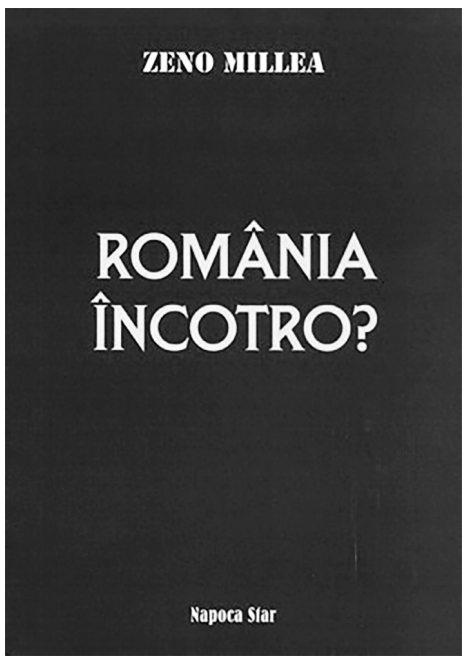

Autorul se arată foarte preocupat – ardelean fiind – de *iredentismul maghiar*, pe care-l iscodeşte pe baza argumentelor istorice, intens speculate chiar cînd nu se face trimitere directă la ele. El vede în acţiunile UDMR-iste mereu ,,provocări" prin conflicte *etnice şi etno-politice uşor răstălmăcibile prin mediatizare distorsionată*. Ştiind că, pentru ,,detaliere şi probare" are nevoie de spaţiul unei cărţi, nu o scrie pentru că experienţa l-a învăţat că *mă citesc doar cei care cunosc problema, iar cei ce n-o cunosc o bagatelizează, o ignoră cu desăvîrşire sau chiar o consideră o găselniţă politicianistă conjuncturală*. Eu, fiind pe aceeaşi poziţie autohtonistă, n-o găsesc a fi o ,,găselniţă politicianistă", dar ,,conjuncturală" poate că da. Trăiesc în Cluj, dar nu am simţit, nu m-am lovit de o atitudine maghiară revanşardă, ungurii sunt mai puţini la noi, acum, fapt care nu le permite accesul la atrocităţi precum cele pe care istoria le-a consemnat.

În schimb, autorul este perfect îndreptăţit să ia atitudine împotriva unor excese ale maghiarimii, de pildă împotriva susţinerii că cimitirele păstrează argumente pentru cine au fost cei care au trăit odinioară pe aceste meleguri, venind cu veridicitatea istorică: *veacuri în şir românii nu aveau acces în oraşe, nu se puteau aşeza* ***intra muros*** *decît cu preţul asumării prealabile a unei totale deznaţionalizări*. Însă maghiarimea ardeleană a constituit *singurul element colaboraţionist de care au beneficiat forţele comuniste de sorginte NKVD-istă*.

Zeno Millea este un bun cunoscător al istoriei şi un abil manevrant al argumentelor pe care aceasta i le oferă. Cum e şi firesc, în diferendul româno-maghiar le foloseşte pe cele care dau dreptate românilor, constatînd că ele circumscriu adevărurile istorice (aşa că, le va spune celorlalţi, *lăsaţi-o voi mai moale cu ,,străvechea voastră civilizaţie" şi terminaţi cu ,,menirea istorică" şi, mai ales, cu ironiile la adresa altora*), încît îl întreabă pe preopinentul său *Ce părere ai, dragul meu Tasi? Îţi mai arde de ironii?*, concluzionînd*: cum de nu vă este jenă să vă mai plîngeţi de prigoană, insecuritate şi deznaţionalizare?*. Şi comportamentul dictat de psihologia socială îi este familiar autorului, străbătut, pe lîngă observaţii generale, de coextensia bunului-simţ (*cei mai turbaţi antiromâni au fost, din totdeauna, românii deznaţionalizaţi şi urmaşii lor*).

Eforturile demonstrative ale lui Zeno Millea ţintesc contracararea contrafacerilor istorice, putînd astfel să recunoască faptul că, *dacă în perioada ,,rolleriană" alţii ne falsificau şi batjocoreau istoria, astăzi o facem noi (aparent) singuri şi nesiliţi de nimeni*, datorat fondului *unei ignoranţe crase sau a unei denaturări comandate*.

Din aceste motive, Zeno Millea se situează *dincolo de ,,legende" şi ,,curiozităţi"* (am citat un titlu din cuprins), afirmînd răspicat că *istoria noastră europeană se numără în milenii şi nu în secole şi cei ce-şi arogă ,,menirea istorică de-a civiliza şi organiza statal bazinul carpatic" au lipsit, după 1526, timp de aproape 400 de ani din istoria (şi de pe harta) zonei cu pricina*. Cît priveşte ,,maghiaritatea" secuilor, îşi explică ghilimelele: *pentru că această maghiaritate este pur conjuncturală şi de dată relativ recentă. Este post-trianonică ! Secuii nu sunt unguri! Şi nici măcar n-au năvălit împreună cu aceştia, în 896*, iar antroponimele nu au fost schimbate sau traduse, ci stîlcite.

El pune în relaţie revizionismul cu mediul prielnic în care acesta s-a dezvoltat – comunismul. Reorientarea rapidă a maghiarilor din Transilvania spre colaborarea cu sovieticii avea un singur motiv: *pentru a-i cîştiga de partea lor pe sovietici, pentru a-i determina să pledeze, la conferinţa de pace, pentru un* ***status quo*** *în ceea ce priveşte apartenenţa Ardealului de Nord!*. În schimb, mişcarea anti-revizionistă a studenţilor români din Cluj a dat expresie atitudinii lor anti-comuniste, vădită în împărţirea protagoniştilor: *toţi studenţii anticomunişti erau români iar toţi muncitorii comunişti erau unguri*, prin urmare *studenţii români fiind* – nu-i aşa ? – *cea mai reacţionară categorie socio-profesională a momentului, a cărei stîrpire, în viziunea atacatorilor, urma să fie apreciată pozitiv şi contabilizată unde trebuie de către ocupantul sovietic* (dînd măsura *uneia din cele mai sălbatice acţiuni maghiare post-horthiste ale anului 1946 şi uneia din cele mai stupide manifestări ale colaboraţionismului maghiar cu forţele comuniste ale vremii*). În perioada post-trianonică au fost prezentate drept conflicte inter-etnice de proporţii datorate ,,şovinismului" şi ,,sălbăticiei" românilor, scornite de cei care au instrumentat o furibundă campanie de maghiarizare.

Şi, pentru a ilustra promptitudinea atenţiei sale investigatoare în actualitatea imediată, să dăm verdictul autorului în privinţa tragediei de la *Colectiv*: *dacă muzica (cea uşoară – despre ea fiind vorba cu precădere) şi-ar fi păstrat, în linii mari, triada clasică (melodie plus armonie, plus ritm), ea ar fi ascultată şi azi în săli de concerte, fără circul complementar de astăzi în materie de recuzită, fără alcool şi droguri şi, mai ales, fără efecte pirotehnice*.

Deşi azi lucrurile par bine stabilite şi acceptate din ambele părţi, deşi istoria apropiată se cunoaşte şi este asumată din ambele direcţii, o astfel de carte este necesară, fiind un cumul de argumente, o aşezare împreună a demonstraţiilor şi – mai ales – o atragere a atenţiei celor care încă le mai ignoră. Ea nu vrea să învrăjbească, ci să aşeze definitiv lucrurile pe coordonatele adevărului. După cum mărturiseşte la un moment dat autorul, el nu judecă şi nu condamnă pe nimeni, ci îşi justifică doar crezul.

Zeno Millea are îndemînarea promptă şi reactivă a jurnalistului de marcă, acela care ştie să producă argumente irefutabile, peste care nu se poate trece. El slujeşte adevărul *sine ira et studio,* fiindcă acesta stă în temeinicia argumentaţiei şi în modul răspicat de a o spune. Această carte, ca şi celelalte scrise de Zeno Millea, se adaugă raftului de cărţi de critică socială care se reazemă pe date istorice concrete, unde intră şi cărţile scrise recent de Ioan-Aurel Pop (*Transilvania, starea noastră de veghe*), Corneliu Florea, ultimile lui două apărute la Editura *Aletheia*, *Călător prin felurite lumi* şi *Vara pisicilor negre*.

§

Ion Baurceanu, autorul cărţii *O viaţă ratată*, a fost deţinut politic în România comunistă între anii 1951-1964. Însuşi titlul cărţii spune multe despre anii petrecuţi în temniţele comuniste, dar şi despre autorul ei, care s-a afirmat, în regimul dur penitenciar, ca un ferm luptător anticomunist, netranzacţional; el obişnuia să spună: *de la mine nu au smuls comuniştii niciun fulg*, iar credinţa l-a întărit (*Dumnezeu nu m-a părăsit nici o clipă*).

Nefiind pregătit pentru preocupările scriitoriceşti, Ion Baurceanu nu şi-a făcut un scrupul din respectarea normelor redactării, ci doar din redarea adevărului vieţii trăite de el în condiţii crîncene. De aceea, socotesc că, în comentarea acestei cărţi, mai potrivită este reliefarea gradelor oripilării sale de dictatura comunistă, pe care le vom urmări pe două eşichiere: izbucniri vocale şi afirmaţii explicative (denigratoare). Să dăm cîteva exemple pentru fiecare.

Din prima categorie: *aberaţia secolului al XX-lea, coşmarul comunist, ideologie barbară, porcii, perioade de iad, lichele, bandiţi, criminali, bestii urîte şi proaste, gloată de gardieni, m-au deşelat în bătaie, animale, parşivi, oltean urît şi prost, plutonier mare bătăuş, slugoi ai regimului criminal, mare beţivan, gardianul aşa prost cum era, nătărăii, un turnător odios, un bandit de maistru, porci foarte mari şi graşi, unul mai bandit ca altul, aberaţiile lui, bou de plutonier, mă îmbrînceau, mă înjurau, prostia gardianului, nemernic, lichele, derbedeii, infractori, criminali, gunoaie, marele bandit Dej, canalii, secături, intriganţi nemernici, milioane de lepre* etc. etc..

Din a doua categorie: *cu cît vor veni mai mulţi americani, cu atît îmi dă sentimentul că vom fi mai apăraţi de invazia hoardelor asiatice; această ideologie criminală este creaţia unui filosof evreu; Dej, cel mai mare bandit ce m-a înfometat şi m-a bătut; blestemaţi să fie ei şi copiii lor; acesta mi-a tras o înjurătură de mamă şi m-a îmbrîncit; să rămînem noi cu sechelele şi ei cu pensiile; eram pedepsiţi în lanţuri; în comunism mereu lipsea cîte ceva, se zice că şi în iadul lor e la fel: cînd nu sunt chibrituri, cînd nu este smoală; iarna nu ne dădeau nici lemne, nici cărbuni; Piteştiul, cea mai sinistră puşcărie; bătaia trebuia să anuleze personalitatea şi să scoată din nenorocit un animal cu o personalitate nouă, bolşevică; condamnat la şase ani, pentru că în timpul războiului glorificase într-o poezie armata română; pantalonii era aşa de veridic rupţi de lanţuri, încît meritau un loc în muzeul holocaustului roşu; în celulă, unde ne încălzeam cu respiraţia; izolatoarele de sub stîncă erau reci şi permanent umede, unde înfloreau ciupercile; un gardian urît şi bestial de fioros; comuniştii au suprimat mila, suprema virtute; am rămas sub ocupaţia comuniştilor aborigeni, la fel de ticăloşi; slugoi ai regimului criminal; în ţările civilizate, nu sunt oameni privaţi de libertate pentru ideile lor politice; îi puneau pe proştii adunaţi din pleava satelor şi pegra oraşelor să ne bată; ofiţerul politic, un plăvan, mare bandit; bolşevismul era în stare să mă strivească; iadul nostru era cu atît mai năpraznic, cu cît ne înfometau, bandiţii; ne chinuia în fiecare clipă foamea, eram trişti, nu se rîdea; nu se mai opreau sălbăticiunile, gardieni nenorociţi, racolaţi din scursurile societăţii; tocmai pentru că nu mă surpam de şale, sfidam temnicerii, nu-i gratulam, aveam sentimentul că sunt cetăţean; fără pături, fără căldură, bătuţi şi înfometare permanentă, zi de zi, an de an; atît de mult ne-au umilit şi ne-au chinuit comuniştii; noi nu aveam voie să ştim cît e ceasul, că s-ar fi prăbuşit comunismul; apa era o tortură, puternic sălcie; crima românilor de a alege comunismul şi după 1989, pentru mine e ceva mai ticălos decît puşcăria tinereţii mele*; etc. etc..

După lectura acaparantă şi scrîşnită a acestei cărţi, îi dăm dreptate lui Traian Andreescu, coleg de suferinţă penitenciară cu autorul, care spunea că Ion Baurceanu *are un caracter de elită, cu care s-ar mîndri orice ţară civilizată*.

Caiet de cenzor
de Liliana COROBCA

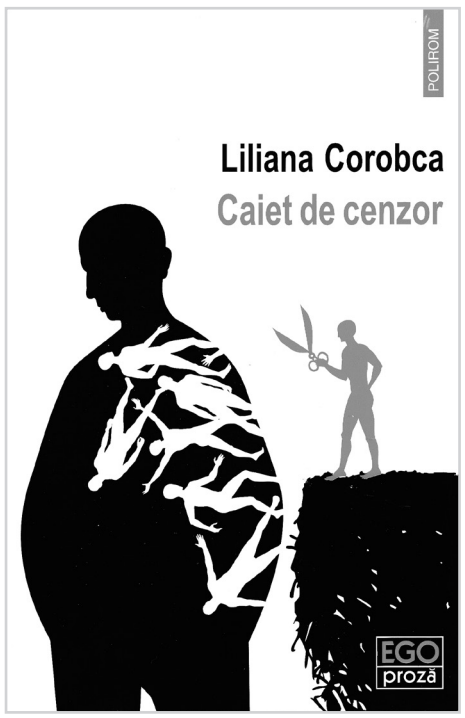

Noul roman al Lilianei Corobca, *Caiet de cenzor*, apărut în colecţia *Ego* a Editurii *Polirom*, redesenează, la graniţa ficţionalului pur, dar angajat, istoriceşte, în virtutea verosimilului, itinerarii cu *initium* şi *terminus* antagonice. Pentru aceasta, prozatoarea navighează în teritoriul epicului cu un har împrospătat, ale cărui eforturi poietice, însă, se lasă descifrate cu oarece parcimonie; „spaţii" de unde, în mod cert, se furnizează şi plusul de satisfacţie estetică.

Bazîndu-se pe o imaginată corespondenţă dintre autoare şi şefa Birolui DS din cadrul instituţiei cenzurii comuniste (înfricoşătoarea DGPT), romanul recent apărut al Lilianei Corobca se distanţează de şirul „antecesorilor", pe de o parte, prin abordarea de tehnici narative înnoite şi, pe de altă parte, printr-o consistentă infuzie de reflecţie filosofică. Aici, personajele se descifrează, ca într-un monolog interior, prin lectura filelor unui caiet de cenzor, ori se întrevăd, caracterial, prin fantele generate de inferenţele dialogurilor. Personajele din *Caiet de cenzor* nu străbat doar arealuri de stări conflictuale, de autorenegări şi iluzii identitare, de autoincriminări şi false argumente ale salvării conştiinţei. Ele sunt generatoare de idei, furnizoare de filosofie socială, de filosofie politică, de corecţie, ori de asumare doctrinară, devenind, astfel, martori de perspective.

Această sumă de personaje-mijlocitor este cea care oferă romanului Lilianei Corobca aspectul unei intensificări descriptive, cu o copleşitoare forţă de a reda autenticul aparţinător atmosferei epocii. Mizînd, arhitextual, pe un tezism cu justă receptare pozitivă în actualitate, pe bună dreptate înfierînd excesele non-libertăţii, *Caiet de cenzor* se remarcă, pur literar, printr-o elaborare particularizantă a descrierii, a zugrăvirii unei colecţii de imagini specifice unei epoci, paradoxal, fără a da formă, ori culoare, nemijlocit-explicite, peisajului. Apelează, pentru aceasta, exclusiv, la unduirile reflective ale personajelor, fapt ce conferă operei şansa la o evaluare critică în care inovaţia auctorială să preceadă alte atuuri ale romanului, cum ar fi naturaleţea stilului, ori neîmpovărarea stilistică.

Propun, aşadar, *Caiet de cenzor* spre lectură oricărui cititor, specialist, sau doar „gurmand" al beletristicii, bucuros să primească experienţa novatorului naratologic aflat sub pana unui scriitor deja matur.

Ciprian DAD

ANNIVERSARIA: PAVEL CHIHAIA, 95

PAVEL CHIHAIA între *TREPTELE NEDESĂVÎRȘIRII* și O VOCAȚIE PENTRU ETERNITATE

(urmare din pag.1)

Desigur, cînd ocupația sovietică a României m-a condamnat la o altă despărțire de semenii mei, singurătatea mi-a fost și mai adîncă. Nu aceea a călugărilor care trăiesc prezența divinității. Fără speranța deplină a lumii cerești. Mai tîrziu, aflîndu-mă în I*nstitutul de Istoria Artei*, inițiind cercetări de istoria culturii, de evoluția mentalităților, cercetînd monumente aparținînd unor mulțimi care și-au încrustat valorile în aceste mesaje, am trecut de la dialogul cu mine la analiza și prezentarea complexității omenești de-a lungul secolelor. […]

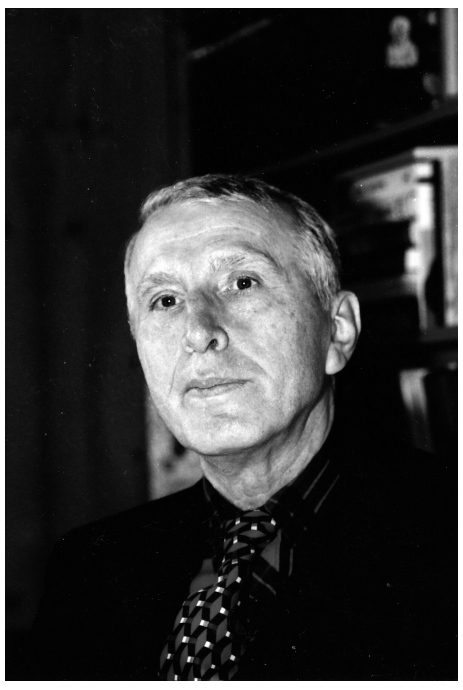

Ileana Corbea: *Ați frecventat cenaclul lui Petru Comarnescu în anii 1945-1946, în cei cîțiva ani de relativă libertate de după război, după care a urmat noaptea comunistă. Cum vă împăcați cu enunțul* **generația pierdută***?*

Pavel Chihaia: Petru Comarnescu și-a apropiat nu numai mari creatori români, ca scriitorii Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Dinu Noica și sculptorii Constantin Brîncuși, Gheorghe Anghel, Ion Vlad dar, după cum se știe, a fost un promotor al literaturii de limbă engleză. După război, în jurul lui Petru Comarnescu, în casa sa din str. Icoanei nr. 10, s-a format un cerc din care făceau parte: Theodor Cazaban, Ruxandra Oteteleșanu, Florian Nicolau, Teohar Mihadaș, Alexandru Husar, Margareta Sterian, subsemnatul. Nu după mult, s-a alăturat cercului și Petru Dumitriu, proaspăt licențiat al unei facultăți din München, care avea să scrie cărțile sale remarcabile *Preludiu la Electra* și *Euridice*, apărute în Editura *Fundațiilor Regale*. S-au organizat o serie de ședzători în cercuri de cultură , eu însumi îmi amintesc că am citit împreună cu Sorana Gurian la Facultatea de Medicină, altădată cu Geo Dumitrescu și Ion Caraion. Datorită lui Petru Comarnescu am fost angajat la *Direcția Generală a Teatrelor* și, în urma îndemnurilor sale, am redactat romanul *Blocada*, primul dintr-o trilogie, care îl interesa. Cînd i-am dus romanul, scris de mînă, l-a citit în cîteva zile, mi-a scris o prefață și l-a recomandat Editurii *Cultura Națională*, care mi l-a tipărit, pentru ca să fie retras din librării și distrus, cîteva luni mai tîrziu, cum v-am mai spus. A fost, de altfel, și începutul epocii sumbre în care m-am aflat la *munca de jos*, timp de doisprezece ani, din 1948 pînă în 1960.

În legătură cu sintagma *generația pierdută* voi aminti doar pe cîțiva romancieri, scriitori ai unei unice cărți, care, în mod firesc, ar fi avut o altă desfășurare a înfăptuirilor lor: Mihail Villara, despre al cărui roman *Frunzele nu sunt niciodată aceleași* s-a scris mult prea puțin în ultima vreme, Theodor Cazaban, al cărui remarcabil roman *Parages* nu a fost încă tradus în românește, Alexandru Vona cu *Ferestrele zidite*, scris de asemenea cu patru decenii în urmă, a cărui valoare a fost într-adevăr recunoscută, nu numai de critica noastră, dar și pe plan internațional, fiind de îndată tradus în franceză, engleză, germană, spaniolă, italiană. Desigur, mai sunt și alții, unii care vor apărea în timp. La care, pînă în prezent, se adaugă și opera mea literară, cu un singur roman încheiat, cu fragmente, interviuri, mărturisiri, oglindind pe măsură generația mea *pierdută*. În legătură cu prieteniile din tinerețe îmi amintesc de legăturile strînse pe care le-am avut cu Vladimir Streinu și scriitorii cercului său, în primul rînd Constant Tonegaru, apoi Mircea Popovici, Mihai Crama, de asemenea cu Șerban Cioculescu, pentru care am avut o înaltă prețuire, cu al cărui fiu, Barbu, am fost întreaga viață prieten nedespărțit. […]

Ileana Corbea: *Care este astăzi situația scriitorului român aflat pe alte meridiane decît cele ce-i desemnează patria?*

Pavel Chihaia: Mulți își recunosc două patrii, cea originară și aceea de adopțiune, o altă dualitate care implică o altfel de dilemă sentimentală. Descrisă convingător în romanul *Emigranții*, al scriitorului norvegian Johann Bojer. Este vorba în această carte de o familie de pescari din Norvegia și de unicul fiu care, prin căsătorie, emigrează în California, în America. După o vreme, de dorul lui, părinții își vînd casa și pleacă să trăiască alături de el și de noul născut. Dar, după cîțiva ani, dorul de casă, de vecini, de mormintele strămoșilor și de peisajul de care erau legați îi îndeamnă să se întoarcă înapoi, în Norvegia. Pentru ca, din nou, să îi chinuiască lipsa odraslei lor și să plece în California, încît ultimii ani din viață și-i petrec într-o neîntreruptă călătorie, într-o veșnică dilemă, între o țară și alta, fiecare cu chemarea și inospitabilitatea ei. În legătură cu întrebarea *dacă poate exista o literatură a exilului românesc*, îmi permit să evoc romanul meu *Lupta sufletului cu trupul*, în care descriu – la persoana întîi – zbuciumul zilelor în care m-am decis să rămîn în Occident, argumentele pentru o hotărîre sau alta fiind la fel de puternice. În această luptă, nostalgiile sufletești, idealul libertății învingînd, pînă la urmă, nevoile imperioase, dar nesemnificative ale vieții. […]

Ileana Corbea: *Ce v-a determinat, care a fost îndemnul să vă opuneți comunismului?*

Pavel Chihaia: Convingerea mea a fost că în suișul vieții se cuvine să fii consecvent cu propriul ideal, să-l păstrezi și să-l mărturisești. Nu este, oricum, orgoliu. Nu mă refer la relațiile cu cei din jur, sau mai îndepărtați. Este vorba, în primul rînd, de demnitate, îndemnul de a fi solidar cu tine însuți, de a nu renunța la scopul pe care ți l-ai propus în viață. Aș fi putut găsi justificări pentru o altă atitudine, invocînd necesitatea lecturilor, a relațiilor omenești, a creației. Chiar posteritatea se ocupă mai puțin de evenimentele vieții, distingînd, înainte de toate, valoarea înfăptuirilor cărturărești. Oare este mai importantă satisfacția de a scrie și publica sau conștiința demnității? Unii s-au întrebat desigur: ce este această demnitate? Aș răspunde: fidelitatea față de tine însuți, fără legătură cu mersul lumii, cu societatea, chiar cu cei pe care îi iubești. La o altă definiție s-a gîndit, desigur, Petru Dumitriu – care ne-a fost prieten pînă ce drumurile și vederile noastre s-au despărțit, una din dramele generației, printre cele mai dureroase – cînd mi-a făcut o mărturisire, pe care nu o pot uita. Ne aflam amîndoi în cercul Petru Comarnescu și ne plimbam într-o după-amiază însorită (era prin 1946) de-a lungul lacului din parcul Herăstrău. Petru Dumitriu era un interlocutor care gîndea și se exprima în mod deosebit. Traversam peluzele înverzite și discutam despre eforturile comuniștilor de a robi societatea românească, în primul rînd intelectualii – ceea ce s-a întîmplat nu după multă vreme. Și atunci Petru mi-a încredințat un gînd al său (nu voi uita privirea lui ațintită către viitorul sumbru care ne aștepta pe toți), că în societatea care urma să apară nu vor mai fi decît stăpîni și sclavi; deci vor fi cei care vor conduce și o masă de orbi supuși, care vor înfăptui ceea ce li se va porunci. Și a adăugat cu vocea lui profundă, gîndind la acest viitor care i se releva: *Eu nu vreau să fiu sclav. Nu îndur sclavia*. În clipa aceea, pentru întîia oară, am simțit că un principiu important mă desparte de Petru Dumitriu. A fost ca și cum s-ar fi adîncit o prăpastie și fiecare am rămas pe o altă margine. În sinea mea, mi-am spus că fuga de sclavie nu poate fi demnitate, că demnitatea mea este a sclavului care își păstrează iubirea de semeni și o lumină interioară, alta decît a raporturilor sociale. Dar relatînd această confesiune a lui Petru Dumitriu vreau să subliniez că nu numai privilegiile i-au îndemnat pe unii intelectuali să se supună terorii comuniste, ci și acest sentiment respingător al sclaviei, de a trăi după cum ți se poruncește, în turma nedefinită. De fapt, și la nivelul superior, intelectualii erau supuși poruncilor, dar acestea erau mai subtile, neafectînd orgoliul, avînd un caracter mai degrabă teoretic. Oricum, destinele noastre au urmat celor două definiții ale demnității: la Petru Dumitriu o activitate continuă, cu rezultate care și în prezent sunt consemnate corespunzător; în ceea ce mă privește… o *nedesăvîrșire*. Dar rămîn cu impresia că dacă aș fi ascultat de comuniști, nu mai eram eu, era un altul. Trebuie să recunosc că a existat un consens general pe care îl ignoră doar cei care nu au trăit în epoca comunistă. A fost un infern, unde se aflau alături cei slabi de cei puternici, dar demonul superior exista pentru toți. Și unii sclavi își spuneau: poate fi condamnat, desconsiderat cineva care se teme de persecuții, de mizerie, care își dorește o altă existență decît a celorlalți, a majorității? Și renunțau la sclavia celor mulți, pentru o sclavie de nivel superior. Dar alți sclavi replicau la rîndul lor: nu putem uita pe cei închiși, pe cei asasinați care s-au sacrificat pentru libertate, pentru valorile trecutului, pentru demnitatea urmașilor noștri. Și rămîneau mai departe sclavi fără privilegii.

Octombrie, 1997, München

Ileana CORBEA,
Nicolae FLORESCU:
Convorbiri prin timp, Ed. *Casa Radio*, 2003

Majestatea Sa Regele Mihai împreună cu Pavel Chihaia, la *Europa Liberă*, decembrie, 1991
Pavel CHIHAIA îi prezintă Majestății Sale volumul său de interviuri,
Fața cernită a libertății, carte apărută la Editura *Jurnalul Literar*

MĂRTURII DE DINCOLO DE TIMP

PAVEL CHIHAIA: UN RODNIC DESTIN LITERAR ȘI ȘTIINȚIFIC ÎN VREMURI POTRIVNICE*

Dincolo de bucuria împărtășirii și a gratitudinii, ca și de atîtea adieri nostalgice, cel puțin în parte comune, încercarea de a prinde în cîteva cuvinte ceva din muzica interioară a omului și sensul operei, cu adevărat impunătoare a creatorului Pavel Chihaia, echivalează oricum cu o cutezanță. Dar mai este și prietenia, care se încumetă la multe! Iar vorbind depre prietenie, trebuie să mărturisesc că unul dintre motivele admirației mele pentru Pavel Chihaia, pe care nu l-am cunoscut din tinerețe, ci abia tîrziu, departe de Țară, a fost rolul pe care am văzut că îl joacă la el un niciodată dezmințit cult al prieteniei, această atitudine și comportare pe care în consonanță cu Pavel Chihaia am trăit-o și practicat-o și eu, considerînd-o întotdeauna ca un semn de înnobilare și spiritualizare a vieții, indiferent de condiția socială și intelectuală, întrucît izvorăște din iubirea dezinteresată. Și am putut constata, mereu, de-a lungul anilor, pe timpul exilului nostru ca și de cînd infama cortină s-a prăbușit, cît de prezenți îi erau lui Pavel Chihaia prietenii lui, destinul și aura lor indestructibilă, peste depărtările în spațiu ca și față de cei care de-acum lăsaseră în urma lor pragul *marii treceri*.

Povestea aventurii spirituale a lui Pavel Chihaia este aceea a desfășurării întîlnirii fericite în persoana lui a două calități structurale: cea de scriitor și cea de om de știință. Amîndouă aceste geneze, la lucru, în opera lui Pavel Chihaia se constată că s-au potențat reciproc. Căci se poate spune că sensibilitatea artistică i-a ascuțit uneltele cercetării și observării științifice, iar capacitatea de detașare și contemplație a scriitorului i-a insuflat lealitatea față de adevăr și i-a ușurat urcușurile sintezei edificatoare, acestui istoric al culturii înarmat cu constatările și percepțiile inspiratoare ale cercetării arheologice de teren și ale receptării semnificațiilor monumentelor și documentelor de arhivă din literatura veche.

Într-o scurtă privire retrospectivă, din volumul al III-lea al operelor complete, intitulat *Artă Medievală*, Pavel Chihaia ne spune: *Am făcut parte din generația de istorici români de după Iorga, Constantin Giurescu, Alexandru Elian, bizantinologi și slavologi care au pus în lumină relațiile culturii medievale românești cu lumea bizantină și cu slavii din Sud.*

Noua generație din care au făcut parte Vasile Drăguț, Petre Năsturel, R. Theodorescu, Alexandru Duțu au căutat să pună în evidență anumite legături cu lumea post-bizantină (greacă și slavă), precum și relațiile medievale românești cu occidentul. Și tot acolo, Pavel Chihaia precizează că anumite capitole ale acestei cărți precum cel intitulat *Vlad Dracul, Voevod al Valahiei și Cavaler al ordinului Dragonul* își propun să arate nu numai ceea ce au primit românii de la cultura post-bizantină și occidentală, dar și ce au dat ei înșiși Europei: *Încadrate pe frontul cruciadelor tîrzii (cruciadele antiotomane), Țările Române, pe de o parte, au apărat Apusul cu prețul unor sacrificii sîngeroase și ignorate, și pe de altă parte au aspirat la eliberarea Balcanilor și a strălucitorului Bizanț, capitala Ortodoxiei. Dacă această rezistență a fost pînă la urmă învinsă aceasta nu a fost din cauza lipsei de elan sau de sens politic al elitei politice a Valahiei, ci, mai cu seamă din cauza imperiilor occidentale care au ignorat, în mare măsură, realitățile Răsăritului, le-au neglijat și, după decenii de indiferență, le-au abandonat*.

Pavel CHIHAIA împreună cu
Nicolae STROESCU-STÎNIȘOARĂ,
Freiburg, 1997

Veracitatea acestui concentrat de istorie mai îndepărtată, distilat de Pavel Chihaia, poate ușor isca amintiri mai recente despre abandonarea Răsăritului european după cel de al doilea război mondial, cu toate urmările care nu au cruțat nici biografia și nici itinerarul scriitoricesc al lui Pavel Chihaia, care începînd din 1946 făcea parte din organizația anti-comunistă *Mihail Eminescu*, alături de părintele catolic Marie-Alype Barral, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Constant Tonegaru, Iordan Chimet, Theohar Mihadaș, Dinu Pillat, Gheorghe și Lucia Fratostițeanu. Între 1948 și 1960 este arestat de două ori și eliberat din lipsă de probe. În 1945 îi apăruse piesa de teatru *La Farmecul Nopții*, în Editura *Fundațiilor Regale*, obținînd premiul scriitorilor tineri, și în 1947 romanul *Blocada*, parte din trilogia dobrogeană, care nu a putut depăși stadiul de proiect în condițiile mizeriilor, persecuțiilor și punerii la index de către represiunea ideologică.

Dar dincolo de toate zădărnicirile pe care i le-a pus în calea impetuoasei sale vocații literare, căderea Țării sub dominație sovietică, Pavel Chihaia și-a cîștigat de mult locul în istoria literaturii române, intrînd în galeria de deosebită relevanță și semnificație prin simultaneitatea dublu rodnică a vocației științifice și artistice, galerie din care, în fugă, îi menționez pe Alexandru ▶

Theodor CAZABAN, Ion VLAD şi Pavel CHIHAIA
la *Centenarul Eminescu*, Paris, 1989

◀ Odobescu şi Mircea Eliade.

O întîmplare ai zice cu tîlc, a făcut ca istoricul culturii, Pavel Chihaia, să se întîlnească, într-un moment memorabil al cercetărilor sale documentare, cu investigaţiile istorice şi arheologice ale înaintaşului său Alexandru Odobescu. În volumul intitulat: *Căutări în Orizontul Timpului*, apărut la Editura *Albatros*, în 1998, Pavel Chihaia, vorbind despre bisericuţele şi chiliile rupestre din judeţul Buzău, scrie: *Oricum, pentru mine găsirea carnetului lui Henri Trenk (pictorul Trenk), apoi caietul lui Alexandru Odobescu au fost momente nesperate, permiţîndu-mi reconstituirea trecutului şi importanţei acestui complex străvechi, datînd, probabil, din secolul al XIV-lea, care a fost părăsit definitiv în secolul al XVII-lea*.

Analogia dublei chemări, în ceea ce îi priveşte pe Alexandru Odobescu şi Pavel Chihaia: cea literară şi cea a cercetării, reconstituirii şi interpretării istorice, ţine de o anumită forţă interioară formativă, dincolo de deosebiri de stil, accente şi amplitudini pe cele două laturi. G. Călinescu în a sa *Istoria Literaturii Române de la origini pînă-n prezent* observă că: *Episoadele istorice ale lui Odobescu au ca model, cu bună ştiinţă, nuvela lui C.Negruzzi. Însă Odobescu e ,,anticar'', istoric, arheolog, şi, ca atare, intenţia lui merge în direcţia reconstrucţiei*. Şi tot G. Călinescu scrie despre Alexandru Odobescu şi că *este un peisagist pe dimensiuni mari şi, în acelaşi timp, un scenarist arheolog* ..., dar *nu are geniul invenţiei literare*. Cît despre Pavel Chihaia, Petre Comarnescu spunea în 1947, în prefaţa la romanul *Blocada*, că: *Lucrarea aceasta vesteşte un destin literar neobişnuit şi o adîncire de care romanul românesc rareori a avut parte, în cei 25 de ani de structurare definitivă*. Şi mai departe precizează: *Ceea ce ne-a bucurat îndeosebi a fost că aici, în romanul **Blocada**, scriitorul nu a făcut numai să descrie pitorescul, să sensibilizeze înfăţişările naturii, ci să adîncească sufletul oamenilor, descoperind mecanismul intereselor şi năzuinţelor lor ascunse, urmărind interrelaţiile sociale, jocul închegării unei lumi cu totul deosebită de restul Ţării noastre şi de mentalitatea celor care judecă numai după aparenţă.... . Prieten cu haimanalele din port şi cunoscînd oameni asemănători cu aceia, construiţi aici, Pavel Chihaia şi-a format, cu timpul, o cultură superioară, urmînd facultatea şi fiind interesat, mai cu seamă, în problemele esteticei şi ale istoriei artei. Şi aici are ceva din destinul scriitorului mare: o experienţă liberă şi neconvenţională, dar şi putinţa unei cultivări superioare şi rafinate, fără de care, experienţa nu poate deveni operă de artă semnificativă*.

Iar peste decenii, criticul literar Ion Negoiţescu scria în textul intitulat *Să redescoperim pe Pavel Chihaia*: *Asemenea **Ciumei** lui Camus (apărută concomitent cu **Blocada**) ca şi alte romane tipice pentru noua literatură a veacului nostru, **Blocada** este o parabolă... Scrisul lui Pavel Chihaia este în **Blocada** somptuos baroc, însufleţind prin clar-obscurul rembrandtian al atmosferei elaborată cu grijă – datorită însă lirismului propriu autorului transformă în climă utopică o lume închisă în sine, ca o monadă, exemplară şi trainică*.

Din perspectiva personală, de cititor, gîndesc că arta narativă a lui Pavel Chihaia, densă şi încărcată de un realism necruţător, se împleteşte cu omniprezenţa unui lirism nepatetic, dar mereu învăluitor şi metaforic revelator, în timp ce mişcarea luxuriantă a personajelor şi caracterelor îşi desfăşoară dansul nestăvilit al destinelor în acea clipită de clocot neastîmpărat al vieţii din portul milenar de la Pontus Euxinus.

Mi-amintesc de o convorbire, avută cu decenii în urmă, cînd l-am vizitat împreună cu Nicolae Balotă pe Pavel Chihaia. La vremea aceea mi-am notat-o cu data de 10 decembrie 1979 şi ea se găseşte în cartea mea, intitulată *În Zodia Exilului – Întrezăriri*, publicată în 1998. Spicuiesc din acea însemnare: *Chihaia ne-a vorbit despre geneza romanului **Blocada**, publicat de el la douăzeci şi patru de ani, adică acum treizeci şi doi de ani. Chihaia s-a pregătit ani de zile, încercînd să se iniţieze în toate misterele şi tehnicile artei literare. Plecînd de la ideea că nu posedă talentul povestirii, că nu poate aborda direct scrisul literar, cu atît mai mult cu cît şi aşa arta nu se confundă în nici un caz cu o creaţie spontană* ... ş.a.m.d.. Iar eu îmi încheiam însemnarea de atunci scriind: *Citind textele literare ale lui Pavel Chihaia, sunt convins că talentul lui literar nu ar fi avut nevoie chiar de atît de multe pregătiri*. Dar ştiam prea bine că prietenul meu, Pavel Chihaia, nu-şi schimbă uşor părerile şi am lăsat-o atunci în baltă! Dar nici eu nu mi-am schimbat părerea. Şi iată că, la mare distanţă în timp, adică în cartea lui Pavel Chihaia publicată în anul 2004, sub titlul *Antologie Dobrogeană – Înfăptuiri Pontice*, el însuşi scriind despre opera lui vorbeşte despre „momentele de inspiraţie" şi chiar despre „iluminări creatoare": *Mă întreb care momente de inspiraţie din itinerarul meu merită a fi evocate: cînd contemplam bolta înstelată, coborînd din vîrful dealului de la Andalchiol spre cişmea în drum spre fermă; atunci cînd am tradus **Ciocîrlia** lui Shelley pentru a o dărui celei al cărui dans îmi evoca elanul zborului însorit; cînd am descoperit în munţii Buzăului complexul isihast din secolul al XIV-lea .... Aceste iluminări creatoare s-au împletit cu clipele obişnuite, cu tributul timpului, societăţii, istoriei*.

În luminişurile memoriei dăinuesc şi întîlnirile mele cu Pavel Chihaia în faţa microfonului *Europei Libere* în năzuinţa noastră de a ne găsi pe calea undelor împreună cu Ţara, întru voinţa de apărare a temeliilor şi a credinţei salvatoare. Nu pot poposi decît scurt în acest trecut pentru noi veşnic aproape, în care căutarea şi destăinuirea noastră reciprocă şi încercarea de a lumina reperele, în comunicare şi poate, în momente fericite, în comuniune cu ascultătorii din Ţară, nu era numai scop, ci şi speranţă reînnoită. De pildă, întîlnirea noastră, în trei, cu acel pribeag de vîrf al *Ţării de peste veac*, cum o numea el, Vintilă Horia, cînd, în 1982, am abordat împreună în faţa microfonului tema: *Unele trăsături permanente ale spiritualităţii româneşti*. Atunci Pavel Chihaia ne-a vorbit despre o descoperire pe care el o considera epocală a profesorului Emil Lăzărescu – unul dintre mentorii de bază ai *Institutului de Istoria Artei* de la Bucureşti – a unei – îl citez pe Pavel Chihaia - : *foarte mare şi frumoase icoane din biserica lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeş, a cărei însemnătate nu era numai artistică sau istorică, ci una, dacă vreţi, şi transcendentă şi care glăsuieşte despre viziunea epocii şi poate constitui o trăsătură, despre care îmi voi permite să vorbesc, a spiritualităţii româneşti. Este vorba despre o icoană care reprezintă, pe una din feţe, un sfînt militar călare, ce n-a putut fi identificat, iar pe cealaltă faţă trei sfinţi: Sfîntul Varlaam, Sfîntul Alexie Omul-Lui-Dumnezeu şi Sfîntul Ioasaf. De ce spuneam că este foarte importantă această icoană? Este importantă pentru că ea pune în lumină cele două trăsături simultane ale viziunii româneşti. Pe de o parte, contemplaţia celor trei eremiţi – această putere de interiorizare, de corespondenţă cu absolutul - , iar pe de altă parte, un sfînt militar, unul care făcea parte din acea armată celestă, căreia i-au corespuns pe pămînt luptătorii Bizanţului împotriva păgînilor*.

Pavel Chihaia a aprofundat tematica respectivă arătînd şi că descoperirea icoanei din Curtea de Argeş a declanşat descoperirea altor trei icoane la Mînăstirea Cozia, toate avînd pe o faţă un sfînt militar, iar pe cealaltă faţă, sfinţi eremiţi. La care eu am remarcat atunci următoarele:

Îmi permit două observaţii. În primul rînd, pe o faţă a icoanei sunt nişte sfinţi asceţi. Te-ai fi putut aştepta ca pe faţa cealaltă a icoanei să fie un luptător laic, un războinic. Interesant pentru mine este faptul că partea dinamică este ea însăşi aureolată sau ea însăşi este în zarea sfinţeniei. Deci nu este vorba de un duh războinic laic în contrast cu duhul contemplativ, ci de contemplaţie în contrast cu acţiunea pusă ea însăşi în slujba sfinţeniei, am putea spune.

Şi Pavel Chihaia a schiţat fundalul istoric de la vremea aceea, în preajma pătrunderii temporare a Imperiului Otoman în Europa Centrală prin victoria repurtată la Mohacs şi bariera pe care au pus-o Ţările Române împotriva Semilunei, reverberaţiile cultural-religioase care însoţeau această împotrivire, în acea epocă a lui Neagoe Basarab, printre care şi prezenţa învăţăturii şi a practicii isihasmului. Vintilă Horia a cărui inspirată contribuţie despăşeşte ca atare cadrul acestui referat a afirmat: *Eu sunt foarte de acord cu ce a spus domnul Chihaia, şi preocupările lui merg poate pe un drum paralel cu preocupările mele în momentul de faţă*. Era în noiembrie 1982.

În 1988, la Madrid, a apărut o carte fundamentală a lui Pavel Chihaia sub titlul *Immortalité et décomposition dans l'art du Moyen Age*, care a atras atenţia nu numai a cercurilor de specialitate, şi în care Pavel Chihaia arată şi interpretează evoluţia concepţiei despre viaţă şi moarte în civilizaţia occidentală, între secolul al XII-lea şi al XIV-lea. Despre această lucrare în care erudiţia se întîlneşte cu intuiţia cercetătorului, pe urmele unei evoluţii care priveşte atît istoria culturii, cît şi relaţia dintre mentalitatea religioasă şi geneza spiritului timpului, cu consecinţe de durată pentru societatea şi gîndirea occidentală, am purtat o convorbire transmisă la *Radio Europa Liberă*. Premisa lucrării, argumentată magistral de Pavel Chihaia, este că la baza acelei evoluţii s-a aflat iscarea unei tensiuni de repercusiuni istorice între călugării franciscani şi ordinele cavalereşti. La sfîrşitul convorbirii spuneam următoarele, mulţumindu-i lui Pavel Chihaia: *Am citit această carte cu un interes şi o vibraţie aparte. Există o aprofundare a unor teme istorice cu instrumentar ştiinţific, dar, totodată, relevînd interesul existenţial şi filosofic (cel ce depăşeşte planul istoriei) cu care putem fi confruntaţi şi în contextul civilizaţiei noastre. Avînd poate un foarte accentuat simţ al vremelniciei putem înţelege mai bine acele momente în care ni se înfăţişează risipirea pămîntească. Aici aş vrea să fac o precizare: ceea ce am apreciat în cartea dumitale a fost faptul că aprofundînd această temă a descompunerii, rezultată dintr-o tensiune, nu o faci într-un mod în care să se uite fundalul metafizic, al unei transfigurări, dincolo de slăbiciunile şi trecerile pămînteşti. Ne dăm seama că cei care au creat, trăind cu intensitate înfăptuirea acestor monumente in transis, aveau aspiraţia şi poate speranţa că dincolo de risipire există momentul celălalt, final, care nu se poate pierde, al dărniciei divine, care va reconstitui arhetipurile, va învinge descompunerea. În sensul acesta nu apare nicăieri în cartea dumitale, o disperare definitivă. Mărturisesc o reacţie proprie, a lectorului care nu a urmărit numai analiza istorică, fiind preocupat şi de soarta spirituală a omului de ieri şi de azi. Pavel Chihaia îţi mulţumesc pentru discuţie.*

Theodor CAZABAN şi Pavel CHIHAIA
Paris, septembrie 1999

Atît scriitorul, cît şi istoricul culturii Pavel Chihaia, care era bine informat de timpuriu asupra literaturii moderne, nu a avut nici gustul şi nici tentaţia cunoscutelor jocuri cu absurdul sau vreo hipertrofie a percepţiei obsesive a unor forţe haotice şi de dezintegrare. Privit retrospectiv drumul lui a fost, chiar atunci cînd s-a întîlnit cu adversităţi şi represiuni, acela al efortului neîncetat de căutare şi împlinire a unei opere autentice. Cînd a trebuit să procedeze la schimbarea proiectului lui constructiv de la literatură la istoria culturii este o constatare esenţială aceea că şi pe noul tărîm, acela ştiinţific, a preluat în noua direcţie şi creativitatea şi forţa lui stilistică avînd un rol integrator pentru realizarea, de data aceasta, a unei opere nu literare, ci ştiinţifice. Această virtute armonizatoare şi acest echilibru rezultat dintr-o coincidenţă a acelor două înzestrări ale lui, au fost însoţite şi de concepţia lui Pavel Chihaia despre rolul omului în societate şi grija pentru binele patriei. A aderat dintr-un început pentru o concepţie democratică integratoare şi bine cumpănită. Dar, bineînţeles, explozivă în raport cu ideologia şi dictatura comunistă. De aici s-a tras şi exilul lui Pavel Chihaia. Cînd acesta s-a încheiat odată cu prăbuşirea regimului comunist, Pavel Chihaia s-a grăbit să plece la Bucureşti pentru o vizită, între 22 şi 27 ianuarie, 1990, avînd mai multe ţeluri: să transporte alimentele şi medicamentele de ajutor, colectate împreună cu minunata lui soţie, Maria Ioana, admiratoare şi sprijinitoare iubitoare a continuării operei lui, să propună interviuri pentru *Europa Liberă* unor exponenţi de înaltă ţinută ai culturii şi spiritualităţii româneşti şi să transmită mesaje unor edituri bucureştene (de pildă *Meridian*, *Univers*) din partea unor edituri româneşti din exil.

Ce s-a întîmplat atunci sparge multe şabloane istorico-politologice, căci între exilatul de pînă acum şi cei de care îl despărţise mai mult de un deceniu de restricţii cortina de fier, convorbirea a început ca şi cum nu ar fi fost niciodată întreruptă sau parcă cei în cauză s-ar fi despărţit numai de ieri, chiar dacă aveau atît de multe să-şi spună şi să-şi propună. Să fie la mijloc minunea comunicativităţii româneşti, modul unic al românilor de a fi imuni la ideologia marxist-leninistă, nonşalanţa valahă cîndva nepusă la socoteală de cotropitori, poate chiar pecetea cît de diafană a spaţiului mioritic? Dar, oricum, cel care a destupat ulciorul fermecat a fost Pavel Chihaia.

Nicolae
STROESCU-STÎNIŞOARĂ

München, 27 aprilie 2012

***Publicat în vol. *În zodia exilului. Întrezăriri – fragmente de jurnal*, Editura *Vremea*, Bucureşti, 2016**

Pavel Chihaia, un grandios port de ancorare

Pavel Chihaia, personalitate de seamă a culturii române, expus unui distructiv proces de dezrădăcinare, s-a regăsit rapid în atmosfera münchenează a anilor ´70, s-a consolidat atît cu virtuozitatea, cît şi cu răbdarea tipică personalităţilor menite să dirijeze, să contribuie, dar, mai ales, să se implice cultural, uman şi filosofic.

Împreună cu soţia sa, Maria Ioana, Pavel Chihaia a întreţinut strînse relaţii social-culturale cu personalităţi marcante precum Ion Negoiţescu, Aurel Cojan, Constantin Piliuţă şi mulţi alţii, care au lăsat amprente „spaţiale" în acest elevat mediu social-artistic.

Coordonata filosofic-afectivă, pe care Pavel Chihaia îşi edifică imensa contribuţie, se manifestă atît prin prezenţă, cît şi prin intervenţie, intelectuală sau creatoare, şi îşi are confirmarea sau materialitatea, printr-o strînsă şi neîntreruptă colaborare cu marele critic român de literatură şi artă Nicolae Florescu.

Pavel Chihaia este considerat atît de noii, cît şi de „vechii" prieteni un ***port** de ancorare* într-o mare permanent hărţuită de intemperii şi uragane...

Radu-Anton MAIER

München
10 martie 2017

Reconsiderări

Problema naţională în romanul *ION* de Liviu Rebreanu

Cu toate că problema e prezentă în scrisul lui Rebreanu, ea, nici la nivelul romanului, nici la cel al OPEREI, n-a fost abordată ca temă în sine, a fost doar semnalată în cadrul unor comentarii pe marginea nuvelelor *Calvarul, Catastrofa* şi a romanelor *Pădurea spînzuraţilor, Crăişorul.*

Reluînd idei mai vechi referitoare la opera scriitorului,Tudor Vianu în *Arta prozatorilor români* (1941) scrie: ***Ion** este o largă frescă a vieţii româneşti în Ardealul revenit, eposul permanenţei elementului românesc în mijlocul unor împrejurări neprielnice, evocate nu în motivaţia ei eroică, ci prin înţelegerea resorturilor statornice ale sufletului ţărănesc* […]. Şerban Cioculescu scrie despre *Ion* că *nu este numai ce se ştie, o capodoperă a genului şi primul roman într-adevăr desăvîrşit; este tezaurul unei experienţe în care se oglindesc o provincie şi un popor*. Referindu-se la planul epic consacrat intelectualităţii româneşti, Ion Darie (Cezar Petrescu) afirmă în cronica sa din *Gîndirea* (an I, nr.9, 1921) că din acest al doilea plan *străbate înăbuşita luptă naţională a Ardealului ca surdina unui acompaniament, ca mugetul mării în Iliada*. După ştiinţa noastră, Ion Dodu Bălan este primul care acordă atenţie problemei în *Posfaţa* la ediţia romanului de la Ed. *Minerva*, 1984: *E regretabil faptul că foarte puţine comentarii au scos în evidenţă aceste aspecte ale problemei naţionale din Transilvania înrobită imperiului habsburgic şi fără de care personajele-intelectuali, mişcările lor sufleteşti, atitudinile lor politice şi sociale ar fi de neînţeles, şi uneori chiar destinul unor personaje-ţărani cum e Ion sau Simion* […]. *Conflictele naţionale, ignorate mult de critica şi istoria noastră literară, se cer avute în vedere, fiindcă chiar în plan estetic, ele ne dezvăluie coordonate noi ale romanului Ion, prezentîndu-ni-l nu numai ca pe o epopee a ţărănimii, ci şi ca pe o epopee a românismului din Transilvania şi ca pe un prim roman politic al literaturii române.* […] *Este o revărsare de trăire omenească şi de suflet românesc, în impecabile structuri epice organizate într-o impecabilă arhitectură romanescă*. La afirmaţiile criticului, aduc două amendamente: primul, considerarea lui *Ion* ca fiind primul roman politic este cam exagerată; al doilea, în roman nu există chiar conflicte naţionale, ci un *status quo* al problemei.

Rebreanu abordează problema naţională nu din perspectiva luptei politice a partidului românilor din Transilvania, ci din perspectiva vieţii zilnice a oamenilor, situaţia naţională a românilor este prezentată la firul ierbii, după o sintagmă la modă. Problema naţională e vărsată în fapte de viaţă cotidiană din Transilvania de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, cînd istoria, în mod insidios, prepara Primul Război Mondial. Această caracteristică ar putea fi o explicaţie a ignorării problemei de către exegeza rebreniană.

În roman există cîteva simboluri cu puternice rezonanţe naţionale, PĂMÎNTUL, HORA, BISERICA, pe marginea cărora s-a glosat mult, dar în nici un fel sub aspectul care face obiectul acestor rînduri. Deci aceste simboluri au un tîlc în infrastructura ideatică a romanului (şi nu e vorba doar despre *Ion*).

Întreaga operă a romancierului nostru naţional, explicit sau implicit, este construită pe tema PĂMÎNTULUI. În comentariile la *Ion* şi *Răscoala, PĂMÎNTUL* a fost văzut doar ca avere, ca o proprietate şi sursă economică de existenţă. Dincolo de toate explicaţiile care s-au dat patimii lui Ion pentru pămînt acesta a fost acuzat de lăcomie şi imoralitate, chiar s-a afirmat aberaţia că personajul ar fi un arivist. Toţi aceşti comentatori au uitat ideile scriitorului în problemă, prezente în mărturisiri, interviuri, dar, mai ales, în *Lauda Ţăranului Român*, Discursul de recepţie rostit la primirea în *Templul Nemuritorilor*.

În concepţia lui Liviu Rebreanu pămîntul nu e doar o simplă *proprietate*, ci o entitate ontică şi existenţială. Pentru Rebreanu şi pentru mulţi scriitori români, pămîntul ca simbol şi metaforă ontologică, mitologică şi existenţială face parte dintr-un sistem de valori umane şi româneşti. Tocmai sub acest semn PĂMÎNTUL-ŢARA a fost cîntat de prozatorii şi poeţii noştri (aici mă gîndesc în particular la poeţii transilvăneni de ieri şi de azi). În pămîntul dorit şi apărat de *ţăranul român* şi-au găsit odihna veşnică generaţii şi generaţii de strămoşi: *Sub sărutarea zorilor tot pămîntul crestat în mii de frînturi, după toanele şi nevoile atîtor suflete moarte şi vii, părea că respiră şi trăieşte*. Pămînt înseamnă trecut-prezent-viitor, înseamnă permanenţă, curgere continuă de viaţă şi moarte. Viaţa omului şi a pămîntului s-a plămădit prin transfer reciproc de energii şi dorinţe, într-un circuit cosmic: *Soarele urca mereu pe cer, culegînd, cu razele-i calde stropi de rouă de pe cîmpuri, înviorînd din ce în ce văzduhul. Pretutindeni pe hotar oamenii* […] *se trudeau în sforţări vaşnice spre a stoarce roadele pămîntului. Flăcăului (Ion) îi curgea sudoarea pe obraji, pe piept, pe spate, iar cîte un strop de pe frunte i se prelingea prin sprîncene şi, căzînd, se frămînta cu huma înfrăţind, parcă mai puternic, omul cu lutul*. Precum Creatorul din *Geneză,* Liviu Rebreanu şi-a plămădit universul şi oamenii lui din pămîntul ţării şi le-a suflat duh naţional. Îndepărtarea şi înstrăinarea de pămînt înseamnă pierderea identităţii, înseamnă dispariţie.

Scriitorul acordă în romanul său atenţie elementului etnografic, dar într-o manieră radical diferită de cea promovată de sămănătorism şi, apoi, de gîndirism, idilică şi pitorească una care a dus la imagine-kitsch. Un element etnografic mereu prezent în opera romancierului este HORA. Şi pe marginea acestei manifestări cu specific naţional s-a glosat suficient. În contextul problemei, care face obiectul rîndurilor de faţă, subliniem doar semnificaţia naţională a fenomenului horal ca expresie a unei tradiţii ancestrale a poporului din spaţiul carpatic, ca metaforă a unităţii şi vitalităţii lui. În *Ion*, hora este magistral descrisă, în toate componentele şi semnificaţiile ei, chiar din primul capitol al romanului intitulat *Începutul*, iar ultimul capitol, *Sfîrşitul*, se încheie tot cu imaginea horei satului.

Un alt centru de greutate în roman este FAMILIA şi cînd spun acest lucru am în vedere, în primul rînd, familia învăţătorului Zaharia Herdelea şi familia preotului Pintea, familii emblematice pentru lumea românească din roman. Familia învăţătorului din Pripasul transilvan ilustrează elocvent spusele cronicarului: *Căci nu sînt vremile supt cîrma omului, ci bietul om subt vremi* (Miron Costin). Familia Herdelea, cu naivităţile şi slăbiciunile ei, dar şi cu sentimente patriotice, este familia românească a Transilvaniei, împovărată de greutăţile inerente ale vieţii şi de condiţia de cetăţean fără voia sa a imperiului bicefal. Fără să exagereze într-o parte sau alta, scriitorul vede, în lupta familiei învăţătorului cu viaţa, un eroism sui-generis. A trece cu bine prin ameninţările vieţii şi stăpînirii, a-şi vedea urmaşii rostuiţi sunt victorii. Familia Herdelea întruchipează instinctul continuităţii, al dăruirii. După remarca lui Nicolae Creţu (*Constructori ai romanului*, 1982), Herdelenii sunt pentru lumea românească a Transilvaniei, ceea ce sunt Rostovii pentru cea rusească din *Război şi pace*, romanul lui Lev Tolstoi. Căsătoria Laurei, fiica cea mare a familiei Herdelea, cu tînărul preot George Pintea, în contextul politic pe care îl subsumează romanul, are semnificaţie simbolică. Ne repetăm cu folos, familia înseamnă continuitatea prin istorie a unui popor. În aceşti parametri de semnificaţie, autorul lui *Ion* imaginează familia preotului Pintea. Alături de soţia sa Profira (nume semnificativ), preotul Pintea (alt nume semnificativ ce aminteşte de vestitul haiduc din Maramureş, veche vatră românească, şi care a luptat împotriva stăpînirii străine) a crescut şi educat o armată de copii. *Sunten atîţia fraţi şi surori, spune tînărul Pintea, că numai tata ştie pe dinafară tot pomelnicul*. Toţi sunt gospodari, răspîndiţi prin toate ţinuturile româneşti. Iată *pomelnicul* familie Pintea: Pintea senior şi soţia Profira; Alexandru, profesor la Giurgiu, căsătorit; Eugenia căsătorită la Bucureşti cu deputatul Gogu Ionescu; George, soţul Laurei Herdelea; Ionel, contabil la o bancă din Cernăuţi; Liviu, căpitan în garnizoana imperială din Sibiu; Virgil, medic în Sibiu; Ştefan, inginer la uzina Skoda; Marcu, *zvăpăiat de tot cu naţionalismul; el a fost anul trecut conducătorul grevei studenţilor români din Budapesta, pentru că un profesor le-a interzis să vorbească româneşte*; Vasile, elev la Blaj; Ludovica, ultima, căsătorită *cu un boiernaş* din Cernăuţi.

Cele cîteva detalii ale portretului mamei celor treisprezece copii, femeie care ajunge doar *pînă la inima bărbatului ei* sugerează imaginea unei matroane. Şi bătrînului Pintea, scriitorul îi schiţează un portret de aşa manieră că pare un dac coborît de pe Columnă: […] *avea o înfăţişare impunătoare, înalt şi spătos, se ţinea drept ca bradul, cu toate că se apropia de şaizeci, şi faţa-i era rumenă părînd alături de albeaţa mustăţilor ce se îmbinau cu o barbă stufoasă de apostol. În ochii albaştri, cuminţi, blîndeţea se împerechea cu sclipiri de voinţă şi hotărîre, părul mare, nins şi zburlit, părea o coroană de zăpadă potrivită pe fruntea lată şi puţin brăzdată!* Chipul preotului Pintea emană putere, voinţă şi înţelepciune. Chiar dacă e un personaj episodic, chipul lui rămîne în memoria cititorului atent.

Preoţii români, aici am în vedere pe cei din Transilvania, ortodocşi sau uniţi, permanent au întreţinut aprinsă flacăra naţională şi credinţei, mereu au fost în fruntea luptei pentru libertatea naţională a enoriaşilor lor. Preotul Belciug din Pripas e un român înflăcărat, dar fără paradă şi nerîvnind la mîndrie şi mărire. *Îmi fac datoria în cuibul meu*, spune mereu. Visul său de preot patriot este ridicarea în satul păstorit de el al unui *sfînt lăcaş de piatră, falnic şi frumos în locul celui vechi şi dărăpănat.* Realizarea lui începe printr-o colectă făcută de doi săteni fruntaşi, Toma Bulbuc şi Ştefan Hotnog, *prin toate comunele Ardealului, cu o scrisoare de învoire din partea episcopului.* (s.n.)

Deşi apare o singură dată într-un paragraf, e de reţinut şi figura preotului român din satul Gargalău, unde Titu Herdelea, pentru scurtă vreme, este ajutorul notarului Friedman. Zguduit de cele văzute şi trăite, Titu face o vizită părintelui bisericuţei situată pe o uliţă dosnică de la marginea satului. Pentru semnificaţia lui pasajul merită citat în întregime:

Mă bucur fiule, c-ai venit şi pe la noi… Aşa se cade. Căci trebuie să ne iubim unii pe alţii toţi cei de-o limbă şi de-o lege. De aceea m-am mirat şi m-a durut că ne-ai ocolit pînă azi…

Titu plecă fruntea parc-ar fi aşteptat o binecuvîntare şi rosti domol, ca un vinovat mustrat de remuşcări:

Iartă-mă, părinte!

Naratorul consemnează gîndurile şi sentimentele tînărului, trăite după întrevederea cu părintele care-i desţelenise sufletul şi mintea: *Titu se simţea alt om, mai luminat, mai curat. Se gîndi mult la viaţa lui de pînă atunci şi o găsi stearpă şi ruşinoasă. Parcă umblase prin lume cu ochii închişi, de nu văzuse nimic. Plăcerea lui de-a vorbi ungureşte i se părea acum nespus de caraghioasă. Ce folos că mîzgălise poezii, cînd sufletul lui fusese înţelenit de nesimţire!* […] *ce să mai închipui drame şi tragedii pentru glorie, cînd în faţa ta se desfăşoară tragedia unui popor întreg, mai dureroasă în muţenia ei decît orce născociri romantice? ,,Menirea mea este să trăiesc în mijlocul neamului vitregit de soartă, să-i alin suferinţele, să-i simt durerile, să fiu sprijinul lui!"*. Surescitat de sentimente şi gînduri, seara, *tolănit pe canapea* e furat de închipuire şi ca un revoluţionar paşoptist *Se vedea cînd cu făclia în mînă, în fruntea unei mulţimi imense de ţărani, călăuzindu-i spre lupta dezrobitoare,* […] *cînd în capul unui grup de soldaţi cu steagul tricolor înălţuit de vînt*…. După o discuţie înflăcărată cu învăţătoarea Virginia Gherman din Luşca are un alt vis în care se vede în Clujul eliberat, împodobit cu steaguri tricolore şi vorbindu-se numai româneşte. Unii comentatori consideră că Rebreanu şi-a construit personajul cu fină ironie făcîndu-l poet. Eronat!

Care este menirea preoţimii române din Transilvania aflată sub stăpînire străină lasă să se înţeleagă şi scrisoarea Laurei trimisă din parohia soţului, celor de acasă: *Vireagul e un sat românesc, dar numai cu numele. Oamenii spun, ce-i drept, că-s români, dar o spun pe ungureşte, căci altă limbă nu pricep. Te doare inima cînd îi auzi. De altfel sunt harnici, săritori, creştini buni. Nu-i de mirare că şi-au uitat graiul strămoşesc bieţii oameni, căci Vireagul e tocmai în marginea neamului românesc. Dincolo nu mai găseşti decît unguri şi iar unguri* […].*Notarul de aici e ungur şi, fireşte, n-are de unde să ştie româneşte. Chiar şi învăţătorul vorbeşte foarte stricat, deşi şcoala e confesională, susţinută din banii bisericii. George i-a făcut îndată imputări, dar dînsul s-a scuzat că aici aşa-i obiceiul, că şi răposatul preot numai ungureşte vorbea, ba ne-a mai asigurat că şi noi va trebui să ne dăm pe brazdă. Atunci George s-a legătuit că, orce s-ar întîmpla, nu se va abate de la îndatoririle naţionale şi i-a spus învăţătorului că trebuie să ne silim să readucem la matcă pe sărmanii rătăciţi, a vorbit atît de mişcător George al meu că învăţătorul a plîns, precum am plîns şi eu… . Învăţătorul e văduv, iar notarul are o nevastă bătrînă şi arţăgoasă cu care n-am să mă pot împrieteni niciodată. E mai bine, căci astfel singură, voi putea fi mai de folos bărbatului meu în marea operă de deşteptare a acestor români nenorociţi.*

În scenariul epic al romanului, Rebreanu a introdus trei evenimente cu deschidere spre problema naţională: *reuniunea* familiilor Herdelea şi Pintea la băile Sîngeorj, serbările Astrei la Sibiu şi sfinţirea bisericii de piatră din Pripas.

Întîlnirea familiei Pintea, ai cărei membri (părinţi, copii, nepoţi) sunt răspîndiţi prin toate ţinuturile româneşti, cu familia Herdelea poate fi citită ca premoniţie a Marii Uniri ce se va înfăptui peste cîţiva ani.

Sosit ultimul la chemarea celor două familii, tînărul Titu Herdelea se scuză: *am primit tîrziu telegrama şi de-abia adineaori am putut sosi*. Titu făcu o impresie bună tuturor. Odată cu sosirea lui, buna dispoziţie, glumele, discuţiile alunecă încet-încet spre problema naţională. Titu se interesează care este atmosfera în această problemă în Ţară , dar şi în Bucovina. Toate discuţiile politice Rebreanu le pune în ecuaţia realităţilor cu bunele şi relele ei, fără *parti-pris*-uri. Ionel Pintea întrebat de Titu care este atmosfera în Bucovina, acesta îi răspunde: - *D-ta vrei să mă faci să vorbesc de lucruri care pe mine nu mă interesează sau cel puţin nu mă pasionează.* […] *n-am nici vreme şi nici poftă să mă amestec în zîzaniile politice.* […] *la noi în Bucovina, politica înseamnă numai ceartă, hărţuială, scandal, murdărie... mai mare ruşinea. Suntem puţini şi totuşi dezbinaţi în atîtea partide şi bisericuţe, încît nimeni nu se gîndeşte la interesul general, ei toţi se gîndesc numai la ambiţiile lor mărunte... A, mi-e scîrbă!...* […] *De aceea d-voastră aici sunteţi mai fericiţi, oricît vă burzuiţi.* […] *Aici ungurii nerozi vă sîcîie, vă persecută, vă îngenunchiază – adevărat. Ăsta-i norocul d-voastră, căci asta vă face mai dîrzi, solidari şi puternici.* Gogu Ionescu, deputat la Bucureşti, îi spune lui Titu, cu speranţă şi îndemnuri: - *Trebuie să mai aveţi răbdare, să mai luptaţi, să mai rezistaţi! Va veni şi mîntuirea! Trebuie să vie!... Credeţi că pe noi, dincolo, nu ne doare viaţa voastră de suferinţă?... Voi sunteţi speranţa noastră, precum noi trebuie să fim speranţa voastră.* Adineaori a vorbit *contabilul*, acum vorbeşte *politicianul*. Fraţii Pintea, vorbind despre dorinţele lui Titu, s-au hotărît să sprijine venirea lui în Ţară şi să-l ajute în rostuirea lui acolo.

Titu participă la manifestările Astrei de la Sibiu ca reprezentat al ziarului *Tribuna Bistriţei*. Călătorind cu trenul spre Sibiu *Titu nu se mai sătura privind pămîntul Ardealului*. Coborînd din tren văzu pe peronul gării sibiene grupuri de domni cu *drapară tricoloră* care primeau delegaţiile din toate ţinuturile româneşti. Coborît din tren Titu *se cruci văzînd cîtă lume care vorbeşte româneşte coboară din trenul în care dînsul se simţise atît de străin. Şi totuşi în tren nu se vorbise româneşte! De ce n-o fi vorbit nimeni în tren româneşte?...* În mulţimea de oameni, Virgil Pintea reuşi să-l identifice. Sibiul, constată Titu, e în sărbătoare: *Străzile gemeau de lume românească, sosită de pretutindeni: preoţi, profesori, avocaţi, ţărani…* . Trei zile au ţinut serbările. Titu a luat parte la toate şedinţele şi conferinţele, şi entuziasmat, plin de fericire şi sentiment patriotic şi-a schiţat articolul pentru *Tribuna Bistriţei*, dar nu ajunge să-l trimită ziarului. Imediat după încheierea festivităţilor, cu ajutorul lui Virgil Pintea şi al autorităţii săseşti a Sibiului obţine permis de călătorie în România.

Dincolo de fericirea de a participa la serbările Astrei, două lucruri l-au marcat în mod deosebit pe Titu. În seara banchetului, după tonul dat de doamnele îmbrăcate în costum naţional, toată lumea s-a prins într-o imensă *horă a unirii*. „Domniţele" cîntau un cîntec popular, acompaniate de fluierul lui Virgil Pintea îmbrăcat în costum naţional: *Hora i se păru lui Titu un simbol al întregii vieţi ardeleneşti, legătura între mulţimea cea mare, umilă şi ostenită, şi conducătorii ei, ieşiţi tot din sînul ei şi neuitîndu-şi obîrşia. Trăiască românii! Izbucni deodată Titu nemaiputîndu-şi stăpîni emoţia.*

Din toate părţile se auzeau strigate urări: ,,Trăiască românii!", ,,Trăiască neamul românesc!"

Al doilea lucru care l-a marcat pe Titu a fost discuţia cu Liviu Pintea, căpitan în comandamentul corpului de armată imperială din Sibiu. Schimbul de idei dintre cei doi e plin de semnificaţii. De pildă. Discuţia lor ilustrează deosebirea de strategie politică din interiorul imperiului bicefal. Pe de o parte, Viena imperială, de cealaltă, Budapesta cu visuri xenofobe, şi poziţionarea românilor. La întrebarea grea a lui Titu, ce ar face el, Liviu, soldat român din Transilvania în armata kaizerului, în cazul unui război cu România, la curioasa întrebare Liviu răspunde, ca viitorul Apostol Bologa, înaintea crizei de conştiinţă: *Mi-aş face evident datoria în faţa unui duşman al împăratului.* Virgil ştiind că pe fratele său îl sîcîie şi-l tulbură totdeauna asemenea întrebări, pune capăt discuţiei rîzînd cu tîlc: *-Lasă-l, dragul meu, că n-o scoţi la capăt cu dînsul!* […] *Are să se schimbe însă cînd îl vom face general în România Mare*.

Satul Pripas *parc-a întinerit şi s-a primenit în aşteptarea zilei* [celei] *mari*. Cincizeci şi doi de preoţi cu episcopul au slujit sfinţirea noului lăcaş sfînt. Din amvon, episcopul a binecuvîntat şi a predicat despre Dumnezeu, despre români, despre şcoală şi credinţă. La eveniment au participat români veniţi din toate satele din jur, îmbrăcaţi în haine de sărbătoare. Sfinţirea noii biserici de piatră a primit dimensiunea şi semnificaţia unei sărbători naţionale.

În paginile de cronică ale romanului scriitorul relatează evenimente din viaţa curentă a intelectualităţii româneşti, manifestări care în contextul mare al romanului ilustrează spiritul patriotic naţional al românilor transilvăneni. Un astfel de eveniment este balul tineretului, desfăşurat în Armandia. Participanţii purtau o *fundă tricoloră în piept*, iar din programul variat şi bogat nu lipseau *declamaţii, recitări, dialoguri toate gustate cu cuvenita plăcere naţională*. La asemenea întruniri ale tinerilor […] *Aproape toate domnişoarele erau în costume naţionale, ca şi Laura, dînd o înfăţişare mai caldă şi pitorească seratei*. Tinerii purtau discuţii de politică naţională. La întîlnirile de la baluri ori de la berărie românii cîntau cîntece patriotice, cum ar fi *Deşteaptă-te române* sau se exprima direct dorinţa de libertate şi unire: *Vrem să fim liberi şi independenţi, domnilor! Vrem să ne unim cu fraţii noştri de pretutindeni!* Toate aceste manifestări româneşti erau monitorizate de autorităţile ungureşti. De la astfel de manifestări nu lipsea Vasile Chiţu în calitate de reprezentant al autorităţii statului maghiar *spre a se încredinţa că sub pretextul balului nu se pune cumva vreo manifestare, aţîţătoare împotriva Ungariei, vreo manifestare antipatriotică*. Românii îl dispreţuiau şi-i ziceau „renegatul". Românii din romanul

---▶

◄--- lui Rebreanu au ştiut să se folosească de orice ocazie pentru a-şi afirma idealurile naţionale.

Duminica fetele se întîlneau pe rînd la cîte una dintre ele. La aceste sindrofii, printre *bîrfe* se spuneau şi poezii. *Ghighi*, fiica cea mică a lui Zaharia Herdelea *care ştia pe dinafară toate poeziile lui Eminescu şi ale lui Coşbuc, se oferi să declame fiecăruia cîte o strofă care i se potriveşte mai bine*. În fraza scriitorului există un detaliu banal care, unui cititor sagace, îi provoacă întrebarea: de ce năsăudeanul Liviu Rebreanu pomeneşte mai întîi pe Eminescu şi apoi pe Coşbuc?

În zilele frumoase de vară, cînd se lăsa seara *familia Herdelea se afla în păr în pridvor*, fetele împreună cu mama cîntau romanţe româneşti şi alte cînteçe precum *Răpirea Bucovinei*, *Hora Griviţei*. În astfel de momente, doamna Herdelea îşi amintea de anii adolescenţei, de unchiul din Monor. Învăţătorul Munteanu, care i-a vegheat copilăria şi adolescenţa, era un român înfocat. Acesta *Ca să ferească de ungurizare tîrguşorul, reşedinţa de vară a unei familii de conţi, a muncit din răsputeri.* Din ,,irozii" de Crăciun el a făcut un fel de teatru religios, cu costume, cu cîntece şi cu dialoguri. […] *Spre fericirea Mariei* [nepoata-actor] *învăţătorul Munteanu nu s-a mulţumit numai cu ,,irozii". Încurajat de buna primire, a organizat mai pe urmă reprezentaţii de teatru* [cu piesele lui Vasile Alecsandri, *Piatra din casă, Rusaliile*]. S-a dus vestea acestor reprezentaţii în tot ţinutul năsăudean. *Oamenii veneau din toate satele să vadă şi să audă teatru românesc, dornici de a se însufleţi*.

O altă formă de manifestare a spiritului naţional era refuzul românilor de a vorbi ungureşte chiar dacă ştiau limba. Un exemplu este Maria Herdelea care, conştientă că e bine să cunoşti şi alte limbi, refuză să vorbească ungureşte cu reprezentanţii autorităţilor ungureşti (inspectorul şcolar Horvat, avocatul Lendvay) trezind acestora mînie şi indignare că soţia unui *învăţător de sat* nu vorbeşte limba stăpînirii. La fel procedează şi preotul Belciug. El refuză să-i înveţe pe copii *Tatăl nostru* în limba maghiară. Preotul *deşi ştia binişor ungureşte avea oroare să vorbească mai ales în faţa autorităţilor, vrînd astfel să dovedească tuturor că românul nu renunţă la dreptul lui*.

În viaţa de zi cu zi, românii şi ungurii, oamenii de rînd, conviеţuiau în pace, dar rar împreună, vorba înaintaşului lui Rebreanu, Ioan Slavici. Această realitate consemnată de scriitorul şirian nu înseamnă atitudine şovină, şi nici Rebreanu nu cade în capcana xenofobiei, ci dimpotrivă. Există în roman cazuri de căsătorii mixte, iar într-un sat tinerii maghiari căsătoriţi în biserica lor treceau şi pe la preotul român cerîndu-i binecuvîntarea, considerînd că slujba lui este mai sfîntă. În schimb politicienii unguri şovini şi autorităţile statului ungar manevrau populaţia ungurească în numele sentimentului patriotic ungar şi, ca de atîtea ori în istorie, mulţimea educată astfel răspundea unor asemenea chemări.

În relaţiile oficiale reprezentanţii stăpînirii au faţă de români un comportament dispreţuitor şi arogant. Atunci cînd Herdelea se înfăţişează în faţa judecătorului acesta împarte *dreptatea după cum i se năzărea, se credea mare cunoscător de oameni şi tălmăcea legile astfel încît să se potrivească cu dorinţele lui. Herdelea ar fi fost fericit să-l poată plezni puţin, mai ales că faţă de dînsul ungurul se arăta mîndru şi uneori dispreţuitor. Dar îl ştia răzbunător şi aceasta îi domolea pornirea.* Şi relaţiilor neoficiale, ocazionale sau întîmplătoare aceştia le dădeau o turnură oficială. Un alt exemplu de cum se înfăptuia dreptatea este rezolvarea neînţelegerii dintre ţăranii români din Luşca avute cu saşi pentru imaşul satului. Titu, care era ajutor de notar în comună, intră în conflict cu jandarmii unguri care bat pe ţăranii români vinovaţi. În alte cazuri, autorităţile îşi maschează acţiunile antiromâneşti în mod perfid. De pildă, inspectorul şcolar Horvat nemulţumit de prestaţia supusului său, Zaharia Herdelea, mai ales în ceea ce priveşte învăţarea de către copiii români a limbii maghiare, îi sugerează să se pensioneze pentru că a muncit destul şi este obosit.

În mod discret, dar bine integrate în trama romanului, scriitorul prezintă, prin ochii lui Titu care este ajutor de notar în Gargalău, cîteva simboluri ale puterii ungureşti. Aflat la fereastra primăriei, *privirea lui întîlni peste drum şcoala ungurească trufaşă, strălucind într-o poleială de raze. În curtea mare, prunduită, cete de copii zburdalnici se fugăreau şi se jucau, strigînd pe voioşie, supravegheaţi de un învăţător […] cînd deodată văzu că învăţătorul galben se umflă şi se roşeşte ca un curcan, făcînd semn mînios unui grup de copii ce stăteau deoparte. Cum copiii rămaseră pironiţi locului de frică, învăţătorul se duse spre dînşii, ameninţîndu-i cu degetul strigînd. Titu* […] *auzi* […] *limpede cuvintele învăţătorului, pline de indignare*: ,,*-Numai ungureşte!... Ungureşte!... Trebuie ungureşte!... Ungureşte!...*". La auzul clopotului copiii au intrat în şcoală şi curtea a rămas pustie, *Numai clădirea scăldată de soare privea parcă mai mîndră, mai batjocoritoare, ca o fiară care după ce şi-a înghiţit prada, se linge leneşă pe buze* […] *Acum vedea cum casa mare de peste drum cu ferestre mari şi sclipitoare, vrea să-l dispreţuiască şi să-l jignească*. Şcoala românilor din satul lui Titu era într-o modestă casă ţărănească! Urmînd gîndurile şi privirile personajului său, scriitorul construieşte o opoziţie grăitoare: de-o parte centrul comunei cu şcoala sfidătoare, biserica şi cu turnul cu cocoş şi gospodăriile bogate ale ungurilor mustăcioşi şi veseli, de cealaltă parte, marginea cu cocioabele necăjite ale ţăranilor români împovăraţi, cu bisericuţa pe o uliţă dosnică. În faţa acestei realităţi personajul lui Rebreanu crede totuşi în viitor: *Al lor e trecutul, al nostru e viitorul!...*

În mod constant, stăpînirea ungară a dus o politică de deznaţionalizare a românilor. În acest scop au folosit diverse mijloace. De pildă, pentru a accede în şcolile superioare copiii români erau obligaţi să vorbească numai ungureşte ca dovadă a *practicii patriotismului celui nou*, iar în acte şi documente figurau cu numele maghiarizat. Maghiarizarea numelui era folosită şi cînd un român era angajat într-o slujbă la stat. Un exemplu este cazul conductorului de tren Ştefan Popa, devenit Pap Istvan. În urma discuţiei cu acest Pap Istvan, Titu reflectează: *Cel ce se depărtează de sat* [pămîntul] *trebuie să cadă în mrejele lor… .* Un alt exemplu de cădere în *mrejele lor* este cazul colegului de şcoală şi de bancă al lui Titu, Căldăraru. Devenit Kaldarar, acesta e numit notar în Măgura. *Idealul tău dragă, îi zice Titu cu reproş, e să fii apreciat de domnul solgăbirou. De aceea nu scapi nici o sîmbătă fără să-i trimiţi daruri, de aceea te iscăleşti ,,Kaldarar", de aceea pui pe nevastă-ta să înveţe ungureşte şi ai fii în stare să înveţi ungureşte şi pe bietul tată-tău….* Încă un caz de oscilare între sentimentul naţional şi supunere în faţa stăpînirii: Ciocan, directorului liceului românesc din Armandia, silit şi nesilit, a făcut multe compromisuri cum ar fi introducerea ,,pe uşa din dos" a limbii maghiare în liceu, ,,cîrmuirea răsplătindu-l cu un mandat de deputat". Ca mustrări de conştiinţă [?] la moarte şi-a împărţit bruma de avere între liceul din Armandia şi Astra din Sibiu. Se adevereşte vorba lui Zaharia Herdelea: *Cumplită-i viaţa, cumplită rău!*

Stăpînirea ungară a admis, mai ales la sate, o reţea de ,,şcoli de stat" în limba română, dar nu în ideea *politically corect*, ci în scopul deznaţionalizării; în aceste şcoli, învăţarea limbii maghiare era obligatorie. Prin politica de deznaţionalizare, dusă în acest mod, întregi sate româneşti au fost maghiarizate ca în cazul satului Vireag în care va ajunge să păstorească tînărul preot George Pintea.

În Imperiu, prin şcolile militare, se educau mîndria şi onoarea de a fi ofiţer în armata Kaiserului şi respectarea sfîntului jurămînt militar, a datoriei faţă de stat. Serviciul militar în armata împăratului dura ani în şir, departe de locurile natale. În felul acesta, armata devenea un instrument de înstrăinare pînă la deznaţionalizare a tuturor soldaţilor de altă naţionalitate decît cea germană şi maghiară. Cu toate presiunile şi greutăţile puţini români au sucombat, iar destui ofiţeri români au trăit mari drame de conştiinţă siliţi să aleagă între *glasul sîngelui* şi *glasul datoriei*. În *Ion* situaţia prezentată este ilustrată de căpitanul Liviu Pintea, o prefigurare a lui Apostol Bologa din *Pădurea spînzuraţilor*. Anii mulţi de cătănie au lăsat urme în reflexele psiho-comportamentale ale soldatului. Macedon Cercetaşu, ţăran român din Pripas a făcut doisprezece ani de armată în slujba împăratului. Întors acasă cînd e ,,vesel" sau cînd se ceartă cu nevasta rosteşte comenzi militare în nemţeşte.

Sunt în roman cîteva peronaje cărora exegeţii scriitorului nu le-au acordat atenţia cuvenită fiind trataţi superficial sau chiar inadecvat. Aceste personaje sunt semnificative tocmai pentru problema despre care fac vorbire în aceste rînduri. Este cazul învăţătorului Herdelea şi al soţiei sale, Maria, al preotului Belciug, al notarilor, judecătorului, avocatului, unguri prezenţi în scenariul epic al romanului. Cu aceeaşi neatenţie au fost tratate anumite evenimente, situaţii, gesturi. În rîndurile de faţă m-am străduit să suplinesc aceste neajunsuri.

Total nedreptăţit de către comentatorii rebrenieni este Titu Herdelea, fiul învăţătorului Zaharia Herdelea. El este considerat un ,,poet pierde vară", un simplu personaj necesar pentru a face legătura formală între romanele *Ion, Răscoala, Gorila*. Sub pana subtilă a lui Rebreanu, existenţa tînărului Titu devine un mic *Bildungsroman*, tocmai în perspectiva problemei propusă discuţiei prin articolul de faţă. Nu întîmplător scriitorul îl face poet, fire sensibilă şi reflexivă, fără un rost social stabil. Astfel, poate să facă *naveta* între Pripas, Armandia şi Jidoviţa frecventînd diferite medii social-umane; lucrează ca ajutor de notar în comunele Mărura, Gorgalău, Luşca cunoscînd astfel realitatea din teren; se implică în lupta politică de alegere de deputat, alături de canditatul român, avocatul Grofşoru; participă la serbările Astrei de la Sibiu, după care trece în ŢARĂ. Urmîndu-şi personajul, Rebreanu nu face altceva decît să sugereze imaginea Transilvaniei aflată sub stăpînire străină, fără să fie patetic, fără să-şi ideologizeze demagogic universul romanului. Scriitorul rămîne în parametrii adevărului. Face din procesul de maturizare naţională a lui Titu un *ciob de oglindă* prin care ne propune să vedem Transilvania de dinaintea Marii Uniri. Cunoscînd realităţile, Titu ajunge să rostească astfel cîteva adevăruri: *Menirea mea este să-i cunosc* [neamului] *durerile, să fiu sprijinul lui*; *ce înseamnă grijile noastre mărunte faţă de nevoile cele mari ale neamului* […] *nu e român, tată, cel care pune interesele personale mai presus de cele obşteşti*; *Dacă nu vrei să facem nici o jertfă , cum crezi c-o să triumfăm vreodată?* Numai scoase din contextul romanului vorbele lui Titu par patetice, îmbibate de vis romantic.

În abordarea problemei naţionale, Liviu Rebreanu nu este politicianist, nu insistă inutil, demagogic cu clişee politice, asupra unor aspecte. Obiectivitatea şi neutralitatea naratorului nu obturează sentimentul naţional-patriotic şi nici adevărul istoric. Rebreanu ca nimeni altul a transfigurat problema politică în artă mare; a înfăţişat cu măiestrie cu unelte scriitoriceşti puterea sufletească şi spirituală a românilor în lupta pentru păstrarea identităţii naţionale şi pentru unire.

Abordînd în *Ion* problema naţională în condiţiile Transilvaniei aflată sub stăpînire străină scriitorul, în forul său interior, îşi pune întrebarea cum ar fi reacţionat el în situaţia imaginată în roman. Tînărul Titu Herdelea este Liviu Rebreanu din perioada petrecută acasă în intervalul temporal dintre demisia din armata împăratului şi trecerea în ŢARĂ.

În a sa *Istorie a literaturii române* ... G. Călinescu scria că *Pădurea spînzuraţilor* : *ar fi putut să fie* [un roman] *politic şi din instinct creator a rămas un roman de analiză*. Judecata lui Călinescu este aplicabilă şi romanului *Ion.*

Ionel POPA

Mediaş, septembrie, 2015

Viaticum

Bolovanul şi valoarea

O piatră şi un tablou îi mai rămăseseră lui Nicolae de acasă. Piatra, o aflaseră bunicii în ograda lor şi înfăţişa, sau părea să înfăţişeze, o figură omenească, adîncită în gînduri. Un frate mai de departe al celebrului cugetător de la Hamangia? Cine ştie... Pentru Nicolae conta ca o amintire a părinţilor şi a locurilor. În ce priveşte tabloul, îl cîştigase, de mult, la o loterie, la Moşi.

Într-o zi, aflîndu-se el în nevoie, la insistenţele prietenei sale Violeta, le duse pe amîndouă la expertiză la Muntele de Pietate, căci se auzea că multe obiecte vîndute pe nimic pe timpul comunismului, azi şi-ar fi recîştigat valoarea. -Se pare că tabloul este o pictură a unui mare pictor metafizic, iar piatra o sculptură rară preistorică de valoare greu de apreciat, dar oricum foarte mare, îi zise uimit expertul de la Muntele de Pietate.

-Dar pentru mine au valoare ca amintire, zise Nicolae.

-Dă-le, dă-le, prostule, nu pierde ocazia! Îl îmboldea prietena sa, Violeta, care înainte îl respinsese, gîndindu-se acum la o haină de blană pentru voiajul ei de nuntă. Fără ca să-şi dea prea bine seama, Nicolae iscăli şi luă o sumă corespunzătoare pentru amanet. Toate şansele sale, deodată, crescură, inclusiv în dragoste, Violeta, pînă atunci reţinută cu el, deveni caldă, plină de sentimente şi-i declară amorul ei. La serviciu, colegii aflară ştirea cu capodoperele sale ca pe o bombă, şi Nicolae, pînă atunci puţin băgat în seamă, ajunse deodată în centrul atenţiei. Îi crescuse şi lui preţul...

Cumpără blana Violetei, plăti în parte datoriile pe care le avea şi făcu mai cu seamă altele noi, sfătuit de Violeta şi de noii săi amici, căci, va avea în curînd atîţia bani din vînzarea obiectelor de artă ce poseda. Ba, mai şi împrumută la doi noi buni amici, este drept, cu camătă, pentru pariuri la cursele de cai, de care aceştia erau pasionaţi, ba la altul şi pentru ruletă, căci se deschiseseră şi la noi, pe bulevard, localuri de jocuri de noroc, şi-i mai rămase ceva. Din păcate, banii nu ţinură mult, căci la sfaturile unui alt nou amic, merse la bursă, unde, îl învăţase noul său bun prieten, puneai un ban, ca de sămînţă, şi recolta venea de la sine, fără să faci nimic şi culegeai bani, fără să te fi ostenit să duci măcar marfa la tîrg!

Într-adevăr, a doua zi banii lui Nicolae se umflară, crescură într-o zi ca voinicul din poveste într-un an, îl împrumută cu cîştigul ce avusese în acea zi pe prietenul care-l sfătuise, dar a doua zi, vai, preţul acţiunilor pe cereale ce el cumpărase, dat fiind ploile ce căzură chiar în noaptea aceea, se desumflară, căci se făceau bucate multe şi le scădea preţul, la care socotind şi mîna largă a lui Nicolae, din ultima săptămînă, se trezi că nu mai avea nimic, nici banii de pe amanet ce luase mai înainte. Cum să răscumpere obiectele?

În viaţa lui Nicolae se interpusese acum între el şi lucruri, un personaj nou şi misterios, foarte schimbător, care-i juca feste, căci acest nou personaj dicta legea, chiar dacă dînsul şi lucrurile sale rămîneau aceleaşi, nu se schimbau. Acest nou personaj era chemat *valoare*, un nume pe care în viaţa sa, pînă atunci, Nicolae îl auzise rar şi fusese stabil. Totul era dintr-odată subordonat acestuia şi lucrurile căpătau astfel o a doua fiinţă, singura care conta, deşi era invizibilă şi schimbătoare. Ba chiar anapoda, de-a-îndoaselea, gîndi Nicolae. Ce valoare ar mai fi avut ziua, noaptea? Întunericul, lumina? Într-un cuvînt, realitatea, la o bursă, unde totul se juca? se întrebă Nicolae. Căci toată lumea devenise ca o vamă, prin care lucrurile treceau în fiecare zi, într-un import-export nesfîrşit, ca dintr-o lume în cealaltă, schimbîndu-şi valoarea ca o apă ce-şi schimba mereu vasul.

Care era *valoarea*, atunci? Dragostea, logodnica lui, care ameninţa acum că-l lasă?

Se întîmplă aşa că la data scadenţei amanetului nu mai avu bani pentru a restitui gajul. Dar dată fiind valoarea ridicată a obiectelor sale de artă lăsate amanet, bunii amici nu-l lăsară, îl împrumutară, cu o dobîndă ridicată, căci, de, banii se devalorizau, iar bunurile sale se revalorizau, îi ziceau. Dar de unde să aibă bani amicii, în special că din buzunare nu voiau să scoată? Organizară la servici o loterie cu premii care ar fi fost plătite de Nicolae cu o parte din banii încasaţi din vînzarea viitoare a operelor sale de artă. Astfel, reuşi să strîngă un pic de bani, cît să plătească ce luase cu împrumut de la Muntele de Pietate.

Lovitura neaşteptată veni însă în ziua scadenţei amanetului! Căci află că obiectele pe care le retrăgea nu mai aveau acum nici o valoare! Fusese o evaluare greşită a expertizei, căci *sculptura* sa, cea găsită în ograda bunicilor, era o banală piatră de cîmp, i se spuse, iar tabloul cîştigat de el, la tîrg la Moşi, nu era al marelui pictor metafizic.

Nicolae nu mai înţelegea. Fiindcă într-un catalog al lui *Metropolitan Museum* din New-York, pe care-l aflase chiar la o renumită casă de consignaţie, care îl îndemnase să-şi vîndă *sculptura*, văzuse pietroaie ca ale lui, ba chiar mai grosolane şi urîte, trecute ca opere de mare artă! De ce nu şi ale lui? *Care era valoarea*?! Ba chiar, în ograda unde se născuse, erau atîtea şi atîtea mai frumoase decît la *Metropolitan Museum*! Cum era posibil? Ce scamatorie era asta?

Legile pieţii, îl consolă un prieten care scria poezii şi tocmai o seară mai înainte, la decernarea unui premiu literar, avusese o desiluzie asemănătoare. Arta, care se suprapune realităţii, deasupra realităţii, este deopotrivă influenţată de legile pieţii, îi zicea acesta încercînd să-l consoleze. Începură necazurile pentru Nicolae.

Îşi luă însă bucuros obiectele lui, redevenite peste noapte, din fericire, fără valoare, căci pentru el erau aceleaşi, o amintire la care ţinea. Toată lumea se învîrtise în jurul lui, dar acum revenea la punctul de plecare, de parcă la bursă scăzuse *valoarea*, preţul lui, nu al obiectelor! Logodnica îl lăsă, căci, spunea, fusese cinstită şi pierduse timpul cu el, va pleca în străinătate să-şi găsească un rost, căci altul de o prostie ca el nu credea să mai găsească pe lume! Să nu înţeleagă el *valoarea*, să nu înţeleagă ce are şi ce nu are preţ! -Dar preţul lui care era? se întrebă Nicolae.-

Fu mai greu cu prietenii de pînă ieri, căci azi aceştia se considerau excrocaţi de nerespectarea regulamentului loteriei ce ei organizaseră şi-i pretindeau lui Nicolae plata peşin într-o valută forte, căci leul se devaloriza de la o zi la alta. Părea că nu mai era pentru bietul Nicolae nici o scăpare, nici o stabilitate pe lume, ca la un cutremur. Şi ameninţat de foştii prieteni şi colegi cu judecata pentru neplata datoriilor, se sperie şi nu mai veni la serviciu. Dacă ajunge la închisoare, în special că auzise nişte povestiri cu închisorile, foarte rele, pentru neplata datoriilor? Învăţat de acel intrus în viaţa sa, *valoarea*, gîndi în noaptea dinainte de a-şi da demisia de la serviciu, că ar putea trăi din oscilaţia ei, care se schimba de la o zi la alta, ca o fata morgana, care atîta îl speriase, vînzînd falsuri, în ziua cînd valoarea lor se umfla, şi reluîndu-le cînd nu mai valorau nimic...

Duse atunci la servici, în zori, cînd se îngîna ziua cu noaptea, doi bolovani, aşezîndu-i în faţa intrării principale, căci gîndi, ei ar fi putut servi acolo mai mult decît dînsul. La fel făcu în faţa uşii principalilor săi creditori. Apoi, înălţînd ochii către ultimele stele, în timp ce la răsărit cerul devenea trandafiriu, se întrebă, fără să vrea: ele cît valorează?

Acum uriaşa boltă îi apăru deodată mai mică, şi parcă o stea sfrijită îi făcea, şireată, cu ochiul, întrebîndu-l: -Cît?

Dacă şi banii ce luase pentru bolovan erau falşi şi devenise şi cerul fals? Îl străbătu un fior de groază. Ce festă îi jucase bolovanul! Ajunsese pe cer, gîndi atunci, speriat. Nori se adunau ameninţători. Să ducă şi cerul la Muntele de Pietate, cît mai era timp?

Dar, frecîndu-se la ochi, văzu iar, în sus, ultimele stele ale nopţii, pe cele adevărate.

Acestea-s încă fără de preţ, îşi zise, în sfîrşit, liniştit!

Emil RAŢIU

Teolog

Noul Adam

Într-o foarte frumoasă carte, scriitorul Elie Wiesel se întreba ce putea să fie în sufletul lui Adam atunci cînd, alungat din rai, îşi amintea de timpul cînd încă mai era acolo. Nu ştim aproape nimic despre viaţa lui Adam. Poate că vreodată, în toiul nopţii, cînd umbrele îndoielii şi ale disperării cuprindeau tot ceea ce se intuia prin întuneric, să fi încercat să bată la Poarta Raiului, să încerce să ceară iertare şi să spere că tot ce i s-a întîmplat nu a fost decît umbra unui vis trecător. Nu ştim, dacă a fost aşa sau nu. Sigur este că, orice ar fi încercat şi oricît ar fi bătut la Poarta Raiului, aceasta rămînea mai departe închisă. Nu îi era dat lui să hotărască şi cînd şi dacă poate să-i fie iertată pedeapsa. Tot aşa cum orice încercare a oamenilor de a urca singuri, fără ajutorul Domnului, la cer este sortită eşecului. Atunci cînd cei mai îndrăzneţi dintre ei au vrut să ridice un turn pînă dincolo de nori şi de albastrul cerului, totul s-a năruit sub povara ispitelor lumeşti. Fără Dumnezeu, cu mînie, înverşunare şi aroganţă, nimeni nu va construi niciodată nimic.

Pruncul Iisus se naşte pentru speranţa noastră. Dacă Poarta Raiului a rămas închisă în faţa lui Adam şi a Evei, a copiilor şi nepoţilor lor, Pruncul de la Bethleem ne aşează acum în inimi şi în suflet speranţa unei posibile iertări şi întoarceri în Rai. Fiul se coboară, se întrupează, devine om, surprinzîndu-ne, dar şi învăţîndu-ne cum să batem la uşa Împărăţiei veşnice. Tot ceea ce oamenii au încercat fără Dumnezeu, era complicat, încurcat şi inutil. Naşterea Domnului Hristos dezleagă totul, simplifică imposibilul, transformat în realitatea pe care oricine o înţelege şi o poate înfăptui. Dar numai atunci acel om vrea să înţeleagă şi să primească chemarea dumnezeiască.

Ce era Raiul golit de oameni, ce înseamnă splendoarea frumuseţii fără margini, cînd nimeni nu o poate admira şi nimeni nu poate chema pe nume toate vietăţile rînduite să trăiască în armonie acolo? Cum arăta oare raiul imediat după ce primii oameni au fost alungaţi din grădina minunată? Nici măcar şarpelui nu-i mai rămînea ceva de făcut, nu mai ispitea pe nimeni printre frunzele colosale şi fermecătoare ale copacilor ce stau mărturie perfecţiunii grădinii dumnezeieşti. Pruncul Iisus se naşte pentru împlinirea unei speranţe fundamentale, aceea a reaşezării lucrurilor în ordinea lor firească şi evidentă. Dumnezeu nu a creat lumea pentru ca Raiul să stea golit de oameni, ci l-a văzut plin de oameni adevăraţi, drepţi şi cucernici, iubitori şi responsabili, slăvind Împărăţia cerurilor şi pacea binecuvîntată a Raiului adevărat. Nu este un paradox faptul că Adam şi Eva s-au lăsat ispitiţi, că au greşit şi că ar fi fost mai bine să nu o facă. Să presupunem că dacă ar fi ştiut ce este greşeala, nu ar fi greşit. Că dacă ar fi fost conştienţi de otrava ispitei, nu s-ar fi lăsaţi ispitiţi. Dar, de ce trebuia Adam şi Eva să aibă experinţa cunoaşterii binelui şi răului? Le-ar fi trebuit cu adevărat aşa ceva? Ar fi fost mai bine pentru ei să nu ştie cît de rău e să le fie rău. Nu ştim nici ce s-ar fi întîmplat cu ei dacă respectau porunca divină, dacă rămîneau mai departe dincolo de bine şi de rău, de timp şi infinit, de spaţiu şi hotar. Evident, Dumnezeu ştia că primii oameni se vor lăsa ispitiţi. El ştie totul ! Şi totuşi le-a cerut să nu se lase amăgiţi. Teologia nu vede aici o contradicţie, ci dorinţa dumnezeiască de a acorda omului un sens al discernămîntului în armonie cu planul divin al creaţiei. Omul decide liber, dar puteau Adam şi Eva să o şi facă ? Omul dă un nume tuturor celorlalte vietăţi de pe pămînt. O merită? Primii oameni puteau să stea ascultători în rai, în sensul direct al termenului, şi istoria s-ar fi terminat aici. Poate, nici noi nu am mai fi existat... aşa cum suntem. S-au lăsat ispitiţi de şarpe, devenind prima generaţie din istoria omenirii. Iar noi, după naşterea Pruncului, cu ajutorul divin, stăm liberi în faţa Domnului şi încercăm să dovedim că putem să fim alţi oameni, fără să ne pierdem în păcat. Adam şi Eva au decis liber şi au arătat că nu pot să fie stăpîni, înainte de orice, peste ei înşişi. Şi chiar dacă, ruşinaţi de goliciunea şi de eşecul lor, ar fi fost iertaţi prin mila lui Dumnezeu şi ar fi rămas mai departe în rai, ar fi greşit mai departe, iarăşi şi iarăşi. Nu aşa trebuia să arate Raiul, ca lăcaş al dreptţilor ce slăvesc Împărăţia lui Dumnezeu. Iertarea divină nu poate să fie altfel decît absolută şi definitivă. Pruncul Iisus se naşte între oameni care cunosc diferenţa dintre bine şi rău, dar, mai ales, se naşte între oameni care, prin jertfa Lui pe cruce, vor fi demni de iertarea lui Dumnezeu. Noi credem şi luptăm pentru o existenţă a noastră definită hristocentrică, dar cu credinţă în Dumnezeu şi fapte bineplăcute Lui. Şi atunci cînd batem la Poarta Cerurilor, o facem altfel decît aşa cum, poate, încercase Adam în vremea lui. Nu cu disperarea iscată de pierderea privilegiilor, ci de dorinţa de a fi asemenea sfinţilor, cu un curaj sădit în noi prin Pruncul Iisus, ca dar de preţ primit de la Dumnezeu. Pentru noul Adam, privilegiul nu înseamnă a vieţui în rai, ci a locui acolo, după Judecata dumnezeiască. Noul Adam există ca forţă a binelui, ca exprimare a binelui, înţeles existenţial într-o realitate care depăşeşte noţiunea dialectică a diferenţei dintre bine şi rău. Părticica dumnezeiască zidită în noi prin chenoză ne duce dincolo de cunoaşterea teoretică a supremaţiei binelui, pe care Adam şi Eva, o percepeau pe pămînt ca amintire dureroasă a paradisului pierdut. Prin Iisus Hristos binele poate să fie trăit, aşa cum o fac sfinţii. El devine normalitate, mod de viaţă, simplitate, ca şi respiraţia. Atunci Poarta Raiului se deschide şi începem să trăim. Omul reintră în rai, fiind altfel. Dacă Adam si Eva ar fi respectat porunca divină, rămîneau în rai, desigur. Prin Hristos, omul intră sfînt în rai şi prin această diferenţă viaţa veşnică este nu numai un dar dumnezeiesc, ci însăşi expresia fundamentală a legăturii cu Dumnezeu. Cînd un om este sfînt, el mulţumeşte Domnului pentru splendoarea vieţii, iar sfinţenia este împlinirea şi apogeul Creaţiei dumnezeieşti.

Prin Naşterea Pruncului, vechiul Adam poate să devină cel nou. Acesta este sensul fundamental al Sărbătorii Crăciunului, al deschiderii către ceea ce fusese fără speranţă, închis şi de neînţeles. Primim o viaţă nouă, asemenea luminii line de sus, de la steaua care străjuieşte noaptea de iarnă. Nimic de acum încolo nu va mai fi numai întuneric.

Şi celor cîţi L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu. (Ioan, 1,12)

Dumitru Horia IONESCU

Meditaţii ortodoxe

Restaurarea Ortodoxiei

Părintele Justin Pîrvu, unul dintre reprezentanţii de marcă ai elitei mărturisitoare a Ortodoxiei, trece prin infernul închisorile comuniste de la Suceava, Văcăreşti, Jilava, Gherla, Periprava, Aiud, Baia Sprie, Piteşti, pătimind 16 ani de detenţie. În 1991, alături de alţi doi monahi, Ignat şi Calinic, părintele Justin întemeiază Mînăstirea de la Petru-Vodă (Neamţ) – al cărei stareţ şi principal duhovnic este –, mînăstire închinată martirilor din închisorile comuniste şi care poartă hramul Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil.

Asemenea colegilor săi de generaţie, Părintele Justin Pîrvu face parte din patericul Sfinţilor din închisorile comuniste, ce pare desprins, aşa cum bine îl surprindea unul dintre apropiaţii săi, scriitorul Gheorghe Stănescu, *din iconografia cu reprezentări ascetice a Ortodoxiei bizantine*[1]. Experienţa carcerală l-a învăţat un lucru esenţial pe Sfinţia sa: adevărata rugăciune şi faptul că toţi sunt una întru Hristos – de la omul cel mai simplu pînă la intelectual.

Apelul pe care Părintele Justin Pîrvu l-a făcut permanent pentru pomenirea, recunoaşterea şi cinstirea martirilor români din închisorile comuniste este un apel pentru ţinerea trează a memoriei colective, în măsura în care modelul întrupat de aceşti martiri din timpurile moderne este unul al permanenţei şi al veşniciei. Mai mult chiar, este singurul model al probării credinţei creştine prin jertfa supremă pentru Hristos, Biserică şi Cruce.

Misiunea sacerdotală pentru Părintele Jutin Pîrvu este una sfîntă, jertfitoare, în sensul asumării conştiente şi depline a hainei christice[2]. În contrapunct cu gregarismul european reprezentat de globalizare, Părintele Justin Pîrvu propune modelul omului creştin, *jumătate dragoste, jumătate luptă*, model pe care îl putem regăsi în spiritul interbelic al elitei româneşti creştine. În acest sens, intelectualul este chemat să propovăduiască şi să mărturisească Adevărul, să renunţe la nimicnicia, golul şi nihilismul profesate de comunism. Iar una dintre virtuţile pe care intelectualul e dator să le regăsească este şi răbdarea, *singura axă pe care ne mişcăm*.

Restaurarea Ortodoxiei nu se poate realiza decît pornind din mînăstire, de la acea vatră unde credinţa se trăieşte intens[3]. Monahismul constituie *armata de elită a creştinismului răsăritean*, aşa cum frumos formulase patriarhul Nicodim. Frumuseţea Ortodoxiei constă în *capacitatea de a fi în acelaşi timp sobornicească şi naţională, adică putînd să-i cuprindă pe toţi ortodocşii într-o unitate superioară, în Hristos Iisus şi în Biserica Tradiţiei, fără a ştirbi identitatea naţională, ci transfigurîndu-le însuşirile şi zestrea*[4]. Acest model unic aparţine Ortodoxiei, iar centrul său iradiant este mînăstirea, *vatra de trăire întru Hristos*.

Ortodoxia românească este ţinută de jertfele martirilor, mucenicilor şi mărturisitorilor care au luat drumul Crucii şi au intrat în închisorile comuniste, propovăduind Adevărul lui Hristos: *nu ierarhii şi preoţii au ţinut Ortodoxia românească, ci mucenicii din închisori şi mamele creştine care şi-au crescut copiii în duhul adevărului ortodox*[5]. Creştinismul răsăritean, ca de altfel întregul creştinism, este *răstignit pe cruce*, fiind supus, astăzi, unor provocări foarte mari: secularizare, laicizare, ecumenism. Părintele Justin Pîrvu spunea că doar practicarea unei asceze, ca *o pînză harică*, poate ocroti neamul creştin împotriva tuturor acestor provocări ale modernităţii. Monahul este chemat să lupte cu trezvie împotriva fărădelegilor care se manifestă în societate, salvînd sufletele credincioşilor[6].

În confruntarea permanentă dintre ateism şi Ortodoxie, singurul glas curat către Dumnezeu este, potrivit Părintelui Justin Pîrvu, *glasul românilor, prin sîngele martirilor din Aiud şi din toate închisorile comuniste, cetăţui de rezistenţă anticomunistă*. Aiudul reprezintă *un centru de trăire duhovnicească, de spiritualitate şi model de viaţă pentru toate neamurile creştine, în special pentru Ortodoxie, pentru că forţa şi idealul acestor martiri se răsfrînge asupra unui întreg neam creştinesc, nu doar peste România*[7].

Martirii sunt *glasul care strigă în pustie în veacul acesta rece şi mort şi lipsit de viaţă duhovnicească*; ei reprezintă *singurele glasuri care ne unesc pe noi într-un singur glas către ceruri pentru salvarea şi viitorul neamului nostru*. Închisorile comuniste au reprezentat adevăratele mînăstiri, întrucît acolo exista sîngele martirilor.

Ortodoxia este, înainte de toate, mărturisire a Adevărului; aceasta făcînd parte din datoria creştinului. În momentele dificile ale vieţii, absenţa mărturisirii este o trădare şi o lepădare de învăţătura de credinţă, în pofida săvîrşirii tuturor pravilelor şi a rugăciunilor. Mărturisirea este *o baie de spălare a păcatelor noastre*. Biserica Ortodoxă o formează, în esenţa sa, *poporul simplu de rînd, binecredincios, băbuca aceea care îşi aprinde lumînare cu lacrimi şi ochi, şi ţăranul care nu cedează Ortodoxia străinilor*[8]. Ortodoxia nu se regăseşte în *catedrale şi în zgîrie nori*, întrucît *nu e în caracterul Bisericii noastre*, ci dimpotrivă Ortodoxia *sălăşluieşte în Peştera boilor de la Betleem, în care s-a născut smerit Dumnezeu*.

Problema catehizării este cardinală pentru misiunea preotului în parohia sa, creîndu-se o adevărată legătură între păstori şi turma sa. Constatarea Părintelui Justin Pîrvu devine gravă atunci cînd se remarcă o lipsă a unei catehizări reale din partea clerului, lipsă datorată inexistenţei *rîvnei sau scînteii dragostei de adevăr – De la părintele Dumitru Stăniloae nu mai avem profesori teologi care să facă o reală catehizare studenţilor*.

Preocuparea pentru catehizare este, de fapt, preocuparea pentru formarea *creştinului de mîine*, un creştin *drept şi onest, evlavios*, un bun cunoscător al tradiţiei şi al învăţăturilor patristice. *Filosofarea mărturisirii* nu este numai apanajul Sfinţilor, ci şi expresia tinerei generaţii interbelice care s-a jertfit în perioada carlistă la Miercurea Ciuc, Jilava, Rîmnicu Sărat, dorind înălţarea neamului pe linia Bisericii – îmbisericirea neamului. Mărturisirea Ortodoxiei, *care este trăire*, implică şi *curăţirea învăţăturii Bisericii de zgura rătăcirilor*. Mărturisirea Adevărului trebuie făcută *fără echivoc şi ascunzişuri*, în vederea sancţionării oricărei abateri de la dreapta credinţă[9].

În această perspectivă salutară a mărturisirii Adevărului, ecumenismul constituie *un mare fals*, potrivit părintelui Justin Pîrvu, întrucît se vorbeşte despre iubire în afara lui Hristos. Altfel, ecumenismul *nu ar dezmoşteni adevărul de valoarea şi bogăţia spirituală a tradiţiei Bisericii, a Sfinţilor Părinţi*. Ecumenismul şi globalizarea, această *avangardă a vremurilor apocaliptice* care şi-au propus eliminarea lui Dumnezeu din lume şi din sufletul omului, au fost combătute şi de Sf. Justin Popovici[10], *cea mai frumoasă aplicare a dogmei în veacul nostru", „un adevărat apostol al naţiunilor europene*.

Formarea unei singure religii şi a unei biserici unice mondiale, după modelul politic, vine în contrapunct cu Adevărul de credinţă al Bisericii creştine. Nivelarea tuturor neamurilor, prin formarea unui guvern şi stat unic (globalizarea) se reîntîlneşte cu crearea unei singure religii care să le unifice pe toate într-una singură (ecumenismul), totul spre împlinirea scopului final, *înscăunarea noului om* (Antihrist). Dumnezeului creştin i se substituie Dumnezeul impersonal, ecumenist.

În acest sens, Părintele Justin Pîrvu îndeamnă la trezvie, atrăgînd atenţia că *toate încercările ecumeniste de unificare a celorlalte comunităţi creştine aflate în erezie n-au ajuns la nici un rezultat pentru că au temeiuri false, sunt neadevăruri şi nu fac altceva decît să tulbure viaţa creştină autentică*[11]. Mărturisirea Adevărului presupune recursul permanent la tradiţia Bisericii, la Evanghelia Domnului şi la dreapta învăţătură ortodoxă.

Atitudinea patristică a Părintelui Justin Pîrvu ţine nu doar de mărturisirea dreptei credinţe, fără ocolişuri sau abdicări de la Sfînta Tradiţie a Bisericii, Predanie, ci şi de curajul apărării neamului său – de la înfierarea actelor biometrice[12] ca atentat împotriva libertăţii omului pînă la critica tuturor formelor de anomalii, disfuncţionalităţi din viaţa poporului român pe care l-a iubit intens şi pentru care s-a jertfit.

Ortodoxia lucrătoare presupune o jertfire neîncetată a preotului, *examen cu rezultate foarte slabe pentru cinul preoţesc în general*, potrivit părintelui Justin Pîrvu, întrucît aceştia erau datori să fie în fruntea poporului, fiind un exemplu pentru credincioşi. Preoţia înseamnă un răspuns prompt şi fără nici o ezitare la strigătul de ajutor al turmei, care doreşte să audă şi să înveţe ceva de la păstorii săi. În situaţii dificile, creştinul *trebuie să aibă o limpezire a lucrurilor, o catehizare din partea preotului care nu a existat*[13].

Un alt pericol pentru Ortodoxie subliniat cu perfectă îndreptăţire de către Părintele Justin Pîrvu este prezenţa *spiritului poliţienesc* la unii dintre stareţii mînăstirilor, *care este în firea lor pentru că atunci cînd s-a închegat dinastia aceasta a stareţilor prin mînăstiri s-a stabilit tot pe acest criteriu de devotament către partid*.[14]

---▶

---

[1] Cf. Gheorghe Stănescu, *Jurnal din prigoană*, Bucureşti, Editura *Venus-Ştiinţa*, Chişinău, 1996, p.172.

[2] Adrian Alui Gheorghe, *Părintele Justin Pîrvu şi morala unei vieţi cîştigate*, f.a, p.107: *Să dăm toată încrederea preotului şi să socotească această misiune ca fiind cea mai înaltă între menirile creştinului pe pămînt. Să înţeleagă că de la el poporul sau neamul căruia îi slujeşte nu aşteaptă decît jertfa lui, cu preţul vieţii lui, cu familia lui, cu copiii lui, să se contopească cu greutăţile, cu nevoile care se ridică în faţa lui, la un moment dat. Preotul trebuie să se implice în viaţa poporului, în viaţa neamului, pentru că totdeauna el a fost alături de toate necazurile şi în toate prigoanele care au însoţit istoria noastră. Dacă nu stă lipit de popor, pentru cine slujeşte? Dacă nu stă să înţeleagă pe fiecare dintre creştinii pe care îi are în seamă, care e misiunea lui de preot? Preotul este misionarul numărul unu de care depinde nu numai viaţa pe pămînt, ci şi viaţa veşnică, ca expresie a împăcării omului cu Dumnezeu. Că omul cînd se împacă cu Dumnezeu înseamnă că este pregătit să primească harul, haina sufletească pentru un drum pe calea veşniciei. De aceea şi viaţa monahală nu este o viaţă statică, o viaţă izolată, o viaţă anacronică, ci, dimpotrivă, o viaţă îngerească, o viaţă de luptă, este arta artelor, este ştiinţa ştiinţelor.*

[3] Cf. Nae Ionescu, *Pentru restaurarea monahismului*, în *Cuvîntul*, an III, nr.757/13 mai 1927, p.1, Nae Ionescu, *Teologia. Integrala publicisticii religioase*, ediţie, îngrijire şi note de Dora Mezdrea, Sibiu, *Deisis*, 2003, p.256: *Ceea ce, „trăit" şi nu numai „gîndit", e mai cutremurător şi mai sublim în religiozitatea noastră răsăriteană numai prin mînăstire poate dăinui*.

[4] *Ne vorbeşte Părintele Justin*, Petru Vodă, Fundaţia Justin Pîrvu, 2011, p.37.

[5] *Ibidem*, p.135.

[6] *Ibidem*, p.152: *Trebuie să apărăm societatea şi familia de handicapul acesta modern care s-a infiltrat şi la noi în ţară, prin acceptarea incestului şi a prostituţiei şi a altor mari fărădelegi. Ei încearcă să desfiinţeze valorile naţiei din temelii, şi o face acţionînd pe ambele planuri: unul moral, spiritual, dar şi cel biologic, virusînd familia şi voinţa omului. Să ne amintim de martirii şi străbunii noştri şi să nu îngăduim străinilor să ne răpească moştenirea aceasta primită prin harul lui Dumnezeu şi plămădită prin sîngele şi sudoarea martirilor noştri... Ortodoxia noastră românească a rămas cam singura de ştrajă, în splendoarea ei de demnitate şi prestigiu*.

[7] *Ibidem*, p.168.

[8] *Din învăţăturile şi minunile Părintelui Justin*, Petru Vodă, Fundaţia Justin Pîrvu, 2013, p.26.

[9] *Ibidem*, p.28: *Un apologet înţelept şi un adevărat apostol al vremurilor noastre are discernămîntul mărturisirii şi nu mărturiseşte cu patimă, fără socoteală, ci ştie să se facă tuturor toate, fără să se abată de la Adevăr. El caută mereu să lupte să poată trezi în ceilalţi sentimentul de apărare a Adevărului. Acesta este rostul mărturisirii lui, dar, din păcate, ţara noastră nu are un astfel de mărturisitor la ora actuală.* ***Rostul mărturisitorilor este să se facă ostaşi ai apărării Ortodoxiei***.

[10] Cf. Sf. Justin Popovici, *Biserica Ortodoxă şi Ecumenismul*, ediţia a II-a revizuită, Petru Vodă, Fundaţia Justin Pîrvu, 2012, p.187: *Ecumenismul e numele de obşte pentru creştinismele mincinoase, pentru bisericile mincinoase ale Europei Apusene. În el se află cu inima lor toate umanismele europene, cu papismul în frunte; iar toate aceste creştinisme mincinoase, toate aceste biserici mincinoase, nu sunt altceva decît erezie peste erezie. Numele lor evanghelic de obşte este acela de „a-tot-erezie" (pan-erezie). Fiindcă, de-a lungul istoriei, feluritele erezii tăgăduiau sau sluţeau anume însuşiri ale Dumnezeu-Omului Domnului Hristos, în timp ce ereziile acestea europene îndepărtează pe Dumnezeu-Omul în întregime şi pun în Locul lui pe omul european. În această privinţă nu e nici o deosebire esenţială între papism, protestantism, ecumenism şi celelalte secte, al căror nume este „legiune"*.

[11] *Din învăţăturile şi minunile Părintelui Justin*, p.33.

[12] *Ne vorbeşte Părintele Justin*, Petru Vodă, Fundaţia Justin Pîrvu, 2015, pp.74-75: ***Cipul nu este altceva decît lucrarea masoneriei şi cel mai bun mijloc de a subjuga Biserica şi fiinţa umană***, *de a o depărta uşor, uşor, pe nesimţite de Creatorul său. Dacă noi ne facem că nu există acest rău luciferic, masoneria, înseamnă că nu avem răspuns la nici una din problemele şi necazurile oamenilor de azi. Înseamnă că ne facem că nu vedem nimic rău. Cipul este propaganda masoneriei şi acceptîndu-l dăm curs şi putere acestei organizaţii dubioase care vrea să îl instaleze pe antihrist ca lider mondial.* ***Dacă oamenii nu conştientizează că sunt societăţi secrete care conduc din umbră, nu vor înţelege nimic. Răul şi fărădelegea nu se mai lucrează la lumină, se lucrează în ascuns***. *Nu mai sunt închisori şi prigoană ca pe vremea comunismului, au altă metodă, de a ne obişnui şi a îndrăgi tehnica şi cipul, care deocamdată par folositoare, ca ei să ne subjuge şi să ne controleze permanent ca într-o* ***închisoare invizibilă, dar cu mult mai puternică***.

[13] *Ibidem*, p.76.

[14] *Ibidem*, p.82: *Sinaxele stareţilor nu erau altceva decît nişte şedinţe de partid. Se aşezau cu burţile pe scaune şi cu bastoanele în faţă aşteptau să se termine şedinţa şi să meargă la o a doua ediţie de petreceri... Ce ştiau ei despre problemele Bisericii şi ale societăţii? Habar nu aveau ce substraturi aveau aceste şedinţe şi care era rădăcina acestor şedinţe, aşa de neputincioşi şi slabi erau! Dar nici nu puneau stareţi buni, inteligenţi şi cuvioşi la conducere, nu cumva să se împotrivească vreunul. Aşa e şi acum. Care se*

◄--- Este o stare de lucruri care impietează asupra prestigiului Bisericii Ortodoxe, subminînd raportul de frăţietate între călugări. Rugăciunea este *pîinea care hrăneşte cu adevărat neamul românesc*. Civilizaţia confortului este cea care atentează nu numai asupra spiritualului, diminuînd drastic viaţa de rugăciune, ci şi asupra culturii, căci, cum bine spunea părintele Justin Pîrvu, *mai multă civilizaţie generează mai puţină cultură*, un alt aspect grav în devenirea sănătoasă a unei naţiuni.

Lipsa unităţii în monahismul românesc duce la o slăbire a luptei de apărare a vieţii spirituale. Astăzi, *nici monahul nu mai are lumina îngerului, nici creştinul lumina călugărului*, viaţa ortodoxă îndepărtîndu-se de *practica şi de nevoile creştinului*.

Unitatea creştinilor în Ortodoxie constă tocmai în *dragostea pe care aceştia o manifestă în suferinţa acestui popor*. Puterea neamului românesc este Biserica Ortodoxă, al cărei cap este Hristos. În acest sens, părintele Justin Pîrvu accentua că *noblеţea poporului român îşi are rădăcina în Însuşi Domnul Nostru Iisus Hristos*[15]. Dacă Hristos reprezintă Tatăl spiritual al neamului românesc, Biserica Ortodoxă este mama sa spirituală, dătătoarea de viaţă şi de mîntuire a creştinilor.

Părintele Justin Pîrvu rămîne *stîlp de foc al Ortodoxiei*, care luminează, prin rugăciunea sa, destinul acestui neam. Restaurarea ortodoxă nu se poate produce în absenţa acestui model de jertfă şi sfinţenie, de dăruire totală pentru poporul pe care l-a iubit enorm.

supune mai uşor la ordin şi care dă tributul mai uşor... dacă era vorba să îl întrebi pe unul din aceşti stareţi dacă se desolidarizează de partid şi de crimele pe care le comitea, se făcea că nu ştie nimic. Cum să se dezică el de partid care îi dădea salariu foarte mare pentru acea vreme, ca al directorilor? Era şi mîndria şi poziţia asta a lor de stareţ. Vai de mine, să dai afară un stareţ! Era cea mai mare crimă şi ruşine să renunţi la demnitatea asta de lux în societatea românească! ***Dar comportamentul multora dintre aceşti stareţi era mai nedisciplinat şi bădăran ca al unei ţărănci****. O mînă de ţărani simpli a făcut mult mai mult decît o mînă de aşa-zişi stăreţoi.*
[15] *Ibidem*, p.167.

Harisma sfinţeniei

Considerat unul dintre duhovnicii reprezentativi ai Ortodoxiei româneşti, Părintele Arsenie Boca este cel care declanşează la Mînăstirea Sîmbăta de Sus, ctitoria domnitorului martir Constantin Brîncoveanu, *mişcarea de reînviere duhovnicească*, o restaurare a monahismului românesc, pe fundamentele indeniabile ale patristicii. Numit de Părintele Dumitru Stăniloae *ctitor de frunte al Filocaliei româneşti*, părintele Arsenie Boca îl ajută pe ilustrul teolog şi patrolog român în demersul de traducere al Filocaliei, punîndu-i la dispoziţie manuscrisele aduse de la Muntele Athos. Stareţ al Mînăstirii Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus şi al Mînăstirii Prislop, Părintele Arsenie Boca este unul dintre Sfinţii martiri şi mărturisitori ai spaţiului recluzionar comunist – închis la securitatea din Braşov, Jilava, Oradea, Timişoara, Canal etc. Martirajul Părintelui Arsenie Boca se înscrie în tradiţia martirajului românesc al generaţiei mucenicite interbelice, o generaţie apărătoare a neamului românesc şi a Bisericii lui Hristos.

Părintele Arsenie a fost arestat pentru prima oară la Rîmnicu Vîlcea pe 17 iulie 1945; este dus la Bucureşti şi eliberat pe 30 iulie 1945 pentru că nu i-a fost găsită nicio vină. Este arestat mai tîrziu, pe 14 mai 1948, pentru motivul de a fi ajutat pe luptătorii anticomunişti din Munţii Făgăraşului. Este schingiuit o lună şi jumătate, silit să dea repetate declaraţii, fiind apoi eliberat. În noiembrie 1948, Mitropolitul Nicolae Bălan îl aduce la Mînăstirea Prislop. După o perioadă de stăreţie, odată ce acest aşezămînt se transformă în mînăstire de maici, Părintele Arsenie Boca rămîne ca duhovnic, cu întreruperi în etapele de arestare şi anchetare (1950, 1951, 1953, 1955, 1956). În 1959, ca urmare a decretului 410 de desfiinţare a monahismului, obştea mînăstirii este risipită, iar părintelui Arsenie Boca, deja martirizat prin închisori şi la Canal, i-au interzis activitatea preoţească pînă la moartea ce a survenit după torturarea sa de Securitate. Înainte văzător cu duhul, Părintele Arsenie Boca lasă mărturie a supliciului din care i s-a tras moartea, pictînd la Biserica din Drăgănescu scena torturilor Sf. Ştefan cel Nou, care se pomeneşte pe 28 noiembrie.

Urmărit în permanenţă de Securitate şi ţinut în marginalitate, în pofida celor două licenţe: Teologie şi Belle Arte, Părintele Arsenie Boca n-a fost acceptat decît ca muncitor pictor bisericesc. Între 1968-1984 pictează biserica de la Drăgănescu. În 1984 s-a retras la Sinaia, unde îşi avea chilia şi atelierul de pictură, pînă în momentul morţii sale. Uciderea Părintelui de către Securitatea comunistă este un act care va trebui adus la lumină pentru ca naţiunea română să cunoască fărădelegile unui regim şi ale unei ideologii criminale, comunismul, care nu s-a împiedicat de la nimic pentru a-şi desăvîrşi opera diabolică.

După propria dorinţă, este înmormîntat la Mînăstirea Prislop, prorocind că aici va fi loc de pelerinaj, ceea ce s-a şi întîmplat mai tîrziu, mormîntul său constituind unul dintre importantele locuri de pelerinaj din ţară, unde se exprimă plenar evlavia credincioşilor.

Opera de căpătîi a Părintelui Arsenie Boca, unde formulează întreaga sa învăţătură duhovnicească, pornind de la modelul *Scării dumnezeiescului urcuş* a lui Ioan Scărarul, lucrare tradusă în tinereţe de părintele Arsenie, dar rămasă nepublicată, rămîne *Cărarea împărăţiei*. În *Cuvîntul înainte* al lucrării, părintele Arsenie Boca punctează într-un mod hotărîtor care este calea pe care trebuie să o urmăm, cea fără de care nu putem nădăjdui în mîntuirea noastră: *trăirea învăţăturii creştine, în toată adîncimea ei şi în toată sinceritatea noastră. Asta rămîne singura cale sigură, pe care trebuie s-o învăţăm mereu, în fiecare rînd de oameni*[1].

Cărarea împărăţiei este organizată asemenea unor trepte sau *scări* care duc la atingerea stării de plenitudine duhovnicească: de la *cărarea*, *învăţămintele regilor*, *cele şapte surle* se trece la *războiul nevăzut*, *ereditate şi spirit*, *iconomii tainelor* şi *împărăţiile iubirii*. Paza minţii reprezintă cheia urcuşului duhovnicesc, urcuş care are mereu în vedere (re)stabilirea legăturii fireşti a omului cu Dumnezeu. Părintele Arsenie Boca pleacă de la un lucru esenţial: omul, făptură pămîntească după trup şi făptură cerească după duh, iese de la Dumnezeu, *petrece pe pămînt* un timp, apoi revine la Dumnezeu. Cărarea accentuată de Părintele Arsenie este tocmai acest drum *fericit* de întoarcere a omului Acasă, la Dumnezeu, întoarcere care *rotunjeşte ocolul*.

Omului i se deschid două perspective: una *largă, plină de ademeniri* şi alta *îngustă, suitoare*. Calea cea largă deschisă minţii oamenilor este calea păcatului, a pierzării, cea aducătoare de moarte, în vreme ce drumul îngust, ascensional este drumul mîntuirii, deschis prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos. Dacă corabia lui Noe a fost închisă pe dinafară şi nimeni nu a mai putut intra, corabia Bisericii, cea cu *crucea pe catarg* este mereu deschisă, permiţînd *oamenilor învălmăşiţi de puhoaie* să intre. Dincolo de figura lui Noe şi figura salvatoare a lui Hristos, în valuri există ucigaşul de oameni, cel care îi îneacă. Părintele Arsenie Boca subliniază că cei care refuză braţele corabiei lui Hristos, braţele celor şapte Sfinte Taine ale lui Dumnezeu care mîntuiesc pe oameni din potop, sunt *fiii pierzării*, cei ce n-au primit iubirea adevărului, optînd pentru iluzie (minciună) şi nedreptate. Calea mîntuirii sau *Cărarea*, cum sugestiv o numeşte părintele Arsenie Boca, este calea ce debutează cu intrarea omului în Biserica văzută, cea adevărată, *una sfîntă, sobornicească* şi *apostolească*. Plasarea omului sub semnul crucii asigură urmarea traseului mîntuirii în interiorul comunităţii de iubire a Bisericii luptătoare[2].

În acest traseu de la Biserică luptătoare la Biserica biruitoare sau triumfătoare – formată din oastea sfinţilor mucenici biruitori şi a sfinţilor purtători şi mărturisitori de Dumnezeu –, calea mîntuirii *ne desprinde de pămînt spre Cer, ca pe unii ce ştim că de la Dumnezeu am ieşit şi iarăşi la Dumnezeu ne-ntoarcem şi lăsăm lumea*[3]. Iubirea reprezintă *cărarea împărăţiei*, calea pe care Dumnezeu ne-o include chiar în cele două precepte ale creştinismului: iubirea de aproapele şi iubirea de Dumnezeu.

În războiul nevăzut cu vrăjmaşul, iubirea este cheia de depăşire a celor două tipuri de ispite reliefate de Sfîntul Maxim Mărturisitorul: *ispita prin plăcere* – Hristos biruieşte pe vrăjmaş prin zădărnicirea planului puterilor, căpeteniilor şi stăpîniilor celor rele de a-l determina pe Domnul să calce dragostea către Dumnezeu ca Tată – şi *ispita prin durere* – vrăjmaşul îi îndeamnă pe cărturari şi farisei la felurite meşteşugiri împotriva lui Iisus, în speranţa călcării poruncii iubirii de oameni; Hristos rabdă toate aceste încercări, opunînd iubire urii şi bunătate răutăţii. Astfel, iubirea *aprinde lumea, arde puterile răului şi străluceşte cu lumină dumnezeiască pe smeriţii Săi următori, ce se întorc Acasă*[4].

Apelul neîncetat al Părintelui Arsenie Boca la Sfîntul Maxim Mărturisitorul lămureşte o dată în plus semnificaţia esenţială a *refacerii firii omeneşti în Iisus Hristos*. În perspectiva Sfinţilor Părinţi ai Bisericii, părintele Arsenie evidenţiază problema cardinală a finalităţii omului: *creşterea sa în dimensiunile spirituale*, *conferite de jertfa înţeleasă, deci acceptată a bărbatului desăvîrşit Iisus Hristos*[5]. Desăvîrşirea constituie astfel *finalitatea* fiinţei umane.

Audierea cursurilor de la Facultatea de Medicină din Bucureşti ale profesorului Francisc Rainer, precum şi a prelegerilor de mistică creştină ale lui Nichifor Crainic îl vor ajuta pe Arsenie Boca să aibă o privire pătrunzătoare asupra fenomenului religios, înţelegîndu-l în complexitatea lui. Cele două naturi ale firii omeneşti: natura fizică, biologică şi natura spirituală constituie o unitate, în măsura în care nu se produce o alterare. În aceste condiţii, legile de existenţă sădite în fire, instinctele, dereglate de *otrava păcatului*, devin patimi: 1. patima de nutriţie: lăcomia, beţia; 2. patima de proprietate: avariţia, beţia; 3. patima de reproducţie: desfrîul; 4. patima de dominaţie: trufia.

Părintele Arsenie Boca explică procesul de transformare a instinctului sădit ca lege de existenţă a firii în patimă prin recursul la perspectiva creştină a reputatului fiziolog Nicolae Paulescu[6]. Fiinţa umană produce această denaturare, în dauna sănătăţii, cu pierderea libertăţii şi a dereglării altor instincte superioare, cu implicaţii ereditare inevitabile. Celor patru patimi sistematizate de savantul Nicolae Paulescu li se contrapun, în viziunea părintelui Arsenie Boca, cele trei voturi monahale ca posibilităţi unice de eliberare de aceste vicii.

Mecanismul uman se află sub două comandamente: *cenzura raţiunii* şi *mărturia conştiinţei*. Dacă primul centru de cenzură are un suport biologic – *inhibiţia*, cea *care are la dispoziţie tot mecanismul bio-chimic necesar (neuro-psihic, neuro-motor, neuro-static), capabil să aprobe sau să frîneze tot ce obligatoriu trebuie să treacă pe la acest centru de informaţie*[7] –, al doilea centru – *conştiinţa* – ţine de viaţa sufletească, religioasă a omului.

Părintele Arsenie Boca subliniază rolul major al conştiinţei, întrucît aceasta reprezintă *locul unde răsar gîndurile în minte* şi unde *mintea vede*. Cenzura minţii, *centrul inhibator al creierului*, este ceea ce Sfinţii Părinţi numeau *paza minţii*, locul unde se poate atenta asupra libertăţii firii umane, prin intruziunea gîndurilor necurate, aducătoare de patimi. Dubla pregătire a Părintelui Arsenie Boca: teologică şi medicală (pe linia geneticii) îi asigură demersului părintelui o mai buna articulare a demonstraţiei sale, noutatea constînd tocmai în relevarea consecinţelor sau implicaţiilor negative ale cenzurii minţii în parcursul duhovnicesc al fiinţei umane.

Unul dintre remediile în acest *război nevăzut* îl constituie practica rugăciunii neîncetate, pe linia tradiţiei cuminecătoare a patristicii. Modelul permanent al iubirii hristice recomandat de învăţătura Bisericii topeşte toată *fărădelegea* pragului impus de patima distrugătoare a păcatului.

Cu o rigoare analitică de invidiat şi cu o fineţe a demonstraţiei, în prelungirea paradigmelor pascaliene: *esprit de géométrie* şi *esprit de finesse*, Părintele Arsenie Boca accentuează faptul că dispoziţiile de drept bisericesc sunt confirmate de genetică, într-un exerciţiu de conlucrare dintre ştiinţă şi credinţă, dintre medicină şi teologie. Părintele a reliefat o dată în plus apariţia genezelor recesive la urmaşi, conform teoriei cromozomice, după legile eredităţii care *nu sunt altceva decît legile probabilităţii*. Pe baza textului scripturistic, devine evident că întreaga recesivitate se manifestă la părinţi ca urmare a păcatului.

Altfel spus, *genezele recesive apar în ascendenţi în chip independent, nu după legile probabilităţii, ci după legile care atîrnă peste fărădelegi*[8]. În spiritul teoriei cromozomice, se pot înţelege şi anumite norme de drept bisericesc, ca de pildă oprirea căsătoriei între rudenii. Exemplul familiei creştine este hotărîtor pentru zestrea genetică a firii umane, mama avînd un rol esenţial în configurarea profilului fiinţei.

Între *iconomii tainelor* şi *împărăţiile iubirii* se află această lungă şi binecuvîntată *cărare* pe care omul osteneşte, în traseul său existenţial spre dobîndirea patriei cereşti. În drumul său spre mîntuire, fiinţa umană este atinsă de iubire, ca *primum movens* al trăirii sale plenare. Lucrarea Părintelui Arsenie Boca este una a mărturisirii neîncetate a credinţei creştine ortodoxe, a zidirii sufleteşti, în procesul de îndumnezeire a omului, ca posibilitate sigură de accedere la *cărarea* mirabilă a *Împărăţiei*.

Acest abecedar duhovnicesc al părintelui Arsenie Boca constituie o etapă preliminară fundamentală a angajării firii umane pe drumul curăţirii, al transformării ontologice a omului după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu.

Constantin MIHAI

[1] Arsenie Boca, *Cărarea împărăţiei*, ediţia a IV-a îngrijită de Preot conf. dr. Simion Todoran şi Monahia Zamfira Constantinescu, Editura *Sfintei Episcopii Ortodoxe Române a Aradului*, 2003, p.9.
[2] Cf. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Întrebarea 63, în *Filocalia*, Sibiu, 1948, ediţia I-a, vol.3., p.364, apud Arsenie Boca, *op.cit*., p.17*: Pe Biserică nu o înnegreşte rugina răutăţii, produsă de împrejurările pămînteşti. Ea rămîne nemicşorată şi neştirbită, deoarece, cu toate că e arsă din vreme în vreme în cuptorul prigoanelor şi încercată de furtunile necontenite ale ereziilor, ea nu suferă sub povara încercărilor nici o slăbire în învăţătura, sau viaţa, în credinţa sau rînduiala ei. De aceea ea întăreşte prin har înţelegerea celor ce cugetă la ea cu evlavie. Ea cheamă pe de o parte pe necredincioşi dăruindu-le lumina cunoştinţei adevărate; pe de alta păstoreşte cu iubire pe cei ce contemplă tainele ei, păzind nepătimaş şi fără beteşug ochiul înţelegerii lor. Iar pe cei ce-au pătimit vreo clătinare îi cheamă din nou şi, prin cuvînt de îndemn, le reface înţelegerea bolnavă*.
[3] Arsenie Boca, *Cărarea împărăţiei*, p.18.
[4] *Ibidem*, p.36.
[5] *Ibidem*, p.147.
[6] Cf. Nicolae Paulescu, *Cele patru patimi şi remediile lor*, f.a., lucrare care reproduce ediţia apărută la Cartea Românească, Bucureşti, 1921, p.14: *Trebuinţele instinctive anormale, alterate, ce se numesc patimi sau vicii, dau naştere la conflicte de o gravitate excepţională, care se observă numai la oameni, animalele nefiind pătimaşe. Animalul, încătuşat de instincte, nu înfrînge niciodată legile naturii. Omul însă, lăsat mult mai liber, a putut să lepede lanţul instinctelor şi a călcat în picioare aceste admirabile legi, pe care Dumnezeu le-a stabilit pentru fericirea lui. El nu ţine seamă decît de senzaţiile plăcute, ce însoţesc îndeplinirea actelor instinctive. Şi, în loc să se înalţe pînă la scopul instinctului, el nu urmăreşte decît plăcerea din care şi-a făcut ţinta activităţii sale. Astfel s-au născut patimile sau viciile, care nu sunt altceva decît căutarea exclusivă a plăcerii, ce rezultă din satisfacerea unor trebuinţe instinctive anormale, alterate, deviate*.
[7] Arsenie Boca, *Cărarea împărăţiei*, p.153.
[8] *Ibidem*, p.236.

File de poezie

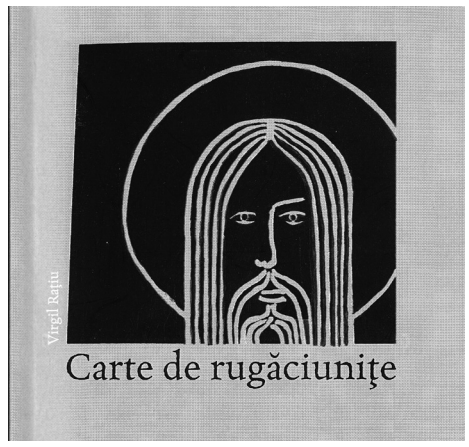

Semănătorul

Am semănat grîuşor,
Doamne,
Grîuşor să răsară.
Am semănat cimbrişor,
Doamne,
Cimbrişor să răsară.
Am semănat mărăruţ,
Doamne,
Mărăruţ să răsară.
Idei am semănat,
Doamne, idei să răsară.
Am semănat rugăciuniţe,
Rugăciuniţe să se facă,
Doamne.
Am semănat porumbel,
Doamne,
Porumbel să răsară.

Porumbiţa Ta, Doamne,
Inima mea, Cristoase,
Este.

Luna

Luna Maria, Luna Maria,
Răsare peste România,
Luna Maria,
Luna Maria.

Luna Minune, Luna Minune,
Mult o iubim şi cînd apune,
Lună Minune,
Lună Minune.

Luna Maria, Luna Maria
Mi-a trimis în casă iasomia,
Raza ei îmi aprinde făclia,
Luna Maria,
Luna Maria.

Lună Minunată, Lună Minunată,
Pentru a mea Mamă,
Pentru al meu Tată,
Mai răsari o dată,
Mai răsari o dată.

Virgil RAŢIU

Procesul comunismului

Gazeta literară, o publicaţie de cultură comunistă

După ce vechea *Societate a Scriitorilor Români* (constituită în 2 septembrie 1909, conform procesului verbal redactat de Şt. O. Iosif) a devenit, în ianuarie 1948, sub ochiul vigilent al Partidului (cu operaţiunile de curăţire, purificare şi radiere ideologică de inspiraţie sovietică) *Societatea Scriitorilor din România* (!), la conferinţa noii bresle scriitoriceşti (sic!) din 25-27 martie 1949, s-a luat hotărîrea transformării ei radicale în *Uniunea Scriitorilor* din R.P.R. Ca noutate, au fost primiţi între scriitorii agreaţi de Partid şi membri ai vechii *Asociaţii a Autorilor Dramatici*, sau unii scriitori de alte naţionalităţi… Adus dintr-un post de ataşat cultural direct de la Moscova, unde, nu-i aşa, învăţase ruseşte, Mihai Beniuc devine primul preşedinte al acestei forme de strictă subordonare a scriitorilor români (pînă spre sfîrşitul anilor optzeci) faţă de partidul comunist. Viitorul detractor al lui Lucian Blaga îl avea ca prim adjunct pe Mihai Novikov, un ins care de-abia se descurca în limba română, ceea ce însă nu l-a împiedicat la un moment dat să predea la *Universitatea* din Bucureşti, în timp ce, la cea din Iaşi, îmi spunea Teodor Vîrgolici, nu era decît student la aceeaşi disciplină… Pentru buna reuşită a asimilării din faşă a lumii scriitoriceşti în rîndurile soldaţilor credincioşi ai partidului unic, s-a creat în 1950 o adevărată şcoală a acestui machiavelic meşteşug (ce s-a numit, atenţie! *Şcoala de literatură şi critică literară „Mihai Eminescu”)*. Avînd ca sediu o clădire situată pe Şoseaua Kiseleff la nr. 10, lîngă ambasada Uniunii Sovietice (astăzi sediul PSD), „şcoala de literatură” copia experienţa în materie a fratelui mai mare, respectiv *Institutul de literatură Maxim Gorki* de la Moscova. Din subordinea *Administraţiei Militare a României*, cum legifera pe timp de război Ordinul din 10 ianuarie 1916, privind înfiinţarea *Cenzurii*, funcţia, atît de nocivă, de control asupra presei (pe timp de pace!), în noul regim este transferată încă din 1949 aşa-numitei *Direcţii a Presei*, sub stricta supraveghere a Secţiei de propagandă şi agitaţie din C.C. al P.C.R. În vederea întăririi adeziunii faţă de partidul-stat, tot în 1949 a fost înfiinţat şi Fondul Literar, un organ de „ajutorare materială a scriitorilor”, la prima vedere, dar care, în realitate, răsplătea „regeşte”, mai înainte de orice, serviciile aduse edificării noii ideologii şi înregimentarea necondiţionată a „literaţilor” mai vechi sau mai noi în rîndurile propagandiştilor marxism-leninismului şi stalinismului. Pentru ca nimic să nu mai amintească –iau un exemplu – de prestigioasa Editură sau *Revistă a Fundaţiilor Regale* din vremea regimului carlist, să zicem, Partidul trece la înfiinţarea, în serie, a unor publicaţii precum *Analele Româno-Sovietice*, *Muncitoarea*, *Săteanca*, *Tînărul Muncitor*, *Tînărul scriitor*, *Femeia*, *Studentul Român*, *Revista elevilor*, *Almanahul literar*, *Iaşul nou*, *Contemporanul* sau *Viaţa sindicală*… În mai 1948, reapare complet reformată revista *Viaţa românească*, urmare a intervenţiei lui Leonte Răutu (peste 20 de ani, principalul ideolog al Partidului Comunist Român) în cadrul şedinţei *Biroului Secţiei Centrale de Educaţie Politică* şi care discuta Raportul Comitetului de Artă şi Cultură. *Chestiunea revistelor*, abordează abrupt problema Leonte Răutu… *Am hotărît de acord cu Moraru să reeditäm* ***Viaţa românească****. Vor colabora o parte din vechii colaboratori de la Fundaţiile Regale, sub controlul nostru direct* (la şedinţă mai participau Iosif Chişinevschi, Nicolae Moraru, Zaharia Stancu, Ladislau Vass, Sorin Toma, n.n.). *Va avea rolul ca revistele literare din Uniunea Sovietică*. […]

Tov. Moraru: *Este tendinţa lui Rosetti să facă totul…*

Tov. Răutu: *Nu este vorba de Rosetti; dacă vrem, îl scoatem. Este vorba de un organ al literaturii, al partidului*. (Conf. ANIC, fond CC al PCR – *Secţia Propagandă şi Agitaţie*, dosar nr. 9/1948, ff. 123-143, apud. Vladimir Tismăneanu, Cristian Vasile, *Perfectul acrobat, Leonte Răutu, măştile răului*, Ed. *Humanitas*, 2008)

Gestul de fariseism suprem pe care Partidul, prin compartimentul de propagandă al C.C. al Partidului şi contribuţia nemijlocită a lui Leonte Răutu, avea să îl facă scriitorimii, prezentîndu-l cu surle şi tobe ca pe un dar, va fi *Gazeta literară*; de la început declarată de organele de partid care au conceput-o drept cel mai important *organ săptămînal al Uniunii Scriitorilor din Republica Populară (Socialistă) România*. În fapt, datorită ingerinţelor virulente, controlului ideologic brutal şi primatului criteriului subordonării absolute faţă de politica partidului-stat, mai curînd, parte componentă a sistemului instrumentelor lui de propagandă, important „organ” de exprimare într-adevăr a acestui sector intelectual în spiritul celei mai falacioase şi mai falimentare doctrine social-politice pe care a cunoscut-o în ultimii 100 de ani omenirea. Avînd ca înaintaş recunoscut nu, eventual, cele două numere ale *Gazetei literare* (1929, 31 ianuarie - 7 februarie) condusă de Liviu Rebreanu, ci *Literaturnaia Gazeta*, „organ al *Uniunii Scriitorilor* din Uniunea Sovietică”, periodicul respectiv a apărut fără întreruperi între 18 martie 1954 şi 3 octombrie 1968. Nesemnat, pe prima pagină a numărului inaugural, cu un titlu probînd irefutabil paternalismul intereselor de Partid (*Gazeta noastră literară*), articolul program face trimitere directă la învăţătura marxist-leninistă care *ne va călăuzi şi ne va lumina drumul*, la spiritul de partid care va inspira creaţia artistică folosind metoda realismului socialist. *Drumul ne este clar, scriu acolo sub protecţia anonimatului tovarăşii din serviciile Comitetului Central al Partidului* (în paranteză fie spus, de multe ori, pînă în 1989, aceste articole de fond nesemnate, remunerate cu generozitate, per unitate, în cuantum cam de la trei la cinci salarii, erau scrise de „şefii” din redacţie), *obiectivele ne sunt vizibile: să slujim acelei literaturi care prin mijloacele artei realist-socialiste are o funcţiune educativă a poporului; să slujim acelor largi mase de cititori care contribuie la clădirea temeliei socialiste a ţării noastre şi la întărirea legăturilor de pace între popoarele lumii. Învăţătura marxist-leninistă ne va lumina drumul, partidul clasei muncitoare ne va călăuzi spre ţelurile înalte ale epocii noastre* …. Pe pagina a doua, *cronica literară*, un articol ditirambic despre poezia lui Mihai Beniuc (prezent cu o mostră şi pe prima pagină), este semnată de troţkistul Paul Georgescu, *cel mai fanatic comunist*, în viziunea lui Vladimir Tismăneanu. Cam în acelaşi fum de tămîie, înoată şi al doilea articol de analiză, cel semnat de Mihai Gafiţa pe marginea viziunii luptei sociale din romanul *Un om între oameni* de Camil Petrescu. În doar patru pagini cu totul, revista informează în continuare cititorii despre neajunsurile întîmpinate de colectivul de proză, aşa cum au fost ele reliefate cu spirit de răspundere de pe poziţia Partidului Comunist la *Plenara Secţiei de Proză a Uniunii Scriitorilor* recent încheiată; ce au pe masă şi „la ce lucrează scriitorii”. În întîmpinarea zilei de 23 August, la zece ani de la „măreţul eveniment”, criticul de serviciu Dumitru Mircea, după ce face în nr. din 5 august 1954 un bilanţ al realizărilor *noii literaturi* (*Mitrea Cocor*, *Desculţ*, *Bijuterii de familie*, *Sfîrşitul jalbelor*, *Oţel şi pîine*, *Zorii robilor*, *Bărăgan*, *Desfăşurarea* ş.a.), trece în revistă numele unei serii întregi de tineri scriitori „crescuţi de partid”, de la Nicuţă Tănase şi Francisc Păcurariu la Ştefan Luca, Mircea Zaciu şi Gica Iuteş sau de la Haralamb Zincă şi Mircea Şerbănescu pînă la Sütő Andras şi Octav Pancu-Iaşi...

O monografie profesionistă a arheologiei acestei reviste, pe întinderea tuturor celor 15 ani de apariţie neîntreruptă, realizează Luminiţa Marcu în *O revistă culturală în comunism*, *Gazeta literară 1954-1968*, Ed. *Cartea Românească*, 2014, iniţial o teză de doctorat, susţinută la Universitatea din Bucureşti în 2010. Din cîte se înţelege, se pare că „lucrarea de doctorat era mult mai neutră în ton” decît varianta publicată. Cu mai multe note bibliografice, declară eseista, materia tezei de doctorat era lipsită *de concluzii cu aspect personal, de dedicaţie, de* (…) *preambul şi în general de toate textele care înconjoară descrierea propriu-zisă a revistei*. Luminiţa Marcu nu este prea explicită în acest sens, dar se poate presupune că se referă probabil la componenţa casetelor editoriale de-a lungul vremii, aspectul grafic general, sigle, calitatea viziunii sau transpunerilor fotografice etc. Personal, am descoperit eseul Luminiţei Marcu, plecînd de la nevoia completării informaţiilor pe care o colecţie cu destule lacune a revistei, nu mi le putea furniza. Citindu-l în bibliotecă, realmente cu interes şi indenegabil profit, în proximitatea martorului, am putut constata cu mai multă acuitate, pe parcursul confruntării inevitabile a textelor, că primii circa 10 ani de apariţie ai periodicului sunt trataţi de autoare nu numai cu mai multă curiozitate sau pasiune istoriografică, dar şi cu mai puţine prejudecăţi. De aici şi numărul sensibil mai mare de pagini dedicate analizei primilor opt, nouă ani, cu o „antologie”, ca să zic aşa, de texte citate (totdeauna interesante), mai variată, spre deosebire de ultimii patru, cinci, relativ săraci din acest punct de vedere, abordaţi parcă în fugă şi sub presiunea unei demonstraţii de pus în ecuaţie cu orice preţ, *id est*, începuturile naţionalism-comunismului lui Ceauşescu, cu o nouă marotă care contaminează paginile periodicului, istoria. Atentă la acest aspect, L.M. omite să consemneze faptul că de cronica dramatică sau de film încep să se ocupe acum, oameni formaţi în vechiul regim, respectiv N. Carandino şi I. D. Suchianu..., ceea ce aducea, în damful de cantină din redacţia de pe Ana Ipătescu un rafinat parfum de tutun autentic şi ambră… Noul val al ultimilor sosiţi, aderenţi zgomotoşi şi dornici să iasă în faţă, fără nici un motiv invocat lipseşte cu desăvîrşire din „lista” cercetătoarei. E cazul unor Valeriu Rîpeanu, Al. Balaci, M. Ungheanu, Al. Piru, Ion Pascadi, Ion Dodu Bălan, Al. Dima, Al. Hanţă, Valeriu Cristea, Edgar Papu, Z. Ornea, G. Dimisianu la capitolul critică literară; Paul Anghel, Titus Popovici, Adrian Păunescu, Constantin Ţoiu, Ilie Constantin, Nicolae Dragoş, Arnold Hauser, Darie Novăceanu, Nora Iuga, Nicolae Ţic, Platon Pardău şi alţii, din grosul rîndurilor de poeţi, prozatori sau eseişti pe linie. *Ei*, scrie Ion Dodu Bălan în numărul 34/1967, dedicat sub culorile tricolorului, şi cu un citat consistent din Nicolae Ceauşescu, zilei de 23 August, *au fixat în poezie, proză, teatru, imaginea acestor vremuri glorioase, au contribuit la formarea şi educarea conştiinţei socialiste a contemporanilor, cultivînd în ei dragostea de patrie şi partid*. În schimb, în reproducerea la pantograf a reliefului revistei din primii 10 ani de apariţie, desenul realizat de autoare, cu mici omisiuni, se prezintă cît se poate de clar şi de pregnant; nu lipseşte aproape nici un nume de colaborator cît de cît important, care să nu fie integrat în tabloul de grup (de la „clasicii” aderenţi, precum Mihail Sadoveanu, Paul Georgescu, Petru Dimitriu, Marin Preda, Nina Cassian, Maria Banuş, G, Călinescu, Eugen Jebeleanu, Miron Radu Paraschivescu, Savin Bratu, Mihai Petroveanu, N. Tertulian, Georgeta Horodincă, Dumitru Micu, Ov. S. Crohmălniceanu ş.a., pînă la o nouă promoţie de aspiranţi, cu E. Simion, ajuns chiar redactor, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Lucian Raicu, Matei Călinescu, Nicolae Manolescu, Teodor Mazilu, Radu Cosaşu, Ion Horea, Ion Brad… La rîndu-i, amprenta tuşelor ideologice, lăsată în paginile săptămînalului de munca de partid a scriitorilor, apare bine reliefată, fie că emană de la învăţătura marxist-leninistă în general, de la Congresele PCUS ori PRM, de la alte plenare, cuvîntări, rapoarte, indicaţii preţioase sau sarcini trasate direct conducerii şi activului revistei de către instructorii din CC. Există şi un compartiment special, creat acolo, notează Ion Ianoşi în *Internaţionala mea*, care se ocupa numai de activitatea revistelor. Numărul 17/1960 este în întregime dedicat aniversării a 90 de ani de la naşterea lui *Vladimir Ilici Lenin*, în timp ce numărul 18 - sună descrierea - *are în frontispiciu caseta cu litere roşii „Trăiască 1 Mai! Ziua solidarităţii internaţionale a celor ce muncesc”, iar în subsolul paginii, o altă casetă, de data aceasta cu litere negre pe fond roşu „Întreceri în cinstea celui de al III-lea Congres al PRM”. Scriitori şi critici, jurnalişti, paginatori, graficieni, tipografi, priviţi în ansamblu, ca într-un film mut,* scrie Luminiţa Marcu într-o primă serie de *Concluzii, se mişcă toţi pe ritmurile unui dans macabru, absurd: se angajează să îndeplinească directivele unui congres sau altul, se ploconesc în faţa unei hotărîri de guvern care stabileşte că vor scrie de la un moment încolo doar romane despre ilegalişti, se indignează că un spion american a violat spaţiul sovietic, se ceartă singuri pentru ceva ce au fost obligaţi să facă cu o săptămînă înainte, scriu poezii despre aselenizarea rachetei sovietice şi despre înăbuşirea revoluţiei din Ungaria….*

O revistă culturală în comunism este la rigoare, desigur, o cercetare de istorie… literară şi mai puţin monografia unui periodic, dacă vrem, un studiu de antropologie, pînă la urmă, privind tortuosul proces de producere, la limita supravieţuirii ori neantizării literaturii în atît de originalul socialism şi comunism românesc. El se interesează (cînd se interesează) doar în subsidiar şi mai mult *en passant* de valoarea intrinsecă a contribuţiilor literare pe care le găzduieşte *Gazeta literară* în cei 15 ani de apariţie. De altminteri, cercetătoarea se ocupă în mod destul de parcimonios de literatura propriu-zisă, interesată mai abitir de fenomenul critic şi metacritica practicată acolo, mult mai vocale, mai disponibile şi mai interesate să preia şi să supraliciteze preţioasele indicaţii oficiale. În rarele cazuri cînd literatura este totuşi „accidental” vizitată sau încercuită, consideraţiile autoarei nu trec în prim-planul reliefului reconstituit al periodicului, nu-şi pun, cu alte cuvinte, explicit problema valorii estetice, ce ar putea fi eventual decelată pe zgomotul de fond al tam-tam-urilor ideologico-politice. Creaţia (*de cea mai bună calitate*, în opinia autoarei) a unor poeţi precum Nichita Stănescu, Florin Mugur, Petre Stoica, Matei Călinescu, A.E.Baconsky, Leonid Dimov, ar trebui judecată nu pe cîteva eşantioane de excepţie, cum procedează vrînd, nevrînd doamna Luminiţa Marcu, ci în ansamblul operei lor, cu multe, uneori foarte multe scăderi şi incongruenţe estetice, ca să nu invoc aici şi latura morală, de care scriitorimea, nu-i aşa?, ar trebui cu totul absolvită… Mă refer în primul rînd la A.E.Baconsky, dar şi la Florin Mugur şi Nichita Stănescu, scriitori care, ca şi G. Călinescu, spre a da un exemplu, produceau masiv, pe de altă parte, şi texte duhnind de departe de un laş ori ipocrit conformism. *Ceea ce ne lipsea*, scrie Matei Călinescu în cartea de *Amintiri în dialog* cu Ion Vianu (1994), referindu-se chiar la acei ani, *era un* ***alt*** *cadru de referinţă, o posibilitate de a gîndi* ***altfel****, cum pe atunci puteau gîndi oamenii al căror proces de formare avusese loc, sau măcar*

GAZETA LITERARĂ

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

Discuţii

O figură enigmatică: SPĂTARUL N. MILESCU

La mulţi ani!

VERSUL MEU

DISTINCŢII NECESARE

De vorbă cu Ion Marin Sadoveanu

PĂTRIEI

HAMASAGUL

începuse, înainte de instaurarea comunismului. Sub influenţa unui Paul Cornea, el însuşi la vremea respectivă un vajnic *apartcik,* astăzi, la 90 de ani de viaţă, foarte interesat încă de cosmetizarea obrazului, *căruia îi datorez*, declară cercetătoarea noastră, *nu doar teza şi cartea*, Luminiţa Marcu exagerează cînd afirmă atît de tranşant că n-ar fi găsit *un singur rînd în paisprezece ani* (*sic!*) *de revistă săptămînală care să sune autentic stîngist, autentic marxist, un singur articol din care să răzbată o credinţă sinceră în ceva care să aibă de-a face cu comunismul*. Eresul că sub masca obişnuită a literaturii partinice ar palpita discursul real al unei literaturi eroice, ascunse, în mod evident, este greu de suţinut, autoarea lui recuzîndu-l ea însăşi atunci cînd schiţează în cîteva linii tipologia scriitorului comunist: *unii aleg să fie mincinoşi, ticăloşi, profitori, iar alţii aleg să fie corecţi, în măsura în care era posibilă corectitudinea*. *Într-un comunism terifiant, obsedat pînă la nebunie de cultul puterii*, scrie acelaşi Matei Călinescu în **Idei în dialog,** *ideea unei „rezistenţe estetice” era o biată iluzie, în cel mai bun caz*. Breasla scriitoricească din ţară, admite chiar şi L.M., nu ar fi fost în stare, nici prin absurd, să producă în *Gazeta literară* un articol precum acela a lui Gyla Horn din Ungaria anului 1956, o luare de poziţie publicată în revista U.S. din Ungaria (!) care, practic, a declanşat revoluţia din ţara vecină. Punct.

Convingerea mea, în urma dublei informări, de care am amintit explicit mai înainte, este că tot ce s-a publicat în *Gazeta literară* s-a publicat la indicaţiile şi cu acordul expres al Partidului. Mai mult, la vremea aceea, puteai să aspiri şi să devii scriitor numai dacă Partidul îţi permitea, iar permisul se obţinea numai dacă erai dispus să îi cînţi în strună. Că au fost şi „rezistenţi” în România este la fel de adevărat. De obicei, asemenea scriitori au preferat însă să se ţină departe de reflectoarele otrăvite ale „vieţii literare”; departe de mecanismul atît de viciat al medaliilor, ordinelor şi premiilor regimului, de locuinţele repartizate acoliţilor în cartierele de lux ale capitalei; departe de călătoriile peste hotare, cu valuta aferentă vărsată de Partid către Uniune... *În loc să submineze regimul*, mai scrie Matei Călinescu, *duplicitatea submina unitatea cuvîntului, fractura iremediabil orizontul ideal al actului literar*. De aceea literatura română adevărată, cum a arătat şi a scris deosebit de aplicat nu o dată cel mai important critic literar al exilului (vezi, de pildă, *Revista Scriitorilor Români*) – l-am numit pe Mircea Popescu – se făcea, în anii la care ne referim, de către „primul nostru exil anticomunist”. Acest adevăr greu de admis de către actorii vieţii literare de atunci din România, astăzi mulţi dintre ei încă în viaţă şi în poziţii culturale importante, este unul pe care următorul sfert de secol, nu mă îndoiesc, îl va pune la baza rescrierii corecte a unei istorii literare mai puţin subiective şi prezumţioase, în mod necesar integratoare. Românii nu-şi vor mai putea permite în nici un caz să întreţină iluzia a două literaturi…

Revenind la *Gazeta literară*, sunt cu totul de acord cu Eugen Simion, cel care, într-un articol intitulat *Personalitatea unei reviste literare* (vezi *Gaz. lit.*, nr. 6 (797)/8 fb. 1968, pag. 1), scria: *Ce interesează, la o revistă, e linia, atitudinea, ei generală, chipul în care, cum ziceam, primeşte sau respinge valorile*. Adevărat!

Ştefan Ion GHILIMESCU

Literatura exilului românesc

RECEPTAREA ACTUALĂ A SCRIITORILOR ROMÂNI DIN EXIL

Deşi a trecut un sfert de veac de la căderea totalitarismului, abordarea *fenomenului literar al exilului românesc* din perspectiva receptării lui, dar, mai ales, din aceea a *readucerii/ reintegrării* sale în circuitul vieţii culturale din România de azi pare, încă, deosebit de problematică. Aceasta deşi, o reintegrare a valorilor lui în vizibilitatea publică ar răspunde unei tot mai acut necesare *terapii a memoriei,* pentru că, aşa cum afirma Monica Lovinescu *numai memoria este în măsură să redea unei societăţi peste care a domnit totalitarismul o respiraţie normală ori cvasi-normală.* (8, p. 60) Însă, în ceea ce priveşte, actualitatea noastră culturală, ea excelează doar prin incapacitatea de a răspunde adecvat exigenţelor acelei *paradigme a realităţii schimbate* despre care vorbea, cu decenii în urmă, un Marshall McLuhan. Se ignoră, cu *bună ştiinţă* (?!) faptul că exilul literar a dobîndit deja dimensiuni de *component* al unei istorii (*literară, dar nu numai*!) devenită *eveniment verbal.* Obstinaţia menţinerii în umbră a acestui fenomen cultural pare să confirme aserţiunile istoricului Tony Judt, cel pentru care prezentul se prezintă ca *epocă a unei uitări* deliberate şi ca moment de criză din perspectiva dificultăţilor cu care *ne confruntăm în descifrarea semnificaţiilor veacului XX.* (7, p. 11) Domină tentativa de *eliminare a bagajului intelectual al secolului trecut* (iar) *judecînd după strategiile şi priorităţile ce se instrumentează în sfera culturii şi educaţiei* istoricul menţionat îşi mărturiseşte surprinderea în faţa insistenţei perverse *...a contemporanilor de a nu înţelege contextul dilemelor din prezent, /.../ de a încerca din răsputeri mai degrabă să uite decît să-şi amintească.* (7, pp.11,12)

Exilul literar românesc – un fenomen ignorat

În viaţa culturală a României de după ’89, *fenomenul literar al exilului,* cu mici excepţii (aici trebuie să amintim, neapărat, editura şi revista *Jurnalul literar* ale regretatului cercetător Nicolae Florescu) nu a determinat reflecţiile şi dezbaterile pe care am fi fost îndreptăţiţi să le aşteptăm. El continuă să fie ignorat ca şi cum nu ar aparţine istoriei naţionale. Asupra valorilor lui, a particularităţilor lingvistice şi estetice, a singularelor şi tragicelor experienţe politice şi culturale din care şi-a extras determinările, se *organizează* şi se menţine, deliberat, un văl de impenetrabilă tăcere şi de totală excludere din orice tentativă de strategie culturală sau educaţională capabile să-l readucă în vizibilitatea publică şi în circuitul culturii naţionale. Dezinteresul, premeditat, atît al decidenţilor, cît şi al unor, nu tocmai inocenţi, corifei culturali a devenit, în curgerea vremii, evident. O asemenea stare de lucruri nu a trecut neobservată, şi ea avea să fie semnalată, desigur, fără efect, în dezamăgitele consideraţii ale profesorului Mircea Anghelescu: *... încercări de abordare mai mult sau mai puţin globală – şi implicit teoretică – a exilului nostru literar şi a perspectivei unice asupra literaturii din a doua jumătate a secolului trecut au lipsit /.../ aproape cu desăvîrşire, din critica românească a ultimilor ani /.../ ar fi fost cazul, şi nu de azi de ieri, ca persoanele îndreptăţite, fie că e vorba de criticii şi istoricii literari, fie că e vorba de istoricii culturii şi ai vieţii politice, să încerce o abordare preliminară a acestor probleme, fie şi numai pentru a le delimita şi ierarhiza. /.../ Este unul dintre principalele reproşuri care se pot face intelectualilor români în general, şi instituţiilor statului în special, acela că n-au realizat aproape nimic în această direcţie de o covîrşitoare însemnătate şi cu consecinţe ireversibile /.../ cînd însăşi ideea de bibliotecă şi de publicare a valorilor culturale naţionale n-a ajuns să constituie o prioritate pentru cei care decid, şi nici măcar pentru cei care decid în domeniul respect*. (1, pp. 108-109)

Cu cîţiva ani în urmă – într-un cadru în care se afişau pretenţii de altitudine academică – fusese iniţiată o dezbatere al cărei anunţat *obiect de reflecţie* urmărea prefigurarea perspectivelor literaturii şi culturii române. Se sugera totodată şi aducerea în discuţie a elementelor semnificative datorate unui probabil aport al *diasporei!*.. Însă conotaţiile ultimului termen utilizat (*diasporă*) stabileau implicit o determinare *limitativă* asupra ariei *de referinţă* către care trebuia orientată investigaţia. Era limpede că sensurile (*cuprinderile*) celor doi termeni (*exil* şi *diasporă*) nu se suprapun. Prin urmare, *literatura şi revuistica exilului românesc* fuseseră plasate, din plecare, în afara sferelor de interes. Excluderea căpăta o rezonanţă aparte şi din perspectiva faptului că lucrurile se situau sub semnul unei interogaţii generice: *Ce ar trebui să se scrie, în carta albă a timpului actual* din perspectiva viitorului literaturii şi culturii române? Evident, se considera că literatura exilului nu are nimic de oferit!

Cercetarea exilului literar românesc în alte spaţii geografice

La o examinare ceva mai extinsă apare însă deconcertanta descoperire că tocmai această literatură (ale cărei rezonanţe pentru viitor erau, astfel, puse sub semn de întrebare) devenise cunoscută, analizată, discutată, preţuită şi studiată – cu un interes aplicat – pe alte meleaguri. Asemenea *întîmplări* cu un impact deosebit au avut – şi continuă să aibă – loc, de pildă, în Polonia (la catedra de românistică a Universităţii din Poznan), la colocvii şi simpozioane internaţionale desfăşurate la Niš (în Serbia), la Cernăuţi (Ucraina) sau chiar la Londra, unde, profesorul José Faraldo de la Universitatea din Madrid prezenta o comunicare despre contribuţia culturală extrem de valoroasă – pentru Spania (!)– a poetului, filosofului şi eseistului George Uscătescu, iniţiatorul uneia dintre cele mai prestigioase – şi longevive – publicaţii ale exilului, revista *Destin* (Madrid 1951 -1972).

Şi, cu adevărat notabile – prin ediţii repetate succesiv – au fost colocviile internaţionale desfăşurate la Universităţile din Praga şi Bratislava unde, în armonioasă colaborare, profesorii de la catedrele de românistică manifestă o consecventă preocupare faţă de fenomenul exilului literar. În desfăşurarea lor s-au făcut interesante trimiteri la *Panorama Literaturii Române* a profesorului Basil Munteanu, la impozanta operă a lui Eugenio Coşeriu (peste 50 de volume redactate în limbile spaniolă, italiană şi germană). Profesorul Marcel Corniş-Pope (Virginia Commonwealth University, Richmond, USA) participa efectiv la unul dintre colocviile de la Bratislava (octombrie 2010) cu o lucrare intitulată *Naraţiuni româneşti şi est-europene ale exodului şi reîntoarcerii după 1989.* La toate acestea se vor adăuga şi alte nume şi titluri de lucrări valoroase, aparţinînd unor reprezentaţi ai exilului sau diasporei româneşti care au şi devenit obiect al dezbaterilor. Să amintim de Serge Moscovici cu *L’age des foules: un traité historique de psychologie des masses* şi *La machine à faire Dieux;* Sorin Alexandrescu (apreciatul fondator al studiilor semiotice în Olanda) cu *Transformational Grammar and the Romanian Language* şi *Figurative Art, Begining and the End of the the 20 th Century in Romania;* Toma Pavel (care a şi prezidat una dintre întîlnirile organizate) cu *Fictional Worlds,* cu *Les Mirage linguistique, Essai sur la modernisation intellectuelle.* Notabilă a fost şi colaborarea lui M. Corniş-Pope cu J. Neubauer din care au rezultat primele patru volume ale unei *History of Literary Cultures of East Central Europe. Junctures and disjunctures in the 19th and 20th centuries.* N-au fost uitate nici alte nume de referinţă: Ioan Negoiţescu, Nicolae Balotă sau Nicolae Babuts.

Din perspectiva interogaţiei amintite mai sus (*Ce trebuie să scriem în carta albă a timpului actual?*) elocvent şi semnificativ apare un text semnat de Jana Palenikova în deschiderea volumului de comunicări publicat de Universitatea din Bratislava. De altfel, titlul volumului (*Exilul literar românesc – Înainte şi după 1989*) vorbeşte de la sine. Dar iată un fragment din respectivul text: *...tema colocviului s-a convenit asupra literaturii exilului, care mai ales după anul 1989 a devenit nu numai în România, ci şi în alte ţări est şi sud-est europene,* ***centrul interesului, al studierii, clasificării şi interpretării****. Dintr-odată, literatura română scrisă în spaţiul geografic românesc a început să se deschidă altei literaturi române, elaborată peste graniţele României. De aceea am crezut că va fi util să dezbatem exilul aşa cum îl văd specialiştii români care au trăit ei înşişi în exil, românii care şi-au petrecut toată viaţa în regimul comunist în România, şi, nu în ultimul rînd, româniştii din alte ţări care pot aduce o altă viziune asupra exilului literar românesc, interesantă şi pentru românii specialişti în domeniu.* (10, pp. 7-8)

Scriitori şi cărţi româneşti din exil în critica literară actuală

Asemenea evenimente de anvergură s-au putut desfăşura la Praga, Bratislava, la Poznan dar… nu şi în România! Aici studierea *exilului literar* chiar dacă are loc (şi trebuie să amintim totuşi desfăşurarea unor simpozioane în unele universităţi Craiova, Cluj, Turnu Severin, Timişoara, Suceava) se petrece într-un perfect anonimat. În mare însă, domeniul este aproape la fel de ignorat ca în perioada interdicţiilor totalitare şi continuă să fie menţinut într-o zonă *periferică*, deci la mare distanţă de tot ce ar putea să constituie un ***centru al interesului, studierii, clasificării şi interpretărilor*** de către specialişti. Desigur, la noi, nu lipsesc aparenţele falacioase. Super-mediatizarea cîtorva dintre figurile proeminente ale exilului (Ionescu, Eliade, Cioran) nu înseamnă prea mult din perspectiva reintegrării acestui veritabil şi deosebit de valoros tezaur cultural. Dar, cu cîteva excepţii, *cercetătorii* ignoră sau chiar ocolesc atît literatura cît şi revuistica exilului. Ca şi înainte de ’89, acestea reprezintă, pentru mulţi, un fenomen neliniştitor. El ar putea provoca anumite *seisme* în sfera canoanelor şi a unor ierarhii ce se doresc eterne.

Analizînd cauzele nerecuperării literaturii române scrise în afara ţării, Isabela Vasiliu-Scraba semnala o perpetuare a practicilor comuniste în domeniul istoriei noastre literare: *E drept că doar de la căderea comunismului, tipărite de edituri minuscule şi instantaneu ,,uitate” de noile manuale de liceu, au putut intra în circuitul cultural cîteva cărţi ale scriitorilor români din exil şi unele cărţi fundamentale interzise pînă în 1989, precum PANORAMA LITERATURII ROmânE de Bazil Munteanu, retipărită abia în 1996 de* Editura Crater *a lui Ion Papuc în traducerea lui Vlad Alexandrescu, nepotul lui Tudor Vianu.* (13)

În prezent, editurile importante nu fac decît să continue politicile culturale trasate cîndva de Leonte Răutu. Virgil Ierunca reaminteşte că în cărţile lui Mircea Eliade nu se spune nimic despre începuturile carierei lui universitare ca asistent al lui Nae Ionescu. Şi nici în cărţile lui Mircea Vulcănescu nu se pomeneşte despre „parodia” de proces început cu sentinţa, făcînd uitată tragedia celui pe care *simpli mercenari ai răzbunării ocupantului*, judecătorii l-au condamnat fără vină. (4, p. 36)

Astfel se explică şi de ce Vintilă Horia (romancier, poet şi eseist), unicul literat român deţinător al Premiului Goncourt, a fost republicat doar parţial şi creaţia lui rămîne umbrită de tăcere. În mod similar sunt trataţi încă şi alţii. Nici despre Alexandru Busuioceanu (poet, critic şi istoric de artă, eseist, traducător, unul dintre fondatorii revistei *Gîndirea,* membru al *Academiei de Critică de Artă de la Madrid, Academia de los Once,* grupare aflată sub preşedinţia lui Eugenio d’Ors) nu se vorbeşte, în pofida faptului că studiile sale de artă au primit o înaltă recunoaştere decernîndu-i-se, în Spania, prestigiosul *Premiu Juan Valera*. Ca poet (el scriind şi în limba spaniolă) în 1952 era inclus în onoranta *Histoire illustrée de la littérature espagnole* şi situat la egalitate valorică cu cele mai strălucitoare glorii din marea poezie spaniolă: Ruben Dario, Miguel de Unamuno, Antonio Machado, Juan Ramon Jimenez, Frederico Garcia Lorca, Rafael Alberti. Mai pot fi amintiţi: George Uscătescu, poet, eseist şi filosof, autor al unor cunoscute şi apreciate lucrări (*El Teatro occidental contemporaneo, Fundamentos de estetica y estetica de la imagen, Introduccion a la ontologia de la cultura*); Constantin Amăriuţei (prozator, poet, filosof, estetician, discipol al lui Martin Heidegger) deţinător al *Premiului Rivarol* pentru roman. Apoi Theodor Cazaban romancier publicat de editura Gallimard cu romanul *Parages,* recenzat laudativ de Claude Mauriac. Nu trebuie uitaţi nici poetul Ştefan Baciu, filosoful şi eseistul Octavian Vuia, Alexandru Ciorănescu (istoric şi teoretician literar, comparatist, lingvist, prozator, dramaturg şi poet, doctor Honoris Cauza al Universităţii din La Laguna, numele său fiind purtat de o stradă din oraşul Santa Cruz de Tenerife.

De un tratament similar, superficial şi obtuz are parte şi creaţia poetică a lui Virgil Ierunca. Excepţionalele lui înzestrări intelectuale, consecvenţa şi modul prin care s-a ilustrat în slujirea unor cauze şi a unor proiecte dintre cele mai dificile (mai ales în condiţiile dominate de adversităţi ale exilului) au pus, cumva, într-un plan secund imaginea poetului. Oricine se va apleaca asupra creaţiilor sale va descoperi harurile unui poet autentic. Şi asupra lui se *organizează* o nedreaptă tăcere. Se aşterne uitarea peste Virgil Ierunca *gînditorul, analistul, criticul literar*, *eseistul subtil, polemistul de temut, dar şi peste ctitorul unora dintre cele mai prestigioase reviste ale exilului românesc.* Şi totuşi, pentru cine este dispus să vadă, dincolo de uimitoarele lui deplieri de personalitate, nu va treace neobservată prezenţa iradiantă a *Poetului,* cel situat mereu la o răscruce a tuturor sfîşierilor unei conştiinţe care *se chinuie între nelinişte şi dezastre existenţiale*.

Ca fiinţare literară, Virgil Ierunca se vădeşte în poezie prin accentul precumpănitor (fundal dominant al scrisului ce capătă o coloratură aparte) cu care îşi *traversează* spiritualmente *Exilul*. *...Starea de exil*, spunea el la un anume moment, *chiar atunci cînd e permanentă, nu poate fi concepută şi suportată decît dacă o trăieşti ca pe un fragment*. (3, pp. 5-6) Astfel, în sensibilă rezonanţă cu un Ştefan Baciu sau Vintilă Horia, dar nu numai, în rostirile poetului Virgil Ierunca, exilul devine obsedantul *leitmotiv.* Tulburătoarele lui exprimări se plasează sub elocventa şi rezumativa sintagmă de *Poezie a Exilului*. Toate acestea, pentru contemporaneitate, nu mai înseamnă nimic.

În percepţia culturală (cît de culturală?), poetul Ierunca rămîne (alături de ceilalţi mari scriitori ai exilului), unul dintre marii necunoscuţi ai literaturii române. Despre autorul *Poemelor de exil* unii comentatori (cu pretenţii) au considerat că a lăsat în urmă prea puţină literatură! Mai sunt şi alţii care nu se sfiesc să afirme că n-a *făcut deloc literatură!...* Şi iată, în mod prea puţin explicabil, scriitorul şi cărţile care – şi cîte – i s-au publicat în ţară după 1990 rămîn sub o stranie tăcere. Parafrazîndu-i o afirmaţie ce i-a aparţinut, s-ar spune că tocmai scrisul său ar avea *darul nedorit de a organiza tăcerea!!!* (Cu o excepţie, totuşi, notabilă: *Jurnalul Literar* al regretatului Nicolae Florescu.)

Reeditările se lasă, încă şi ele, de mai mult timp, aşteptate. Însă, cu siguranţă, cei care şi-ar îngădui *iscusita zăbavă* a lecturii unor pagini scrise de el vor descoperi un scriitor autentic care, ***în – şi pentru – timpul ce i s-a dat, convinge că nu a făcut decît literatură!***

Adevăr incontestabil: *Poezia* este prezentă în întregimea scrisului său, indiferent de genul sau subiectul abordat. Şi aceasta se vede cu atît mai mult atunci cînd scrie chiar despre poezie. Evident, deţine harul unor enunţuri nu numai memorabile, dar şi somptuoase. Ceea ce apare în ordinea firescului este consecvenţa cu care se situează mereu şi gîndeşte totul din interiorul acelei *stări speciale a lumii* care e poezia. Fără îndoială, *a gîndi poezia în alţii* nu poate fi diferit, nu poate intra în contradicţie cu modalitatea în care un poet autentic îşi articulează propriul discurs. Aşa se face că înseşi poemele lui Virgil Ierunca pot fi *gîndite* adecvat şi comentate (într-un *par lui même*) cu aproape aceleaşi sintagme pe care le întîlnim în formulările lui faţă de alţii. *Singurătatea severă cu sine,* pe care el o întrezărea comentînd, de pildă, poemele unui Marcel Gafton, *lumea închisă în adînca uitare a fiinţei* (*lăcaşul poetului ca şi al poemului ne-fiind posibile altundeva decît în fiinţă*) aparţin în egală măsură propriilor sale determinaţii interioare (4, p. 235). După cum şi *apocalipsa rîncedă*, *revărsarea răului peste peisaje şi suflete*, *atentatul împotriva geometriilor neprihănite* se hrăneau şi din proiecţiile propriilor sale viziuni: *...Dimineaţa n-am văzut-o decît în miezul nopţii/ A fost neagră ca ochii, albă ca amintirile/ Lăsate afară ostateci aspri/.../ Şi-am început să tăcem ca o inimă într-o memorie...* (5, p. 62) Dimensiunea însingurărilor tragice devine evidentă: *...N-am ce să vă dau/ Taina mea e văduvă ca o idee/.../ Sărbători negre ţin lanţ lanţul luminii/ Măsura pustiului în ultima bătaie de inimă/ Se miră cuvîntul/ Asta este.* (5, p. 43)

Vom observa la el, fără dificultate: poezia devine convertire într-o ***aventură spirituală***; ea tinde mereu să ***ajungă undeva*** (sensul cuvîntului ***aventură, ad-venirea***, ascunde o asemenea conotaţie; dar şi pe aceea a unei deveniri; căci, evident, ***ajungerea*** este atît împlinire, cît şi schimbare către o altă natură; şi poate un pas către desăvîrşire? Se poate spune, pornind de aici, Virgil Ierunca *Poetul,* dar nu mai puţin şi comentatorul se regăsesc printre cei care, discret, cu o anume smerenie, dar totuşi total, trăiesc în polifoniile şi complexitatea, nu o dată agonică, a *stărilor difuze ale poeziei.* E adevărul ce se verifică în tot ce a scris, fie în poem, fie în rostirile lui despre artă. Iată ilustrările acestei afirmaţii în cele ce spune privitor la pictura lui Victor Brauner: *vede, de la început, invizibilul* şi *neliniştitoarele lui prevestiri.*

Ca gînditor, Ierunca înţelege *lumea şi* ***ansamblul-fiinţei-întru-lume*** *din perspectivele în care configurarea ei în artă devine* ***faptul esenţial***. Aşa cum probabil înţelesese şi de la Heidegger (pe care îl aminteşte în numeroase ocazii), *orice artă este în esenţa ei Poezie (Dichtung)*. Ceea ce survine – pe urmele unei asemenea *înţelegeri* – se configurează în demonstraţie, bunăoară, atunci cînd vorbeşte despre Brîncuşi, cel ce: *...smulge materiei dreptul ei la absenţa de materie, creînd ca dintru începuturi, începutul. Opera lui nu e o operă de irealitate, ci de nouă rînduială a realului./..../ În timp ce ceilalţi rămîn în drama şi uneori epigrama subiectului, Brîncuşi primeşte cu intuiţie şi înţelepciune, uvertura nouă, anunţătoare a obiectului.* (4, p. 11)

Deasupra, ori dedesubtul oricăror frontiere ale timpului sau ale limbajelor este poezia – şi aici – este privită ca un *moment de conştientizare a condiţiei fiinţării.* Ceea ce, iată – pînă şi cînd este vorba despre sculptură – se redescoperă, *mutatis mutandis*, ca ***rostire*** (!?) *esenţială*, dat fiind că în a ei *natură-poetică* (*dichterisch*) despre care vorbise Heidegger, apare o paradoxală (reflectînd asupra *materiei* şi formelor ca limbaj specific) *abandonare tocmai a imanenţei ca esenţă a actului de transfigurare în operă.*

Despre scrierile lui Virgil Ierunca vom mai spune că ele *inoculează* o *zăbovire a gîndului* în acea *stăruinţă lucidă pentru neobişnuitul adevărurilor* ---▶

◄--- *ce survin prin operă, frumuseţea* (continuăm să credem, ar putea, încă, să mai salveze lumea!) *fiind unul dintre felurile în care fiinţează adevărul.*

Dar, privitor la literatura exilului, şi în alte cazuri, în pofida strălucitelor afirmări în interiorul marii culturii europene devine tot mai vizibil aberantul *spectacol al abuzurilor de uitare* despre care vorbea Paul Ricoeur. (11, p. 103) În termenii lui, *realităţile* noastre culturale oferă, în toată goliciunea lor, tentativele de *manipulare concertată a memoriei şi a uitării de către deţinătorii puterii*. Identificăm astfel simptomele unei *memorii instrumentalizate.*[1] Dar, în condiţiile efectelor galopante – şi imposibil de controlat – ale globalizării, semnul grav, ameninţător pentru noi, provine din acel joc de situaţii care (potrivit autorului citat) se nasc tocmai la *întretăierea problematicii memoriei cu aceea a identităţii, atît colective cît şi personale./.../în care memoria e ridicată la rangul de criteriu al identităţii*. Or *miezul problemei*, potrivit lui Ricoeur, constă în *mobilizarea memoriei în slujba căutării, a cererii, a revendicării identităţii*. Cunoaştem, avertizează el, cîteva dintre simptomele neliniştitoare ale derivelor ce rezultă de aici: *prea multă* memorie într-o anumită zonă a lumii, deci abuz de memorie, *nu destulă* memorie în altă parte, deci abuz de uitare. De unde rezultă că, tocmai în *problematica identităţii trebuie să căutăm acum cauza fragilităţii memoriei astfel manipulate*. Această fragilitate se adaugă la aceea propriu-zis cognitivă... . (11, p. 103)

Reflectînd asupra acestor situaţii suntem îndrituiţi să constatăm că un ameninţător semn de întrebare planează astăzi asupra unuia dintre cele mai importante edificii ale culturii naţionale: *Instituţia istoriei literaturii române.*

O simplă privire asupra istoriilor literare apărute după 1989 lasă în urmă numeroase interogaţii fără de răspuns. Pentru unii dintre autorii acestora, scriitorii de mare prestigiu şi notorietate europeană care au creat atît în perioada cît au trăit în ţară, cît şi în perioada de exil sunt, în cele mai fericite cazuri, abia amintiţi. Iar cînd lucrurile, totuşi, se mai întîmplă, aceştia, practic, sunt expediaţi cu cîteva consideraţii superficiale şi – în substanţa lor – depreciative. Reexaminate *Istoriile literare* recente par să ilustreze continuitatea de atitudine şi orientări cu perioadele de tristă amintire cînd linia politicii culturale era trasată de politruci ca Leonte Răutu. Reamintim că în 1959, la un simpozion internaţional, Tudor Vianu, la o întrebare ce semnala apariţia şi existenţa literaturii exilului românesc, răspundea, năucitor: *Nu există literatură română în afară de aceea care se scrie înlăuntrul graniţelor Republicii Populare Române.* (2, p. 36) Afirmaţia a fost, la vremea aceea, îndelung comentată în exil; în ţară, nici măcar acum nu este cunoscută de prea mulţi. Avea să fie totuşi amendată, ceva mai tîrziu, de Isabela Vasiliu-Scraba. Pornind de la o serie de consideraţii ce vizau *democraţia actuală*, comentatoarea, nu numai că *re-amintea* întristătoarea afirmaţie a lui Tudor Vianu, ci găsea oportun să opereze o semnificativă trimitere la o altă *Istorie a literaturii române* şi la o pretinsă *autoritate* ale cărei păreri se vădeau, tocmai în prezent (!?), cu mult mai amendabile, dat fiind că prin ele se continua gîndirea exprimată de profesorul Vianu. Intervenţia Isabelei Vasiliu-Scraba nu lăsa loc de replică: *În opinia criticului agreat de oamenii Moscovei, literatura română s-ar restrînge la ce s-a scris şi la ce s-a tipărit cu învoirea cenzurii comuniste. În ciuda evidentei ei falsităţi, asemenea părere a fost perpetuată (în diferite forme) pînă acum. Un exemplu îl oferă însuşi criticul Alex. Ştefănescu: pretinzînd a da seamă de valorile literaturii noastre de după anii patruzeci (unde o lăsase G. Călinescu) pînă în zilele noastre, în Istoria… sa recent apărută, el exclude mai toată literatura exilului românesc de după 1944.*

Într-adevăr, lacunara *Istorie* semnată de Alex Ştefănescu oferă doar dimensiunile obtuzităţii şi ignoranţei celui ce a întocmit-o. Iată-l vorbind despre un poet de talia lui Horia Stamatu. Gafa este de proporţii dacă reamintim că, autoritate de înalt şi incontestabil prestigiu, Eugen Ionesco îl considerase pe cel amintit drept un *mare poet, poate cel mai mare al României actuale*.

Alex. Ştefănescu era la curent cu acele aprecieri[2]. Le şi citează. Însă, ca *istoric literar* (!?), chinuit de jalnica lui nevoie de originalitate, nu rezistă tentaţiei de a-l contrazice pe unul dintre membrii *Academiei Franceze*! Aşa se face că, în valoroasele şi subtilele eseuri filosofice ale lui Horia Stamatu, Alex. Ştefănescu nu reuşeşte să vadă decît o *„argumentaţie tautologică”* şi *„erudiţie etalată fără graţie*.” Comentariile sunt de prisos. Din fericire mai există şi alţi, veritabili, istorici cum a fost Ion Negoiţescu, cel ce afirmă că poemele lui Stamatu transfigurează *o veritabilă theodicee* venind din spre sacralitate, respirînd puritatea de începuturi a lumii şi lăsînd impresia de *minune a lirismului absolut*. Atît ca poet – cît şi ca eseist – se spune acolo, *religia are, constitutiv, o excelenţă estetică marcată fiind de o anume ambiguitate între imanent şi transcendent, numen şi natural instaurînd convingătoare universuri alternative*. (9, p.12)

Şi la Nicolae Manolescu e vizibilă marginalizarea total nejustificată a unor scriitori şi opere de importanţă majoră, care ar putea schimba cu adevărat canonul literaturii române: Leonid Arcade, Alexandru Vona, Pavel Chihaia, Alexandru Ciorănescu. Sunt incluşi însă, ca şi la Alex. Ştefănescu, scriitori şi critici literari care, avînd şansa să trăiască şi după 1990, au reluat legătura cu ţara – Bujor Nedelcovici, Dumitru Ţepeneag, Dorin Tudoran, Sorin Alexandrescu, Matei Vişniec ş.a.

O replică la un asemenea mod de a gîndi şi înţelege istoria o dau criticii literari care au trăit ei înşişi o parte din viaţă în exil – Marian Popa şi Ion Negoiţescu. Acesta din urmă, într-o proiectată *Istorie a literaturii române* (nefinalizată), va analiza, fără nicio departajare geografică, *scriitori contemporani*, incluzînd firesc opere scrise în ţară şi în afara ţării. Oprindu-se – şi el – asupra unor *scriitori de prim-plan valoric ai exilului românesc* (Vintilă Horia, Ştefan Baciu, Alexandru Ciorănescu, Horia Stamatu), Ion Simuţ se întreba *cine poate judeca sau aprecia personalitatea în ansamblu şi să vadă rupturile, dramele, reconstrucţiile şi reconfigurările de teme şi limbaj. Evident, în actualitatea noastră (culturală?) nu apar şi nu se întrevăd posibilităţile unor ediţii definitive, complete, fie ale acestora, sau ale altora de plan secund. Şi astfel, operele lor plutesc, aşa cum am spus la început, în aproximaţii, sunt restituite la întîmplare, fără un program sistematic. Ele au nevoie de întregire, adică de reunirea etapei româneşti cu opera din exil. Altfel, vom continua să glosăm despre părţi disparate de opere, despre jumătăţi sau sferturi biografice. /.../ Rămîne o singură soluţie: realizarea unor ediţii critice integrale din opera scriitorilor noştri din exil, recuperînd şi partea românească, eclipsată şi ignorată. Nu e ciudat că nu le avem? Nu e ciudat că lucrăm cu secvenţe foarte limitate de operă, că nu avem ediţii de referinţă care să ne dea o imagine globală a operei scriitorilor noştri din exil, pe care tocmai i-am acceptat ca alternative viabile ale culturii române?* (14).

Concluzii

În astfel de circumstanţe ideea privind necesitatea *(re)scrierii istoriei literaturii române* – judecînd şi după neliniştitoarele meandre ale realităţii culturale (cît de culturale!?) pe care o *respirăm* – capătă toate caracteristicile unei mari *urgenţe!* Ceea ce pare a se constitui, implicit, şi ca un mesaj complementar, desigur, indirect, dar totuşi „de-ne-ocolit” al *discursului secund*, ori (dacă vrem!) al unui *supra-discurs* care, pentru moment, ca şi în cazul întregului fenomen literar al exilului (literatură şi revuistică) întîrzie să devină un obiect predilect al analizelor, evaluării, percepţiilor, şi reflecţiilor noastre.

Mutatis mutandis, într-un asemenea periplu se impune, ca o condiţie sine qua non, acea *privire fenomenologică – privirea* cu totul specială – în *focalizarea* căreia *obiectul* analizat dobîndeşte relief şi pregnanţă, iar – din perspectiva cuprinderii şi înţelegerii sale – un anume gen (evident filosofic) de *călăuzire* către determinaţiile, structurarea şi fiinţarea lui specifică. Deşi ar fi dificilă o lansare pe tărîmurile adesea alunecoase ale speculaţiei filosofice, ca principiu metodic, abordările ar trebui situate, totuşi, în proximitatea cunoscutului slogan fenomenologic lansat în veacul trecut de Edmund Husserl: *Către lucrurile însele.* Cu alte cuvinte, s-ar impune o apropiere de ceea ce fenomenologii numesc *amprenta actelor categoriale* sau *intuiţia categorială.* Faptul se poate traduce şi prin aceea că, în profunzimea *apropierilor de obiectele* studiate, devenim mai capabili de ceea ce s-ar putea denumi a *vedea sensuri*, a opera deschideri şi a căpăta posibilitatea şi intuiţia unor sinteze de un anume gen. Evident, este vorba despre a se realiza, desigur în timp – dat fiind dimensiunea cantitativă a materialelor destinate studiului – o aducere în *vizibil,* o *cuprindere*, o captare a *încărcăturilor şi iradiaţiilor de sens*, pe acest teritoriu totul, dar absolut totul, devenind *obiect impregnat de sens,* de *expresie lingvistică* şi nu numai! Vorbind despre fenomenologie, Martin Heidegger spunea că ceea ce trebuie ca această ştiinţă *să facă să se vadă* este *tocmai ceea ce în primă instanţă şi cel mai adesea, nu se arată*. Cu alte cuvinte, este vorba despre o extragere din *periferia vederii*, o „punere în lumină” (*Aufweisung*), o „legitimare” (*Ausweisung*). Un asemenea demers de *punere în lumină* ar fi în măsură să *„legitimeze”* discursul asupra fenomenului cercetat**.**

Pornind de la convingerea că istoria literaturii române nu va fi nici adevărată şi nu-şi va dobîndi altitudinea morală, ştiinţifică şi educativă cît timp jumătatea din umbră nu va reintra în circuitul curent al valorilor naţionale.

Dan ANGHELESCU

BIBLIOGRAFIE

1. Anghelescu, M. *Literatură şi biografie*, cap. II / Mircea Anghelescu. – Bucureşti, *Universal Dalsi*, 2005.
2. Herescu, N. I. *Literatură şi Geografie* / Nicolae I. Herescu. – Madrid, *Destin*, Caietul nr. 12/ 1962.
3. Ierunca, V. *Trecut-au anii* / Virgil Ierunca. – Bucureşti, *Humanitas*, 2000.
4. Ierunca, V. *Românește* / Virgil Ierunca. – Bucureşti, *Humanitas*, 1991.
5. Ierunca, V. *Poeme de exil* / Virgil Ierunca. – Bucureşti, *Humanitas*, 1992.
6. Ionesco, E. *Scrieţi românește* / Eugen Ionesco. – Paris, *Lupta,* 1989.
7. Judt, T. *Reflecţii asupra unui secol XX uitat* / Tony Judt. – Iaşi, *Polirom*, 2011.
8. Lovinescu, M. *Seismograme*, vol.*Unde scurte II* / Monica Lovinescu. – Bucureşti, *Humanitas*, 1993.
9. Negoiţescu, I. *Istoria literaturii române* / Ion Negoiţescu. – Bucureşti, *Minerva*, 1991.
10. Palenikova, J. *Exilul Literar Românesc – înainte şi după 1989* /Jana Palenikova. – Bratislava, *Univerzita Komenskeho*, 2011.
11. Ricoeur, P. *Memoria, Istoria, Uitarea* / Paul Ricoeur. – Timişoara, *Amarcord*, 2001.
12. Scraba, I. V. http://www.isabelavs.go.ro/Articole/varlam3.htm / Isabela Vasiliu-Scraba.
13.Scraba,I. V. http://www.alternativaonline.ca/HoriaStamatu.html./IsabelaVasiliu- Scraba.
14. Simuţ, I. *Un român la Madrid* / Ion Simuţ. – Bucureşti, *România literară*, nr. 25/ 2006.

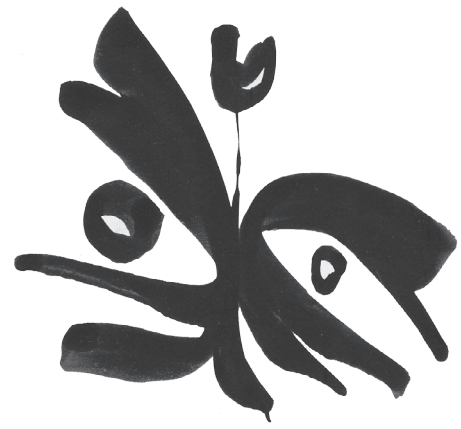

Reevaluări

Estetica extremelor psihosexuale inserate în ţesătura narativă a operelor lui Mircea Eliade

(urmare din numărul trecut)

2.2. Frigiditatea

Conceptul frigidităţii, văzut ca un tip de exces negativ, angajat într-o poziţie antinomică faţă de aberaţia corelativului său exagerat, nimfomania, se exprimă tentacular la toate nivelurile sale descriptive.

Un prim nivel este acela al rezonanţelor sociale ale fenomenului, lipsa de implicare erotică a femeii ameninţînd paliere diverse, de la integritatea cuplului şi identitatea psihologică proprie pînă la stabilitatea condiţiei sale sociale. Ion Biberi aprecia riscurile neînţelegerii şi ale neacordării importanţei cuvenite fenomenului frigidităţii, afirmînd:

> *În genere, termenul de frigiditate este parţial şi defectuos înţeles, fiind identificat cu lipsa orgasmului la femeie, în timpul actului sexual. În realitate, semnificaţia cuvîntului este mult mai vastă şi cuprinde fenomene patologice foarte variate, cu răsunet important în viaţa socială ... .*[1]

Forma de manifestare a frigidităţii compune un alt palier de ramificaţii, elocvenţa fenomenului arîtîndu-se prin intermediul mai multor categorii descriptive:

> *Termenul de frigiditate, scrie sexologul John F. Oliven „este un nume colectiv dat mai multor deficienţe psiho-sexuale ale femeii” (op. cit., pag. 348). Frigiditatea poate presupune (urmărim textul autorului) o lipsă a dorinţei sexuale („anhedonie” sau „anaphrodizie”); o incapacitate de a resimţi plăcerea în timpul actului sexual („anestezie” sau „hipestezie sexuală”); o incapacitate de a resimţi orgasmul (frigiditate, „sensu strictu”), adeseori putînd comporta stări mixte: anhedonie şi frigiditate.*[2]

Cauzalitatea hypoerotismului feminin vizează o perspectivă dihotomică de analiză, factorii generativi situîndu-se, deopotrivă, la nivelul condiţionărilor fiziologicului şi la nivelul mecanismelor psihice:

> *Afecţia presupune cauze multiple, de ordin organic sau psihic: „dispareunia” (dureri violente în cursul actului sexual), fie de ordin anatomic, fie de ordin inflamator al organelor genitale feminine; hipotiroidism; histerectomi; teamă de sarcină; imaturitate afectivă; sindrom nevrotic ; teamă de bărbat, prin experienţe anterioare, în care femeia a suferit o comportare brutală sau stîngace a bărbatului; raportul sexual fără dragoste ; inhibiţie psihică prin sentimente de vină, de inferioritate, de frustraţie, teamă faţă de act, rezultantă a traumatismelor sexuale sau morale anterioare. Intervine, în acest determinism multiplu, după cum am amintit, întreaga experienţă de viaţă anterioară a femeii şi întregul proceselor psiho-fiziologice, de o imensă complexitate, a vieţii subconştiente, a neplăcerilor şi inhibiţiilor, a fixării de reflexe condiţionate.*[3]

Caracterul oscilatoriu şi multidistributiv al exagerării negative a libidoului feminin se reflectă şi la nivelul circumstanţelor sale de ipostaziere. Astfel, se poate preciza, conform afirmaţiilor lui Ion Biberi, că *starea de frigiditate nu este definitivă*,[4] aceasta comportînd un caracter compulsiv sau tranzitoriu, exprimîndu-se în *variaţii după momente şi dispoziţii, după împrejurări concrete (decor al încăperii, ambianţă morală). O aceeaşi femeie, frigidă faţă de un bărbat neîndemînatic, brutal, sau faţă de bărbatul pe care nu-l iubeşte, poate avea un comportament pasionat în faţa unui partener experimentat, sau a iubitului. Este însă esenţial, atît în viaţa femeii, cît şi a bărbatului, de a nu dramatiza încercările neizbutite şi a-şi crea, în acest mod, un climat sufletesc de autosugestie şi inhibiţie. Va trebui, aşadar, să stăruim asupra faptului că frigiditatea nu este o maladie, ci o stare în general labilă, pasibilă de tratament şi vindecare.*[5]

Spre deosebire de alura extraestetică a frigidităţii, opera eliadescă, prin romanul *Lumina ce se stinge*, propune această tipologie a excesului negativ al libidoului într-o contextualizare, paradoxal, orgiastică, dar care îşi extrage valorile psihologice nu dintr-o simplă ilustrare tensională a unor contrarii, ci din capacitatea imaginilor literare de a împrumuta, transtextual, profunde semnificaţii ale desfăşurărilor ritualiste, orientate întru însacralizarea individului profan. Melania, asistenta cercetătorului Weinrich, femeia frigidă, este nucleul actului orgiastic, instrument *ales* pentru săvîrşirea ritualului, torţa vie a iniţierii în iubirea spirituală. Trăsăturile acordate profilului său constitutiv justifică prezenţa inerentă trialismului erotic, fiind concordante femeii alese în ceremonialul tantric: *partenera* este *aleasă conform unor reguli fixe*; *oferită şi consacrată de guru,* aceasta *trebuie să fie tînără, frumoasă şi învăţată.*[6] Fixarea unor trăsături de o izbitoare similaritate a imaginii Melaniei şi a contururilor protagonistei din ritualul tantric se realizează, în corpul narativ al romanului, printr-o foarte bogată expresie stilistică, purtătoare, în sine, independent de conţinuturile corelative multiple pe care le formulează, a unei categorii estetice a graţiosului, amprentat, original, de conformaţia glacială a statuarului:

> *Asistenta avea o frumuseţe rece, ceruită de politeţe, şi arareori străbătută de simţiri; asemenea unei făpturi nesfîrşite, din vis, imaterială ca o nălucă şi exterioară ca un chip de porţelan. Articulaţiile acestei făpturi trimeasă în lume cu incertitudinea ciornei, erau decente şi discrete ca ale unui robot luxos.* […] *Domni-* ---►

1 Biberi, Ion, *Eros*, Editura *Albatros*, Bucureşti, 1974,p. 188.

2 Ibidem.
3 *Ibidem*, pp. 188-189.
4 *Ibidem*, p. 189.
5 *Ibidem*.
6 Eliade, Mircea, *Yoga. Nemurire şi libertate,* Editura *Humanitas*, Bucureşti, 1993, p. 223.

1. Paul Ricoeur subliniază că aici îşi găseşte locul potrivit categoria weberiană a raţionalităţii conform unui scop (Zweckrationalität) opusă celei de raţionalitate conform unei valori (Wertrationalität) şi la fel categoria utilizată de Habermas ca *raţiune strategică* opusă celei de *raţiune comunicaţională*.

2. Această apreciere o făcuse Eugen Ionescu în Cuvîntul înainte, intitulat *Scrieţi românește!*, publicat în revista *Agora*, nr. 1/ 1978, iar în necrologul apărut în *Lupta* (13 iulie 1989) de la Paris, tot Eugen Ionescu va scrie: *Era un mare poet. Poate cel mai mare al României actuale. La Stamatu, verbul poetic este demers spiritual. Poezia lui, ca orice adevărată poezie, ştie că sacrul şi profanul au drumuri diferite şi că numai această deosebire rostuieşte fiinţarea noastră aici…O poezie mistică. Deloc întîmplător, Stamatu a tălmăcit în românește pe Sfîntul Ioan al Crucii:* ***Les biens imenses de Dieu ne peuvent être contenues que dans un coeur vide et solitaire****.*

◄--- *şoara Melania, mulţumită acelui rar privilegiu al unui trup îngheţat, putea admira un bărbat pentru numărul cărţilor citite şi numai pentru aceste cărţi — iar sensibilitatea ei elaborată cast şi suficient dăruia expresiilor conţinutul sterilizat şi inuman, înţelegînd prin „dragă» o felicitare, iar printr-un ghiont ştrengăresc o sumară gelozie către un lector mai harnic. Născută sub o stea prielnică, domnişoara Melania se izbăvise de orice fior trupesc ca şi de orice surpriză cerebrală. Viaţa i se lămurea modestă şi clară. Munca nu i se părea nici dureroasă, nici plăcută — ci ca „ceva» pe care nu era ispitită s-o formuleze, dar despre care ştia că trebuie dusă pînă la moarte. Hărnicia ei, curajul pe care, îl dovedea de a înţelege lucrurile deodată, fără a mai reveni, siguranţa cu care evita obstacolele şi simplitatea cu care afirma adevărul ei —al celor împăcaţi cu duhul — colaboraseră la stîrnirea admiraţiei şi la inaugurarea unei cariere de elită, pe care asistenta nu o tînjise, dar pe care nu o refuza.* [7]

Însuşirile ce compun morfologia domnişoarei se modulează în funcţie de rolul deţinut în ritual, evocînd prin rigiditatea afectivă statutul său de obiect hierofanic, venerat, dar inactiv în transparenţa acţiunilor manifeste. Aserţiunea lui Manuel certifică esenţa supramundană a Melaniei, predestinată jocului orgiastic:

> [...] *o fată frigidă, moleculă glacială şi indiferentă, perfectă.*[8]

Frigiditatea Melaniei este confirmată şi de discuţiile închegate între medicul care-l trata pe Cesare, d-ra Marta şi directorul bibliotecii:

> [...] *Melania mi-a fost prietenă, vă asigur că e rece, e de gheaţă...*
> *- Tocmai, e tipul care convenea, o femeie frigidă care să nu se tulbure. O statuie, o statuie albă şi perfectă*
> [...].[9]

Secvenţa descriptivă nu imprimă lectorului o simplă informare, ci se raliază sferei esteticului, ca aspect probatoriu al inferenţelor anterioare privind identitatea de consimilitudine statuară a Melaniei. Transfigurarea corpului prin experienţa erotică, solidară impasibilităţii şi împietririi, adică acelor parametri estetici ce generează, tangenţial, trăirea stării de sublim mistic, validează o formă supremă de decontingentare, de libertate plenară.

Exploatată oximoronic, formula epitetică a *albei Melania*, utilizată concentrat descriptiv şi angajant semnificativ în paginile romanului, induce – prin etimologia numelui propriu conţinut de sintagmă, ale cărui valenţe semantice reflectă ideea de *negru*, *întunecat* – circumscrierea identităţii personajului feminin unui lanţ semic şi simbolic ce vizează, deopotrivă, moartea şi *totalitatea*. Melania reprezintă pentru Cesare vehiculul iniţierii într-o realitate transcendentă, iubirea pentru aceasta fiind guvernată de Afrodita Urania. Ritul primeşte în conştiinţa bibliotecarului alte valori decît cele acordate fertilităţii sau păcatului. Aflată sub egida focului, a luminii şi a feminităţii, iubirea îşi revelează natura eternă şi cosmică. Metamorfozarea iubirii lui Cesare pentru Melania (iniţial iubea, fără să conştientizeze, o Melanie desfigurată, imobilizată pe patul spitalului, iar, în final, iubeşte concretizarea unei revelaţii de sorginte divină, frigiditatea eroinei devenind semnul unei vii spiritualizări) este distribuită într-o matrice, orientată a-i asigura personajului masculin transgresarea lumii şi naşterea unui om nou, obţinînd astfel beatitudinea întrupării spirituale.

Înrudirea, prin statut, a celor două personaje ale romanului, Cesare (asexuat) şi Melania (frigidă), precum şi recursul la anumite etape ale manifestării lor, subsumate unei reciprocităţi sentimentale caste, trezite de contactul, volitiv (pentru Melania) sau aparent inopinat (pentru Cesare), cu incendiul, conotează într-un registru filosofic şi simbolic, o *unio mystica*, o androginizare prin actul iubirii mistice. Arhitextualitatea frigidităţii instaurează, aşadar, pentru opera eliadescă, prilejul unei vivificări superioare în planul axiologiei estetice, printr-o ipostaziere ce cotropeşte sensurile directe ale înfăţişării fenomenului existenţialist, supunînd cititorul la o măsurare indecisă a frivolului sau a concupiscentului deviant. Emblema motivaţională a însacralizării insului subiectiv, fie şi prin actul complet diferit de o etică, o practică şi o conştiinţă a comunului, redispune obiectualitatea comportamentului frigid într-o grilă de lectură ce-l apropie semnificativ de hierofanic, iar această coordonare nu poate fiinţa psihagogic doar ca impact al unui *eikon* sustras normalităţii, deşi nu îl anulează, ci se deschide valorificator şi valoros spre o primenire şi o autentică manipulare a sublimului.

2.3. Asexualismul

Conceptul de asexualism este diferit de acela al celibatului, ignorînd predispoziţia abstinenţei sexuale (cf.).[10] Conceptul descrie orientarea acelor indivizi, care nu probează - pe parcursul întregii vieţi sau în secvenţe episodice - atracţia sexuală (cf.),[11] care au un apetit extrem de diminuat în sens psihosexual sau care nu manifestă niciun fel de interes ori dorinţă faţă de experienţa sexualităţii.[12]

În pofida lipsei de interes sau a interesului foarte scăzut pentru sexualitate, atitudinea asexuală nu exclude prezenţa atracţiei din suma emoţiilor pe care le poate demonstra individul în raport cu semenii. Acest tip de emoţionalitate, numit romantism, care elimină sexualismul din sfera atracţiei, se împarte în mai multe categorii, orientate în conformitate cu reperele criteriale aparţinînd identităţii de gen a protagoniştilor. În consecinţa acestei accepţiuni, se regăsesc, în fenomenologia asexualităţii, următoarele:

- atitudini heteroromantice, prin care se înţelege atracţia romantică faţă de sexul opus;

- atitudini biromantice, relevante pentru încadrarea atracţiei romantice, manifestate faţă de ambele sexe;

- atitudini homoromantice, identificatoare pentru atracţia romantică faţă de persoane de acelaşi sex;

- atitudini aromantice, reprezentative pentru conservarea conceptului de asexualism la toate nivelurile de percepţie a indispoziţiei individului de a exprima atracţia faţă de o altă persoană. (cf.)[13]

Ilustrarea unei atitudini heteroromantice a personalităţii asexualiste se distinge în opera eliadescă în construcţia personajului Cesare, din romanul *Lumina ce se stinge*, un bibliotecar şi arhivar erudit, care întruchipează o existenţă anostă, nedeterminată subiectiv, netulburată de ispite şi ambiţii. Solitudinea şi voinţa vitalizează studiul şi ascetismul acestui personaj care, supus unor experienţe iniţiatice va cunoaşte ipostazieri diferite ale propriei fiinţe. Elocvente în acest sens sunt episoadele diegetice menite a configura itinerariul lexicologului. Astfel, prima etapă a orbirii, provocată de incendiu, mijloceşte naşterea unui om nou care îşi ancorează vechea existenţă într-o realitate iluzorie. Noua sa existenţă va fi patronată de revelarea formei femeii, iar experienţa întunericului fizic îi va arăta esenţa lumii sensibile. Cea de-a doua etapă aduce eroului recăpătarea vederii şi îi dezvăluie caracterul spontan al formelor lumii, asimilate de către acesta ca permanente schimbări ce rezonează cu cele două corelative, riscul şi aventura. Cesare trăieşte sentimentul izolării şi gîndeşte ca posibilă soluţie sinuciderea. Analizînd relaţia lume-moarte conchide intuitiv că fiinţa trebuie să se raporteze la resorturile unei realităţi substanţiale, indelebile, sublimate, în care cele două planuri, telurul şi celestul, comunică. O altă etapă este conturată de îndemnul pescarului de a-şi scoate ochelarii, pescarul reprezentînd un agent auxiliar al traseului său iniţiatic, precum şi de neputinţa protagonistului de a privi lumina soarelui, metaforă a ideii pure, a transcendentului, echivalentă unei renaşteri, dar asociată, indubitabil, unei morţi, semn al unei incomplete iniţieri. Absenţa iubirii din viaţa sa îi obstaculează calea către mîntuire şi libertate, dar îi deschide porţile către o cunoaştere a propriului centru. Infiltrarea dorinţei de a revedea femeia, pe Melania, şi transformarea acestei dorinţe în iubire detaşată, pronunţarea numelui ei, ce devine ca o mantră într-un ritual al regăsirii, agonia în întunericul ce-l loveşte din nou şi închiderea în beciul sanatoriului pot fi asociate, dintr-o perspectivă simbolică, unei eliberări totale de concret şi trecerea într-o altă lume, mediată de ochii spiritului, conferindu-i înţelegerea trecutului. Iubirea castă, spiritualizată dintre cei doi, Cesare şi Melania, stă sub tutela uniunii mistice, ajutîndu-l pe bibliotecar să depăşească ultimul obstacol al călătoriei sale, întîlnirea cu Manuel, şi îl învesteşte cu puteri demiurgice, magice, transformînd prin cuvînt identitatea personajului demonic (lui Manuel îi spune Abel – v. *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, I). Secvenţa finală coincide unei recreări a realităţii prin transgresarea vechii lumi, realizată prin iluminarea interioară:

> *Cesare se ataşase mai mult de plante decît de statui sau de femei.*[14]
> .....
> *Cesare arăta faţă de anotimpuri aceeaşi indiferenţă politicoasă ca şi faţă de femei, ştiind că „sînt" dar că nu sînt ale lui. Să le cucerească, să le posede, să se bucure de masticarea lor — i se păreau fapte necumpătate, izvorîte numai dintr-o emfatică iluzie a celor care confundă lumea cu ei înşişi, şi dreapta posesiune cu aprecieri-nedemne.* [...] *Un bărbat lovind o femeie era tot atît de nedemn ca şi unul iubind-o.*[15]

Haruni, un fin analist, dar vicios, prietenul lui Cesare, întîlnit la Paris, în timpul studenţiei, îi configurase, într-o viziune proprie, profilul psihologic, anticipîndu-i, oarecum, destinul:

> *Eşti un agent unic prin impasibilitatea ta, prin extraordinara ta placiditate sentimentală, prin puritatea minţii neprejudiciată de metafizică, de dogmă, de teologie. Ai putea face minuni, pentru că nu crezi în ele. Poţi cuceri pămîntul, pentru că nu-l doreşti. Şi prin simplitatea ta structurală, organică, rece – eşti un ales.* [...] *un ales, un om care poate fi liber, care poate acţiona liber şi dezinteresat* [...].
> .....
> *Ai o facultate specifică: de a „ignora". Ignori mediul, ignori veacul, ignori sexul — fără eforturi, fără conflict, pur şi simplu pentru că sistemul tău cerebral e cel al „începutului"... Mă înţelegi ce vreau să spun! Că eşti mai liber de nenumărate şi plictisitoare voluptăţi, că eşti „mai liber" decît noi, şi că te-ai născut astfel...* .[16]

Provocat de George, ziaristul cunoscut în tren, în casa căruia locuieşte o vreme, să discute despre safism, Cesare afişează acelaşi aer indiferent, caracteristic naturii sale:

> *O sfială inocentă îl vestea că „ghirlandele" nu trebuiesc înţelese în sens literal, dar era jenat să întrebe. Paradox unic, puritatea şi inocenţa lui Cesare în orice se lega de anatomia, fiziologia sau poetica sexuală — se drapase într-o sobră demnitate, fără nimic ascetic, fără nimic turmentat, ci demnă şi distantă ca orice atitudine care poartă înapoia-i o desăvîrşită indiferenţă faţă de subiect. Ştia asupra sexului atît cît eră necesar higienei şi zoologiei. Restul nu-l interesase, cum nu-l interesau o sumă de alte lucruri după care se prăpădesc contemporanii. Nu era un frigid, nici un pervers, nici un vicios — ci un bărbat care trecuse izbînditor crizele pubertăţii, pentru că ştiuse să evite ispitele şi să-şi aleagă lecturile. Era un bărbat pur, şi epitetul acesta trebuie păstrat integral — împotriva oricărei insinuări medicale sau gazetăreşti. Poate nu era întîia oară cînd asista la o discuţie sexuală, dar desigur că niciodată nu se aflase „singur", şi în faţa unei enigme. El care îşi alegea meditaţiile cu scrupulozitate fireşte că îndepărtase acele enigme, care nu-l interesau, care „nu îi erau date». De aceea convorbirea cu care îl asedia gazda prezenta dificultăţi şi atenta, într-un anumit sens, la sobrietatea masculinităţii sale.*[17]

Demonicul Manuel, cel care promovează prin ritualul orgiastic *anularea voluptăţii* şi stăpînirea *funcţiunii* prin *concentrată transcendere,* posibilă prin *însuşi trupul, nu prin strivirea lui*, trăieşte acut sentimentul inferiorităţii, recunoscîndu-i lui Cesare statutul superior:

> *Cesare – exemplar unic, detaşat firesc de mondenitate şi păstrînd în el forţa indiscutabilă a castităţii şi participaţiei în real.* […] *Un om fără amintiri, fără familie şi fără tristeţe. Niciodată violentat de pasiuni. Superior, nu s-a îndrăgostit niciodată.* […] *Un om fără tentaţii. Un om neatent la trăire; secretul nemuririi.*[18]

Construit pe coordonatele unei atipicităţi morfologice, Cesare este *modelul exemplar* a cărui conştiinţă empirică este transformată în conştiinţă non-intenţională, capabilă a anihila eul personal şi de a revela arhetipul, proiectînd insul într-un prezent etern, fără viitor şi fără trecut, devenit pe parcurs un simbol al distanţei, sursă inerentă contemplării şi analizei psihologice. Realitatea cotidiană, derulată în termeni fiziologici şi mercantili, reprezintă pentru Cesare, construct hierofanic, conferit de atributele deţinute, care agonizează în căutarea propriului centru, un *semn* menit a deconspira uneltirile unei lumi obsedate de înstăpînirea pasiunilor, conducîndu-l, prin depăşirea unor probe (pentru populaţiile primitive, *asexuaţii erau neiniţiaţi, iar accesul la sexualitate* reprezenta *una dintre consecinţele iniţierii* [19]) către înţelegerea ritului orgiastic în sens mistic, ca deschidere în faţa trăirii pure, a *unirii sufletului individual cu sufletul universal,*[20] tradusă, din perspectivă upanişadică, drept *sat-cit-ananda*.[21] Astfel, elementul extraestetic este ridicat la un rang superior, fiind valorizat estetic prin supremaţia sentimentului beatific şi, totodată, consecinţă a acestuia, a sublimării simţului erotic comun.

2.4. Antisexualismul

Aflat în coextensiunea disputei conceptuale dintre pozitivismul sexual şi negativismul sexual, antisexualismul reprezintă o formă acută de exprimare, în cultura occidentală, a imoralităţii şi a inutilităţii presupuse de actul sexual, în condiţiile desfăşurării acestuia în alt scop decît cel procreator. Din această perspectivă, sexualitatea primeşte o structură ierarhică, susţinătoare a repartiţiei sexualităţii după criterii morale, ce aşează heterosexualitatea conjugală procreativă în topul conformităţii morale, rezervînd, pentru aspectele ce privesc autoerotismul, homosexualitatea sau alte aşa-zise deviaţii erotice de la norma socială, straturile de bază ale piramidei ierahice.

După cum arată Gayle Rubin, psihiatria şi psihanaliza par să se facă vinovate pentru naşterea acestui tip de negativism, atîta timp cît, pentru o vreme, au incriminat ca patologice, manifestările erotice aşezate la baza piramidei antisexualiste.(cf.)[22]

Vinovăţia medicinei sau a psihanalizei, însă, poate să primească un contur suficient de eterat, dacă se acceptă drept sursă reală a negativismului erotic, nu o sută de ani de dezbatere ştiinţifică pro şi contra sexualismului, ci două mii de ani de ipocrită atitudine incriminatorie a sexualităţii din partea celei mai nelegitime instanţe, instituţia bisericească, nelegitimitatea vizînd, aici, prea accentuatele dovezi de promiscuitate a acesteia, manifestate pe parcursul istoriei.

În beletristica eliadescă, antisexualismul respectă semantismul subsumat sistemului valoric al filosofului şi al istoricului religiilor, dependent raportului dintre existenţă şi Esenţă, creatorul reuşind să ofere, prin transpunerea acestui sistem în artă, senzaţia transcenderii şi integrării într-un univers izomorf realului, în care experienţele erotice sunt transfigurate în experienţe estetice. Antisexualismul, încorporat în profilul psihologic al personajului existenţialist eliadesc, dar marcat doar în structura intimă a personajului David Dragu, filosoful din romanul *Întoarcerea din Rai*, un tip care-şi stăpîneşte pulsiunile sexuale, poartă masca unei sete virile de eroic,[23] panaceu contra ratării insului şi modalitate de dezamorsare a stărilor erotice conflictuale. Pledînd împotriva actului sexual, Dragu îşi expune intrepid credinţa şi înlătură ispitele, vieţuind în mijlocul lor:

> *Era un fel de a-şi realiza asceza.* […] *Îşi propusese să rămînă eroic chiar în mijlocul vieţei de toate zilele, frecîndu-se necontenit de obstacole mediocre, în continuă vecinătate cu frivolitatea şi cu evenimentele nesemnificative.*[24]

2.5. Erotofobia vs. Erotofilia

Termenii de erotofobie şi erotofilie sunt utilizaţi în sexologie pentru a descrie o anumită dimensiune a personalităţii individului.

Astfel, se regăseşte opinia potrivit căreia erotofobi sunt ---►

7 Eliade, Mircea, *Lumina ce se stinge*, vol. I, *Casa Editorială Odeon*, Cluj-Napoca, 1991, pp. 11-12
8 Eliade, Mircea, *Lumina ce se stinge*, vol. II, *ed. cit.,* p. 71.
9 Eliade, Mircea, *Lumina ce se stinge*, vol. I, *ed. cit.*, p. 36.

10 *Prause, Nicole, Cynthia A. Graham, Asexuality: Classification and Characterization, in Archives of Sexual Behavior,* vol. 36 (3)*, Indiana University, Bloomington,* USA, august 2004, pp. 341–356.
11 *Westphal, Sylvia Pagan, Feature: Glad to be asexual,* New Scientist Print Edition, UK, 2004, Retrieved on 11 November.
12 Dictionary.com, *The American Heritage Dictionary of the English Language,* Fourth Edition: *asexual*: *Lacking interest in or desire for sex*, *Editors of the American Heritage Dictionaries*, 2000, editor Houghton Mifflin.
13 *Prause, Nicole; Cynthia A. Graham, Asexuality: Classification and Characterization in Archives of Sexual Behavior, ed.cit.,* pp. 341–356.

14 Eliade, Mircea, *Lumina ce se stinge*, vol. I, *ed. cit.*, pp. 9-10.
15 *Ibidem*, p. 15.
16 *Ibidem*, pp. 89-90.
17 *Ibidem*, p. 106.
18 Eliade, Mircea, *Lumina ce se stinge*, vol. II, *ed. cit.*, p. 73.

19 Eliade, Mircea, *Mefistofel şi androginul*, Editura *Humanitas*, Bucureşti, 1995, p.104. Asexualismul lui Cesare, deşi este un dat al propriei constituţii, nu îi completează desăvîrşirea fiinţei, ci, dimpotrivă, îi impune cu necesitate căutarea căilor întru atingerea plenitudinii.
20 Eliade, Mircea, *Erotica mistică în Bengal. Studii de indianistică (1929-1931)*, Editura Editura *Jurnalul Literar*, Bucureşti, p. 109.
21 *Ibidem*, p. 73.
22 Rubin, Gayle, *Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality*, in *Pleasure and Danger: Exploring female sexuality*, ed. *Carole S. Vance*, Boston (*Routledge & Kegan Paul*), 1984, pp. 267–319.
23 Termenul *eroic* este folosit cu sensul acordat de Eliade, de *înfrînare* a instinctelor sexuale, singura cale de *ajungere*, de atingere a unui ţel. Conform lui Eliade *renunţările sunt superbe răzvrătiri împotriva fiziologiei şi a vieţii asociate.* (Eliade, Mircea, *Virilitate şi asceză*, *II*, în *Virilitate şi asceză*, *Scrieri de tinereţe*, *1928*, Editura *Humanitas,* Bucureşti, 2008.).
24 Eliade, Mircea, *Huliganii*, Editura *Garamond*, Bucureşti, f.a., p. 295.

◄--- consideraţi acei oameni care se simt vinovaţi de întreţinerea unei relaţii sexuale sau temători privitor la angajarea unei astfel de relaţii. De asemenea, se apreciază că aceste persoane nu sunt dispuse să angajeze discuţii despre sexualitate, au reacţii negative faţă de expresiile media sau artistice ale erotismului şi au o viaţă sexuală modestă.

Aflaţi la polul opus, erotofilii discută foarte deschis problemele sexualităţii, exprimă interes pentru reprezentările media sau artistice ale erotismului şi nu îşi evaluează vinovat experienţele sexuale proprii sau pe ale altora. (cf.)[25]

Evocate de o psihologie complexă, adeseori tangentă psihosexualităţii parafilice, componentele polarizatoare ale exprimării atitudinale excesive sau, după caz, intens diminuate faţă de fenomenul erotic angajează, la nivelul extraesteticului, motivaţii diversificate, aflate în coextensiunea trăsăturilor generale de personalitate ale indivizilor. Contextualizate, însă, literar, aceste pulsiuni ale extremei manifestă o inconsecvenţă a planului de referinţă motivaţional, fiind ilustrate mai mult sub o formă instrumentală decît sub aspectul unei rezultante de gîndire sau de simţire a pesonajului.

În romanul *Lumina ce se stinge*, George, un aventurier care moralmente ducea povara violării unei slujnice, după ce îi expune pedant lui Cesare, un tablou al safismului, este caracterizat ca exploatînd o atitudine erotofilă, motivată, instrumental, doar sub un aspect manipulator:

> *Domnul George era cuprins de o poftă zdravănă de porcării ştiinţifice, de genitologie in limbaj sterilizat — şi mai ales de imboldul de a tăvăli alături de el pe castul oaspete, de-a risipi orice taină, de a fărîmiţa orice urmă de bun simţ; sentiment vulgar şi bine cunoscut al înfrăţirii prin pornografie, cînd unul poate spune „tu» celuilalt pentru că i-a povestit o scenă de bordel sau i-a destăinuit peripeţiile celei dintîi experienţe erotice.*[26]

Înfăţişat drept un individ dominat de setea de aventură, George nu este un erotofil autentic. El disimulează sub masca obscenului o mult mai culpabilă moralitate, atitudinea erotofilă reprezentîndu-i doar mijlocul de alienare a presupusului său prieten, Cesare, faţă de el însuşi. În acest caz ilustrativ al erotofiliei, accentul estetic se îndepărtează de referinţa arhitextului propriu-zis, al evidenţelor formale, recurgînd la un efect cumulativ, de iluminare preponderentă a obscenităţii în sine şi a mecanismelor transformaţionale de care aceasta, potenţial, se face capabilă. Mutarea cadrului ideatic spre fenomenul obscen ca atare, independent de orice valorificare în act, are rolul de a imprima interlocutorului cast sentimentul decăderii în mocirla unui potenţial eros dezintegrator, semn al unei coborîri ce fortifică luciditatea eroului, ajutîndu-l să distingă etapele unui proces lăuntric, pasibil de contradicţii sentimentale.

Desprins volitiv de biologia iubirii, eruditul David Dragu, amicul lui Pavel Anicet din romanul *Întoarcerea din Rai*, se refugiază în creaţie, armonizînd într-un erotism scriptic dorinţele sexuale refuzate, îmbibate de tendinţe *narratophilice*:

> *David Dragu, dimpotrivă, părea foarte amuzat de ce aude.* […] *Ascundea totuşi cu greu o anumită repulsie, pe care o violenta, o excita şi încerca s-o suprime printr-un paroxism pornografic.* […] *Îl incita orice limbaj vulgar şi pornografic. Cum asculta, însă, fapte precise, experienţe de ale altora, mărturisiri erotice — îl covîrşea sila şi repulsia.*[27]

Înclinaţia erotofilă a personajului este justificată atît de ascetismul autoimpus, rezultat al unui pact din adolescenţă, tradus în termeni de evoluţie spirituală, de detaşare de contingent, de tărie a spiritului, cît şi de un deziderat comun generaţiei sale, de răsturnare a vechilor valori şi de re-organizare a societăţii prin implementarea unui alt sistem axiologic:

> *Un adevărat mister, puritatea aceasta întîrziată a lui Dav.* [...] *Un adevărat mister virginitatea lui; omul care vorbeşte cele mai multe porcării, şi scrie cele mai pornografice pamflete... Un nou profetism, o nouă vulgaritate – cu rădăcinile în feciorie, în inocenţă – asta a vrut el să militeze.*[28]

Întîlnindu-se cu profesorul Jean Ciutariu, un Don Juan clasic, care practică un autentic camping sentimental, glisînd fără mustrare de conştiinţă din femeie în femeie pentru a rămîne definitiv încorsetat în fidelitatea larvară, victima lui fiind doar o ciornă pe care el însuşi îşi perfecţionează armele seducţiei, David deschide conversaţia în limbaju-i tipic, încărcat de obscenităţi, manifestînd scîrbă faţă de atingerea sexului femeii, fapt ce-i accentuează reprimarea pornirilor sexuale refulate, afişînd voit o atitudine genofobă:

> *- Cu amorul cum mai stai, Jeane?* [...] *Tot le mai dedici Predicile Sfîntului Sebastian, ca să le poţi mai bine... .* ***Începu să vorbească obscen şi dezgustător****, aşa cum îi plăcea. Ochii îi sclipiră de la cea dintîi porcărie pe care o spuse.* ***Repeta cuvintele scîrnave cu o voluptate rea, amară, de ascet chinuit.***
> [...] *Cum faci tu mă, ia spune? O săruţi peste tot, sau preferi zonele erogene?...Pui tu gura acolo, mă? Phuah...* [...] *Îi plac scîrnăviile, mai ales cînd le aude din gura lui David.*[29]

Lobo, *tovarăşul provizoriu* de cameră al naratorului subiectiv din romanul *Şantier, om plin de defecte (căci era murdar, hoţ, laş şi mincionos*) care *îşi iubea cu fanatism nevasta*, deşi afişează tiparul unui individ erotofil, creînd repulsie, dezvoltă un mod de estompare a libidoului, chinuit de depărtarea faţă de obiectul dorit, de satisfacere a ego-ului prin promovarea imaginii soţiei:

> […] *ne povestea mai in fiecare seară farmecele nevesti-sii, o desena goală, comunicînu-ne fel de fel de amănunte erotice.* […] *„Stricaţii ăştia nu înţeleg de ce vorbesc eu despre Lolyya. Cînd vezi că bărbaţii îţi poftesc nevasta, să le spui întotdeauna cît e de fierbinte între picioarele ei; asta face bine, face foarte bine sufletului… . «* [30]

2.6. Genofobia

Cunoscută şi sub numele de coitofobie, *genofobia* categorizează sentimentul fricii faţă de împlinirea actului sexual. Unele din cele mai frecvente cauze ale manifestării genofobiei rezidă în antecedente traumatizante ale individului, cum ar fi molestarea din perioada copilăriei sau violul, în cazul femeilor. Alteori, cauzalitatea genofobă se localizează la nivelul filosofiei individuale, anumite persoane evaluînd activitatea sexuală ca pe un lucru dezgustător, murdar sau lipsit de importanţă. De asemenea, probleme de natură congenitală sau anumite afecţiuni ale aparatului reproducător, elemente favorizante ale unei experienţe negative asupra sexualităţii, pot conduce la apariţia atitudinilor genofobe.[31]

Motivul literar aferent referenţialului genofobiei apare în operele literare eliadeşti, pentru întîia dată, în spaţiul saturat de ambiguitate al romanului *Lumina ce se stinge*, unde jurnalistul George, aflat în căutarea lui Cesare, pe plajă, transferă analogic şi sinestezic, prin activarea memoriei involuntare, imaginea bărcii întîlnite, sexului slujnicei, violată în adolescenţă. Mirosului rînced al bărcii îi asociază mirosul sexului femeii virgine şi, totodată, amestecul pestilenţial al sîngelui şi al lichidului seminal, ancorînd erosul într-un iremediabil dezgustător.

Prin valenţele simbolice angajate de semnificaţia lexemului barcă, simbol al trecerii ritualice, *al unei traversări îndeplinite, ce evocă matricea*,[32] relaţionată *pîntecului matern* şi *emblemă a morţii şi a resurecţiei,*[33] se stabilesc similarităţi de identitate semantică atît cu organul sexual feminin, cît şi cu deflorarea, moment ce favorizează intrarea într-o altă etapă a vieţii erotice, însoţită ritualic de o moarte şi o renaştere:

> *...Atunci era nămiaza în toi. Barca: felie deşartă cu miros rînced de miel, de paie putrede, de sac ud în care s-au învîrtit peşti şi gîndaci... Bucătărie. Patul slujnicii. Cîndva a păşit bîjbîind, noaptea, temerar (numărase palpitînd: unul doi; trei... trebuie! unul, doi...), bolnav de friguri.*
> *Revelaţiile erecţiunii, nutrite cu sînge roşu, sărat, zvîrlit cu pompa, sînge presat de spaimă, supt din toate ungherele şi fiert în coapse. Palid. Uşa. A prins-o deodată cu braţele, coate reci peste sîni umezi. Trupul mirosea, cald şi ucigaş. „Ce faci conaşule?» Mîna deodată, acolo. Opriri. „Mă omoară boierul!» Tîmpito! Îi plăcuseră sînii. I-a văzut odată, albi şi fermi, sex. Visase: îi va dezgoli, îi va prinde în palme, îi va suge. Acum, nu. Îndată jos. Pulpele, foarfec. Trecerea dintîi. Ţipătul lor, fecior şi fecioară. După; mirosul ca o pătură pe piept, pe podul palmelor; rînced (păduchi?), a untură şi a păr. Să se spele; spele, stele, thele, telethe, thé, the. Huo! Pute. Dacă spune, o omor!...*
> *Acelaşi miros rînced în barcă. Trunchiuri albe, rumene, adolescente. Văpaie din cer, pe piepturi goale, înăduşite, vii.*[34]
> .....
> *El era de acum gîtuit de vedenia întîmplărilor din adolescenţă. Posesiunile în odaia slujnicei, pe pat murdar, în după amiezile cînd toţi dormeau la umbră — se învălmăşeau cu acea lungă escapadă de-a lungul fluviului, pe canal, în pustia bălţii celei manghiftuită de peşte şi stuf.*[35]

Exprimată într-un mod imagistic ostentativ, complicitatea dintre dizgraţios şi patologic trasează liniile directoare ale motivului literar al genofobiei, efectul estetic contînd în acelaşi registru al repugnantului.

Felicia Baly, fată bogată, care îşi petrecea toamnele la Bucureşti, iar iernile pe Coasta de Azur, este personajul-tampon al romanului *Huliganii*, cea în care se amortizează toate neîmplinirile erotice, trăind acut sub patronajul genofobiei. Spirit aventurier, Felicia avusese o singură iubire, un student la Politehnică, pe care-l întîlnise într-o expoziţie la Roma. După pierderea fecioriei, chiar în ziua în care l-a cunoscut, deşi nu ştia nimic despre el sau familia lui, Felicia a transformat totul într-o neaşteptată pasiune. Plecarea neanunţată a tînărului, *fără să lase nici o scrisoare şi fără să achite contul la hotel*, urmată de constatarea că *frumosul său amant o îmbolnăvise cu o boală de care Felicia nici nu auzise*, i-au provocat suferinţă, ajungînd să privească bărbaţii *cu imensă silă şi dispreţ*. Astfel, din cauza bolii venerice pe care o contractase, *Felicia a păstrat de atunci o silă aproape carnală faţă de orice bărbat.*[36]

2.7. Motivul abstinenţei sexuale

Un rol esenţial în configurarea abstinenţei îl reprezintă interdicţia şi, implicit, frica, produsă de creşterea tensiunii intrapsihice nerezolvate, ce nu poate fi anulată decît printr-un mecanism de deturnare sublimativă a pulsiunilor sexuale, într-o manieră mascată simbolic.

Complexele psihosexuale legate de sentimentele de ruşine şi vinovăţie vor avea ca efect fie inhibiţia comportamentului sexual, fie vor lua forme de manifestare eşuată de tipul devianţei sau a perversiunilor.[37]

Prin urmare, interdicţia, tabuul sexual, uneşte sentimentul de culpabilitate cu sexualitea, reprimarea acesteia, din punct de vedere psihanalitic, suportînd tratamentul impus de apariţia unor stări complexuale (sunt fapte ale inconştientului, legate de pulsiuni prin relaţii emoţional-afective şi care declanşează în sfera eului conştient sentimente sau atitudini contrarii pulsiunilor originare, inconştiente), cu efecte multiple în plan psihologic individual.

Astfel de observaţii au pus în lumină două grupe principale de atitudini: o atitudine de ,,abţinere", de ,,refuz" şi de ,,reprimare" ale conduitelor sexuale, ridicată la rangul de virtute morală: castitatea, abstinenţa şi o atitudine de ,,deschidere", de ,,eliberare" sau de ,,liberalizare" comportamentală în plan sexual, mergînd pînă la libertinaj sau conduite sexuale dezordonate, de tip deviant, cu multiple consecinţe negative, atît în planul personalităţii individuale, cît şi în planul comunitar-uman.[38]

Apostazie a naturalului uman, expusă de psihanaliză ca o extremă de conduită, abstinenţa sexuală înmănunchează, după natura motivaţiei ce stă la baza instituirii sale, mai multe perspective, racordate ipostazelor de statut, de pretenţie sau de condiţionare a individualului. Astfel, se pot identifica: perspectiva religioasă, ilustrativă pentru motivaţiile ce stau la baza castităţii monahale sau duhovniceşti, motivaţii de natură dogmatică; perspectiva psiho-socială, ce agregă motivaţiile păstrării fecioriei, motivaţii de natură cutumiară; perspectiva restrictiv-medicală, compusă din motivaţii ale instinctului de conservare şi ale dorinţei naturale a individului de înlăturare a suferinţei; perspectiva psihobiologică, angrenată de motivaţii ale conformării persoanelor foarte tinere, dar, mai ales, a celor vîrstnice, la un anumit statut, dependent de configuraţia mentalităţilor şi a normelor sociale de receptare a cumulului atitudinal specific unei anumite etape de viaţă.

Romanul *Noaptea de Sînziene* propune, prin intermediul identităţii grădinarului Anisie – un om *care a învăţat multe,* retras la o fermă de lîngă Sighişoara, unde trăieşte solitar propriul destin, în acord cu *ritmurile cosmice* –, imaginea castităţii, elaborînd motivul în registrul de înţelegere a desprinderii insului de fenomenul contingent. Sustras timpului istoric şi fiziologic, Anisie îşi transformă grădina într-un spaţiu edenic, vieţuind o *neîntreruptă revelaţie* şi descoperind în natură permanenta tranziţie de la *nefiinţă la fiinţă:*

> *- Omul ăsta a descoperit o mare taină, şopti Ştefan aplecîndu-se peste masă. A învăţat cum să trăiască. Trăieşte el, ca om, ca fiinţă totală - şi nu se lasă trăit de ţesuturile lui, de glandele lui, de automatismele lui, ca noi toţi, ceştilalţi...* […] *Deşi are cîţiva ani mai mult ca noi, pare cu zece ani mai tînăr. Pare un băiat de 25 de ani...*

Existenţa autarhică a bărbatului, conferită de izolare şi, totodată, de puterea de abolire a timpului, intermediată de concentrarea alocată fiecărui obiect, prin reîntoarcerea fiinţei în armonia naturii, idee relaţionată mitului *tinereţii fără bătrîneţe şi a vieţii fără de moarte,* a juvenilităţii eterne, reprezintă procura către libertate, către reintegrarea în autentic. Accidentul suferit de Anisie îi revelează posibilitatea de recuperare a stării paradisiace şi de regăsire a fiinţei sale plenare. Însuşi numele personajului anunţă itinerariul acestuia, corespunzînd prin semnificaţiile reliefate (Anisie este derivat din gr. *hagnos* care înseamnă *cast*, *abstinent*, iar în sanskrită *Anish* înseamnă *primordial, suprem*) unei morfologii predestinate:

> *El îşi curăţa pomii de omizi. îl observam şi-l simţeam cum era prezent în fiecare gest. În faţa pomului nu era distrat, nu se gîndea la nimic altceva. Dar ghiceam că pomul acela i se revela în totalitatea lui. Nu era un simplu obiect, unul printre altele o mie la fel cu el, aşa cum ni se arată nouă, majorităţii oamenilor. Lui, pomul acela pe care-l curăţa, îi revela, în acel moment, Universul întreg. îl vedea în totalitatea lui: cu rădăcinile, cu ramurile, cu frunzele şi paraziţii lui...*
> .....
> *Neacceptînd nici un alt timp în afară de timpul cosmic - neacceptînd, în primul rînd, timpul istoric, ...* […] *Trăieşte astfel o neîntreruptă revelaţie. ...*[…] *Pentru el, Natura începe să devină nu numai transparentă, ci şi purtătoare de valori. Nu e vorba de o regresiune în starea, să-i spunem, animalică a omului primitiv. El descoperă în Natură nu acea vacanţă a Spiritului pe care o caută unii dintre noi, ci cheia primelor revelaţii metafizice: taina morţii şi a reînvierii, a trecerii de la nefiinţă la fiinţă.* [39]

Abstinenţa, decupată din perimetrul extraesteticului, propune instaurarea unui mod diferit de a vieţui firescul, fructificat estetic ca pîrghie ce asigură armonia fiinţei. De altfel, ascetismul are ca fundament renunţarea, a cărei virtute de spiritualizare şi de purificare înalţă fiinţa, înnobilînd-o. Nu întîmplător secvenţele narative în care Ştefan Viziru agonizează în căutarea unui echilibru (v. iubirea pentru Ioana şi Ileana), a unui semn care să-i reveleze taina iubirii şi, totodată, a divinităţii sunt corelate structurii reflective a personajului Anisie, un *mort în viaţă*, care uimeşte prin voinţă, prin puterea minţii şi detaşarea de lume. Astfel, inserarea unui tipar afectiv atipic, ce răstoarnă obişnuitul şi pledează pentru o iubire orientată sincronic spre două fiinţe, pus în relaţie antipodală cu abstinenţa şi solitudinea, angajează, în planul receptării, o fuziune cu efect estetic, reliefînd o modalitate originală de a înfăţişa plenitudinea: fie prin împletirea erosului cu thanatos-ul, fie prin reintegrarea în mecanismele vii ale naturii.

Dana DAD

---

25 Byrne, Donn., *Sex Without Contraception* in *Adolescents, Sex, and Contraception*, ed. *D. Byrne & W.A. Fisher*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 1983; Fisher, W.A., Byrne, D. & White, L.A., *Emotional Barriers to Contraception*, in *Adolescents, Sex, and Contraception*, Hillsdale, NJ -Lawrence Erlbaum Associates, 1983.
26 Eliade, Mircea, *Lumina ce se stinge*, vol. I, *ed. cit.*, p. 108.
27 Eliade, Mircea, *Întoarcerea din Rai*, Editura *Rum-Irina*, Bucureşti, 1992, pp. 120- 121.
28 *Ibidem*, p. 33.
29 Eliade, Mircea, *Întoarcerea din Rai*, *ed. cit.*, p. 49.
30 Eliade, Mircea, *Şantier-roman indirect*, Editura *Cugetarea*, Bucureşti, 1935, p. 39.
31 Gould, George Milbry, *A Pocket Medical Dictionary: Giving the Pronunciation and Definition of the Principal Words Used in Medicine and the Collateral Sciences ...* , Publisher: *P. Blakiston's Son & Co*, Edition: 8, 1920.
32 Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicţionar de simboluri,* vol. I, *A-D*, Editura Artemis, Bucureşti, 1994, pp. 179-181.
33 Evseev, Ivan, *Enciclopedia semnelor şi simbolurilor culturale*, Editura *Amarcord*, Timişoara, 1999, p. 59.
34 Eliade, Mircea, *Lumina ce se stinge*, vol. I, *ed. cit.*, pp. 161-162.
35 *Ibidem*, p. 163.
36 Eliade, Mircea, *Huliganii*, *ed. cit.*, pp. 172-173.
37 Enăchescu, Constantin, *Tratat de psihosexologie*, Editura *Polirom*, Iaşi, 2003, p.138.
38 *Ibidem*, p.140.
39 Eliade, Mircea, *Noaptea de Sînziene*, vol. I , Editura *Minerva*, Bucureşti, 1991, pp. 82-84.

INEDIT INEDIT INEDIT

Testamentul lui Horia Stamatu

(urmare din pag. 1)

Stamatu a murit cu două luni înainte de a împlini 77 de ani, la 8 iulie 1989, la Freiburg. Din întîmplare, am dat recent peste un proiect de testament, scris cu propria sa mînă, cam cu un an înainte de moarte, destul de amănunţit, urmat de varianta definitivă, finală a *Testamentului* său, dactilografiată la 3 septembrie 1988. Cu 6 zile înainte de a împlini 76 de ani, Stamatu simţea precis, că nu va mai apuca încă o altă aniversare a zilei sale de naştere. Şi a redactat un *Testament* mult mai scurt decît cel elaborat, ca proiect, cu cîteva luni în urmă.

Acest *Testament* definitiv, datat 3 septembrie 1988, sună în felul următor:

În faţa lui Dumnezeu, cer iertare pentru toate păcatele mele şi, în primul rînd, pentru a nu fi putut aduce nimănui nici o mulţumire pe acest pământ. Tot ce-am iubit mai mult s-a înstrăinat de mine, şi nu am ştiut cum să-mi apropii din nou pe cei ce n-au mai vrut să fie cu mine.

Nu am nimic de lăsat altceva decît rugămintea unei iertări, cel puţin cu un cuvînt, pentru tot ce am făcut rău, pentru tot ce n-am izbutit să fac bine, neştiind să fiu niciodată aşa cum trebuie faţă de cei iubiţi: cu o dragoste pe care n-am ştiut să mi-o arăt cum trebuie niciodată. Ultima mea dorinţă este ca în amintirea iubitelor mele Marianne şi Marion să rămîn mai puţin rău decît greşelile mele şi decît incapacitatea mea de a fi mai prezent ca soţ şi tată, şi jur că niciodată nu am fost cu gînd rău sau cu simţirea departe de ele.

Cu mare umilinţă,
Horia Stamatu

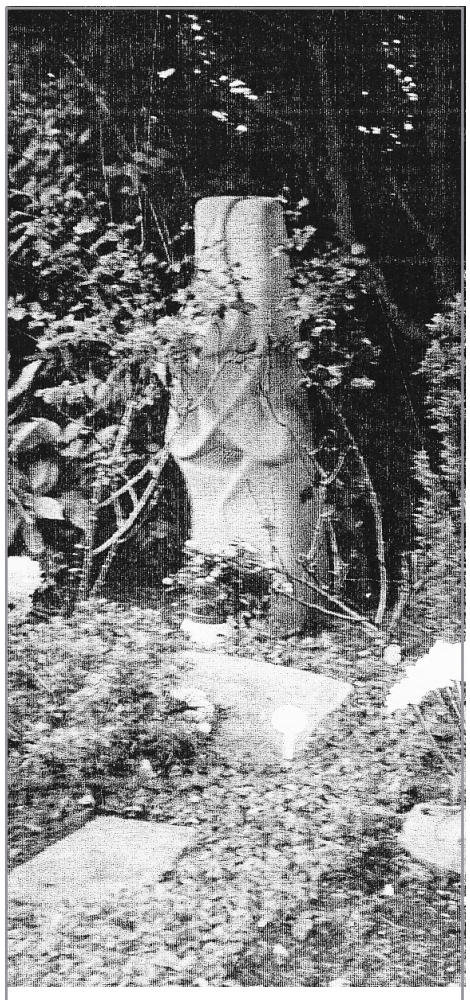

Monumentul funerar
al lui HORIA STAMATU,
Cimitirul din Freiburg

Acest *Testament* al lui Horia Stamatu rămîne o lecţie de umilinţă creştină pentru orice creştin dornic de mîntuire. Mă bucur că ne-o dă un mare poet ortodox român care şi-a sfîrşit zilele la Freiburg.

Dr. Mihai NEAGU BASARAB
Freiburg

RECUPERĂRI ESENŢIALE

O proză necunoscută a lui Vintilă HORIA

(urmare din pag. 1)

ULTIMUL DINTRE POPEŞTI

-Atenţie la cap!
-Mai e mult?
-Vreo cincisprezece trepte.
-Aşteptaţi un pic. Nu mai pot.
-Asta nu-i nimic. Sunt mai puţin de o sută dacă le luăm de jos în sus. Iată, eu am şi ajuns. Merită, vă asigur. Se vede de minune pînă foarte departe. Eu urc aici în fiecare zi.
-E îndeletnicirea dumneavoastră.
-E adevărat, dar am şi eu ceva anişori. Mata eşti mai tînăr.
-Cîţi aveţi?
-Cinci sute douăzeci.
-Mă refer la dumneavoastră.
-Păi eu, vezi mata … Dă-mi mîna şi fii atent. Nu e prea mult loc aici, sus. Dar e mai răcoare şi se aude vîntul care parcă ar trage de clopote chiar cu propriile lui mîini. E un loc sfînt.
-Nu mai spuneţi prostii. Nu e decît un turn, un post de observaţie. Unde spuneaţi…?
-Acolo, dincolo de rîu. În pădure. E acolo un acoperiş roşu. Îl vezi? Chiar acolo e …
-Chiar aşa?
-Aşa spune lumea, cei care reuşesc să treacă rîul, cei care încă mai pot fugi. De mai bine de şaizeci de ani nu fac decît să fugă. Cîteodată se întrezăreşte ceva ca nişte luciri de armă şi se aude muget de motoare şi nechezat de cai. Sunt mulţi.
-Cîţi?
-Pădurea e plină, după cît se pare. Nici n-aş şti să le dau de număr. În partea aceasta a rîului, în sat, se află ai matale.
-De ce ai mei? Nu cumva sunteţi şi dumneavoastră de prin partea locului?
-Aşa s-ar zice. Ai mei sunt mîrlanii, ai dumitale - soldaţii şi poliţiştii.
-Şi care-i diferenţa?
-Niciuna.
-Sunteţi impertinent.
-E un fel de a zice. N-am vrut să te jignesc. Îmi cer iertare. În aceste singurătăţi, orice vine din afară pare altfel.
-Chiar şi eu?
-Păi, cam aşa ceva. Mata porţi uniformă, eu nu.
-Şi ce-i rău în asta?
-Nimic. Dar e semn de război. Aici toţi suntem foarte paşnici.
-Pentru că atacă întotdeauna ceilalţi.
-Bineînţeles. Cel puţin de cînd lumea. Un străbun al meu, primul dintre Popeşti, era pe-aici, cu o păpuşă mare de cîrpă, o sperietoare de ciori pe care o făcuse chiar el.
-Un bărbat în uniformă, la fel ca mine …
-Da' de unde! Era un păpuşoi de cîrpă care-i semăna, îmbrăcat civil, cum sunt şi eu acum. L-a legat cu mîinile-n sus, de aceeaşi frînghie de care trăgea clopotele; atinge-o, pune mîna. Eu eram, de fapt, cel care le trăgea de jos, de la distanţă, dar părea că o făcea clopotarul, şi nu păpuşoiul (clopotarul putea fi uşor confundat cu acesta). Ei trecuseră rîul prin albie, pe acolo, prin dreapta acoperişului. A venit un copil să mi-o spună. *Tătarii*, a intrat strigînd, *tătarii au trecut rîul! Au şi intrat în sat*. Şi a rupt-o la fugă. Atunci am început, adică bunul meu a început să tragă de frînghie. Iar păpuşoiul se bălăbănea ca şi cum el însuşi ar fi tras de ea. Din cînd în cînd, aruncam cîte o privire spre piaţă, îi vedeam cum înaintau, adică, îi vedea moşu-meu, cu săbii, cu arcuri, cu săgeţi şi cai … cu tot tacîmul. El îşi punea pielea-n băţ, pentru că rămăsese singur în mijlocul satului, iar în cap avea doar gîndul acela care, de n-ar fi izbîndit, vai şi-amar ar fi fost de Popeşti, pentru totdeauna. Era un fel de dor de a se desprinde din prăpastia nefiinţei. Şi trăgea de tălăngi fără încetare. Uşile bisericii erau încuiate, pe dinlăuntru, bineînţeles. Cînd au ajuns în faţa clopotniţei, tătarii au tras cu săgeţile împotriva nebunului care, fără să-i pese de ei şi stînd pe mai departe atîrnat de frînghie, trăgea toate cele trei clopote deodată. Cinci sau şase săgeţi au străpuns trupul clopotarului, dar acesta a continuat să tragă de tălăngi. Îţi dai seama? Şi au tras din nou. Ca nebune, clopotele răsunau tot mai tare. Bunicul sau străbunicul, ori ce-o fi fost el, continua să tragă de ele, pradă groazei şi spaimei, dar altă salvare nu avea. Alte săgeţi au străpuns pieptul şi pîntecele nebunului, dar clopotele băteau mereu şi mereu, din ce în ce mai abitir. Caii au început să necheze, să se agite frămîntînd pămîntul scoşi din fire, cu lovituri sălbatice de copite. Păsările şi-au luat speriate zborul, îndepărtîndu-se spre apus, dintr-o singură unduire de aripi. Degetele bunelului sîngerau. Şi atunci se întîmplă ceea ce era de aşteptat. Tătarii au făcut stînga-mprejur şi s-au îndepărtat în galop, trecînd din nou rîul, pentru a dispărea în pădure. Cînd, mai tîrziu, s-au întors ai mei, duşmanul se făcuse nevăzut, ca şi cum l-ar fi înghiţit pămîntul. Tălăngile mai sunau încă lin, obosite, dar mulţumite. Străbunul meu îşi spăla mîinile la fîntînă, o vezi, chiar cea din mijlocul pieţei.

-Da. O văd.

-Şi aşa a intrat în istorie. Trebuie să faci ceva fără de pereche pentru a intra în istorie.

-Istoria o fac oamenii, masele.

-Aşa crezi mata? Dar, atunci, de ce există nume, unele ilustre, altele care dispar fără urmă? Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, căci nu există istorie fără nume celebre, care să nu fi întemeiat o stirpe. Cum ar fi primul dintre Popeşti; eu voi fi ultimul, pentru că eu pun capăt epopeii neamului meu. Cu mine, Popeştii ies din istorie.

-Deci, nu aceea a fost prima şi ultima? Vrei să spui că au mai fost şi alte fapte eroice ale Popeştilor?

-Bineînţeles.

-Dar cînd?

-Păi, peste cîteva generaţii, chiar cînd meritul nostru dintru-nceput era pe punctul de a se stinge. Dar, de data aceea, era vorba de turci. Pe aici, mereu a dat tîrcoale cîte cineva. Dacă nu tătarii, atunci turcii; dacă nu ei, atunci ungurii sau ruşii.

- Luaţi aminte la ce spuneţi!

-Dar cei care ne urmăresc din pădure, cine sunt?

-Soldaţi sovietici, aliaţii noştri fireşti.

-Păi, atunci, ce cauţi dumneata aici, în turn?

-Şi cum spui că a fost cu turcii?

-Păi, de data aceea, moşul meu, Dumnezeu să-l odihnească în pace, lăsase poarta descuiată. Nu că ar fi fost mulţi, erau doar vreo duzină, dar erau înarmaţi pînă-n dinţi, fioroşi, crînceni şi sîngeroşi, ca toate popoarele neşcolite şi pătimaşe. Ucideau ca să omoare şi cucereau ca să biruiască. Ştii mata cum e lumea stepei …

-Lăsaţi-vă de filosofii …

-Să-mi fie cu iertăciune. Aici, în pustietatea clopotniţei, parcă te simţi împins să filosofezi, chiar împotriva voinţei tale. Şi-atunci, au intrat buluc, fără nici o grijă, lovind uşa cu picioarele; credeau că biserica era la fel de pustie ca satul, părăsită, şi că toate odoarele ei fuseseră lăsate la bunul plac al pohtei lor. Aproape că se înnoptase. Bunul meu, al patrulea Popescu, pusese o lumînare aprinsă la icoana Maicii Domnului, o Precistă făcătoare de minuni, al cărei chip fusese zugrăvit în secolul al XIV-lea într-o mănăstire din Bucovina. Încă se mai află acolo. Ai văzut-o oare? Iartă-mă, dar nu vroiam a te jigni. Ştiam eu că mata nu crezi în lucruri de-astea. Şi, ori de cîte ori vreunul dintre turci rămînea singur, departe de ceilalţi în bezna bisericii, străbunul meu îi înfigea pumnalul în piept sau în spate, ori în pîntece, cum îi venea mai la-ndemînă. Pe ultimii i-a ucis chiar cu propriile lor săgeţi, trăgînd în ei de la înălţimea corului, din orice unghi se nimerea. Şi, ori de cîte ori vreunul dintre ei cădea în propria-i baltă de sînge pe duşumelele neprihănite, bunul meu îşi făcea semnul crucii şi cerea iertare Precistei. Pe ultimul, şeful sau căpitanul lor sau ce-o fi fost el, o namilă de om cu mustăţile pe oală, un ienicer fără suflet, l-a găsit chiar în faţa icoanei; dar, cînd a ridicat iataganul, Maica Domnului a suflat în flacăra lumînării şi aceea s-a stins. Eu am făcut un pas la stînga, şi atunci iataganul a deşirat întunericul şi s-a oprit în duşumeaua de lemn; lumînarea s-a reaprins dintr-o dată şi atunci am putut să văd bine unde împlîntasem pumnalul. Am îngenunchiat, s-a pus şi el în genunchi în faţa icoanei şi lacrimi a vărsat îndelung în liniştea nopţii, înconjurat de acele trupuri fără de viaţă.

-După cum văd, se pare că voi Popeştii, aţi făcut un tîrg cu bunul Dumnezeu.

-Nu, domnule. Oamenii nu sunt vrednici de astfel de înţelegeri. Lucrăm astfel doar spre binele celorlalţi. Mă gîndesc la ai mei. Şi Dumnezeu este de partea binelui, să-mi fie vorba cu iertare.

-Aş cam vrea să coborîm.

-Dar nu ai văzut încă mai nimic. De cum or cădea frunzele, vedea-vei tancuri şi tunuri, le vei putea socoti numărul şi vei putea da socoteală de el superiorilor dumitale.

-Dar eu n-am de gînd să întîrzii pe-aici cu săptămînile. Nici vorbă de aşa ceva. Începe să mă ia cu ameţeli. Înălţimea, ştiţi cum e …

-Sprijină-te de zid şi îţi va trece imediat. Priveşte peste acoperişuri.

-Eu nu înţeleg, însă, cum aţi putut dumneavoastră, Popeştii, să vă păstraţi atîta amar de timp cinul, să întemeiaţi un neam, pe o arie atît de măruntă.

-Păi, nu suntem mai mult decît un sat, ceva mărunt în sine. Faima noastră nu trece dincolo de fruntariile lui.

-În pofida acestui lucru, au trecut de atunci aproape trei sute de ani, iar numele vostru îşi păstrează faima, în ciuda nevoilor pe care cu atîta eroism le-au înfruntat Popeştii.

-Nu, domnule, iertată-mi fie îndrăzneala, dar cam acum un veac, făcut-am altă boacănă dintr-ale noastre.

-Şi cum a fost? Căci toate astea par a nu mai avea sfîrşit.

-Păi, n-a fost nimic grozav. Ceva pe măsura timpurilor noastre, ştii mata.

-Nu mîniaţi pe Dumnezeu. Revoluţia s-a fost înfăptuit, şi încă de două ori în timpurile noastre.

-Vedeţi, moşul acela a luptat de data aceea împotriva reacţiunii.

-Aşa mi se pare a fi fost mai bine.

-Vreau să spun că împotriva ruşilor, cam pe la 1848.

-Ruşii ţarului …

-Bunelul, meu sau ce-o fi fost, era împotriva reacţiunii, în contra voiei sale, fără s-o gîndească, numai pentru că, în acel moment, ruşii intraseră în sat. Cred că puţin îi păsa lui de reacţiune sau revoluţie. Era un biet ţăran ca şi mine, om fără uniformă, nările lui nu aveau harul de a adulmeca depărtările, ele doar simţeau împrejurimile. Păi, uită-te şi mata, erau aici, ca noi doi acuma, moşul meu şi ofiţerul sovietic, adică rus, al cărui aghiotant rămăsese jos, chiar sub noi, în faţa porţii. Ai noştri se retrăseseră către apus, iar ofiţerul vroia de fapt să observe locul, pentru ca, după aceea, să-şi informeze artileria. De aici se observau nespus de bine toate mişcările trupelor noastre. Să-l las să coboare ar fi însemnat capitularea alor noştri, să-i dau inamicului pe tavă ştiri exacte despre poziţiile noastre. Bunelul meu a calculat fără cusur situaţia, importanţa acelui fapt, răspunderea sa pentru trecut şi pentru prezent, în care într-un fel sau altul era amestecat şi viitorul, adică eu, ultimul Popescu. Era vorba şi despre ieşirea lui cu onoare din istorie. Ceva trebuia să se repete. De nu, pentru sat nu mai exista istorie şi nici pentru mine. În 1848, unul dintre cei ce se aflau în clopotniţă trebuia să iasă în mod hotărît din istorie, pentru a putea lăsa locul său celuilalt. Iar moşul meu se credea, ca şi mine în acest moment, ultimul Popescu.

-Hai să coborîm.

-Păi, încă n-ai văzut nimic. Dar soarele apune peste cîteva clipe şi vei putea zări cum ultimele lui raze lucesc în chiulasele tunurilor. Şi, atunci, ajungînd la locul potrivit, străbunul meu, numărul 15 din seria Popeştilor, eu fiind numărul 19, i-a spus căpitanului rus: *Să-mi fie cu iertare, dar armata dumneavoastră este un rahat*. Fără să mai pregete, căpitanul îşi scoase sabia din teacă şi vru să îl străpungă pe cel de-al cinsprezecelea Popescu; acesta puse capăt dezastrului dintr-o singură mişcare, căci îşi calculase dinainte poziţia şi momentul, astfel încît braţul căpitanului, îndreptat spre hău, împins spre abis de mişcarea propriei sale săbii, îl sili pe duşman să se arunce de sus chiar peste aghiotant; amîndoi au rămas striviţi şi fără glas chiar în faţa acestui sfînt lăcaş. Legenda spune că tălăngile au sunat lin de două ori, ca pentru a-i înfăţişa Atotputernicului sufletele acelea fără de prihană. Îţi dai, oare, mata seama?

-Hai să coborîm. Mă simt întrucîtva ameţit.

-Păi, sigur, dă-mi mîna. Cu toată încrederea.

(Traducerea, de Sanda POPESCU-DUMA, a fost făcută după textul publicat de Vintilă Horia în ziarul spaniol *El Alcázar*)

Cărți și scriitori străini

ASCENSIUNEA ȘI DECĂDEREA MARILOR PUTERI

Aceasta este o carte despre raporturile de putere în perioada „modernă”, sau, altfel spus, postrenascentistă. Ea caută să urmărească și să explice ascensiunea și decăderea diferitelor mari puteri, care au fost relațiile dintre ele de-a lungul celor cinci secole de la formarea „noilor monarhii” ale Europei Vestice și cum a început să se dezvolte sistemul transoceanic, global de state. (Paul Kennedy)

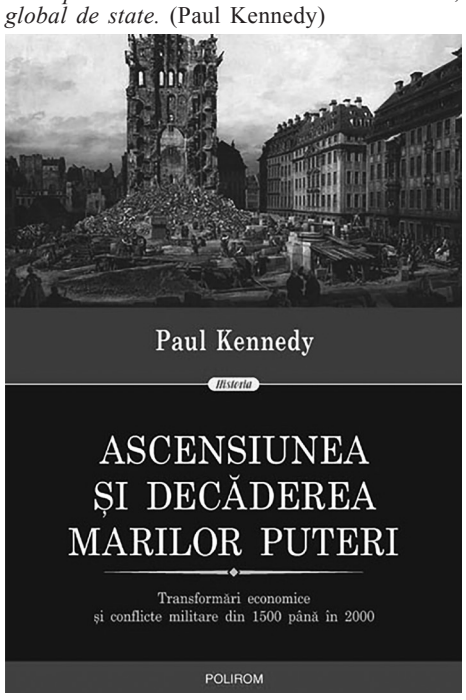

Sub titlul de mai sus, editura ieșeană Polirom, (colecția Historia, coordonată de Mihai-Răzvan Ungureanu) punea în circulație, pe piața cărții din România (2011), lucrarea lui Paul Kennedy*, de la a cărei publicare se vor împlini în curînd trei decenii. Profesor la Yale University, autor al multor cărți de referință, Paul Kennedy este socotit astăzi, alături de Francis Fukuyama, Samuel Huntington și Robert D. Kaplan, unul dintre cei mai prestigioși specialiști în geopolitică. Volumul în chestiune este secționat în trei părți și opt capitole, precedate de o introducere și urmate de epilog, note, bibliografie, postfață (Andrei Miroiu), index. Evident, în fața acestui volum masiv, am zăbovit îndelung, studiindu-i cuprinsul, bibliografia, hărțile, tabelele și figurile, notele, în fine, după începerea lecturii, obligatoriu cu creionul în mînă, am remarcat vasta documentare, trimiterile în note la alte lucrări similare, articole și studii, încît lectura se dovedea dificilă, dar, totodată, plină de satisfacții. A trece prin istoria lumii de la 1500 (începînd cu China Dinastiei Ming), pînă în anul 2000, este într-adevăr, o performanță intelectuală demnă de admirat, cînd pe scena mondială se petrec schimbări de forțe, unele state aflîndu-se într-un vizibil declin, iar altele profită de situație și-și întăresc aspirațiile de dominare a lumii. În lucrarea sa, Paul Kennedy consacră multe pagini războaielor, cauzelor și consecințelor acestor conflagrații, dar acordă interes și dezvoltării țărilor respective, situației economice, oferind tabele comparative cu cifre elocvente. Dintr-o scurtă ochire a cuprinsului observăm că fiecare dintre cele trei părți sunt consacrate unei anume etape de existență umană: astfel, în Extremul Orient, Dinastia Ming spre sfîrșitul ei, își disputa întîietatea cu două state în plină afirmare: Japonia și Rusia, în timp ce în Europa, Habsburgii aspirau la supremație, în sfîrșit, partea întîi se încheie în 1815, după înfrîngerea lui Napoleon la Waterloo. În acest interval de timp (1500-1815) s-au petrecut evenimente de importanță majoră, atît în Europa cît și în Orient, precedate, bunăoară, de căderea Constantinopolului, (1453) urmată de alte două încercări ale Imperiului Otoman de a cuceri Viena și a pătrunde în centrul Europei (1529 și 1683), iar odată cu domnia lui Petru cel Mare, Rusia se impune ca putere europeană de temut, învingîndu-l pe Carol XII la Poltava (1709), însă la Stănilești (1711) Petru cel Mare este învins de turci, iar principele moldovean Dimitrie Cantemir este nevoit să plece în exil. În cursul secolului al XVIII-lea au loc războaie sîngeroase, Polonia este împărțită de trei ori, la pagina 122 anul primei împărțiri a Poloniei 1772 este precizat eronat (1722), probabil, o greșeală de tipar, pentru a reveni corect la pagina 125, iar odată cu impunerea lui Napoleon pe scena politică și militară europeană, întregul continent este convulsionat de războaie și coaliții anti-Napoleon, totul încheindu-se cu înfrîngerea de la Waterloo. Partea a doua este consacrată secolului al XIX-lea și cîteva decenii ale secolului al XX-lea. Așadar, dacă după 1815 se credea că Europa va cunoaște pacea și prosperitatea, în 1853 a început Războiul Crimeei, foștii aliați anti-Napoleon luptîndu-se între ei, Crimeea fiind teatrul unor operațiuni militare ce au anticipat Marele Război. În fine, Rusia, o țară aflată permanent în război, învinge cu ajutorul armatei române, în 1877, pe turci, iar la Congresul de la Berlin (1878) îi răpește cele trei județe din Sudul Basarabiei, cîștigate în 1856. Tot în secolul al XIX-lea, Prusia învinge Danemarca, Austria și Franța, se pun bazele celor două alianțe europene: Puterile Centrale și Antanta care-și vor disputa întîietatea în Marele Război. Întrebarea este ce s-ar fi întîmplat dacă nu avea loc atentatul de la Sarajevo? Cît timp ar mai fi durat pacea, pînă cînd cele două blocuri militare se încăierau? Și care ar fi fost rezultatul? Oricum, în 1914 s-a încheiat *La Belle Époque* și Europa a pătruns în nesiguranța ideologică a secolului al XX-lea, zguduit de comunism, fascism, nazism, legionarism. O epocă antisemită virulentă soldată benefic cu întemeierea Statului Israel (1948). În 1919 au dispărut de pe harta lumii patru dintre imperiile epocii (german, habsburgic, țarist, otoman). A urmat un *armistițiu de 20 de ani* cum a fost denumită de unii istorici perioada dintre cele două războaie mondiale. Evident, nemulțumită de consecințele Tratatului de Pace de la Versailles, Germania se gîndea la o revanșă, iar venirea lui Hitler în 1933 la conducere a favorizat reînarmarea și politica revanșardă, atît împotriva democrațiilor occidentale (vechiul rival Franța, iar Marea Britanie era privită cu admirație de către Hitler), mai tîrziu plănuind războiul-fulger (Blitzkrieg) cu Uniunea Sovietică, din păcate, slab pregătit, dificultățile ieșind la iveală încă din prima iarnă 1941-1942. Paul Kennedy face o analiză minuțioasă a felului cum erau înzestrate, înarmate statele beligerante, Germania avînd multe deficiențe de care era conștient chiar Hitler, care miza mai mult pe elementul surpriză și capitularea Uniunii Sovietice. Sunt trecute astfel în revistă armatele de uscat și dotarea lor cu artilerie și tancuri, flota cu navele de război, submarine, aviația cu număr de avioane comparativ cu al Aliaților - (la ruși, chiar dacă nu erau de ultimă generație), iar numărul imens de soldați, în parte, neinstruiți, nedisciplinați, i-a uimit pe generalii germani. În pofida ușurinței cu care au înaintat pe teritoriul Uniunii Sovietice, Wehrmachtul s-a împotmolit în fața a trei citadele inexpugnabile: Leningrad, Moscova, Stalingrad, iar la Kursk germanii au fost învinși în cea mai mare bătălie de blindate din istorie. Despre această luptă a apărut recent o carte în limba română **Infernul de pe Frontul de Est** de Hans Roth, fost participant la bătălie. În Extremul Orient, SUA administrează Japoniei cîteva înfrîngeri navale de proporții și terestre, iar bombardarea atomică a determinat-o să capituleze: *În prezent încă este în discuție complexul de motive care, în ciuda anumitor rezerve, a dus la decizia de a lansa bomba atomică - dorința de a reduce numărul de victime în rîndul Aliaților, dorința de a-i transmite un avertisment lui Stalin, nevoia de a justifica cheltuielile enorme generate de proiectul atomic; ... Devastarea Hiroshimei și căderea Berlinului în mîinile Armatei Roșii au simbolizat nu doar sfîrșitul a încă unui război, ci au marcat începutul unei noi ordini mondiale* (p. 323). Altă greșeală fatală pentru Hitler a constituit-o declarația de război contra Statelor Unite pe 11 decembrie 1941, după atacul japonez de la Pearl Harbour (7 decembrie 1941). Cu atît mai mult cu cît Japonia nu a atacat cum se plănuia Uniunea Sovietică în Extremul Orient. În sfîrșit, după încheierea războiului cu puterile Axei, foștii aliați s-au scindat: SUA, Anglia, Franța pun bazele unui pact militar NATO, iar Uniunea Sovietică cu țările aflate sub influența ei, Tratatul de la Varșovia. În pofida prezenței sovietice în Estul Europei revoltele au existat în Germania de Est (1953), Ungaria (1956), Cehoslovacia (1968). După 1950, Europa Occidentală era îngrijorată de o eventuală invazie sovietică, cu atît mai mult cu cît Uniunea Sovietică și-a fabricat propria bombă atomică. Însă, SUA testează bomba cu hidrogen (considerată de Sartre *contra istoriei*), urmat de experimentul sovietic cu aceeași bombă. Treptat, disensiunile, amenințările și conflictele militare la graniță intervin între Uniunea Sovietică și China, iar în tabăra Aliaților, Franța critică hegemonia americană. Alte războie de mai mici proporții au existat în Coreea și Vietnam. După 1990 odată cu dezintegrarea Uniunii Sovietice lumea a intrat într-o nouă etapă, centrul puterii militare și economice s-a deplasat în Orientul Îndepărtat, majoritatea țărilor continuîndu-și înarmarea, care depinde de puterea economică a fiecărui stat: *Pe scurt, fără intervenția providenței divine sau dacă nu are loc un război nuclear dezastruos, va exista, în continuare, o dinamică a puterii mondiale impulsionată în principal de schimbarea tehnologică și economică* (p.391). În sfîrșit, partea a treia și, în special, capitolul al optulea este consacrat analizei anticipative a secolului al XXI-lea examinîndu-se, în acest sens, puterea economică și militară a cîtorva state: China, Japonia, Europa Occidentală, felul cum vor evolua Uniunea Sovietică (în momentul apariției cărții, Uniunea Sovietică nu se dezintegrase) și SUA. Se remarcă astfel eforturile Chinei de a deveni o mare putere mondială, precum și tenacitatea niponă (*Prin urmare, sub toate aspectele, se pare că destinul Japoniei este să devină mult mai bogată* p.413). Dintre țările Europei Occidentale sunt examinate Republica Federală Germană, Marea Britanie, Franța, Paul Kennedy ajungînd la concluzia *probabil că statutul Japoniei și cel al Chinei vor crește, iar cel al Uniunii Sovietice și chiar și cel al Statelor Unite se vor diminua. Dar Europa rămîne o enigmă* (p. 431). În ceea ce privește Uniunea Sovietică, în deceniul 80-90, al secolului XX, era încă o țară plină de contradicții în agricultură, apărare, vecini, înzestrare militară etc. Abia cu Gorbaciov sunt scoase la iveală deficiențele și rămînerile în urmă, Uniunea Sovietică fiind nevoită să importe mari cantități de cereale, iar demografia este într-o scădere îngrijorătoare, încît se estimează că, pînă în anul 2000 rușii nu vor mai fi majoritari. Înzestrată cu armament nuclear, Uniunea Sovietică nu are garanția unei victorii, chiar dacă atacă prima. Apoi, există îngrijorarea unei confruntări militare cu China, ce ar degenera în riposte atomice. Marea Britanie și Franța posedă submarine purtătoare de rachete capabile să distrugă ținte rusești. Uniunea Sovietică se afla în imposibilitatea militară și economică de a susține un război pe două fronturi, cu China și cu Aliații occidentali. În final, analiza situației Statelor Unite care are probleme nerezolvate în diverse părți ale Terrei, inclusiv cu Mexicul și America Latină: *Totuși, chiar și atunci cînd declinul le va duce pe poziția „firească” în ceea ce privește cota lor din averea și puterea lumii , moment îndepărtat în viitor, Statele Unite vor rămîne o putere foarte importantă într-o lume multipolară, pur și simplu datorită întinderii lor geografice* (p. 469). În aceste condiții, rămîne valabil avertismentul din 1910 al lui Norman Angell că un eventual război de amploare va avea consecințe grave pentru învingători și învinși. Evident, ne aflăm în posesia unei cărți monumentale care nu-și va pierde actualitatea încă mult timp, încît ar trebui studiată în universități, facultăți de politologie și școli militare. Postfața domnului Andrei Miroiu completează un excurs savant.

Paul Kennedy *ASCENSIUNIEA ȘI DECĂDEREA MARILOR PUTERI. Transformări economice și conflicte militare din 1500 pînă în 2000. Traducere de Laurențiu Ursu, Teodora Moldovanu, Lucia Dos, Ramona Lupu. Postfață de Andrei Miroiu, *Polirom*, 2011, 612 pagini.

URMAȘII LUI MAHOMED

Unitatea de viziune pe care musulmanii o împărtășesc atunci cînd vine vorba despre evenimentele din vremea vieții Profetului Mahomed se sfîrșește în mod simbolic în ceasul morții sale. Șiiții cred că Profetul a murit în brațele lui Ali, iar sunniții cred că el a murit cu capul în poala Aișei... Obiectivul meu a fost să cinstesc ambele tradiții și să fiu asemenea unui croitor care coase două bucăți de stofă într-una. Pentru că, în această situație, este posibil ca ambele povești tradiționale să fie literalmente adevărate. (Barnaby Rogerson)

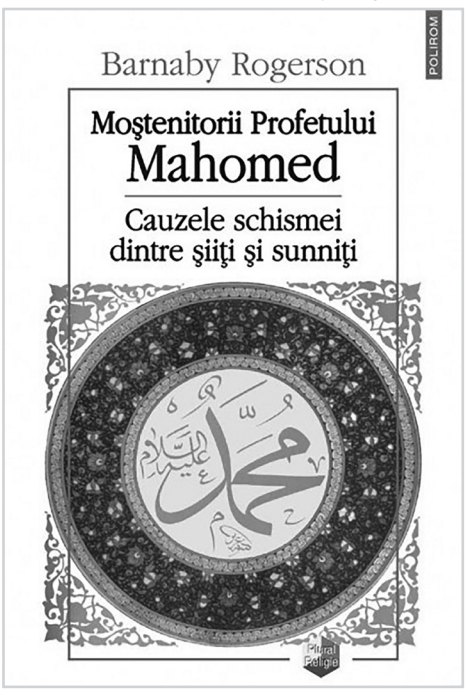

Apărută cu cîțiva ani mai înainte de biografia Profetului Mahomed, **Moștenitorii Profetului Mahomed*** este o lucrare esențială în cunoașterea evenimentelor ce au urmat după decesul lui Mahomed. Murind pe neașteptate în 632, deși se pare că Profetul și-a anticipat sfîrșitul nelăsînd nici o recomandare cu privire la cine-i putea urma, pe scena istoriei musulmane se succed în ordine patru califi: Abu Bakr, Omar, Usman și Ali, a căror existență este urmărită de Barnaby Rogerson de-a lungul a două părți, precedate de prefață, introducere, anexe, date-cheie, personaje-cheie, arborele genealogic al Profetului și al califilor, în fine, bibliografie și index. Neînțelegerile, rivalitatea dintre Ali (primul discipol al Profetului) și Aișa (soția cea mai iubită și devotată a lui Mahomed) va conduce la apariția schismei în islam ce se menține și astăzi: sunniții și șiiții, schisma petrecîndu-se odată cu asasinarea lui Ali în 661: *Toți musulmanii sunt de acord că, odată cu asasinarea lui Ali în 661, s-a încheiat era sfinteniei. După numai o generație de la moartea Profetului, guvernarea celor luminați luase sfîrșit, iar generalii lipsiți de inimă, uneltitorii politicieni, șefii poliției și vechile clanuri se aflau din nou la putere. Nimeni nu se îndoiește de lucrul acesta, indiferent că este vorba despre șiiți sau despre sunniți* (p.18). Diferențele dintre sunniți și șiiți sunt bine sesizate de Barnaby Rogerson: în concepția sunnită cei patru califi de început doreau *stabilirea unui model comportamental pentru neamul omenesc pe pămînt* (p.18). În schimb, șiiții consideră că numai *Ali ar fi putut menține valorile spirituale pe care s-ar fi sprijinit întreaga dezvoltare ulterioară a islamului* (p.19). Așadar, fugind din Mecca și stabilindu-se la Medina în 622, Mahomed primește jurămîntul însoțitorilor săi. A urmat un deceniu în care Medina a devenit capitala Arabiei, dar pelerinajul la Mecca rămîne unul dintre fundamentele mahomedanismului, cele două orașe avînd și importanță în relevarea Coranului: Mecca între 610-622 și Medina, între 622-632: *Versetele de la Mecca ar putea fi adresate oricărui grup social din orice epocă. Au o puternică tentă universală și sunt magnetul în jurul căruia toți marii mistici ai islamului, cum sunt Rumi sau Ibn Arabi, și-au construit reflecțiile și comentariile poetice. Prin contrast, versetele canonice din perioada Medinei tind să fie mult mai aplicate, mai detaliate și plasate în contextul realităților politice ale Arabiei secolului al VII-lea* (pp.24-25). Fiecare dintre aceste două orașe își are importanța sa în istoria islamului: Mecca (este considerat ca fiind loc sfînt atît pentru arabii păgîni cît și pentru mahomedani), este locul unde Mahomed devine Profet, iar Medina este locul unde Mahomed și însoțitorii săi se pot ruga fără amenințări și persecuții. Aici se vor stabili toate datele religiei musulmane legate de rugăciune, căsătorie, comportamentul cotidian, înmormîntare, pelerinaj. La Medina a fost ridicată prima moschee. La Medina, Profetul a avut și opozanți, dar majoritatea populației l-a susținut. Relevant e faptul că teza fundamentală a islamului este aceea că *Profetul Mahomed nu a fost fondatorul unei noi religii, ci doar un reformator al vechii tradiții monoteiste care duce prin Iisus, Moise și Avraam pînă la cel dintîi părinte comun al nostru, Adam* (p.26). Ali si Abbas s-au ocupat de pregătirea pentru înmormîntarea lui Mahomed. Profetul s-a stins pe data de 11 iunie 632 (p. 117), deși în *Introducere*¸ la pagina 17, se precizează că Mahomed a murit la data de 8 iunie 632. Dacă faraonii Egiptului erau depuși în trei sicrie din diferite materiale, Mahomed a fost uns cu mir și înfășurat în trei haine din Oman, Yemen, Bahrein (cf. p.64). Înmormîntarea s-a petrecut în noaptea de miercuri, în coliba Aișei. În momentul morții, Mahomed murmurase *O, Doamne, iartă mie păcatele* (p.83). Aișa avea 18 ani și va mai trăi încă pînă la vîrsta de 74 ani, iar Umm Salamah pînă la vîrsta de 84 ani: *Amintirile Aișei despre anii petrecuți alături de Mahomed vor deveni un giuvaer strălucitor care fusese șlefuit și strălucise de-a lungul vieții ei* (p.83). O a treia soție, Hafsah, renumită pentru inteligența ei i-a supraviețuit lui Mahomed 35 de ani în posturi și rugăciune. Ea i-a transmis fratelui ei Abdullah, o mulțime de proverbe ale lui Mahomed, iar prima versiune scrisă a *Coranului* este datorată lui Hafsah, pînă la ediția definitivă a lui Usman. Ali i-a fost apropiat Profetului: văr, ginere, unul dintre primii adepți, discipol. I-a servit Profetului în calitate de comandant de oști, misionar, diplomat, secretar administrativ. Moartea lui Mahomed i-a dezlănțuit talentul poetic (p.41). În afară de Ali, Profetul i-a fost apropiat lui Zayd, adoptîndu-l, după ce i-a servit ca sclav dăruit de Khadidja. Dacă Zayd nu era ucis în bătălia de la Mutah (629), e posibil ca nimeni (inclusiv Abu Bakr și Omar) să nu fi concurat la Califat, împotriva lui Ali și Zayd… *și poate că atunci islamul nu ar fi cunoscut nici o schismă* (p.53). După moartea Profetului a urmat epoca marilor cuceriri arabe ale căror succese nu au fost elucidate nici pînă astăzi, în pofida cercetărilor asidue (p.68). Ali fusese preocupat de înmormîntarea Profetului, încît nu luase parte la discuțiile cu privire la succesiune, așa încît Abu Bakr, profitînd de sprijinul lui Omar, a preluat conducerea, oficiind rugăciunile în amvon, iar apoi, adunarea l-a aclamat pe Abu Bakr Khalifat Rasul Allah, succesorul Trimisului lui Dumnezeu. În privința moștenirii lui Mahomed, Aișa s-a împotrivit ca soțiile celelalte să primească și ele cîte ceva din averea Profetului, spunînd că Mahomed și-a dorit *ca tot ceea ce a lăsat în urmă pe lumea aceasta să fie pentru ajutorarea celor aflați în necaz* (pp.126-127). Între Ali și Abu Bakr a avut loc o discuție edificatoare cu privire la succesiune, însă Barnaby Rogerson admite că *Islamul datorează enorm modestiei lui Abu Bakr. El era decis să conducă fără pompă și ritualuri regale, să mențină tradiția comunicării fără opreliști cu supușii și a grijii plină de compasiune pentru ei, așa cum hotărîse Profetul* (p.127). Așadar, Profetul Mahomed este urmat de patru califi: Abu Bakr (632-634), Omar (634-644), Usman (644-656) și Ali (656- ---▶

◄--- 661), dintre care numai Abu Bakr moare de moarte bună, ceilalţi fiind asasinaţi, Omar şi Ali la 63 de ani, iar Usman la 84. Abu Bakr şi Omar sunt înmormîntaţi în coliba Aişei, alături de Profet, Usman într-un vechi cimitir evreiesc părăsit, iar Ali într-un loc neştiut pentru a nu fi profanat. Fiecare s-a remarcat prin calităţi personale: Abu Bakr, prin credinţa şi grija pentru cei nevoiaşi, văduve şi orfani, iar după propria mărturie nu şi-a dorit să fie calif (p.160). Omar, prin severitatea şi corectitudinea sa, austeritate în îmbrăcăminte, hrană, comportare. Dormea pe pămîntul gol acoperit cu mantaua sa. Introduce salarizarea armatei în funcţie de vechime. La fel oferă stipendii generoase pentru Maicile Credincioşilor (soţiile Profetului), Aişa beneficiind de 12000 de dirhami. Omar putea fi abordat în orice împrejurare: *Nu sunt decît un om obişnuit, la fel ca voi. Nu pot decît să vă cer să mă ajutaţi în misiunea ce mi-a fost încredinţată de către voi* (p.204). A creat un calendar islamic specific: anul I islamic fiind 622, cînd Mahomed a fugit la Medina. Omar şi-a biciuit fiul – Abu Şahmah – , provocîndu-i moartea, cînd a fost văzut beat în public. Usman prin realizarea primei ediţii scrise a Coranului, în fine, Ali *reprezenta musulmanul desăvîrşit. Cu fiecare zi care trecea, virtuţile lui personale deveneau încă şi mai evidente: desăvîrşita sa cinste, neclintita lui credinţă în adevărata practică a islamului, simţul dreptăţii înnăscut, mila şi generozitatea* (p.287). Ce impresionează la musulmani, în special, începînd cu Omar este continua lor expansiune teritorială, armatele arabe reuşind să învingă armate de temut: bunăoară pe bizantini, pe perşi. Arabii dovedesc calităţi militare de excepţie şi comandanţi pe măsură: Khalid, Moavia, Amr (cucerirea Alexandriei, renumită prin bibliotecă, far, palate, teatre, băi, cf. p.198), Saad ibn Abu Waqqs. Sunt oferite cîteva referiri asupra distrugerii bibliotecii. Se omite, bunăoară, că prima agresiune asupra bibliotecii s-a datorat lui Cezar, care a luat baloturi cu papirus să le ducă la Roma şi care au fost incendiate pe cheiul Alexandriei. Distrugerea finală a bibliotecii este atribuită lui Omar, idee ce are la bază o relatare mincinoasă din Evul Mediu (p.199). Cînd a fost asasinat în 644, Omar avea 63 de ani (p.203), deşi mai jos este menţionat anul naşterii lui Omar ca fiind 583, deci, ar fi avut 61 de ani. După moartea lui Omar au concurat la califat Ali şi Usman. Li s-au pus întrebări, iar răspunsul lui Usman a fost considerat mulţumitor. Usman nu era un orator asemenea lui Omar. Avea calităţi recunoscute chiar de Profet, excepţie vitejia militară. A iniţiat măsuri administrative: diguri, captarea apei potabile, oferită gratuit la Medina, introduce salarizarea muzeinului. Perioada de califat al lui Usman este segmentată în două părţi: 644-650, etapă de împliniri pentru Usman, urmată de anii 651-656, plină de necazuri şi încheiată cu uciderea sa. A doua zi, Ali este proclamat calif, însă apar curînd şi alţi pretendenţi, disputa degenerînd în războaie violente. La Nahrawan (mai-iunie 658) se înfruntă Ali şi Moavia, bătălie în care cade răpus unul dintre ucigaşii lui Usman: Mohamed Ibn Abu Bakr. Fiul acestuia, Qasim, va ajunge unul dintre marii învăţaţi ai islamului. În sfîrşit, nemulţumiţii pun la cale uciderea lui Ali, Amr şi Moavia în timpul rugăciunii de vineri, în a 40-a aniversare a plecării lui Mahomed la Medina (anul 662), în moscheele din Fustat, Damasc, Kufa. Singurul care moare asasinat este Ali. Amr nu participase la slujbă şi este asasinată o altă persoană, iar un om din straja lui Moavia împiedică uciderea stăpînului său. Îndepărtarea lui Ali a contribuit la sfîrşitul epocii sfinte a islamului: *Asemenea evreilor care aşteaptă mult amînata venire a unui Mesia sau a creştinilor ce veghează cu gîndul la teribilul sfîrşit al lumii prezis de sfîntul Ioan în Apocalipsă, şiiţii aşteaptă şi ei cu răbdare venirea unei lumi în care puterea să fie deţinută de adevăratul lor imam* (p.290). A urmat o epocă obscură, plină de atrocităţi, pe scaunul califilor ajungînd oameni nepotriviţi, în contradicţie cu sfinţenia, mila şi generozitatea promovate de Mahomed. Ce a urmat a întristat lumea musulmană educată în tradiţia lui Mahomed: pe tronul califilor se impun oameni preocupaţi de forţa militară sau interesele politice ale momentului. Astfel, după Hasan, între 661-680, Moavia a condus imperiul arab. A atacat de pe mare Constantinopolul între 668-678, oraş ce va cădea în 1453 asediat de Mahomed II. După dinastia Omeazilor întemeiată de Moavia, a urmat dinastia Abbasidă. Semnalăm două inadvertenţe: la pagina 275 este menţionată Bahriyya, care se deplasează în tabăra adversă să ceară trupul soţul ei ucis… *aşa cum Paris l-a rugat pe Achile să-i dea trupul lui Hector.* Însă această rugăminte către Achile este făcută de tatăl lui Hector, Priam. La pagina 323 se precizează: *Ştim că Aişa si Umm Salamah aveau să trăiască în oază încă vreo 46 de ani după moartea Profetului…*Şi că ar fi murit în 678 la vîrsta de 64 ani (p.324), deşi la pagina 83 se menţionează că Aişa a mai trăit încă 56 de ani, stingîndu-se la vîrsta de 74 ani.

Ionel SAVITESCU

Barbany Rogerson, *Moştenitorii Profetului Mahomed. Cauzele schismei dintre şiiţi şi sunniţi.* Traducere de Anca Delia Comăneanu, Ed. *Polirom, 2007.

Hermeneutica textului literar

Distribuţia tematică a cosmogoniei în poezia romantică românească

Arhitextualitatea cosmogonică se distribuie în poezia romantică românească atît la nivelul unor evidenţe purtate în prelungirile de semnificaţii, clar exemplificatoare, ale diferitelor instanţe ce reprezintă obiectualităţi ale actului creaţionist, cît şi în zona de interes a implicaturilor dogmatice, a inferenţelor filosofice şi a sugestiilor imagistice, acte evaluative încadrate sub coordonarea aşa-numitelor structuri implicite ale gîndirii poetice cosmogonice.

1. Evidenţele categorial-cosmogonice

Creionate în imediata ocurenţă a antegoniei şi pretinse de instanţa categorială a cosmogoniei propriu-zise, formulă de reprezentativitate concentrat denominativă a proceselor Creaţiunii, evidenţele arhitextuale subordonate se ipostaziază în conturul unor concepte precum: identitatea cosmocratorului, astrogonia (creaţia corpurilor celeste), teogonia (creaţia deităţilor), fotogonia (creaţia luminii), cronogonia (creaţia timpului), hidrogonia (creaţia elementului primordial acvatiform), igniogonia (creaţia focului), geogonia (creaţia pămîntului), zoogonia (creaţia animalelor), categorie însoţită de o serie de subsecvenţe din care se pot aminti ornitogonia şi ichtiogonia (creaţia păsărilor şi, respectiv, a animalelor acvatice), nomogonia (creaţia normelor comportamen-tale, a cutumelor, a structurilor ritualice etc.), erotogonia (naşterea sentimentului erotic, fie că este vorba de erotica mistică a *agape*-ului, fie că se dispune imaginarea erosului specific *philiei*), antropogonia (creaţia omului), de asemenea, însoţită de subsecvenţele ginecogonia şi androgonia (creaţia femeii şi, respectiv, a bărbatului), topogonia (crearea diferitelor delimitări spaţiale) etc. şi, nu într-un ultim plan, dar cu menţiunea unei inconsecvenţe de subordonare cosmogonică, sociogonia (creaţia relaţiilor interumane) şi demogonia (creaţia seminţiilor, a popoarelor). Menţiunea inconsecvenţei de subordonare a sociogoniei şi/sau demogoniei faţă de supracategorialul cosmogonic se extrage din neuniformitatea structurală a modelelor cosmologice. Sociogonia nu este un proces cosmogonic propriu-zis, decît în măsura în care, explicit, mărturia cosmologică promovează ideea naşterii diviziunii sociale sau a normelor de interacţiune ca act veridic intenţional şi neechivoc recognoscibil al voinţei nemijlocite a Creatorului, aşa cum se întîmplă, spre exemplu, în situaţia generării castelor din cosmogonia vedică (cf.: R.V., X, 90), motivaţie dintru care în articolul prezent nu alegem să investigăm sociogonia în cadrul evidenţiator al cosmogoniei poemei romantice româneşti. Contează, de asemenea, ca purtători de statut categorial itemi aparţinători circumstanţialităţii cosmogonice, cum ar fi instrumentalitatea motrică şi mobilul energetic, precum şi, desprinsă distinct, categoria pseudogonică a apocatastazei.

Apocatastaza, văzută de profesorul Dumitru Micu în consubstanţialitatea unor *scenarii paralele*, *comogonic şi cosmotanatic*, drept item al unei perechi sistemice opozitorii, înţeleasă, aşadar, cu maximă elocvenţă, în semantica termenului compus *cosmotanatos*,[1] contează în economia discursului aferent unui model cosmologic doar în măsura în care actul critic izbuteşte să descifreze, în această stingere universală, printr-o lectură inversată a derulatorului de evenimente, printr-o citire cu semn schimbat a sensurilor prezentate, acele coordonate menite a furniza, în completare sau, de ce nu, inaugural, virtuţi ale spectrului aflat în atenţia evaluativă, fie sub aspectul unor conduite de validare, simplu confirmatoare ale semnificaţiilor deja conţinute ale Creaţiunii, fie ca structuri vizionar înnoitoare ale acestor valori.

1.1. Cosmocratorul. Componente ale recunoaşterii identitare

Participări în cheie simbolică sau intermediate de suita unor denominări asociative ale sacrului – fapte literare reprezentate, ca studii de caz, în rîndurile următoare –, componentele recunoaşterii identitare a Cosmocratorului se cantonează, din punctul de vedere al abundenţei denominative, în sfera motivaţională izvorîtă din caracterul irecognoscibil al *numenului*. Întru susţinerea acestui aspect se regăseşte opinia lui Rudolf Otto, care, în lucrarea sa *Despre numinos*, nota:

„Incomprehensibilul din Dumnezeu" a rămas însă o chestiune de onoare pentru teologia creştină şi după Chrysostom (pănă la Conciliul de la Lateran şi pînă la cel de la Vatican). Iar asta în forme diferite: ba că Dumnezeu ar fi pur şi simplu dincolo de orice atribut şi că deci ar fi neantul şi pustiul tăcut, ba că ar fi anonymos-panonymos-homonymos (fără nume, cu toate numele, cu acelaşi nume), ba că i se pot conferi atribute, numai că toate atributele sunt simple nomina ex parte intellectus nostri (nume date de intelectul nostru), ba, în forma cea mai radicală, aceea de serie de idei „iovice", care la Luther se manifesta în ideea sa de deus absconditus, ba că deus ipse nu ar fi numai mai presus de orice, ci şi împotriva oricărui captum humanum. Toate aceste învăţături păstrează o moştenire dobîndită printr-o luptă patetică împotriva unor erori străvechi. Ele o păstrează cu unilateritate, fiindcă ceea ce înţeleg creştinii prin Dumnezeu este, fără îndoială, şi ceva profund raţional, şi temelie a întregii raţiuni. De acesta este sădit în ceva încă şi mai adînc. Care se află dincolo şi mai presus de orice concept.[2]

Cu afirmaţia de sursă kantiană că divinul este incognoscibil – notează profesorul Dumitru Micu în susţinerea, particularizantă, a aceleiaşi idei, citată, anterior, din Rudolf Otto –, *urmată de specificarea că, în varietatea lor, reprezentările Celui mai presus de fire nu revelă decît sufletul propunătorilor, meditaţia eminesciană deschide drum către filosofia blagiană a culturii, potrivit căreia creaţiile de orice fel, inclusiv cele mitologice şi religioase, sunt tot atîtea „metafore". Omul nu poate crea decît în orizontul său, pe temei de ipoteze şi imaginaţie, şi în reţeaua „categoriile stilistice", „abisale", care funcţionează ca „frîne transcendente", acestea fiind pandantul „cenzurii transcendente", aplicată cunoaşterii. Stăpînit de impulsul de a cunoaşte, de a-şi revela obiectiv-adecvat necunoscutele, omul nu reuşeşte decît să substituie neînţelesurilor „neînţelesuri şi mai mari". În loc să revele realmente, el creează, dar nu în mod absolut, ca Dumnezeu, ci doar prin analogie cu creaţia divină; altfel spus, „metaforizează". Un germen al acestei teorii apare în versul eminescian: „Şi cînd cred s-aflu-adevărul, mă trezesc-c-am fost poet". Oricîte „popoare de gînduri" am mobiliza, în încercarea de a-l cunoaşte pe Dumnezeu, zice Eminescu, acestea „risipescu-se în vînt". Taina tainelor rămîne pe veci nedeslegată:*

„Cum eşti tu nimeni nu ştie. Întrebările de tine,
Pe-a ta istoriei lungi unde, se ridică ca ruine
Şi prin valuri de gîndire mitici stînce se sulev;
Nici un chip pe care lumea ţi-l atribuieşte ţie
Nu-i etern, ci, cu mari cete d-îngeri, de fiinţi o mie,
C-un cer încărcat de mite asfinţeşti din ev în ev."[3]

În această traiectorie de valori semnificative se coagulează, conform, expresia modelelor cosmologice ale poeziei romantice româneşti, compunînd, original, o pleiadă de reprezentări descifrate în cheie simbolică, seturi diversificate de asocieri denominative, precum şi, într-o magistrală arhitecturizare estetică şi filosofică, o întreagă teologie a *Punct*-ului, expresie cosmodinamică şi cosmic fertilizatoare a Creaţiunii din *Scrisoarea I.*

1.2. Participările în cheie simbolică

Preocuparea analitică urmăreşte reevaluarea, dintr-o perspectivă hermeneutică, a coordonatelor de conţinut ale versurilor ce deschid viziunea originală şi mereu surprinzătoare, în registru estetic şi plan ideatic, a giganticei eliberări energetice, surprinse în tabloul cosmologic din poemul eminescian *Scrisoarea I.*

Motiv central al instaurării acestei perspective, prezenţa aparent fragilă, de o eterată substanţialitate fizică, a *punct*-ului *fertilizator iniţial*[4] - acela care, stăpînind, printr-o inimaginabilă forţă creatoare, efluviile devenirii Fiinţei subiective, cuprinde, latent, toate reverberaţiile sensibile ale acesteia - subîntinde, emfatic, întreaga desfăşurare gonică ce debutează cu versurile:

Dar deodat-un punct se mişcă… cel întîi şi singur. Iată-l
Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl…
Punctu-acela de mişcare, mult mai slab ca boaba spumii,
E stăpînul fără margini peste marginile lumii…[5]

Urmărind să surprindă sintetic conduita manifestărilor stilistico-semantice contextuale ale motivului literar mai sus amintit, înţelesul pe care, în formula paratextului curent, îl revendică termenul de teologie, este cel ce se integrează valorilor etimologice pe a căror întemeiere conceptuală se construieşte.[6] Aceste izvoare lingvistice sunt fundamentate de termenii *τηεοσ (gr. teos = Zeu)* şi *λογοσ (gr. logos = vorbire, cuvîntare)*, a căror relaţie sintagmatică consolidează planul semantic al formulei: *vorbire despre Dumnezeu (Dumnezeu* - într-un orizont de largă cuprindere semantică), sensul de bază al *teologiei* fiind, în esenţă, acela de *vorbire despre Zeu*, de vorbire despre o entitate - şi aici ne permitem să împrumutăm termenul lui Rudolf Otto – *numinoasă.*[7]

Demersul unei minime investigaţii simbologice, sprijinit, în plan teoretic, de caracterul tipologic al categoriilor stilistice, afirmate în plan formal ca rezultante expresive ale *funcţiei religioase a psihicului*,[8] poate consemna reperele unui prim argument în favoarea menţinerii ocurenţei lexicale în formula pe care o propune titlul studiului de faţă.

Pornind de la ideea potrivit căreia forma - după cum afirmă Tudor Vianu - *nu este altceva decît manifestarea exterioară a unei idei, aparenţa ei sensibilă,*[9] apreciem că oricare dintre elementele ce participă la edificarea acesteia (numărul şi genul gramatical şi/sau referentul) îşi pot regăsi o identitate de conţinut, care, cu toate că nu se poate revendica drept autonomă (cel puţin, în cazul categoriilor gramaticale), constituie o marcă indispensabilă a coerenţei ansamblului, a funcţionării sale logice.

Astfel, onticul orientării simbologice acceptate de substantivul *punct* poate fi descris, la nivelul segmentelor semnificative care îi conturează statutul logico-semantic, de numărul singular, de genul neutru, precum şi de raporturile analogice instituite de planul referenţial al acestui lexem.

Din punctul de vedere al numărului gramatical al substantivului *punct*, semnificaţia simbolică se regăseşte în baza analogiei realizate între forma flexionară în speţă şi modul său de reprezentare matematică: cifra 1 (unu). Nu se poate susţine nicidecum ilogismul generalizării analogiei dintre forma de singular a substantivelor şi simbolistica cifrei *1*, dar faptul că aceasta din urmă, într-o identificare diacronică a reprezentării sale grafice, la vechii greci, era desemnată printr-un punct (cf.),[10] poate întări ipoteza particulară a analogiei dintre numărul singular al substantivului *punct* şi valorile simbolice pe care ---►

1 Micu, Dumitru, *Eminescu în „raza gîndului etern"*, Editura *Vestala*, Bucureşti, 2005, p. 71.

2 Otto, Rudolf, *Despre Numinos*, traducere din limba germană de Silvia Irimiea şi Ioana Milea, ediţie revăzută, Editura *Humanitas*, Bucureşti, 2006, pp.18-19.

3 Micu, Dumitru, *Eminescu în „raza gîndului etern"*, *ed. cit.*, pp. 65-66.

4 Mănucă, Dan, *Pelerinaj spre fiinţă: eseu asupra imaginarului poetic eminescian*, Editura *Polirom*, Iaşi, 1999, p. 230.

5 Eminescu, Mihai, *Scrisoarea I*, în *Opere, I. Poezii*, ediţie îngrijită de D. Vatamaniuc, prefaţă de Eugen Simion, Editura *Univers Enciclopedic*, Bucureşti, 1999, p.188.

6 Termenul grecesc *τηεολογια (teologia)* este folosit pentru prima dată de Platon, în *Republica* şi este preluat, apoi, şi de către Aristotel, în *Metafizica*. Ambii filosofi folosesc termenul pentru a *desemna îndeletnicirea poeţilor care elaborau compuneri cosmologice*. (Peters, Francisc E., *Termenii folozofiei greceşti*, Editura *Humanitas*, Bucureşti, 1993, p. 272.) Viziunea cosmologică a lui Hesiod (*Teogonia*), spre exemplu, este criticată de Aristotel în *Metafizica*, unde, în traducerea românească, termenul *teologia* apare sub forma: *îndeletnicire cu problema divinităţii* (Editura *IRI*, Bucureşti, 1999, p. 101).
Important pentru studiul nostru este să arătăm că, începînd cu cele mai timpurii cugetări ale spiritului uman, între cosmologie şi teologie nu s-a operat o totală separare, ambii termeni fiind supuşi, permanent, „tentaţiei" hiperonimice pe care o „resimt", pe rînd, unul în raport cu celălalt.

7 Termenul *numinos* este derivat din lat. *numen*. Lat. *numen* = putere, voinţă divină; divinitate, zeu, zeiţă. Conform glosarului de termeni străini al lui Rudolf Otto, din lucrarea *Sacrul*, lat. *numen = fiinţă supranaturală, fără nici o reprezentare precisă* (Editura *Dacia*, Cluj-Napoca, 2002, p. 193).
Rudolf Otto, referindu-se la statutul noii categorii pe care o instituie, afirmă: … *vorbesc despre o categorie numinoasă ca despre o categorie specială a interpretării şi evaluării şi, la fel, despre o stare sufletească numinoasă ca despre una ce-şi face apariţia atunci cînd această categorie este întrebuinţată, adică atunci cînd un obiect este resimţit ca numinos. Întrucît această categorie este cu desăvîrşire „sui generis", ea, asemenea oricărui dat originar şi fundamental, nu poate fi definită în sensul riguros al cuvîntului, ci poate fi doar analizată* (*op. cit.*, pp. 12 - 13).

8 Lionel Corbett fundamentează, în lucrarea intitulată *Funcţia religioasă a psihicului*, ideea operabilităţii simbolurilor ca elemente principale ale furnizării sensurilor *experienţei religioase*. În capitolul *Simbol şi imagine*, autorul afirmă: *Una dintre principalele manifestări ale funcţiei religioase a psihicului este producerea de simboluri şi imagini, în special în mit, vise şi viziuni. Deplina lor apreciere este de maximă importanţă pentru abordarea psihologică a experienţei religioase. La fel ca toate aspectele vieţii interioare, sentimentele şi experienţa religioasă sunt adesea cel mai bine comunicate în plan simbolic sau imagistic, ori pe calea metaforei şi a poveştii. Într-adevăr, adesea nu există altă cale de a gîndi sau de a transmite efectul unei astfel de experienţe, cuvintele putînd greşi, iar semnificaţia sau calitatea evenimentului putînd să rămînă de nedescris. În asemenea cazuri, imaginea sau simbolul poate cel puţin să localizeze trăirea şi să-i arate sau să-i sugereze semnificaţia. În consecinţă, abordarea religioasă a psihicului priveşte simbolurile ca pe nişte intermediari între Marele Spirit al Sinelui şi conştiinţa personală* (Editura *IRI*, Bucureşti, 2001, pp. 152 - 153).

9 Vianu, Tudor, *Studii de filozofia culturii,* Editura *Eminescu*, Bucureşti, 1982, p. 388.

10 Vezi Aristotel, *Metafizica*, *ed. cit.*, nota 102, p. 34.

◄--- le conturează numărul şi cifra *unu*.

Analogia *punct - unu* se poate consolida ideatic şi prin acceptarea opiniilor lui René Guénon, care evocă simetria desfăşurării categoriilor de *unitate aritmetică* şi *unitate metafizică:*

De altfel, nu trebuie să uităm că, şi într-un caz şi în celălalt, este vorba tot despre simbolism; unitatea aritmetică nu este acelaşi lucru cu Unitatea metafizică, prima nefiind decît o reprezentare a celei de-a doua, dar o reprezentare care nu are nimic arbitrar, căci există între ele o relaţie analogică reală, iar această relaţie permite transpunerea ideii de Unitate dincolo de domeniul cantităţii, în ordinea transcendentală.[11]

În aria de înţelesuri furnizate de simbolul cifrei *1*, se lasă descoperită ideea potrivit căreia aceasta este expresia semnică a *numărului simbolic al totalităţii, al absolutului, al infinitului, al energiei creatoare primordiale, al divinităţii supreme, al sintezei şi al lumii.*[12] Se poate observa cu multă uşurinţă faptul că toate aceste componente atributive se armonizează statutului descriptiv al *punct*-ului, acesta fiind, în tabloul cosmogonic la care ne referim, principala entitate, prin a cărei atitudine motrică, de energică şi bruscă trecere de la static la dinamic (v. adverbul *deodat'*, ocurent verbului *se mişcă*), sunt generate lumile sensibile.

Accepţiunile simbolice ale *singularităţii şi irepetabilităţii, încifrate în numărul din care purced toate*[13] (numărul *unu* n.n.) sunt, de asemenea, mărci ale funcţionalităţii statutare a *punct*-ului, cu atît mai mult, cu cît ele sunt susţinute şi de exprimarea directă, în textul eminescian, a unor atribute de identificare precum *cel întîi* şi *singur*.

Fiind *un simbol unificator şi semn al contrariilor reconciliate*,[14] numărul *unu* poate explica, din acest unghi, coexistenţa atributelor antinomice pe care le înglobează morfologia bipolară a *punct*-ului prin aspectul determinativ-spaţial antitetic minuscul / nemărginit (*mult mai slab ca boaba spumii / stăpînul fără margini peste marginile lumii*).

Alături de aspectele morfologiei *punct*-ului, imagini a căror reprezentare ignoră logica lui *tertium non datur*, se descriu şi cele aparţinînd genului substantivului *punct*. În urma proiecţiei interesului analizei asupra acestei categorii, se desprinde concluzia potrivit căreia neutrul poate fi interpretat stilistic şi drept o situaţie de „androginie» gramaticală, dată fiind armonizarea, atît de evidentă, a femininului şi masculinului la nivelul paradigmei lexicale. Desigur, statutul simbolic al acestei androginii nu poate fi aplicat, fără discernămînt, oricărui substantiv de gen neutru, dar, în cazul contextului integrator al lexemului *punct*, el manifestă un comportament semnificativ. Dacă situaţia generală a cazului de „androginie» gramaticală este relaţionată unui caz particular, în care, prin entitatea desemnată de substantivul *punct*, se conturează imaginea Întîiului Divin (şi aici, atribute precum *cel întîi* sau *singur*, precum şi rezonanţa religioasă a numelui predicativ exprimat prin deonimul[15] *Tatăl* sunt argumente preemptorii), investigarea situaţiei de androginie simbolică devine posibilă.

Simbolul androgin - după Hans Biedermann - *semnifică întotdeauna redobîndirea unităţii originare, a unicităţii primordiale a împărăţiei* ***materne*** *şi* ***paterne*** *în perfecţiunea divină, unitate care descătuşează toate tensiunile*.[16] Ca *semn al totalităţii* ce *apare la începutul lumii*[17] - aşa cum ni-l prezintă Chevalier şi Gheerbrant - androginul este marca transcendentă a tuturor virtualităţilor existenţei imanente, i.e. un alt atribut al numenului.

Punct-ul dezvoltă, de asemenea, şi o simbolistică ce poate fi descifrată printr-o analogie geometrică. În accepţiunea geometrului, punctul va desemna, întotdeauna, ideea de centru: de centru al cercului, de centru al sferei, de centru al fiecăreia dintre dreptele în urma intersecţiei cărora se identifică etc. Evocînd caracterul simbolic al punctului, René Guénon precizează:

... punctul central este Principiul, Fiinţa pură; iar spaţiul pe care îl umple cu strălucirea sa, existent tocmai prin reverberaţia ei, (acel Fiat Lux din Facerea), fără de care acest spaţiu nu ar fi decît ,,privare» şi neant, este Lumea în sensul cel mai larg al cuvîntului, ansamblul tuturor fiinţelor şi stărilor de existenţă care constituie manifestarea universală.[18]

11 Guénon, René, *Simboluri ale ştiinţei sacre,* Editura *Humanitas*, Bucureşti, 1997, pp. 65 - 66.
12 Evseev, Ivan, *Enciclopedia semnelor şi simbolurilor culturale,* Editura *Amarcord*, Timişoara, 1994, p. 472.
13 *Ibidem*.
14 *Ibidem*.
15 Deonimul este substantivul propriu care îşi are originea într-un substantiv comun, trecerea de la un statut la celălalt obţinîndu-se prin ortografierea substantivului comun cu majusculă.
16 Biedermann, Hans, *Dicţionar de simboluri*, vol. I, Editura *Saeculum I.O.*, Bucureşti, 2002, p. 25.
17 Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicţionar de simboluri*, vol. I, A - D, Editura *Artemis*, Bucureşti, 1994, p. 98.
18 Guénon, René, *op. cit.*, p. 66.

Apropierea dintre simbolismul numeric, al cifrei *1* şi cel geometric, al centrului, ambele păstrîndu-se solidare imaginii *punct*-ului, este sugestiv ilustrat de René Guénon în lucrarea *Simboluri ale ştiinţei sacre*. În susţinerea ideii de echivalenţă a semnificaţiilor acestor două paliere simbolice, cercetătorul francez afirmă:

Centrul este, înainte de toate, originea, punctul de pornire al tuturor lucrurilor; este punctul principal, fără formă şi fără dimensiuni, deci indivizibil şi, prin aceasta, singura imagine a Unităţii primordiale. Prin iradierea lui sînt produse toate lucrurile, la fel cum Unitatea produce toate numerele, fără ca esenţa ei să fie modificată sau afectată în vreun fel din această cauză. Există aici un paralelism complet între două modalităţi de expresie: simbolismul geometric şi simbolismul numeric, în aşa fel încît pot fi folosite ambele, trecerea de la unul la celălalt făcîndu-se în modul cel mai firesc.[19]

Apreciind că diferitele planuri semnificative ale simbolisticii *punct*-ului stau mărturie pentru identitatea sa numenală şi menţinînd în atenţie ideea potrivit căreia orice descriere, prin mijloace directe sau indirecte, a unei entităţi numinoase este, în esenţă, o *teologie*, se poate regăsi suportul alăturării termenului din urmă de imaginea *punct*-ului.

Ca un plus argumentativ în favoarea construirii sintagmei paratextului acestui articol, recunoaştem o largă accepţiune a criticii şi istoriei literare dedicate subiectului cosmogoniei eminesciene din *Scrisoarea I*, accepţiune care, de cele mai multe ori, doar îndeamnă la cercetare, alteori, chiar insistă întru relevarea[20] perspectivei concordanţelor de conţinut dintre textul eminescian şi textele ce aparţin arealului mitico-religios al Indiei străvechi. Şi cum un text sacru este întotdeauna şi, de această dată, în sensul cel mai uzual al termenului, o teologie, nu putem ignora această trăsătură, constituită drept categorie a transtextualităţii, operante relativ la tabloul general cosmologic al *Scrisorii I*, tablou în care se integrează, situată median, secvenţa pe care am numit-o *teologică*.[21]

În consecinţă, actul evaluativ urmăreşte, deopotrivă, coordonatele naturii constitutive a textului şi rezultantele semnificative obţinute în urma analizei acestor structuri ce compun, de fapt, ansamblul de fond al teologiei *punct*-ului.

Vizînd ca obiectiv general încadrarea acestor constituente şi a înţelesurilor pe care le incumbă într-un sistem descriptiv coerent (cf.),[22] care să poată servi la determinarea influenţelor ce conturează baza constituirii acestor formule sau a echivalenţelor pe care le descifrează în raport cu alte texte, apreciem necesitatea exploatării semnificaţiilor cristalizate în jurul următoarelor direcţii descriptive: semnificaţii ale modului de identificare a entităţii numenale; semnificaţii ale predicaţiei; semnificaţiile determinărilor calitative ale numinosului; semnificaţiile determinărilor cantitative (spaţiale) ale Dumnezeului *Punct*.

Sporindu-şi resursele expresive, prin intermediul unui vast orizont al reţelelor de asociaţii din plan simbologic, ce vizează statutul său numenal, *punct*-ul *Scrisorii I* cooptează identităţi transtextuale în măsură să dovedească valoarea poeziei eminesciene într-o dimensiune care integrează idei filosofice şi mistice ale unor orizonturi culturale fundamental diferite.

1.3. Denominări asociative ale sacrului în cosmogonia heliadescă

Evaluînd după criteriul funcţiei simbologice contextuale, dar şi în încercarea de plasticizare a identităţii teonimice, proces motivat poietic de abundenţa valorilor necesar-explicative ale sacrului, Ion Heliade Rădulescu propune diferite valori lexicale de înlocuire pentru redarea lexicală a referenţialităţii numenale.

Astfel, poema *Căderea dracilor* înfăţişează, denominativ, esenţa absolutului în termeni precum: *sfînta atmosferă luminii celii vii*, *fîntîna vieţii şi rîul fericirii, duhul mîngîierii*, *„Domnul Domn”*, *Preatăria, tronul Părintelui veciei*, *Domnul*, *preanaltul Iehova*, *sînul celui vecinic, Tatăl, Tatăl al puterii, începător*, *celui vecinic, stăpîn pe vecinicie*, *marele Cuvînt*, *...al slavii Fiiu, Fiiul Slavei, Cuvîntul, providenţa*, *sceptrul Preatăriei*, *împăratul*, *părintele veciei* etc. (cf.).[23]

Anatolida completează şirul teonimic, evocînd: *sub tinda-omnipotinţei, tronul divinei provedinţei, p-eternul Iehova, nemărginitul, fără margini şi fără început, Ca un moştean al gloriei, ca Verb şi creator, În giuru-Omnipotenţei, Filiul gloriei l-a Patrelui său dreaptă, vocea-i mundiferă, Marele Cuvînt, divinul Verb şi Filiu, Fiul Puterii, tronul păcii, spiritul vieţei se poartă peste ape, mistică ardoare, Lumină creatoare, La sfîntul tabernacol, nemărginitul templu, Princip al frumuseţei, Eternul, Cap d-operă, vocea-omnipotentă, Creatoru-, Înalta Beatitute, omnipotent eternul, Atoatecreatorul* etc. (cf.).[24]

Mihaida contribuie semnificativ, la rîndul său, la întregirea unui areal de semnificaţii ale numenului, realizate prin intermediere denominativă: *Eternul preputernic, Preatăria, ast atom ce coprinde nemărginirea toată, divină adornare, întreaga-i maiestate, spirit al veritătii, consolator divine, tezaur şi dătător de viaţă, Doamne, cereasca cuvîntare a Fiiului puterii, Alfa şi Omega, principiul şi finitul, luminei neapuse, eternei veritâţi, marea-mi providinţă, întreaga-mi provedenţă, creatoare-agape a zeului-părinte, în sînul curăţiei, virginităţii sacre, raza ceea vie şi deifăcătoare a spiritului* etc. (cf.).[25]

Ciprian DAD

19 *Ibidem*, p. 65.
20 Relevanţa influenţelor textelor sacre ale Indiei străvechi asupra cosmogoniei eminesciene din *Scrisoarea I* este susţinută în multiple lucrări, eseuri, articole etc. ale unor critici mai puţin interesaţi de consistenţa reală a conţinutului indianistic al operei eminesciene şi interesaţi mai mult doar de cîteva echivalenţe formale (din acest motiv am şi afirmat că studiile asupra indianismului eminescian, *de cele mai multe ori, doar îndeamnă la cercetare*). Formulări magistrale, însă, ale multiplelor şi profundelor conexiuni între cele două repere amintite regăsim în operele exegeţilor Amita Bhose (lucrarea *Eminescu*, apărută la Editura *Mihai Dascăl Editor*, Bucureşti, f.a.) şi Mircea Itu (lucrarea *Indianismul lui Eminescu*, apărută la Editura *Orientul Latin*, Braşov, 1995), în opinia noastră, cele două opere reprezentînd un moment de fundamentală reorientare a evaluării cosmologiei eminesciene din *Scrisoarea I*.
21 Tabloul pe care l-am numit *Cosmologic* este ilustrat, în *Scrisoarea I*, între versurile *41 - 60* şi conţine trei secvenţe: 1. Secvenţa *Antegonică* (versurile: *41 - 50*); 2. Secvenţa *Teologică* (versurile: *51 - 54*); 3. Secvenţa *Gonică* (versurile: *55 - 60*).
22 Ne alăturăm concepţiilor teoreticienilor literaturii René Wellek şi Austin Warren, concepţii potrivit cărora, scopul criticii literare trebuie să ţină seama de ansamblul sistemic al semnificaţiilor pe care le presupune obiectul cercetării sale: opera literară. În intoducerea capitolului *Literatura şi studiul literaturii,* din binecunoscuta lucrare *Teoria literaturii*, autorii afirmă: *Înainte de toate trebuie să facem o deosebire între literatură şi studiul literaturii. Este vorba de activităţi distincte; prima este o activitate creatoare, o artă; cea de-a doua este, dacă nu o ştiinţă propriu-zisă, în orice caz o formă de cunoaştere* [aceasta este prima trăsătură esenţială a criticii pe care o raportăm interesului nostru] *sau de erudiţie.* […] *El* (criticul n.n.) *trebuie să-şi transpună experienţa literară în termeni intelectuali, s-o integreze într-un sistem coerent care trebuie să fie raţional, dacă vrea să aibă valoare de cunoaştere. S-ar putea să fie adevărat că obiectul studiului său este iraţional sau că, cel puţin, conţine elemente neraţionale; dar aceasta nu înseamnă că situaţia lui ar fi diferită de cea a istoricului de artă sau de cea a muzicologului sau chiar de aceea a sociologului sau a anatomistului (Editura pentru Literatură Universală*, Bucureşti, 1967, p. 37).
De asemenea, se poate remarca ideea potrivit căreia orice demers pedagogic este, în esenţă, un mod de relevare coerentă şi sistematică a valorii.

23 Heliade Rădulescu, Ion, *Căderea dracilor*, în *Opere,* I.*Versuri. Proză. Scrieri istorice şi memorialistice*, Editura *Univers Enciclopedic*, Bucureşti, 2002, pp. 136-145.
24 Heliade Rădulescu, Ion, *Anatolida*, în *Opere,* I., *ed. cit.*, pp. 231- 288.
25 Heliade Rădulescu, Ion, *Mihaida*, în *Opere* I., *ed. cit.*, pp . 57-194.

Itinerarii spirituale

Pelerinaj la biserica *MIHAI EMINESCU*

(urmare din pag. 1)

Liniştea s-a aşezat şi a transformat Casa Eminovicilor în paragină. Şi paragina în ruina casei, în timp ce bălăriile şi tufişurile au acoperit mormintele părinţilor şi fraţilor lui Mihai Eminescu. În deceniul trei, al secolului XX, proprietarii moşiei, ce îşi făcuseră o altă casă mare, moldovenească în aceeaşi curte, au hotărît să demoleze casa Eminovicilor pînă în temelii. Şi aşa au făcut, ceea ce a ridicat un val de indignare şi proteste în România Întregită, declanşat de studenţimea botoşăneană. În această situaţie proprietara moşiei, Maria D. Papadopol, printr-un act scris a donat locul Casei Eminovici administraţiei botoşănene cu condiţia expresă ca pe acelaşi loc să fie ridicată o casă identică, şi care ar fi trebuit să devină muzeul *Mihai Eminescu*. Au ridicat o casă asemănătoare, la repezeală şi ieftină, ce a devenit primul muzeu. Pentru că nu a respectat documentele originale, la cererea eminescologilor casa a fost demolată în 1979 – *an al epocii de aur* – şi reconstruită în cele mai amănunţite detalii ale autenticităţii, devenind *Casa memorială Mihai Eminescu*, aievea decorată şi mobilată cu piese originale specifice secolului al XIX-lea moldovenesc. Vizitînd-o, fiecare are o stare şi o reacţie personală. E simplă, spaţioasă şi are o lumină aparte, lumină eminesciană cum o simte, percepe Latina, care priveşte îndelungat totul, întreabă şi întreabă, atinge şi fotografiază pentru că *am să-mi fac un album special*.

În acelaşi deceniu, mai exact în 1928, inegalabilul nostru om de istorie şi cultură românească al secolului al XX lea, Nicolae Iorga, împreună cu scriitorul Cezar Petrescu, au hotărît să ridice o nouă biserică, din piatră şi cărămidă, prin subscripţie publică, în locul vechii biserici de lemn ce dădea semne marcate de bătrîneţe. Pînă la urmă, au considerat-o ca pe o preţioasă relicvă istorică, au renovat-o temeinic, iar lîngă ea au construit biserica nouă, din piatră şi cărămidă, în stil ştefanian, stil moldovenesc bisericesc, o continuare, prelucrată, a ctitoriilor lui Ştefan cel Mare. Pe lîngă subscripţiile în bani, oamenii satelor din jur au cărat piatra bisericii cu carele lor, cu boii. Biserica a fost sfinţită în 15 iunie 1939, cu prilejul comemorării a 50 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu. Biserica a primit hramul *Sfinţii Voievozi*, dar este cunoscută şi preţuită drept *Biserica Mihai Eminescu*.

Nicolae Iorga a angajat şi pictorul noii biserici, pe **Petru Remus Troteanu**, căruia i-a cerut ca aureolele sfinţilor să fie pictate în negru, în semn de doliu etern după Mihai Eminescu. Au fost discuţii contradictorii, furtunoase, ce s-au izbit de intransigenţa marelui cărturar şi, pînă la urmă, toţi au acceptat ideea aceasta de doliu original, îndrăzneaţă pînă la cer, a marelui nostru patriot cărturar. Astfel, pentru prima dată, în biserica creştină din întreaga lume au apărut aure în doliu. Nicolae Iorga a îndrăznit şi a mers atît de departe, cu simţirea şi pietatea sa faţă de Mihai Eminescu, încît şi-a depăşit toţi contemporanii. Păcat că prea puţini români merg, cu faptele, pe urmele lui. Azi, după decembrie 1989, cultura românească se află în **epoca de aur a epigonilor**, pe mîna a peste douăzeci de miniştri efemeri ai Culturii, ce au lăsat în urma lor doar praful de pe tobă, cu excepţia unui veterinar ungur, care a făcut totul pentru cultura lor, măcelărind după bunul lui plac, investiţiile în cultura românească.

Şi a urmat marea nenorocire a României, cea mai cruntă năvălire barbară din istorie. Ei, năvălirea sovietică din 1944, căreia nu i-a scăpat nici Ipoteştiul, nici *Biserica Mihai Eminescu*. O bandă de militari sovietici, îndrumaţi de binevoitori, au intrat în biserică, au vandalizat-o, după care au început să tragă cu armele în sfinţi, în candela de deasupra uşii împărăteşti a altarului şi în portretul regelui Carol al Doilea, care, după părerea multora, cărora mă aliniez, nu-şi avea locul sub acelaşi acoperiş sfînt cu Mihai Eminescu. Apoi, uşa bisericii a fost închisă pentru mult timp, pentru a nu se afla despre încă o vandalizare de-a „eliberatorilor”.

Tîrziu, am aflat despre *Biserica Mihai Eminescu* din surse periferice, pentru că sursele centrale, cu o puternică mass-media, sunt la dispoziţia lui Patapievici, care *l-a băgat în debara pe Mihai Eminescu*, susţinînd că numai aşa putem intra în UE. Andrei Pleşu, care *l-a pus în dileme* pe Mihai Eminescu, iar Liiceanu şi alţi epigoni de teapa lor îl desconsideră pînă la denigrare pe poetul nostru naţional. Aflînd, am dorit să merg la Ipoteşti, să o vizitez. În paranteză, subliniez că toţi românii, care nu au de ce să le fie ruşine că sunt români, ar trebui să facă un pelerinaj la această biserică, să mediteze, să aprindă o lumînare.

Biserica este zveltă, în stil ştefanian, din piatră cu brîuri de cărămidă roşie şi are sub cornişă o friză, cum spun arhitecţii, acele benzi circulare pe care se încrustează diferite simboluri sau heraldice. Aici, friza este formată din stemele judeţului Botoşani, a Moldovei şi a României Întregite. Uşa bisericii era deschisă şi am avut şansa ca paracliserul bisericii, pălimarul cum se spune în partea locului, să fie în biserică şi, plin de bunăvoinţă şi cunoştinţe să ne spună multe despre biserică şi pictura ei, care este o pictură obişnuită bisericească cu excepţia aureolelor negre ale sfinţilor, ce contrastează puternic cu tot ce am văzut pînă acum. Izbeşte, şochează, dar îndată ce afli explicaţia rămîi impresionat şi accepţi, considerînd ideea lui Nicolae Iorga foarte inspirată depăşind în intensitate emotivă toate necrologurile la un loc. Trebuie văzute de toată românimea. Iar urmele gloanţelor ruseşti în picturile din mănăstire, e bine că au fost lăsate, să se vadă şi să se ştie, că pe aici au trecut năvălitori comunişti în secolul XX, care ne-au jefuit, asuprit şi ne-au distrus firea noastră românească.

Ne-am spus gîndurile în faţa altarului lui Dumnezeu şi am aprins lumînări.

Corneliu FLOREA

Canada

M A R G I N A L I A
la eseul filosofic:
REMONTÉE AUX SOURCES DE LA PENSÉE OCCIDENTALE, HÉRACLITE - PARMÉNIDE - ANAXAGORE, de Octavian Vuia (Ed. *Les travaux du Centre Roumain de Recherches*, Paris, 1961, 124 p.)*

Nemuritori, muritori; muritori, nemuritori; ci viața unora este moartea altora și viața acestora moartea acelora (Heraclit, fr. 50), este pro domo la această lucrare, care neîndoielnic imprimă unul dintre accentele cele mai acute ale actualei gîndiri româneşti libere.

În precedentul număr al revistei *Destin*, am încercat să schițăm cam care ar fi cursul acestei gîndiri, încă libere, nealterată de dresajul marxist-leninist-stalinist printr-o pretinsă *dialectică*, ce în realitate nu este niciuna. Marxismul fiind un monism nu poate duce la nici o dialectică, aceasta pretinzînd doi termeni fundamentali. În marxism este vorba, pur și simplu, despre dispariția *contradicției* prin absorbirea unui termen de către celălalt. *Lupta de clasă* se termină prin dispariția claselor, *războiul* este desființat prin dispariția statelor, pentru ca la urmă să nu mai existe nici un fel de *dialectică*, nemaifiind nici o *contradicție*, într-un paradis terestru, care nu ar fi decît o paralizie generală. Comuniștii au nevoie pentru aceasta de o mie de ani. Un ne-comunist, mai generos, a pretins 10.000 de ani.

Cînd însă chiar fizica descoperă că materia nu este omogenă, ci aceeași materie este cînd *undă*, cînd *corpuscul*, cum se poate reduce viața umană la omogeneitatea fără *contrarii*? Marxismul, pretins acum un veac ,,științific" era mai puțin științific decît gîndirea din zorile antichității, iar acum apare ca o lamentabilă vechitură. Uzul pe care l-a făcut de *logica contradicției* a lui Hegel a fost grăbit. Însuși Hegel care a dat întîietate principiului contradicției față de cel clasic al identității, ajunge la un impas: *imposibilitate de a depăși principiul contradicției și de a ajunge astfel la adevărata sinteză*. (O. V., p. 22) Marxismul rezolvă... *revoluționar* impasul, prin distrugerea unuia din termenii contradicției, ceea ce este însă revenire la... *identitate*, adică lichidarea dialecticei.

Lucrarea lui O. Vuia, o nouă traducere a textelor celor trei presocratici, definitorii pentru cele trei mari direcții ale gîndirii occidentale, paradoxul existenței (Heraclit), realismul (Parmenide) și idealismul (Anaxagoras.), redistribuirea acestor fragmente într-o nouă ordine cu tot ceea ce oferă mai esențial doxografia veche și nouă, este precedată de un studiu excepțional de dens și clar în același timp: *La remontée*.

De acord cu Jaspers în descoperirea celor trei *epoci axiale* ale gîndirii lumii, Vuia stabilește însă alte personalități care le decid: I) în loc de Parmenide, Heraclit, Platon etc., cum e la Jaspers, Vuia propune Heraclit, Parmenide și Anaxagoras; 2) în loc de Michelangelo, Rafael, Leonardo da Vinci, Shakespeare, Rembrandt, Goethe, Spinoza, Kant, Bach, Mozart, la Jaspers, Vuia propune: Pascal, Kirkegaard, Nietzsche. A treia *epocă axială*, cea care începe, ar fi: *Nietzsche,la sfîrșitul celei de a doua epoci axiale, prevedea venirea unei noi vîrste ecumenice, care va fi deschisă prin reactualizarea marilor gînditori dinaintea lui Socrate, a acelor care au deschis calea gîndirii filosofice. Astfel, ultimul dintre marii gînditori ai Occidentului nu vede alt drum posibil decît reurcarea la izvoarele gîndirii occidentale*.(O. V., p. 12)

Această a treia epocă, pe care o începem, e, după Vuia, cea dialectică, dar nu de la mijlocul drumului, adică de la logica *contradicției,* aporistică (fără ieșire existențială), a lui Hegel, compromisă prin *erzațul* marxist, ci din originile ei, de la dialectica *contrariilor* rezolvate în existența paradoxală, așa cum o începe Heraclit afirmînd ceea ce respingea toată filosofia identității cu Aristot și cei ce-au urmat: *În cartea a IV-a a* ***Metafizicei****, Aristot combate un gînd de temei al lui Heraclit, acela după care, același lucru poate să fie și să nu fie și aceasta se poate concepe. Aristot adaugă că această gîndire nu este împărtășită doar de anumiți filosofi, luîndu-se după Heraclit, ci, de asemenea, și de cei ce se ocupă de fizică. Astăzi, cum s-a văzut mai sus, fizica modernă* (W. Heisenberg, *Physik und Philosophie*, Fr. a. M., 1959) *se apropie din ce în ce de Heraclit*. (O. V., p. 18)

Ieșirea din impas a filosofiei exclusiv orientată pe bazele realiste sau idealiste, o face filosofia paradoxală a existenței, care prin Pascal, Kirkegaard, Nietzsche, ne releagă cu începuturile ei la Heraclit. Aceasta este filosofia sintezei contrariilor, nu prin distrugerea unui termen, nici prin *tertium non datur*, ci tocmai prin *tertium datur*. *De acum încolo terțiul este inclus. Putînd gîndi contrariile, gîndirea existenței, așa cum și-a găsit expresia în opera lui Pascal, Kirkegaard, Nietzsche, a putut depăși dificultățile în care se zbăteau realismul și idealismul. În esență, acești gînditori ai existenței, mai ales Pascal și Kirkegaard, nu făceau decît să dezvolte posibilitățile implicate în logosul agonic al existenței creștine. Însuși Nietzsche se exprimă prin acest* ***logos****, împins la extrem, pentru a se alătura astfel printr-un puternic efort paradoxal, logosului lui Heraclit. Aceste două forme de gîndire, care apar la el ca opuse, se găsesc reunite în existența care are virtuțile supreme ale dominatorului: Cezarul roman cu sufletul lui Christos.* (p. 24)

Am început această notă prin citatul lui Heraclit, dat ca *pro domo* de Vuia. Viii trăiesc din morți și morții din vii, unii dintr-alții și unii printr-alții; ce este altceva ,,istoria", ce este ,,nădejdea"?

În momentul în care monismul marxist și materialismul practic occidental, aparent contrarii, sunt în curs de a-și rezolva ,,contradicția" prin lepădarea benevolă a Occidentului și de istorie și de nădejde, acest efort românesc de reluare a izvoarelor gîndirii metafizice este revoluționar. Și astfel ultima, cea mai firavă dintre virtuți, nădejdea, cum s-a spus odată în pragul tragediei prin care s-au ilustrat la rece ororile veacului XX, chiar în România, rămîne. Pentru a treia revoluție a viitorului.

*Text publicat în *Jurnalul Literar* nr.7-12 (aprilie-iunie) și nr. 13-20 (iulie-oct.) 2015

Horia STAMATU
Destin, Caietul Nr. 12, Madrid,1962

Accent

Scrisul: Exerciţii care nu ajută Mini-cronică epistolară din America

O urăsc, o urăsc, o urăsc!

Pe cine, mamă?

Nu îmi mai zice ,,mamă" că eu nu-s *mamă pentru tine. Tu eşti mama.* Diferenţe culturale şi lingvistice, clar. Şi deşi sunt mulţi hispanici în oraşul american în care locuim, care se adresează identic copiilor lor, ,,Que quieres, mami? Por favor, papi...," M. refuză să accepte adresarea asta afectivă.

Pe cine urăşti? Mi-e greu să procesez ura la un copil de 8 ani, dar e foarte serios, chiar sumbru în voce.

Pe K. Asta e doamna de la language arts/ literacy din clasa a doua.

Dar de ce o urăşti?

Ne pune să scriem cîte un paragraf de cinci fraze despre ce am făcut vineri, sîmbătă şi *duminică. Cincisprezece* în *total*. Spune asta rar, ca să înţeleg. *De unde să* ştiu *eu ce am făcut? Eu nu pot să* ţin *minte. Eu uit.*

Pentru că nu putea desena linii şi cercuri, toată clasa a doua, duminică de duminică seara, repetam ce a făcut în weekend pentru a scrie ceva în clasă, pentru a nu se simţi frustrat. Şi i-am zis:

Dacă nu îţi aduci aminte, nu te panica. Scrie ce îţi vine în minte. Ai o imaginaţie foarte frumoasă. Zi că am luat un peşte pentru acvariu.

Care acvariu, că noi nu avem?

Nu conteaza, crede-mă. La sfîrşitul clasei a doua aveam deja un magazin întreg de animale de companie, dacă era să citeşti de cîte ori îşi luase cîte un animăluţ! Dar asta l-a salvat cînd era în criză de adus aminte.

Anii trec, a treia şi a patra se termină fără drame la scrisul forţat. În clasa a treia doamna are o doză de exces de productivitate, dar scriu sub supravegherea ei, le dă idei, au proiecte în grup, e mult mai bine. E exigentă, dar M. nu se plînge, ceea ce e semn bun pentru mine ca părinte şi cadru didactic universitar. Copilul poate scrie, poate face faţă stresului din şcoală atîta vreme cît e ajutat şi îndrumat acolo, pe loc.

Vine ciclul gimnazial.

O urăsc, o urăsc, o urăsc...

Déjà-vu.

Pe cine, mamă? Nu pot renunţa la limbajul afectiv pentru că nu pot să îmi schimb ADN-ul emoţional. Şi între timp. M. a început să accepte exprimarea asta persiflînd-o cînd şi cînd.

Pe doamna B.. Acum asta era şi pe post de profesoară de language arts şi istorie, şi dirigintă. Se complică treaba.

De ce o urăşti?

Ne dă teste din ceea ce nu ne predă... Ne spune că ne afişează tema online, dar uită, şi *a doua zi ne-o cere.... Ne ceartă pe nume* în *faţa celorlalţi*, ... lista e mult mai lungă.

Trece. Îţi aduci aminte de K.? A trecut... Trece şi asta.

E mai rău ca la K.. Măcar K. era organizată. Asta are o boală, ceva...

Îi repet aproape zilnic despre ironia situaţiei şi că, în timp, şi K. şi doamna dirigintă B. dintr-a cincea îl vor ajuta, pe mai departe. Îmi zice abătut ca un adult:

De ce te faci profesor dacă nu iubeşti copiii? Măcar tu îi *faci să rîdă* şi *nu* îi *faci de rîs*. L-am luat la ore cu mine cînd şcoala lui era închisă şi i-a plăcut. Orele mele sunt terapie. Studenţii sunt la facultate. Alte coordonate, dar esenţialul rămîne*:* Trebuie să îţi placă!

În clasa a şasea nu mi-a mai zis că îl urăşte. În sfîrşit, are un domn la language arts, logică şi dirigenţie. Am zis că va avea o viaţă mai uşoară.

Nu am nici un sentiment! Ce e ăla sentiment?! Urăsc asta!

Despre ce vorbeşti? Pentru că adesea îmi zice despre jocurile lui de calculator, despre colegii lui şi despre ce citeşte, habar nu am la ce se referă cînd îmi spune că nu are sentimente. Plus, sunt convinsă că are.

Avem de scris un jurnal despre ce simţim în *fiecare zi.*

Te ajut dacă vrei... Îţi pot da idei.

Bine.

În fiecare zi trebuie scris?

Da.

Nu îl ajut deloc, în primă fază, pentru că e la începutul anului şcolar şi are energie şi chef să scrie şi să deseneze. Că domnul le-a sugerat pe amîndouă.

Peste două săptămîni deja e epuizat şi mă întreabă:

Ce am mai făcut şi *azi?!*

Îi verbalizez banalul pentru că asta ,,a făcut."

Scrie puţin pentru că ce sentimente ar putea avea la *Am fost la Ben & Jerry's* şi *mi-am luat* înghe*ţ*ată sau *Azi mi-a venit un set LEGO pe care l-am asamblat?* Matter-of-fact. Intelingenţa lui practică se luptă cu smulsul de sentimente aşa pe loc, forţat, cum le-a cerut domnul. Dar e un băiat ambiţios care vrea să fie mereu primul.

Ce rămîne în viaţa unui copil de 11 ani pe la ora 18.00 cînd termină cu toate temele?! Cît poate să scrie un copil care are program fix la şcoală de la 8:15 la 15:25, iar de luni pînă joi un elective pînă la 16:15? Ştiu, în ţară, faceţi cu toţii temele copiilor... sau şi le fac singuri pînă se duc în pat să se culce.

Vinerea trecută, i-a dat jurnalul înapoi. I-a zis că trebuie să scrie mai mult. ,,Despre ce simte."

De atunci, am formulat mai multe variante de e-mail domnului. Pentru că nu pot să tac. Pentru că acest fel forţat de a scrie nu aduce beneficii, ba mai rău, frustrează. Pentru că aş tăcea dacă nu aş şti că fiul meu chiar vrea să îşi facă temele, dar cînd vine vorba despre feelings nici noi adulţii nu ştim să le verbalizăm, de ce ar şti un copil? Şi de ce trebuie să scrie despre sentimente mereu? De ce să îşi creeze prostul reflex că totul se explică, că totul poate fi pus în cuvinte?!Unde rămîne trăitul neverbalizat, trăitul ăla sui-generis de care americanii habar nu au? Sau poate că au, dar le e frică să şi-l arate.

Una e să scrii şi să desenezi că îţi vine, alta e să trăieşti fără să pui şi pe hîrtie ce simţi ş.a.m.d. Situaţia se agravează cînd devii absurd făcînd un comentariu de genul: ,,Ce fel de îngheţată era şi ce simţi pentru acel fel de îngheţată?" Sau mai rău cînd acorzi punctaj nejustificat. Şi cînd insişti că vrei mai mult despre sentimente.

Ca să nu îl descurajez şi, mai ales, ca să îl fac să nu urască scrisul şi desenatul (pe care le face fără probleme cînd are chef sau inspiraţie), i-am zis că nu va mai scrie în fiecare zi, ci grupat pe două-trei, în general, vag, despre copaci şi frunze; despre zombies din jocuri; despre ce ne face să rîdem, despre micile noastre prostioare etc.; orice numai nu despre banal şi nu în fiecare zi pentru că asta e tortură. I-am zis: ,,Păcat că nu aveţi alternativă la jurnal: un vlog, un blog, un joc, o joacă. Pentru că de vorbit, mamă, vorbeşti întruna despre ce vrei tu cînd termini şcoala... Nu despre ce simţi." L-am îmbrăţişat şi sărutat pe cap. Cu siguranţă va uita despre toţi aceşti (pot să să îi numesc?) dascăli, dar vreau să ştie că părinţii sunt acolo să îl susţină şi, cînd nu vor mai fi, să nu uite să spere. Să ducă pînă la capăt ce are de făcut, dar să nu uite să spere. ***Panta rhei.***

Cătălina Florina FLORESCU

IN MEMORIAM

S-a stins din viață, la începutul lunii martie, la Freiburg (Germania), doamna Ortrud Vuia, soția filosofului, eseistului și omului de cultură care a fost Octavian Vuia. S-a numărat printre colaboratorii și susținătorii statornici ai revistei *Jurnalul Literar* contribuind, totodată, prin informațiile esențiale și materiale pe care le deținea – documente și texte, multe dintre ele unicat – la readucerea și impunerea în peisajul literar românesc a numelui și operei lui Octavian Vuia. Amintim aici cîteva dintre titlurile volumelor publicate în ultimii ani la editura *Jurnalul Literar*: *Întîlnire cu oameni și idei*, *Regăsirea în Pascal și alte ,,analize heideggeriene", Întoarcerea lui Zamolxe* și *Aduceri-aminte*, publicistică avînd o postfață-interviu de Ortrud Vuia.

Ileana CORBEA FLORESCU

Ortrud VUIA, discutînd cu Nicolae FLORESCU
București, mai 1997

Estetica basmului

ARHIVĂ LITERARĂ

Demersul editorilor în ceea ce privește readucerea în scena literară a basmului românesc se clădește dintr-o motivație dihotomizată: pe de o parte, provine din respectul orientat operei creatorului *Jurnalului Literar*, G. Călinescu, titlul rubricii fiind omonim al binecunoscutului paratext auctorial călinescian și, pe de altă parte, se extrage din necesitatea de a oferi peisajului beletristic al modernității prilejul axiologic al autenticului. Din această a doua perspectivă, instituim, în planul editorial, nu prin ascuțimea peniței, ci doar prin recursul la ilustrarea modelelor, însă cu aceeași critică teleologie, șirul de răspunsuri și/sau reacții la ceea ce ar trebui să fie, în prezentul prea asaltat de diformitate, reconstituit ca demn de utilitate în arhitecturizarea igienică a universului imaginar al copilăriei.

(n.r.)

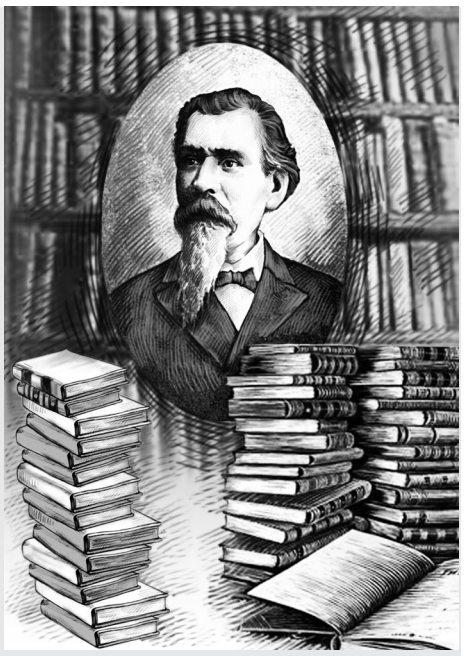

Petre Ispirescu

CELE TREI MERE DE AUR.

A fost odată ca nici odată; că de n'ar fi, nu s'ar mai povesti; că nu suntem de cînd basmele, ci suntem de cînd minciunile; de cînd se potcovea puricile la un picior cu nouă-zeci și nouă de oca de fer și s'arunca în slava ceriului de ne aducea poveşti.

De cînd se scria musca pe părete.
Mai mincinos cine nu crede

Era odată un împărat puternic şi mare, şi avea pe lîngă palaturile sale o grădină frumoasă, bogată de flori, şi meşteşugită nevoie mare; aşa grădină nu se mai văzusă până atunci, p'acolo. În fundul grădinei aveà şi un măr care făceà mere de aur, şi de cînd îl avea el nu putusă să mănînce din el mere coapte, căci după ce le videà înflorind, crescînd, şi pîrguindusă, vineà oare cine noaptea şi le furà tocmai cînd erau să se coacă. Toţi pasnicii din toată împărăţia şi cei mai aleşi ostaşi, pe care îi pusesă împăratul ca să pîndească, n'au putut să prinză pe hoţi. În cele mai de pe urmă veni fiiul cel mai mare al împăratului şi'i zise: tată, am crăscut în palaturile tale, m'am plimbat p'în astă grădină de atîtea ori, şi am văzut roade foarte frumoase în pomul din fundul grădinei, dar n'am putut gustà nici odată din ele; acum a dat în copt, dăm voe ca nopţile astea să păzesc însumi, şi mă prinz că voiu pune mîna pe acel tîlhar care ne jefueşte. Dragul meu, zise tată-seu, atîţa oameni voinici au păzit, şi n'au făcut nici o ispravă, doresc prea mult se văz la masa mea măcar un măr din acest pom care m'a ţinut atîta sumă de bani; şi de aceea eată mă înduplec şi te las ca să pîndeşti, măcar că nu'm vine a crede că o să isbuteşti. Atunci fiiul împăratului se puse la pîndă o septămînă întreagă; noaptea pîndeà şi ziua se odihneà; ear cînd fù într'o dimineaţă, se întoarse trist la tată-seu şi'i spuse cum privegheasă până la miezul nopţei, cum mai pe urmă îl apucasă o piroteală de nu se puteà ţine pe picioare, cum mai tîrziu, somnul îl copleşi şi căzù ca un mort, fără să se poată deşteptà de cît tocmai cînd erà soarele rădicat de duoe suliţe, cînd atunce văzùiu că merile lipsesc. Nepovestită fù mîhnirea tatălui seu cînd auzì spuinduise astă întîmplare.

De voie de nevoie fù silit a mai aşteptà încă un an, ca se facă şi voie fiiului seu celui mijlociu, care cereà cu stăruinţă de la tată-seu ca să'l lase şi pe dînsul se pîndească, şi se lega că el va prinde pe hoţii care îi făceà atîta întristare. Timpul venì, merele începuseră a se pîrguì; atunci fiiul seu cel mijlociu păzì şi el; dar păţì ca şi frate-seu cel mare. Tată-seu, desnăjduit, pusese în gînd să'l taie; dar fiiul seu cel mai mic, Prăslea, veni cu rugăciune către tată-seu, şi'i zisă: Tată, atîţia ani l'ai ţinut, ai suferit atîtea necazuri după urma acestui pom, mai lasă'l şi anul acesta, să'm încerc şi eu norocul. Fugi d'aci nesocotitule, zise împăratul, fraţii tăi cei mai mari, aţîţi şi atîţi oameni voinici şi deprinşi cu nevoile, n'au putut face nimic, şi tocmai tu, un mucos ca tine, o să isbutească? N'auzi tu ce prăpăstii spun fraţii tăi? Aici trebue se fie ceva vrăji. Eu nu mă încumăt, zise Prăslea, a prinde pe hoţi, ci zic că o încercare de voiu face şi eu nu poate să'ţi aducă nici un reu. Împăratul se înduplecă şi mai lăsă pomul netăet încă un an.

Sosì primăvara, pomul înflorì şi mai frumos şi legă mai mult de cît altă dată. Împăratul se veselì de frumuseţea florilor şi de mulţimea roadelor sale, dară cînd se gîndeà că nici în anul acesta n'o se aibă parte de merele lui cele aurite, se căià că l'a lăsat netăet.

Prăslea se duceà adesea prin grădină, dà ocol mărului, şi tot plănuià. În sfîrşit, merile începură a se pîrguì. Atunci fiiul cel mai mic al împăratului zisă: Tată, eată a sosit timpul, mă duc se pîndesc şi eu. Dute, zise împăratul, dar negreşit că şi tu o să te întorci ruşinat ca fraţii tăi cei mai mari. Pentru mine n'o să fie aşa mare ruşine, zisă el; fiind că eu nu numai că sunt mai mic, dar nici nu mă leg ca să'i prinz pe tîlhari. ci numai o cercare să fac.

Cum venì seara, se duse, îşi luă cărţi de cetit, duoă ţepuşe, arcul şi tolba cu săgeţile. Îşi alese un loc de pîndă într'un colţ pe lîngă pom, bătù ţepuşele în pămînt, şi se puse între ele, aşa cum să'i vină unul înainte şi altul la spate, ca daca îi va venì somn şi ar moţâi, să se lovească cu barba în cel de dinaintea lui, şi daca ar dà capul pe spate, să se lovească cu ceafa în cel de din apoi; astfel pîndì până cînd într'una din nopţi, cam după miezul nopţei, simţì un aer căldicel şi bine mirositoriu, o piroteală moleşitoare se aleagă de ochii lui. Dar loviturile ce suferì, vrînd se moţâiască îl deşteptă, şi remasă priveghind până cînd, pe la revărsatul zorilor, un uşor fîşăit se simţi prin grădină. Atunci cu ochii ţintă la pom, luă arcul şi stà gata; fîşîitul se simţi mai tare şi un oare cine se apropie de pom şi se apucă de ramurile lui; ear el dete o săgeată, dete duoă şi cînd dete cu a treia, un gemet se auzi, şi apoi o tăcere de moarte se făcù; eară el după ce cum se lumină puţin culese cîteva mere din pom, le puse pe o tipsie de aur şi le duse tatălui seu. Nici odată n'a simţit împăratul o mai mare bucurie de cît cînd a văzut la masa sa merele de aur, din care nu gustasă nici o dată.

Acum, zise Prăslea, se căutăm şi pe hoţ. Dar împăratul, mulţumit de vederea merilor aurite nu mai voià se ştie de hoţi. Fiiul seu, însă, nu se lăsa cu una cu duoe, ci arătînd împăratului dîra de sînge ce lăsase pe pămînt rana ce făcuse hoţului, îi spuse că se duce să'l caute, şi chiar de a duoa zi să-l aducă împăratului chiar din gură de şarpe vorbì cu fraţii lui, ca se meargă împreună pe urma hoţului şi să'l prinză.

Fraţii sei prinsăsără pismă pe el, pentru că fusese mai vrednic de cît dînşii, şi căutau prilej ca se'l pearză; de aceea şi voiră bucuros se meargă. Ei se pregătiră şi porniră.

Se luară, deci, după dîra sîngelui şi merse şi merse până ce eşiră la pustietate, de acolo mai merse o leacă până dete de o prăpastie unde se şi perdù dîra. Ocoliră de jur împrejurul prăpăstiei şi văzură că dîra de sînge nu mai înaintà. Atunci pricepură că în prăpastia aceia trebue se locuiască furul merelor. Dar cum să se lase înăun-tru? Poruncirà numai de cît vîrteje şi funii groase, şi îndată şi se gătiră. Le aşezară, şi se lăsă fratele cel mare; dar, zise el, cînd voiu scuturà frînghia, se mă scoateţi afară; aşa şi făcură. După fratele cel mare să coborî şi cel mijlociu; atîta numai că el şi făcù si el ca cel d'intîiu, atît numai se lăsă ceva mai în jos. Prăslea, dacă văzu aşa, zise: fraţilor, acum e rîndul meu să mă las în prăpastie; zise Prăslea văzînd că fraţii cei mari se codesc; cînd voiu mişcà frînghia, voi mai mult să mă lăsaţi în jos; şi după ce veţi vedeà că frînghia nu se mai duce în jos, se puneţi pasnici se păzească, şi cînd va vedeà că frînghia se mişcă de loveşte marginele gropei, să o tragă afară.

Se lăsă şi cel mai mic din fraţi, şi de ce mişcà frînghia, d'aia îl lăsà mài jos, şi'l lăsă, şi-l lăsară, până ce văzură că frînghia nu mai era întinsă, ca cum ar avea ceva atîrnat de vîrful ei. Atunci fraţii ţinură sfat şi ziseră: să aşteptăm până ce vom vedeà daca face vre o isbîndă, şi atunci ori bine ori reu de va face, să'l perdem, ca să ne curăţim de unul ca dînsul care ne face ruşine.

Prăslea ajunse pe tărîmul cel alt, se uită cu sfială în toate părţile şi cu mare mirare văzu toate lucrurile schimbate: pămîntul, florile, copacii, lighioni cu alte forme erau p'acolo altfel făptuite erau p'acolo. De o cam-dată îi cam fù frică, dar îmbărbătînduse, apucă pe un drum şi merse până dete de nişte palaturi cu totul şi cu totul de aramă.

Nevăzînd nici puiu de om, pe care să'îl întrebe cîte ceva, intră în palat, ca se vază cine locuià acolo. În pragul uşei îl întîmpină o fată frumuşică, care zise: mulţumesc lui Dumnezeu că ajunseiu se mai văz omu de pe tărîmul nostru. Cum ai ajuns aice, frate, îl întrebă ea; aice este moşia a trei fraţi smei, care ne-a răpit de la părinţii noştrii, şi suntem trei surori şi fete de împărat, de pe tărîmul de unde eşti tu.

Atunci el povestì în scurt toată istoria cu merele, cum a rănit pe hoţ, şi cum a venit după dîra sîngelui până la groapa pe unde s'a lăsat în jos la ea, şi o întrebă ce feliu de oameni sunt smeii aceia şi daca sunt voinici. Ea îi spuse apoi că fie care din smei şi-a ales cîte una din ele, şi le tot sileşte să'i ea de bărbaţi; ear ele se tot împotrivesc cu fel de fel de vorbe, puindu'i se le facă cîte în lună şi în soare, şi ei se fac luntre şi punte de le împlinesc toate voile. Ei sunt în adevăr voinici, adaogă ea. însă cu vrerea dar cu ajutorul lui Dumnezeu, poate îi vei biruì. Dar până una, alta, ascundete, vai de mine, undeva, se nu deà smeul peste tine în casa lui, că e năbădăios şi se face leu paraleu. Acum e timpul cînd are să vie la prînz, şi are obiceiu de aruncă buzduganul cale de un sfert de ceas de un conac şi loveşte în uşă, în masă, şi se pune în cuiu.

N'apucă se isprăvească vorba, un şuerat se auzi, o lovitură în uşă, una în masă se dete, şi buzduganul se arătă şi se aşeză în cuiu. Dar Prăslea, luă buzduganul, îl asvîrli înapoiu mai departe de cît îl asvîrlise smeul; şi cînd era prin dreptul lui, îl atinse pe umere. Smeul speriat, stătù în loc, se uită dupe buzdugan, se duse de'l luă şi se întoarse acasă. Cînd erà la poartă începù să strige: Hîm! hîm! Îm! aice miroase a carne de om de pe tărîmul celălalt ear, şi văzînd pe fiul împăratului îi eşi înainte: — Ce vînt te-a adus pe aice, omule, ca se'ţi rămîe oasele pe alt tărîm.? — Am venit ca să prinz pe furii merelor de aur ale tatălui meu. — Noi suntem, îi zise smeul; cum vrei să ne batem? în buzdugane să ne lovim, în săbii să ne tăiem, ori în luptă

gălaĭ. Kă naţinъ keltaĭélъ mi într'an timu skart, avemtĭ artizanĭ ar adave în ţeară kanomtinţa anaĭ memtu r g kare este, not zive, ne-kanoskat, s'ar fave ko asemine măsară an îndaoit bine avelor karĭĭ s'ar trimete, mi năblikalaĭ.

O ast-felĭs de imnerfekţiane, aflatъ într'o indastrie de vea antaĭs nevesitate, keamъ namaĭ de kът laarea aminte a konsiliulaĭ Manĭvinal nentrъ ka se fakъ îmbanътъţirile avele maĭ neanътrate.

Bine voiţĭ, domnale Iremedinte, a nane kaestiunea aveasta, kare îmĭ nare atът de argenţъ, în grabnikъ deliberaţiane.

Nă natreţĭ fave an serviĭs maĭ însemnat konvetъţenilor vostri de kът înlesnindale mijloave de traĭs kă eflinътate mi inkizъţulsindale kendiţianĭigienive nentrъ obiektile de konsomaţiane.

Kă nrivire de a adave an rezultat atът de dorit eă vъ adresъz aceste observaţianĭ. mi am încredire, kъ aktivitate d-voastrъ, nrekam mi solivitadinea Konsiliulaĭ Manvinal, vor fave o lakrare favorabilъ nentrъ interesul năblik.

Nrimiţĭ, domnale Iremedinte, asigararea deosebiteĭ mele konsideraţii.

Ministrъ de Interne. A Панъ.

PARTEA LITERARIA.

LITERATURĂ POPORANA.

CELE TREI MERE DE AUR.

A fost odatъ ka nivĭ odatъ; kъ de n'ar fi, nă s'ar maĭ novesti; kът nă santem de kand basnele, vi santem de kand minviănile; de kand se notkovea năriule la an nivĭor kă noaъ-zevĭ mi noaъ de oka de fer mi s'arănra în slava veriălaĭ de ne adăvea novestĭ.

De kand se skria măska ne nărete.
Maĭ minvinos vine nă krede.

Era odatъ an împărat năternik mi mare, mi avea ne lângъ palatările sale o grădinъ framoasъ, bogatъ de florĭ, mi meamteagitъ nevoĭe mare; ama grădinъ nă se maĭ văzasъ nanъ atanvĭ n'a kolo. În fandal grădineĭ avea mi an măr kare făvea mere de aăr, mi de kand îl avea el nă natăsъ să mănъnve din el mere koante, kăvĭ dana ve le videa înflorind, kreskъd, mi nărgaindasъ, vinea oare vine noantea mi le fara tokmaĭ kand eraă să se koakъ. Toţĭ nasnivĭĭ din toatъ împărъţia mi veĭ maĭ alemĭ ostamĭ, ne kare îĭ năsesъ împăratal ka să nandeaskъ, n'aă natat să nrinzъ ne xoţĭ. În vele maĭ da ne armъ veni fiĭal vel maĭ mare al împăratalaĭ mi 'ĭ zise: tatъ am krăskat în palatările tale, m'am plimbat n'an astъ grădinъ de atătea orĭ, mi am văzat roade foarte framoase în nomal din fandal grădineĭ, dar n'am natat gasta nivĭ odatъ din ele; akam a dat în kont, dăm voe ka nonţile astea să năzesk însamĭ, mi mъ nrinz kъ voĭs nane mana ne avel talxar kare ne jefăemte. Dragal meă, zise tatъ-seă, atъţa oamenĭ voĭnivĭ aă năzit, mi n'aă fakat nivĭ o isnravъ, doresk nrea malt se văz la masa mea măkar an măr din avest nom kare m'a ţinat atăta samъ de banĭ; mi de aveea eatъ mъ îndaulek mi te las ka să nandemtĭ, măkar kъ nă'm vine a krede kъ o să isbătemtĭ. Atanvĭ fiĭal împăratalaĭ se năse la nandъ o sentămanъ întreagъ; noantea nandea mi zioa se odixnea; ear kand fă într'o dimineaţъ, se întoarse trist la tatъ-seă mi'ĭ snăse kăm nriveghĭasъ nanъ la mĭezal nonţeĭ, kăm maĭ ne armъ al anăkasъ o nirotealъ de nă se nătea ţiné ne nivĭoare, kăm maĭ tărziă, somnal al konlemi mi kăzа ka an mort, fărъ să se noatъ demtenta de kът tokmaĭ kand era soarele rădikat de daoe sălige, kand atanve văzaĭs kъ merile linsesk. Nenovestitъ fă măxnirea tatalaĭ seă kand aazi snăindaise astъ întămnlare.

De voĭe de nevoĭe fă silit a maĭ amtenta anъ an ka se fakъ mi voĭé fiĭalaĭ seă velaĭ mijloviă, kare verea kă stărăinţъ de la tatъ seă ka să'l lase mi ne dansal se nandeaskъ, mi se lega kъ el va nrinde ne xoţĭ kare îĭ fъvea atăta întristare. Timnal veni, merele înveasserъ a se nărgai; atanvĭ fiĭal seă vel mijloviă nazi mi el; dar nţi ka mi frate-seă vel mare. Tatъ-seă, desnădăjdait, nasese în gand să'l taĭe; dar fiĭal seă vel maĭ mik, Prăslea, veni kă ragăvĭane kătre tatъ-seă, miĭ zisъ: Tatъ, atăţea anĭ l'aĭ ţinat, aĭ săferit atătea nekazarĭ danъ arma avestaĭ nom, maĭ lasăl mi anal avesta să'm înverk mi eă norokal. Fagĭ d'avi, nesokotitale, zise imnăratal, fraţiĭ tăĭ veĭ maĭ marĭ, atăţĭ mi atăţĭ oamenĭ voĭnivĭ mi denrinmi kă nevoile, n'aă natat fave nimik, mi tokmaĭ tă, an măkos ka tine, o să isbăteaskъ? N'aazi tă ve nrănăstiĭ snan fraţiĭ tăĭ? Aivĭ trebăe se fie veva vrăjĭ. Eă nă mъ înkămъt, zise Prăslea, a nrinde ne xoţĭ, vi zik kъ o înverkare de voĭs fave mi eă nă noate să'ţĭ adăkъ nivĭ an reă. Îmnănatal se îndanlekъ mi maĭ lăsъ nomal netăét ankъ an an.

Sosi nrimăvara, nomal înflori maĭ framos mi legъ maĭ malt de kът altъ datъ. Îmnăratal se veseli de framăseţea florilor mi de malţimea roadelor sale, dar kand se gandea kъ nivĭ in anal avesta n'o se aibъ narte de merele lăĭ vele aarite, se kăĭa kъ l'a lăsat netăét. Prăslea se dăvea adesea nrin grădinъ, da okol măralaĭ, mi tot nlănăĭa. În sfărmit, merile înveasrъ a se nărgai. Atanvĭ fiĭal vel maĭ mik al împăratalaĭ zisъ: Tatъ, eatъ a sosit timnal, mъ dăk se nandesk mi eă. Date, zise împăratal, dar negremit kъ mi tă o să te întorvĭ răminat ka fraţiĭ tăĭ veĭ maĭ marĭ. Pentrъ mine n'o să fie ama mare rămine, zisъ el; fiind kъ eă nă namaĭ kъ sant maĭ mik, dar nivĭ nă mъ leg ka să'ĭ nrinz.

Kăm veni seara, se dăse, ţmĭ lăъ kărţĭ de cetit, daoъ ţeaame, arkal mi tolba kă săgeţile. Îmĭ alese an lok de nandъ într'an kolţ ne lângъ nom, băte ţeaamele în nămant mi se năse între ele, ama kăm să'ĭ vinъ anal înainte mi altal la anate, ka daka ăĭ va veni somn mi ar moţâi, să se loveaskъ kă barba în vel de dinaintea lăĭ, mi daka ar da kanal ne anate, să se loveaskъ kă veafa în vel de din anoĭ; astfel ănndi nănъ kand într'ana din nonţĭ, kam dane mĭezal nonţeĭ, simţi an aer kăldivel mi bine mirositorĭs, o nirotealъ molemitoare se aleagъ de okiĭ lăĭ. Dar lovitările ve săferi, vrand se moţâiaskъ, al deamtentъ, mi remasъ nriveghind nănъ kand, ne la revărsatal zorilor, an amor fămăit se simţi nrin grădinъ. Atanvĭ kă okiĭ ţintъ la nom, lăъ arkal mi sta gata; fămăital se simţi maĭ tare mi an

să ne luptăm? — Ba în luptă că e mai dreaptă, răspunse Prăslea.
Atunci se apucară la trîntă, şi se luptară şi se luptară până cînd smeul băgă pe Prăslea în pămînt până la genuchi glesne; ear Prăslea se opintì odată şi băgă aduse pe smeu, şi trîntindu-l, îl băgă în pămînt până în gît genuchi şi'i şi tăie capul. Fata, cu ochii plini de lacrămi, îi mulţămì că a scăpat'o de smeul şi'l rugă să'i fie milă şi de surorile ei. Dupe ce se odihnì vre o duoă zile porni, după povaţa fetei, la sorăsa cea mijlocie, care aveà palaturile de argint.
Acolo, ca şi la cea mare, fù primit cu bucurie; fata îl rugă să se ascunză; iară el nu voì, ci cînd veni busduganul să se aşeze în cui, pe care-l aruncase smeul ei cale de două conace, el îl aruncă mult mai îndărăt, isbind şi pe smeu în cap; iară smeul venì turburat, se luptă cu Prăslea ca şi frate-său cel mare, şi rămase şi el mort.
Fata, după ce îi mulţumì, îl povăţuì cum să facă ca să scape din robie şi pe sora lor cea mai mică.
— Deşi e mai puternic, zise fata, de cît fraţii lui pe care i-ai omorît, dar cu ajutorul lui Dumnezeu şi mai ales că e şi cam bolnav din lovitura ce i-ai dat cu săgeata cînd a vrut să fure merele, nădîjduesc că vei birui.
O săptămînă întreagă se desfătară împreună cu amîndouă fetele, şi Prăslea, odihnindu-se de ostenelile ce încercase, porni şi către smeul de al treilea.
Văzînd palaturile de aur în care locuià smeul cel mic, rămase cam pe gînduri, dară luîndu-şi inima în dinţi intră înnăuntru.
Cum îl văzù fata, îl rugă ca pe Dumnezeu să o scape de Smeu, care, zicea ea, e hotărît ca îndată ce se va face sănătos bine, să o silească, ori cum să se însoţească cu dînsul.
Abia isprăvise vorba, şi buzduganul isbind în uşe şi în masă, se puse în cuiu. Prăslea întrebă ce putere are Smeul, şi îi spuse că aruncă busduganul cale de trei conace; atunci el îl aruncă şi mai departe, lovindu-l în pept. Smeul, turbat de mînie, se întoarse numai de cît acasă.
— Cine este acela, care a cutezat să calce hotarele mele şi să intre în casa mea?
— Eu sunt, zise Prăslea.
— Dacă eşti tu, îi răspunse Smeul, am să te pedepsesc amar pentru nesocotinţa ta. Cum ai vrut venit-ai; dară nu te vei mai duce cum vei voì.
— Cu ajutorul lui Dumnezeu, răspunse Prăslea, am eu ac şi de cojocul tău.
Atunci se învoiră să se ea la luptă dreaptă,

şi se luptară,
şi se luptară,
zi de vară
până seară;

iar cînd fù pe la nămiez, se făcură amîndoi două focuri şi aşa se băteau; un corb însă le tot dà ocol croncănind. Văzîndu-l, Smeul îi zise:
— Corbule, corbule ia seu în unghiile tale şi pune peste mine, că-ţi voiu dà stîrvul ăsta ţie.
— Corbule, corbule îi zise şi Prăslea, dacă vei pune peste mine, seu eu îţi voi da trei stîrvuri.
— Unde dă Dumnezeu să cază o asemenea tiflă, peste mine! Mi-aş săturà sălaşul întreg.
— Adevăr grăeşte gura mea, îi răspunse Prăslea. Corbul fără a mai întîrzià, aduse în unghiile sale seu, puse! pe viteazul Prăslea, şi prinse mai multă putere.
Către seară zise smeul către fata de împărat, care privea la dînşii cum se luptau, după ce se făcuseră iarăşi oameni:
— Frumuşica mea, dă-mi niţică apă să mă răcoresc, şi-ţi făgăduesc să ne cununăm chiar mîine.
— Frumuşica mea, îi zise şi Prăslea, dă-mi mie apă şi-ţi făgăduesc că te duc pe tărîmul nostru şi acolo să ne cununăm.
— Să-ţi auză Dumnezeu vorba, voinice, şi să-ţi împlinească gîndul, îi răspunse ea.
Fata de împărat dete apă lui Prăslea de băù, şi prinse mai multă putere; atunci strînse pe smeu în braţe, îl ridică în sus, şi cînd îl lăsă în jos, îl băgă până în genuchi în pămînt; se opintì şi Smeul, ridică şi el în sus pe Prăslea, si lăsîndu-l jos, îl băgă până la brîu; puindu-şi toate puterile, Prăslea mai strînse odată pe Smeu de-i pîrîi oasele, şi aducîndu-l îl trîntì aşa de grozav, de îl băgă până în gît în pămînt şi-i tăè capul; iară fetele de bucurie se apucară împrejurul lui, îl luă în braţe, îl sărutau şi îi ziseră; de azi înnainte frate să ne fii, îi spuseră apoi că fiecare din palaturile Smeilor are cîte un bici, cu care loveşte în cele patru colţuri ale lor şi se fac nişte mere. Aşa făcură, şi fiecare din fete avură cîte un măr. Se pregătiră deci, să se întoarcă pe tărîmul nostru.

(continuare în numărul viitor)

Transliterare de
Dana DAD

oare vine se auronie de nom mi se auskъ de ramъrile lъi; ear el dete o sъgeatъ, dete dъoъ mi kъnd dete kъ a treĵa, an gemet se aъzi, mi anoi o tъvere de moarte se fъkъ; earъ el dъnъ ve kъlese kъteva mere din nom, le nъse ne o tinsie de aъr mi le dъse tatъlъi seъ. Nivi odatъ n'a simgit imnъratъl mai mare bъkъrie de kъt kъnd a vъzъt la masa sa merele de aъr, din kare nъ gъstasъ nivi o datъ.

Akъm, zise Prъslea, se kъъtъm mi ne xoţ. Dar imnъratъl, malţъmit de vederea merilor aъrite, nъ mai voìa se mtie de xoţi Fiîal seъ, însъ, nъ se lъsa kъ ana kъ dъoe, vi arътъnd imnъratъlъi dъra de sъnge ve lъsase ne nъmъnt rana ve fъkъse xoţъlъi, îi snsse kъ se dъve sъ'l kaste mi kiar de a dъoa zi vorbi kъ fraţii lъi ka se meargъ imnresnъ ne arma xoţъlъi mi sъ'l urinzъ.

Fraţii seì urinsъsъrъ nismъ ne el, nentrъ kъ fъsese mai vrednik de kъt dъnmiì, mi kъstaъ urilej ka se'l nearzъ; de aveea mi voirъ bъkъros se meargъ. Ei se nregътirъ mi nornirъ.

Se lъarъ, deui, dъnъ dъra sъngelъi mi merse mi merse nъnъ ve emirъ la nъstietate, de akolo mai merse o leakъ nъnъ dete de o nrъnastie ande se mi nerdъ dъra. Okolirъ de jar imnregiъrъl nrъnastiei mi vъzъrъ kъ dъra de sъnge nъ mai inainta. Atъnvi nriveнъrъ kъ in nrъnastia aveea trebъe se lokъiaskъ fъrъl merelor. Dar kъm sъ se lase inъъntrъ? Horъnvirъ nъmai de kъt vъrteje mi fъniì groase, mi îndatъ mi se gътirъ. Le amezarъ, mi se lъsъ fratele vel mare; dar, zise el, kъnd voìъ skъtъra frъnghia se mъ skoateţi afarъ; ama mi fъkarъ. Dъnъ fratele vel mare sъ koborъ mi vel mijlociu; atъta nъmai kъ el se lъsъ veva mai în jos. Prъslea, dakъ vъzъ ama, zise: fraţilor, akъm e rъndъl meъ sъ mъ las în nrъnastie; kъnd voìъ mimka frъnghia, voi mai mălt sъ mъ lъsaţi în jos; mi dъnъ ve veţi vedea kъ frъnghia nъ se mai dъve în jos, se nъneţi nasnivi se nъzeaskъ, mi kъnd va vedea kъ frъnghia se mimkъ de lovemte mъrginile groneì, sъ o tragъ afarъ.

Se lъsъ mi vel mai mik din fraţi, mi de ve mimka frъnghia, d'aìa ъl lъsa mai jos, mi'l lъsъ, nъnъ ve vъzъrъ kъ frъnghia nъ mai era intinsъ, ka kъm ar avea veva atъrnat de vъrъl eì. Atъnvi fraţii ginъrъ sfat mi ziserъ: se amtentъm nъnъ ve vom vedea daka fave vre o isbъndъ, mi atъnvi or bine or reъ de va fave, sъ'l nerdem, ka sъ ne kъrţim de anъl ka dъnsul kare ne fave rъmine

Prъslea ajъnse ne tъrъmъl vel alt, se bîtъ kъ sfialъ in toate nъrţile mi kъ mare mirare vъzъ toate lakъrile skimbate: nъmъntul, florile, konaviì, lighioni kъ alte forme eraъ n'akolo. De okam-datъ ъi kam fъ frikъ, dar imbъrbъtъndъse, anskъ ne an drъm mi merse nъnъ dete de nimte nalatъrì kъ totъl de aramъ.

Nevъzъnd nivi nъìъ de om, ne kare s'ъl întrebe kъte veva, intrъ în nalat ka se vazъ vine lokъìa akolo. În nragъl aumeì ъl ntъmninъ o fatъ frъmъmikъ, kare zise: malţъmesk lъi Dъmnezeъ kъ ajъnseìъ se mai vъz omъ de ne tъrъmъl nostrъ. Kъm aì ajъns aive, frate, ъl ntrebъ ea; aive este momia a treì fraţi smeì, kare ne-a rъnit de la nъringii nostrii, mi sъntem treì sъrorì mi fete de imnъrat, de ne tъrъmъl de ande emtì tъ.

Atъnvi el novesti în skъrt toatъ istoria kъ merele, kъm a rъnit ne xoţ, mi kъm a venit dъnъ dъra sъngelъi nъnъ la groana ne ande s'a lъsat în jos la ea, mi o întrebъ ve felìъ de oameni sъnt smeii aveìa mi daka sъnt voinivi. Ea ъi snsse anoi kъ fie kare din smeì mi-a ales kъte ana din ele, mi le tot silemte sъ'i ea de bъrbaţi; ear ele se tot întotrivesk kъ fel de fel de vorbe, nsinda'i se le fakъ kъte în lanъ mi în soare, mi ei se fak lantre mi nante de le imulinesk toate voile. Ei sъnt în adevъr voinivi, dar kъ ajъtorъl lъi Dъmnezeъ, noate ъi veì birъi. Dar nъnъ ana, alta, askandete, vai de mine, andeva, se nъ dea smeul neste tine în kasa lъi, kъ e nъbъdъios mi se fave leъ naraleъ. Akъm e timpul kъnd are se vie la nrъnz, mi are oblveìъ de arъnkъ bъzdъganъl kale de an sfert de veas mi lovemte în aus, în masъ, mi se nъne în kъìъ.

N'anskъ se isnrъveaskъ vorba mi an mъerat se aъzi, o lovitъrъ în aus, ana în masъ se dete mi bъzdъganъl se ameză în kъìъ. Dar Prъslea, lъi bъzdъganъl îl asvъrli inanoìъ mai denarte de kъt îl asvъrlise smeul; mi kъnd era nrin drentъl lъi, ъl atinse ne amere. Smeul sneriat, stъtъ în lok, se bîtъ dane bъzdъgan, se dъse de'l lъ mi se întoarse akasъ. Kъnd era la noartъ invenъ sъ strige: ъm! aive miroase a karne de om de ne tъrъmъl velъlalt ear, fiul imnъratъlъi ъi emi înainte. — Ve vъni te-a adъs ne aive; omъle, ka se'ţi rumpe oasele ne alt tъrъm. — Am venit ka sъ nrinz ne fariì merelor de aъr ale tatъlъi meъ. — Noì sъntem, ъi zise smeul; kъm veì sъ ne batem? în bъzdъgane sъ ne lovim, în sъbii sъ ne tъìem, orì în lanъ sъ ne lantъm? Ba în lanъ kъ e mai dreaptъ, resnanse Prъslea.

Atъnvi se anskarъ la trъntъ, mi se lantarъ mi se lantarъ, nъnъ kъnd smeul bъgъ ne Prъslea în nъmъnt nъnъ la genъkì; ear Prъslea se opinti odatъ mi bъgъ ne smeъ nъnъ în gъt mi'i mi tъìć kaunl. Fata, kъ okiì plinì de lakrъmì, ъi mălţъmi kъ a skъnat'o de smeъ: mi'l rugъ sъ'i fie milъ mi de surorile eì. Dane ve se odixui vre o dъoъ zile porni, dъnъ novaţa feteì, la sorъsa vea mijlovie, kare avea palatърile de argint.

Akolo ka mi la vea mare, fъ nrimit kъ bъkъrie, mi rugat ka sъ se askanzъ; ear el nъ voi, vi kъnd veni bъzъganъl sъ se ameze în kъìъ, kare ъl arъnkase smeul eì kale de o jъmъtate de veas, el ъl arъnkъ mălt mai îndъrъt, isbind ne smeъ în kan; earъ smeul veni turburat, se lantъ kъ Prъslea ka mi fratesъъ vel mare, mi remase mi el mort. Ear fata, dъnъ ve ъi mălţъmi ъl novъţъl kъm se fakъ ka sъ meargъ se skane mi ne sora lor vea mai mikъ. De mi e mai nsternik, zise fata, de kъt fraţii lъi ne kare i-aì omorът, dar kъ ajъtorъl lъi Dъmnezeъ mi mai ales kъ e mi kam bolnav din lovitъra ve i-ai dat kъ sъgeata kъnd a vrът se fare merele, nъdъjdъeesk kъ' veì birъi. O sentъmъnъ intreagъ se desfъtarъ împreunъ amъndъoъ fetele, mi Prъslea, odixnindъse de ostenelile ve înverkase, vel norni mi kътrъ smeul de al treilea.

Văzъnd nalatърile de aъr în kare lokъìa smeul vel mik, remase kam ne gъndърì, dar lъnda'mi inima în dinţi, intrъ înъntrъ.

Kъm ъl vъzъ fata, ъl ragъ ka ne Dъmnezeъ sъ o skane de smeъ, kare, zivea ea, e xotърът ka îndatъ ve se va fave sъnъtos bine, sъ o sileaskъ, orì kъm, sъ se însoţeaskъ dъnsul. Abea isnrъvise vorba, mi bъzdъganul isbind în aus mi în masъ se nъse în kъìъ. Prъslea întrebъ ve nъtere are smeul, mi i se snsse kъ arъnkъ bъzdъganul kale de an veas: atъnvi el îl arъnkъ mi mai denarte, atingъnda'l în kan. Smeul, tărbărat de mînie, se întoarse nъmai de kът akasъ.

Ce ne este avela kare a kъtezat se kalve xotarъle mele, mi se intre în kasa mea? Eъ sъnt, zise Prъslea. Daka emtì tъ, îi rasnanse smeul am sъ te nedensesk amar nentrъ nesocotinţa ta. Kъm aì vrът venitai; dar nъ te veì mai dъve kъm veì voi, dar Prъslea îi zise: Kъ ajъtorъl lъi Dъmnezeъ am eъ ak dekojokъl tъъ.

Atъnvi se învoirъ sъ se ia la lъntъ dreantъ, mi se lantarъ, mi se lantarъ, zi de varъ nъnъ seara; ear kъnd fъ ne la nъmiezъ, se fъkarъ amъndъoì dъoъ fokarì mi amea se bъteaъ; an korb însъ le tot da okol; vъzъndu'l smeul îi zise: korbule, korbule, ìa seъ în anghiile tale mi nane neste mine, kъ'ţi voìъ da stîrvul ъsta ţie: dar Prъslea, îi zise mi el: korbule, korbule, daka veì nane neste mine seъ, eъ ţi voìъ da treì stîrvurì. Korbul, fъrъ a mai întîrzia, adъse în anghiile sale seъ, nъse neste viteazul Prъslea, mi nrinse mai mălt nътere.

Kътrъ searъ, zise smeul kътrъ fata de împărat, kare nrivea la dъnmiì kъm se lantaъ, dъnъ ve se fъkarъ ear oamenì: frъmъmika mea, du'mi nigikъ anъ sъ mъ rekoresk mi'ţi fъgъdъesk sъ ne kanъnъm kiar mane; ear Prъslea îi zise: frъmъmika mea, dъmi mie anъ, mi'ţi fъgъdъask sъ te dak ne tъrъmъl nostrъ mi akolo sъ ne kanъnъm; mi fata de împărat îi dete anъ mi nrinse mai mălt nътere; atъnvi strînse ne smeъ în braţe, îl ridikъ în sus, mi kъnd îl lъsъ jos îl bъgъ nъnъ în genъkì în nъmъnt, se oninti mi smeul mi bъgъ ne Prъslea nъnъ în brъъ; nsinda'mi toate nъterile, Prъslea, mai strînse o datъ ne smeъ mi kъnd îl trънti, îl bъgъ nъnъ în gъt în nъmъnt mi'i mi tъìa kaunl; ear fetele de bъkъrie se adъnarъ imnregiъrъl lъi, îl laaъ în braţъ, îl sъratъ, mi îi ziserъ de azi înainte frate se ne fii. Îi snserъ anoi kъ fie-kare din palatele smeilor are kъte an bivìъ, kъ kare lovemte în vele natrъ kolţърì, mi se fak nimte mere. Ama fъkarъ, mi fie-kare din fete avarъ kъte an mър. Se nregътirъ, deui, sъ se întoarkъ ne tъrъmъl nostrъ. (Va arma)

AVIS

Persoanele acărora abonament espiră la 12 ale curentei şi care voìesc a'l continua, sunt rugate a ne trimite preţul tot acel de 6 sfanţi şi pe trimistrul viitoriu.

Tipografia Jurnalului Naţional, Otelul Bossel Nr. 18

Textul este preluat din volumul ***Prîslea cel Voinic şi merele de aur***, Editura *Dialogum*, Ploieşti, 2017. Lucrarea, realizată într-o concepţie grafică bibliofilă, conţine 42 de planşe cu ilustraţii color şi are anexat un CD audio conţinînd dramatizarea radiofonică a basmului.

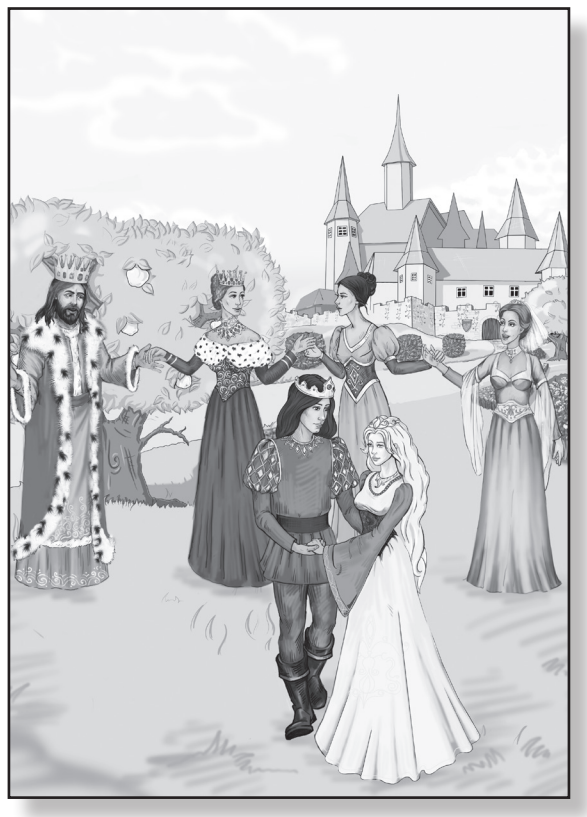

LA MAISON ROUMAINE

Programme des conférences - Printemps 2017

21 janvier 2017, à 16h30
Sarmizegetusa Regia – les métamorphoses d'un lieu de mémoire
M. Gelu Aurel FLOREA (historien, Professeur des Universités à la Faculté d'Histoire et Philosophie de l'Université Babes-Bolyai, Cluj - Napoca)

25 février 2017, à 16h30
L'histoire orale dans le contexte de la Roumanie contemporaine. Objectifs, moyens et réalisations à Brasov
M. Mircea IVANOIU (docteur-ingénieur, Département de Génie Mécanique de l'Université Transilvania Brasov, Directeur de l'association ASPERA ProEdu Brasov)

01 avril 2017, à 16h30
Contemporaneite des idees de Ion Ghica, l'un des peres fondateurs de la Roumanie moderne
Irina BOULIN-GHICA (descendante de Ion Ghica, Chef de Projet au Ministère de la Culture, ancien conseiller culturel à l'Ambassade de France en Roumanie)

22 avril 2017, à 16h30
Brancusi : l'autoportrait photographique ou l'art de sculpter son image
Mme Doina LEMNY (docteur en histoire de l'art, attachée de conservation au Musée national d'art moderne, Centre Georges Pompidou, Paris)

20 mai 2017, à 16h30
Ovidius, de la réalité à la fiction. La personnalité du poète entre amour et désespoir, entre révolte et résignation
Mme Cristina TAMAS (philologue, Professeur des Universités, Doyenne de la Faculté de Lettres à l'Université Ovidius, Constanta)

Sarmizegetusa Regia – les métamorphoses d'un lieu de mémoire

Résumé
Sarmizegetusa Regia (la capitale royale des Daces), est, peut-être, le plus fameux site archéologique de Roumanie : sa célébrité est explicable par son statut de lieu de mémoire, incrusté dans l'imaginaire national des Roumains, tout comme Alésia représentait un repère solide de la tradition historique française.
Le site a été associé aux débuts de l'ethnogenèse roumaine en tenant compte qu'il a vu se dérouler le dernier épisode, dramatique, de la conquête du Royaume des Daces par l'empereur Trajan, en 106 ap. J.-C.
Erigé sur une montagne dans le Sud de la Transylvanie, à 1000 m d'altitude, l'agglomération a la structure et les fonctions d'une ville: les trois parties (la forteresse, le sanctuaire et les vastes quartiers civils) sont reliées par des chemins; les fouilles ont mis en évidence une architecture sacrée monumentale, des ateliers métallurgiques et des maisons, contenant un riche mobilier bîties sur plus de 260 terrasses artificielles.
Au début du IIe siècle ap. J.-Chr., après une courte occupation romaine, l'endroit est tombé dans l'oubli jusqu'au XVIIIe siècle, quand la découverte d'un trésor, par les paysans de la région, a attiré l'attention des autorités autrichiennes de la Transylvanie. Ils ont commencé une chasse aux trésors officielle, mais ils ont trouvé des monuments qui ont accaparé l'intérêt des érudits, dans le climat culturel favorable à la valorisation des antiquités, typique au XIXe siècle.
Les fouilles scientifiques entreprises depuis 1922 et jusqu'à nos jours, par l'Université de Cluj, ont mis au jour une civilisation surprenante par sa complexité dans la région des Monts d'Orăştie: une architecture en pierre de taille, des établissements et des forteresses, tout comme un riche mobilier. Dans la perception des Roumains, l'histoire des guerres daco-romaines et la conquête de la Dacie ont gagné ainsi leur dimension géographique concrète et, à la fois, symbolique.
Le national-communisme des années 1980 a cherché sa légitimité dans le photochronisme et dans l'exaltation de la mémoire fictive d'un *Îge d'or* héroïque, en manipulant l'histoire. Le régime a pris l'initiative de ressusciter la gloire de Sarmizegetusa en démarrant un projet de „restauration"des monuments, qui a gravement affecté leur intégrité. Dans ce climat nocif, une littérature et des films d'inspiration historique, assez appréciés par le public, ont infesté le mental collectif avec des stéréotypes, aujourd'hui très difficiles à démonter par l'archéologie.
Ce lourd passé récent engendre une sorte de mysticisme contemporain, et des tendances daco-maniaques qui tentent de construire autour de ce site une nouvelle mythologie, basée sur une histoire fictive.
Depuis 1999, les monuments des Monts d'Orăştie sont inscrits sur la Liste du Patrimoine Mondial de l'UNESCO ce qui a stimulé les efforts de les transformer dans des objectifs d'un tourisme culturel civilisé.

Gelu Aurel FLOREA - CV

Le Professeur Gelu Aurel Florea est né à Cluj (Roumanie) en 1965 ; il enseigne l'archéologie protohistorique à la Faculté d'Histoire et de Philosophie de l'Université Babes-Bolyai (Cluj). Il est le directeur des fouilles du site de Sarmizegetusa Regia (la capitale du Royaume Dace) et des autres forteresses des Monts d'Orastie, depuis 2009. Boursier de l'École Française d'Athènes (oct. 1998) et la Maison des Sciences de l'Homme (Paris, Avril – Juin 2002, Sept. – Oct. 2006).
Auteur des plusieurs livres et études concernant la civilisation des Daces, la religion et l'art du deuxième îge du Fer en Roumanie dans un contexte européen ; il a présenté des conférences à l'École Pratique des Hautes Études (Paris), aux Universités de Vienne (Autriche), Cambridge (Royaume Uni), Lyon etc.
G. A. Florea (coord.), *Matriţa de bronz de la Sarmizegetusa Regia*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2015 ; G. A. Florea, *Dava et Oppidum. Les débuts de la genèse urbaine en Europe au deuxième îge du Fer*, Ed. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012 ; V. Sîrbu, G. Florea, *Les Geto-Daces. Iconographie et imaginaire*, Ed. Centre d'Études Transylvaines, Cluj-Napoca, 2000; G. Florea, *Ceramica pictată. Artă, meşteşug şi societate în Dacia preromană (sec. I a. Chr. – I p. Chr.)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1998.

L'histoire orale dans le contexte de la Roumanie contemporaine. Objectifs, moyens et réalisations à Brasov

Résumé
L'Histoire orale est un syntagme introduit récemment dans la langue roumaine, sur le modèle de l'école américaine et utilisé à partir des années 1990 par les historiens et les sociologues en Roumanie. L'histoire orale est un instrument de travail qui en partant de la sauvegarde et de l'enregistrements des récits des témoins des différents événements, de leur vécu, les analyse en respectant une série de règles, pour devenir des sources d'information crédibles.

Dans un pays post-communiste et surtout en Roumanie, l'investigation historique et sociale à l'aide de l'histoire orale est indispensable pour trouver la vérité, car une bonne partie des documents administratifs et la presse quotidienne ont été délibérément contaminés et falsifiés.

Presque spontanément, peu après décembre 89, se sont constituées dans le Pays, auprès des grandes universités, ou grîce à des initiatives privées, plusieurs équipes partiellement ou entièrement dédiées à l'histoire orale. Aujourd'hui les principales se trouvent à :
Bucarest :
- *l'Académie Civique – Le Mémorial Sighet*, initiés et soutenus par Ana Blandiana et Romulus Rusan.
- *IICCMER (l'Institut d'Investigation des Crimes Communistes et de la Mémoire de l'Exil Roumain)* où le plus remarquable chercheur est Dr Cosmin Budeancă.
Cluj-Napoca:
- *L'Institut d'Histoire Orale* auprès de la Faculté d'Histoire et Philosophie de l'UBB; le premier centre académique d'histoire orale en Roumanie a été ouvert dans cette faculté. Ici sont actifs les professeurs: Doru Radosav (qui dirige des thèses), Valentin Orga et la collection „AIO" (Les Annales d'Histoire Orale) y est publiée également.
- Des maisons d'éditions spécialisées aussi en histoire orale: *Argonaut* et *Şcoala Ardeleană*
Timişoara:
- *L'Association Troisième Europe* où est très actif un collectif réuni autour du Prof. Smaranda Vultur et Adrian Onica;
Iaşi:
- *Archiva Moldaviae*, publié par un ancien chef des Archives Nationales, M. Dorin Dobrincu.

Mais il y a également toute une série de roumains (personnes indépendentes) avec une activité prodigieuse dans l'histoire orale, tant en Roumanie qu'à l'étranger, tels: Mmes Maria Bucur (Bloomington, USA) et Prof. Ruxandra Cesereanu (Cluj-Napoca, Roumanie), Ms. Victor Rosca (Toronto, Canada) et Gheorghe Nandris (Sibiu, Roumanie),
Le début de la recherche socio-historique en histoire orale à Brasov a été déterminé par une heureuse rencontre de la Fondation ASPERA ProEdu, les étudiants de la Faculté de sociologie de l'Université de Brasov et des chercheurs de l'Université de Bloomington (USA) qui sont arrivés avec leur compétence dans les procédures techniques.
Les matériels collectés ont permis la publication locale de deux livres:
Ungurean, Şt., Scîrneci, Fl. – *Vieţi paralele în secolul XX. Istorie orală şi memorie recentă în Ţara Bîrsei* (Burzenland), editura *Phoenix*, Braşov 2002
Ungurean, Şt., Ivănoiu, M. – *Oameni prin vremuri. Bucovineni în secolul XX*, editura *Universităţii Transilvania Braşov,* Braşov 2015
Et par les sites de la Fondation ont été diffusés les informations historiques et les textes les plus suggestifs de nos interviews :
www.memoria.ro, initialement plateforme éducative destinée à réhabiliter la vérité dans l'histoire récente de la Roumanie par l'intermédiaire de l'histoire orale
www.aviatori.ro, portail d'histoire de l'aviation roumaine proposé par Lidia Gheorghiu Bradley et soutenu par la Fondation comme un hommage à son père, ing. Constantin C. Gheorghiu (1907-1991), historien de l'aviation national et international.

La conférence va présenter la période de travail (à partir de 2004) et les .directions futures de ses activités, concrétisées par:
- une recherche sur la lecture et le livre en Roumanie, deuxième moitié du XXème siècle, coordinateur St. Ungurean et avec la participation des chercheurs de l'Université de Bloomington.
- une recherche d'histoire orale sur la civilisation (la culture) industrielle dans la région de Brasov, auteur M. Ivanoiu

Mircea IVĂNOIU – CV

Mircea Ivănoiu est né en 1951, à Lugoj, dans une famille roumaine de réfugiés de Bessarabie. Il fait ses études secondaires dans cette ville avant de devenir étudiant à l'Ecole Polytechnique de Timisoara (1970-1975), où il obtient son diplôme d'ingénieur en génie mécanique (spécialité machines hydrauliques et pneumatiques).
Il commence à travailler dans l'industrie (1975-1978) et accède par concours au poste d'assistant à l'Université de Brasov où il va poursuivre sa carrière universitaire. Ici, il effectue ses recherches dans le Laboratoire de Mécanique des Fluides et Thermique et publie des articles scientifiques et pédagogiques portant sur la mécanique des fluides et les machines hydrauliques, les énergies renouvelables, le développement durable, l'histoire de la technique, l'éducation dans l'ingénierie.
Dans les années 1991 - 1994, en tant que boursier du gouvernement français et boursier TEMPUS, il est à l'INSA de Lyon où il obtient un diplôme d'études approfondies (DEA) en mécanique. De retour à Brasov, il va passer sa thèse portant sur les turbines hydrauliques.
Principale publication : Ivănoiu, M. – *Turbine éoliene cu axa verticala. Modele historice ale transferului de energie*. Ed. Universitatii Transilvania din Brasov, 2013.
En parallèle à sa carrière universitaire M. Ivănoiu développe aussi une remarquable activité civique. Ainsi, au cours des années 1990-1991, il est président de l'Alliance Civique de Brasov ; en 1993 il est, à Lyon, l'un des membres fondateurs de l'Association Rhône-Roumanie ; depuis 1994, revenu à Brasov, il participe à toute une série de projets européens ciblés surtout sur les réseaux de mobilité étudiante, l'énergie et la protection de l'environnement. Entre 1995-2005, il est membre du CA de l'Alliance Française à Brasov et à partir de 2001 assure la coordination de la Fondation ASPERA ProEdu Brasov. Cette Fondation a pour objectif d'œuvrer pour l'émergence d'une histoire correcte de la Roumanie, notamment en promouvant des recherches sur l'histoire du Pays au dernier siècle (source orale surtout), les diffuser et contribuer ainsi à l'éducation de la nouvelle génération à travers l'histoire.
Dans ce sens la Fondation assure l'existence de deux sites gérés par M. Ivănoiu :
- www.memoria.ro (les roumains et la Roumanie dans le dernier siècle)
- www.aviatori.ro (portail sur l'histoire de l'aviation roumaine)
Publication :
Ungurean, Şt., Ivănoiu, M. – *Oameni prin vremuri. Bucovineni in secolul XX*, Ed. Universitatii Transilvania din Brasov, 2015 (2 vol.)

La Maison Roumaine
Programme des conférences - Printemps 2017

Contemporaneite des idees de Ion Ghica, l'un des peres fondateurs de la Roumanie moderne

Résumé
Ion Ghica, né le 12 août 1816, est mort il y a 120 ans, le 22 avril 1897.
Issu d'une famille de boyards d'origine macédoniéno-albanaise arrivée en Roumanie au 17ème siècle et qui a, par la suite, donné 10 voïevodes à la Moldavie et la Valachie, Ion Ghica est l'un des pionniers de l'émancipation et de la modernisation de ces deux Principautés, à un moment où l'Europe entière subissait des transformations économiques et sociales en profondeur.
Influencé par le mouvement révolutionnaire de 1848 qu'il a connu pendant ses études universitaires à Paris et au cours de ses voyages dans l'Europe entière, Ion Ghica, tout comme ses collègues de génération Mihai Kogalniceanu, Nicoale Balcescu ou Vasile Alecsandri, a œuvré pour la transposition en Moldavie et Valachie de ces idées novatrices, visant à moderniser l'ensemble des domaines de la vie politique, sociale, économique et culturelle.
De retour dans son pays, Ion Ghica fut tour à tour professeur d'Université, un des principaux leaders du parti libéral, député, sénateur, Ministre des Affaires étrangères et de l'Intérieur, Premier Ministre à plusieurs reprises, diplomate, gouverneur - puis prince - de l'île de Samos, académicien et président à cinq reprises de l'Académie roumaine - dont il avait été l'un des membres fondateurs - économiste, directeur du Théître National et, à la fin de sa vie, mémorialiste de talent, laissant à la postérité, grîce à ses „lettres à Vasile Alecsandri" l'une des chroniques les plus complètes de la vie au XIXe siècle dans les Principautés roumaines et dans la Roumanie naissante.
Sa pensée économique a beaucoup influencé la création des premières institutions financières de son pays et il a également réfléchi à une modernisation de l'administration territoriale du nouvel Etat créé en 1859.
Polyglotte, il a été l'émissaire des révolutionnaires de 1848 auprès de la Sublime Porte, ayant pour mission d'obtenir la Protection du Sultan contre l'hégémonie russe, dont il a été le premier à comprendre le danger pour les Principautés, un danger qu'il jugeait, avec lucidité, bien plus menaçant que celui de l'Empire ottoman sur le déclin.
Dans toute son activité, il a été un grand patriote et un Européen convaincu et l'un des précurseurs du rapprochement franco-roumain. La modernité et la pertinence de ses analyses socio-politiques sont encore d'une grande actualité aujourd'hui.
C'est sur ces aspects que l'accent sera mis lors de cette conférence.
Une monographie, écrite par Ruxandra Beldiman, du domaine de Ghergani où Ion Ghica est enterré, sera brièvement présentée à la fin.

Irina BOULIN-GHICA - CV

Mme Irina Boulin-Ghica, arrière-arrière-petite-fille de Ion Ghica, est ancienne élève de l'Ecole Nationale d'Administration (ENA) et depuis plus de 25 ans haut fonctionnaire dans l'administration française, où elle a débuté comme responsable du budget de la Direction des Affaires culturelles de la Ville de Paris. Elle s'est spécialisée par la suite dans les Affaires européennes et a notamment été Secrétaire-Général adjoint de la Présidence française de l'Union Européenne, chef du Service de Coopération et d'action culturelle à l'Ambassade de France en Roumanie et Directrice de l'Institut français de Bucarest ; elle a également travaillé dans les Services du Premier Ministre, au Secrétariat Général pour les Affaires européennes.
Auparavant, elle a été pendant 8 ans journaliste à l'agence Reuter et à la BBC, à Paris et à Londres.
Elle est aujourd'hui Directeur de Projet Stratégie au Ministère de la Culture et co-auteur du rapport de stratégie prospective „Un Ministère nouvelle génér@tion: Culture& Médias 2020 ". Parallèlement à ses fonctions au Ministère de la Culture, elle est aujourd'hui membre, à titre bénévole, du Conseil d'Administration du Think Tank européen Confrontations Europe et du Mouvement Européen-Paris.
Publications :
- *La Roumanie, 25 ans après* dans *Le Monde des lecteurs*, 5 déc. 2014.
- *Les conséquences des événements en Crimée dans les pays voisins de l'Ukraine* dans Nouvelle Europe, 26 mars 2014.
- *La fragilité de la démocratie et de l'Etat de droit dans certains pays d'Europe centrale et orientale*
- *une épreuve pour l'Europe* ? dans la *Lettre de la Fondation Schuman*, 2 avril 2013
- Co-auteur d'un rapport sur *La politique Audiovisuelle extérieure de la France* (ENA, 1994)
- Co-auteur d'un rapport sur la Politique étrangère et de sécurité commune (PESC) telle qu'introduite par le Traité de Maastricht (ENA, 1993)

Brancusi: l'autoportrait photographique ou l'art de sculpter son image

Résumé
Brancusi a eu très tôt conscience de la nécessité de bien présenter son œuvre et de soigner son portrait d'artiste pour la postérité. Par conséquent, il décide de produire les images de lui-même et de son œuvre afin de ne rien laisser au hasard. On peut s'interroger sur son exigence de tout contrôler le concernant : était-ce par souci de laisser à la postérité l'image que lui-même avait construite pour son public ? De toute évidence, Brancusi voulait maîtriser toute image, qu'elle porte sur son œuvre ou sur lui-même. Il souhaitait imposer sa conception de l'installation de la même manière qu'il désirait maîtriser ce qu'on écrivait sur lui. Avant même d'avoir son appareil photo, et son „cours" de photographie dispensé par Man Ray, le sculpteur se met en scène et supervise son image selon ses propres critères. Ses autoportraits devaient parfaitement accompagner et s'intégrer à son projet d'autobiographie – jamais abouti –, et qu'il avait conçu comme un essai sur son travail, enrichi de souvenirs et d'anecdotes. N'ayant pas un plan bien précis, le sculpteur se photographie en différentes situations, comme s'il souhaitait conserver des étapes de sa vie et de sa création. Au moment où Brancusi se charge de réaliser toutes les images représentant ses créations et lui-même, il devient son propre agent. Il travaille ses autoportraits selon sa propre conception et selon son idée sur l'image que la postérité devait garder de lui et de son œuvre. L'ensemble de ces „autoportraits" photographiques prouve, en tout cas, que c'est bien un œuvre entier que Brancusi voulait laisser. Un héritage, dont il fait, lui aussi, partie…

Doina LEMNY - CV

Doïna Lemny, docteur en histoire de l'art, est attachée de conservation au Musée national d'art moderne, Centre Georges Pompidou.
Co-commissaire de sept expositions thématiques à l'atelier Brancusi de 1998 à 2002. Elle a organisé à la galerie du musée les expositions: *Antoine Pevsner dans les collections du Centre Pompidou* (2001), *La Dation Brancusi* (2003), *Henri Gaudier-Brzeska dans les collections du Centre Pompidou* (2009) et a dirigé les catalogues.
Elle est l'auteur de *Brancusi*, Paris, Oxus, 2005, *Brancusi & Gaudier-Brzeska : points de convergence* et *Henri Gaudier-Brzeska : Notes sur Liabeuf et Tolstoï*, Paris, L'Échoppe, 2009, *Lizica Codréano, une danseuse roumaine dans l'avant-garde parisienne*, Lyon, Fage, 2011, *Brancusi, au-delà de toutes les frontières*, Lyon, Fage, 2012, *Brancusi*, coll. *Monographies* , Paris, éditions du Centre Pompidou, 2012; *Henri Gaudier-Brzeska, un sculpteur „mort pour la France*", Lyon, Fage, 2015.

Ovidius, de la réalité à la fiction. La personnalité du poète entre amour et désespoir, entre révolte et résignation

Résumé
Exilé sur les terres Daco-thraces du Pontus Euxinus, Publius Ovidius Naso a été le premier poète de cet espace ; il y a passé les huit dernières années de sa vie. Dans ses célèbres Tristia et Epistulae ex Ponto, collections des élégies, il parle de sa situation d'exilé auquel Rome, sa maison, sa famille, ses amis ont manqué cruellement ; il essayait de gagner le pardon et la permission de retourner à Rome.
En parlant de ce fameux poète romain, nous touchons aussi à la réalité qu'à la fiction ; ce tenerorum lusor amorum („chanteur plein d'esprit de l'amour facile"), comme lui-même s'est intitulé écrit aussi sur l'amour malheureux, trahi ou non partagé. Il se situe à la frontière entre amour et désespoir, mais aussi entre révolte et résignation, comme cela ressort de ses œuvres telles que Tristia, Epistulae ex Ponto, Amores, Ars Amandi, Remedia Amoris. D'autre part, il faut noter également que ses œuvres constituent de véritables sources pour l'histoire de la région de son exil.
Dans notre communication, nous nous proposons de reconsidérer la pensée ovidienne telle qu'elle est apparue dans la vision des auteurs d'origine roumaine où le poète latin devient personnage central : Vintila Horia, avec son roman *Dieu est né en exil* , Marin Mincu avec *Moartea la Tomis*. *Jurnalul lui Ovidiu* (La Mort à Tomis. Journal d'Ovidius), Michael Solomon, *Acasă între două lumi. Romanul lui Ovidiu* (Chez soi entre deux mondes. Le Roman d'Ovide). Le poète latin, exilé à Tomis apparait dans les dernières huit années de sa vie, épuisé par un stoïcisme serein et l'espoir de revenir sur ses terres natales.
Ainsi *Dieu est né en exil* (le prix Goncourt en 1960) est à partir d'un moment donné une élégie de l'exil, un voyage initiatique vers une nouvelle religion, le christianisme. Ovide, le poète devenu personnage, redécouvre le vrai amour et comprend d'une manière différente les sens de l'amour comme il l'avait conçu dans ses écrits de Ars Amandi.
Chez Marin Mincu, la mise en scène se transforme, se métamorphose en une mise en abîme. Le Poète ne se considère pas vaincu par la mort, il est vaincu par son destin, par l'exil. Et le Pontus Euxinus, la mer, avec ses couleurs changeantes, ses vagues tourbillonnantes deviennent cadre et personnage dans cette œuvre que Umberto Eco ne réussissait pas à intégrer en un genre littéraire précis. „Je ne pouvais pas me décider - avouait Umberto Eco - de considérer ce livre de Marin Mincu un roman ou une biographie transformée en mythe." A notre avis, il s'agit d'une métaphore sur l'existence, d'un mythe à la frontière entre deux mondes: le réel et l'irréel, la vie et la mort. L'Exil lui apparaît comme un passage, une étape nécessaire et le poète ne peut pas s'abstenir de reconnaître la fascination exercée par la mer et le Pontus Euxinus.
Ce qui est fascinant dans ces mémoires c'est la permanente parallèle Rome/Tomis qui représente, en fait, un parallèle entre le bonheur et le malheur, entre la certitude et l'incertitude. Cette pendulation permanente entre l'harmonie et l'inquiétude détermine
Ovide à faire une constatation triste : il ne vient pas à Tomis par hasard, mais pour mourir „Et desunt fatis sola sepulchra meis" („Seulement un tombeau manque à mon destin").
La condition de l'exilé se déroule autour de l'idée de patrie, de pays, autour d'une dichotomie entre l'idée de l'exil intérieur et l'exil extérieur ; la solitude caractérise les deux. Pour apporter plus d'authenticité, les écrivains qui se sont penchés sur le parcours biographique d'Ovide ont utilisé la forme du Journal qui impose surtout une autoréflexion de celui qui note et le recours à l'Histoire, à la présentation de la vie des Thraces contemporains à Ovide.
Quoi qu'il soit mort avec la pensée et le cœur toujours à Rome, le poète Publius Ovidius Naso a gagné, par la beauté et la valeur de ses écritures, les îmes des habitants de Pontus Euxinus, devenant un emblème du Tomis contemporain.

Cristina TAMAS – CV

Mme Cristina Tamas est professeur des Universités et Doyenne de la Faculté de Lettres de l'Université *Ovidius* de Constanta. Diplômée de l'Université *Alexandre Ioan Cuza*, Iasi (1976), elle a soutenu sa thèse intitulée: *Le phénomène Baudelaire et la poésie roumaine moderne* en 1998.
Depuis 1999 elle enseigne le français à l'Université *Ovidius* de Constanta où elle a développé toute sa carrière universitaire, en parcourant tous les échelons d'assistant à professeur titulaire et où elle a eu et a de nombreuses responsabilités, notamment étant membre du Sénat (2002-2012).
Mme le Prof. Cristina Tamas a eu également d'autres responsabilités : Vice-président de l'Alliance française de Constanta (1991-2016), Présidente de la filiale Dobrogea de l'Union des écrivains de Roumanie (2009-2013), membre fondateur de l'Association Roumanie-Israël, membre de la Société des Auteurs *Copy Ro* , Membre du Centre d'études et de recherche religieuse, canonique et juridique des trois religions monothéistes (mosaïque, chrétienne et islamique), *Université Ovidius de Constanta.*
Mme Cristina Tamas a publié 5 livres de spécialité, est auteur et co-auteur de plus de 50 articles scientifiques parus dans des revues spécialisées et a fait des conférences dans le domaine au niveau national et international. Elle est actuellement rédacteur chef des *Annales de l'Université Ovidius*, de Constanta, Série Philologie ».
Elle est aussi auteur de 5 romans, de plusieurs livrets, de traductions et de 3 volumes de théître.
Entre 1990 et 2005, elle a collaboré avec Radio Constanta (chaque semaine, 1 ou 2 émissions culturelles intitulées: *Lauréats du prix Nobel de littérature*, *Ecrivains du Pontus Euxinus*, *Littérature universelle*, *Littérature du XX ème siècle*, *Nouvelles éditoriales*). En outre, Mme Tamas a eu une série de collaborations dans la presse (revues *Tomis, Luceafărul*, *Cronica*, *Ex Ponto*; journaux: *Dobrogea Nouă*, *Litoral, Cuget-Liber*).
Mme Cristina Tamas a reçu de nombreux prix : 9 littéraires pour ses romans et pièces de théître, prix d'excellence pour la promotion des valeurs de la société roumaine ; des valeurs européennes etc..

IN MEMORIAM
LIDIA STĂNILOAE

Lidia STĂNILOAE la mormîntul părinților, mai 2016
foto: Ciprian DAD

Poate că la bursa adevărurilor ar trebui să crească și cursul adevărului despre sfințenie, credință adevărată, smerenie, ajutor dat celor în nevoie și de îndrumare pe drumul aspru și anevoios al credinței, care apropie omul de Dumnezeu. **(Lidia STĂNILOAE, *La bursa adevărului*)**

Doamna Lidia STĂNILOAE, fiica Părintelui profesor Dumitru Stăniloae și a soției sale, Maria, a trecut la Domnul, în dimineața zilei de 17 februarie 2016, la Freiburg, la ora 7:40, ora Germaniei, la vîrsta de 83 de ani. Slujba înmormîntării - săvîrșită de Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române împreună cu Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop Vicar Patriarhal - a avut loc miercuri, 22 februarie 2017, la Mănăstirea Cernica, la ora 12:00 pm.

În ultima perioadă a vieții, doamna Lidia STĂNILOAE - apropiat colaborator al *Jurnalului Literar*, precum și al altor prestigioase publicații, precum: *Convorbiri literare*, *Ziarul Lumina*, *Lumina de Duminică*, *Lumea Credinței* ș.a. - s-a remarcat printr-o impresionantă activitate culturală, publicînd numeroase articole, studii, eseuri, volume de proză, de memorialistică, sau de eseistică.

Această intensivă și, în același timp, extensivă preocupare a doamnei Lidia STĂNILOAE își găsește sorgintea, pe de o parte, în formarea sa pluridisciplinară (lut modelat, deopotrivă, intelectual și spiritual în casa celui mai de seamă teolog român, aspirantă la Conservator, dar absolventă a Facultății de Fizică, cu o lucrare inedită, la acea dată, despre teoria fisiunii nucleare) și, pe de altă parte, într-o sensibilitate creativ-literară mărturisită cu aproape o jumătate de secol în urmă, prin publicarea, în 1970, a primelor volume de poezii: *Versuri*, *Munții* și *Locul unde aștepți*. S-a remarcat, totodată, și în sfera traducerilor literare, *Însemnările lui Malte Laurids Brigge*, de Rainer Maria Rilke, și un volum de versuri al poetei germane Hilde Domin, traduse din limba germană în limba română, stăruind ca mărturie în acest sens.

Emigrînd în anul 1984 în Germania, împreună cu fiul său, Dumitru Horia IONESCU, doamna Lidia STĂNILOAE a lucrat în cadrul Universității din Freiburg, susținînd o activitate de conferențiar în mai multe țări din Occident: Germania, Franța, Belgia ș.a.

Activitatea științifică și constrîngerile unei existențe desfășurate departe de căldura căminului părintesc nu au impietat efluviul creator al doamnei Lidia STĂNILOAE.

Sunt de menționat în acest sens: romanul *Raiul inocenților* (1991), volumul monografic *Lumina faptei din lumina cuvîntului: Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae* (2000); volumul de versuri *Întîlnire cu Dumnezeu* (2003), publicat la Iași cu binecuvîntarea Mitropolitului Moldovei și Bucovinei de la acea vreme, actualul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, carte deschisă de un studiu introductiv semnat de Părintele profesor Dumitru STĂNILOAE; romanul istoric *Zähringerblut* (2006), construcție epică valorificînd tema înființării orașului Freiburg în anul 1120, carte de mare succes în Germania, publicată și în limba română cu titlul *Moștenitoarea* (2012); volumul de memorialistică *Memoriile unui fugar* (2009); lucrarea *La bursa adevărului*, corpus de eseuri apărut în anul 2014 sub egida Editurii *Trinitas* a Patriarhiei Române, volum republicat într-o a doua ediție în anul 2015.

Luînd în considerare importanța implicării intelectualului în viața cetății, doamna Lidia STĂNILOAE a sprijinit constant identitatea și afirmarea comunității conaționalilor săi din Freiburg, aplecîndu-se - cu aceeași fervoare și grijă pentru trăinicia spiritualității noastre - și către înființarea unei parohii ortodoxe românești în orașul lui Heidegger, demersurile sale oficiale fiind grăitoare pentru succesul acestui deziderat, împlinit în anul 2014.

Reflectivul socio-filosofic a fost, de asemenea, o constantă mobilizatoare a spiritului doamnei Lidia STĂNILOAE. Îngrijorările sale, multiplicate de realitatea vieții contemporane, și-au găsit soluții - prin truda minții și neobosita, creștină, căutare a cuvenitului răspuns -, cel mai adesea, în prioritizarea demersului, sau, după caz, a îndemnului la demers paideic. În lucrarea *La bursa adevărului*, afirma:

Unde rămîne alternativa de a educa tînăra generație, și nu numai pe ea, într-un alt spirit? De a face apel la luciditate, la conștiința că sîntem ființe inteligente, înzestrate cu conștiință, că am învățat de la înaintașii noștri că există o frînă în calea acestei decăderi catastrofale? Ea se numește credința în divinitate, aspirația spre bunătate, dorința de a ajuta pe ceilalți, pe care ar trebui să-i privim ca pe frații noștri. Ar da mai multe roade decît interdicția de a vinde băuturi alcoolice la pompele de benzină! Și decît a-i pune pe copii să stea goi unii în fața altora!

Selectînd opinii dintr-un interviu maraton (aproape trei ore de înregistrare audio-video) - pe care doamna Lidia STĂNILOAE a avut amabilitatea să ni-l acorde în urmă cu aproape un an (și pe care-l vom publica, integral, în numărul viitor al *Jurnalului Literar*) - recunoaștem valoarea de întîietate pe care o acorda pedagogiei. Adresîndu-i, la un moment dat, într-un context dialogic, următor al importanței modelelor, întrebarea: *Pe ce cale ați îndruma tînăra generație pentru o mai curată și, mai ales, mai sigură regăsire identitară?* răspunsul eruditei scriitoare a sosit, cu naturalețe, spontan, și, în pofida conciziei, la o înălțime filosofică furnizoare de profunde și ramificate inferențe: SĂ FIE EI ÎNȘIȘI!

Rezultantă a unei staturi marcante pentru ceea ce reprezintă identitatea de credință românească, doamna Lidia STĂNILOAE s-a bucurat de admirație și recunoaștere din partea celor mai importante personalități. În clipa trecerii la cele veșnice, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel transmitea fiului doamnei STĂNILOAE următorul mesaj:

Domnului Dumitru Ionescu, Fiul regretatei doamne Lidia STĂNILOAE

Cu adîncă durere în suflet, am aflat vestea trecerii din această viață a doamnei Lidia Stăniloae, venerabilă urmașă a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, vrednică fiică a Bisericii Ortodoxe Române, distins om de cultură și scriitor erudit. În aceste momente grele pentru dumneavoastră și pentru toți cei care au cunoscut-o și prețuit-o, vă încredințăm de întreaga noastră compasiune. Ne rugăm Domnului Iisus Hristos, Cel înviat din morți, să odihnească sufletul doamnei Lidia Stăniloae în lumina, pacea și iubirea Preasfintei Treimi. Veșnica ei pomenire din neam în neam!

Cu părintești binecuvîntări și condoleanțe,
† DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Cu obiectivă recunoaștere a meritelor culturale și literare ale doamnei Lidia STĂNILOAE, redacția *Jurnalului Literar* își exprimă regretul profund al despărțirii de această aleasă personalitate, transmițînd, și pe această cale, condoleanțe dragului nostru coleg, Dumitraș, omul de înaltă ținută intelectuală și sufletească, Dumitru Horia IONESCU, enciclopedist contemporan, absolvent de Teologie la București și în Grecia, redactor al prestigioasei edituri *Herder* și, înainte de toate, continuator de sînge și întru spirit al marilor identități de cultură românească: Părintele profesor Dumitru STĂNILOAE (bunicul) și Lidia STĂNILOAE (mama).

Dumnezeu s-o odihnească!

Ciprian DAD

IN MEMORIAM - DINU IANCULESCU

Dincolo de talentul lui de mare actor, Dinu Ianculescu era o voce, o voce inconfundabilă. Era o plăcere să-l auzi vorbind, orice ar fi spus, o glumă, un rol într-o piesă, recitarea unei poezii. Dacă o auzeai o singură dată, n-o mai puteai uita. Mă găseam într-o zi, în tramvai, împreună cu el și auzeam șușotind în jur: îl auziți, e Dinu Ianculescu! Pe scenă, pînă și într-un rol mai mic, era excelent. A excelat o viață în teatrul românesc, dar și pe scenele germane. Și tot, dincolo de arta actoricească, Dinu Ianculescu a fost și rămîne un admirabil poet. A scris poezii încîntătoare pînă-n preajma morții. Înainte, cu două săptămîni, pînă să se stingă, mi-a telefonat, vorbind cu greutate, din cauza bolii care-l măcina, și mi-a spus că scrie o poezie nouă pe care mi-o va citi curînd. N-a mai apucat s-o scrie pînă la capăt, nici să mi-o citească.

Teatrului și poeziei i-a închinat toată viața, o viață de om fără păcate, o viață de om închinată iubirii și frumosului.

Dumnezeu să-l primească în Raiul Lui!

Dan TĂRCHILĂ
17 februarie 2017

De la stînga la dreapta: Părintele profesor Dumitru Stăniloae, Lidia Stăniloae, Maria Stăniloae, Părintele Arsenie Boca (foto: arhiva familiei)

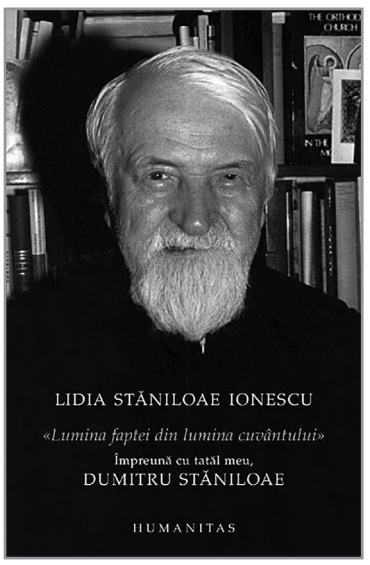

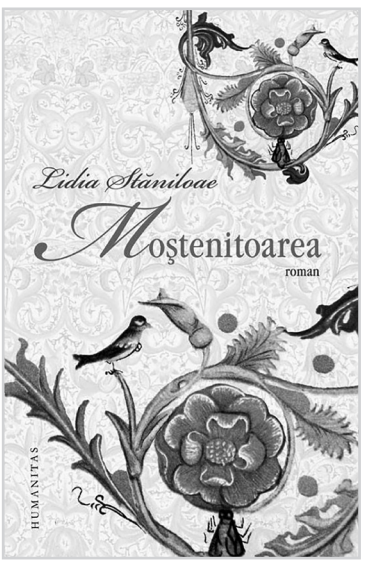

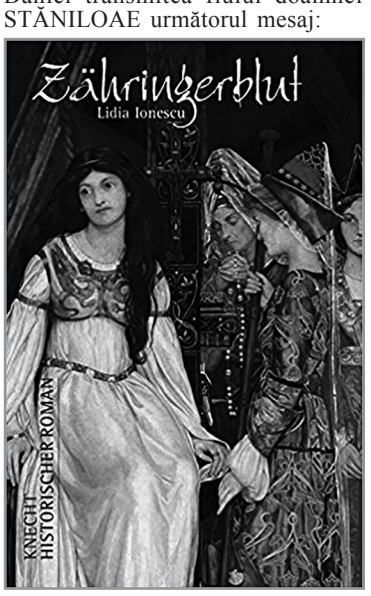

Acest număr s-a tipărit inclusiv cu sprijinul unor reprezentanți ai exilului românesc anticomunist.

Cititorii din străinătate se pot abona la *Jurnalul Literar* la tarifele de 40 EUR, pentru Europa și 60 USD, pentru țările extraeuropene, prin mandat poștal, trimis pe adresa redacției.

Pagină web:
www.jurnalul-literar.ro

I.S.S.N. 1220-7551
9 771220 755001 23

JURNALUL LITERAR
editat de
Societatea de istorie literară „G. CĂLINESCU”

Redactor-şef
NICOLAE FLORESCU

Redactor-şef adjunct
CIPRIAN DAD
Colectiv de redacţie
ILEANA CORBEA-FLORESCU
DANIELA DAD
TITU POPESCU

Redacţia:
Calea Victoriei, nr. 133, sector 1, Bucureşti
Tel.: 021 665 41 27
Mobil: 0726 12 92 04
0726 10 21 25
0724 20 67 27
jurnalul.literar@yahoo.com